

Eržebet Berček ESTER

Projekat realizovali:
ŽENSKE STUDIJE I ISTRAŽIVANJA *MILEVA MARIĆ AJNŠTAJN*, NOVI SAD
Edicija: *Znamenite žene Novog Sada*, knjiga II.

JP *FORUM* – IZDAVAČKA DELATNOST, NOVI SAD
Edicija: Prevodi-dvojezična izdanja. Odgovorni urednik Đeže Bordaš

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA RAD, ZAPOŠLJAVANJE I
RAVNOPRAVNOST POLOVA, NOVI SAD
Edicija: *Žene pišu*, knjiga IV.

Zahvaljujemo se: Lidiji Dmitrijevi, Imreu Boriju, Jelici Rajačić – Čapaković, Veri Vasić, Evi Hoži, Ani Fridrih, Svenki Savić, Agneš Kartag – Odri, Ljiljani Madžar i Roži Jodal na podršci u izradi i objavljivanju ove knjige.

Eržebet Berček

ESTER

Naslov originala: **Börcsök Erzsébet Eszter**
(I. Újvidék, 1939; I-II. Újvidék, 1963)

Izdaje i štampa: FUTURA PUBLIKACIJE

Prevod: Lidija Dmitrijev
Predgovor: Eva Hoža
Prevod predgovora: Ana Fridrih
Lektorski poslovi: Vera Vasić

Naslovna strana: Atila Černik
Tiraž: 700

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske
894.511(497.1)-31
www.bms.ns.ac.yu

Objavljivanje knjige omogućili su:

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO, BEOGRAD
POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA OSTVARIVANJE PRAVA NACIONALNIH
MANJINA, UPRAVU I PROPISE, NOVI SAD
POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA KULTURU, OBRAZOVANJE I NAUKU,
NOVI SAD

Predgovor: Vežanost i pomirenost

Roman "Ester" Eržebet Berček (1904-1971) je roman sa biografskim nadahnućem, cvrsto povezan sa celim opusom spisateljice, sa njenim novelama i romanima "Beskrajni zid" (1933) i "Sari" (1971).

Roman "Ester" je prvi put objavljen 1939. godine u Novom Sadu, ali je to bila samo prva varijanta. Roman je kasnije dopunjen i izdat 1968. Ta godina je i istorijski značajna, tada je mađarska književna proza dobila tako vredna dela kao što su, na primer, roman "Saulus" Mikloša Mezelja (Mészöly Miklós) ili zbirka "Jednominutne novele" Ištvana Erkenja (Örkény István), a svetska književnost obogaćena "Rakovom obratnicom" Henrija Milera.

Roman Eržebet Berček se vezuje za mađarsku prozu 60-tih godina u tom smislu što je takođe roman sa tragalačkim sadržajem. Kritička recepcija ne smatra da je u pogledu književnih formi "Ester" novatorski i vrhunski roman, mada sadrži u sebi osnovu za kompoziciju većih razmera. Roman je ostao u okvirima "Esterine knjige", između granica porodičnog i bildungsromana. Istorijske prekretnice i promene postale su značajne uglavnom zbog uticaja na život porodice Modra i na viđenje života i način govora petog deteta, Ester. Priča centrira način širenja prostora iz Esterinog ugla gledanja, čije okvire dugo određuje ulica jednog provincijskog mađarskog gradića u kojoj odrasta. Poslednje godine mirnodopske ere, zatim Prvi svetski rat i naredne godine podstiču pojedinca na povlačenje u sebe. Topografska autentičnost, vremenska određenost i *couleur locale* naglašeno se povlače u tekstu. Do faze prihvatanja neizbežne sudbine Ester stiže postepeno, i naracija sa izražajnim ličnim stavovima na kraju romana (u trenutku prihvatanja sreće tokom venčanja) priziva Šopenhauera: bol i patnje su beskrajne, sreća je samo tren. Židovi koji nas razdvajaju, kao i granice takođe su beskrajni kao što je beskrajna i šopenhauerska patnja.

Recepcija dosledno ističe fatalizam književnog sveta i pogleda na svet Eržebet Berček. Biti Banaćanin po njoj je sudbina, prokletstvo i nesigurnost. Nepoverenje

prožima duše; zidovi razdvajaju usamljene lutajuće pojedince. I Ester doživljava sudbonosne situacije baš u ovoj regiji, na primer, očevu grotesknu, maltene hrabal-sku avanturu na železnici.

„Sari” je generacijski roman „nove mladosti”, a „Ester” traženja nove duhovnosti. On usmereva pažnju čitaoca na misli o različitosti svake individue, o dubini duše kao neiscrpnom lavirintu. Ester sa novom senzibilnošću otkriva postojanje lavirinta, mogućnosti traženja modela i melanholičnog spoljnog sveta. Lavirint interpretira uglavnom kao lavirint dobrote i zla. Kao šestogodišnja devojčica ona već bira između dobra i zla dok otkriva da se pojedinačno konvencionalno strukturisanje može dovesti pod znak pitanja, te da se ženske i muške vrednosti oštro razdvajaju. Muškarca rangiraju po društvenim i ideološkim normama, ženu po tradicionalnom principu poštenja, mada dečji ugao gledanja sve ovo relativizira. Ukoliko čitalac prihvati termin Kornela Sentelekija o „ženskom romanu”, izrečen povodom romana Eržebet Berček, onda se taj termin može dovesti u vezu upravo sa stavovima i sa situacionim govorom, jer je iz ove perspektive osuda jednoznačna: krivo je doba u kojem živi, koje je žene do sada isključivo vaspitavalo za dom i porodicu, a jedino ljubav pruža priliku za samoostvarivaje. Esterino žensko ja odbija život u jarmu, mada od detinjstva obraća pažnju na različite životne, odnosno sudbinske modele: umornu i progonjenu majku koja se ipak smeje, samonegirajućeg, odustajućeg tipa žene, ženu koja koketira, izloženu suprugu koja je još za igre, služavke koje iskorišćavaju slobodu i druge, ali sudbonosnost i tradicija ipak ograničavaju mogućnosti pojedinca. Roman usmerava pažnju na relaciju kretanja i nepomeranja, i najvrednije refleksije se odnose baš na to. Pojedinca pokreće nepomeranje. Spoljna kretanja, istorijska pomeranja u unutrašnjem prostoru porodice dugo ne izazivaju pomeranja, mada završne igre Monarhije već ukazuju na neke promene. Proširivanje rata jedno vreme ne dopire u prostor dečje igre. Mirnodopsko okretanje porodice ka unutrašnjem svetu, na primer, povezano je sa ponašanjem sa puno sećanja i sa uticajnim Petefijem kultom na Ester i sa poštovanjem relikvija. U govoru dominira situacija beskorisnosti, promenu donose jedino praznici, čije je održavanje puno formalnosti, kao što je to u slučaju krštenja ili poklada. Roman centrira baš istorijski preokret, odnosno dugo se zadržava na starim i novim dvojnostima (tokom Esterinog postepenog rastejanja i vaspitanja). Za vreme izbivanja Prvog svetskog rata Ester je otprilike devetogodišnja devojčica, a kao devetnaestogodišnja već donosi životno važne odluke u sve mutnijem svetu. „Ne može se snalaziti”. Kao tridesetogodišnja prihvata svoju sudbinu.

Ester, poput majke, bira žensku sudbinu, ostavlja umetnost, radionicu pisanja. Krajnji odjek romana je elegičan, jer se muze jedno vreme utišavaju, a traženje ideala se takođe pokazalo neuspešnim, dakle: bolje je da se točkovi okreću glatko (život ih je namazao) kada se odlučuje za privatnu baštu, što je ujedno i klopka i bežanje.

Ekspozicija je najmoderniji deo romana “Ester”. Započet kao esejistički roman, bašta (topos, metafora) razvija ontološke sadržaje, inicira razgovor sa mitovima. Iz rasta rasada, iz posmatranja male dece u razvoju proizilazi pitanje: “Zasto se

dešava da uglavnom jednako vaspitanje formira drugačije ljude?” Sud o nedostatku potpunog ostvarivanja čovečnosti izostaje, samo se čuje pitanje. Postavljanje parka u dvorištu je žudnja gospođe Modre, ali se od plana odustaje. Ester kasnije uspeva da se uspešno izbori sa teskoćama presađivanja, i “u banatskoj bšsti” doživi sliku kajsije savijene od težine ploda. Bašta je prostor velikog povlačenja i velike samoće. Mitska slika, ograđeni deo spasene prirode, nosilac estetike, jedinstvo čoveka koga je stvorila priroda i ljudske kreacije. U vezi sa baštom u tekstu se stvaraju esejističke minijature iz kojih proizilaze pitanja o prolaznosti i tlu koji vuče dole, dok kreativna samoća aludira na traženje izlaza.

Naglasila sam nekoliko vrednih tačaka romana “Ester”, naime i Kornel Sentelki je uzeo u odbranu 1933. baš pisateljski svet Eržebet Berček i naglasio princip upotrebe različitih kritičkih merila u odnosu na jugoslovensku mađarsku književnost.

Kritička procena romana “Ester” je takođe različita. Međutim, čitalac razume da se tekstura pokreće ka pojedinačnim odlukama iz situacije u situaciju u odnosu na Ester i da sve ovo završava kao rezignirana refleksija. Ester se razlikuje od drugih po tome što vidi. Svet posmatra još od doba odojčeta, traži rešetke i njeno viđenje se istinski produbljuje u banatskom višenacionalnom prostoru, na kasnijem putu za Segedin i za vreme prelaska granice. Ester je bila ta nekadašnja beba koju nisu želeli a ipak je zajedno sa majkom podsećala na sliku Madone. U tridesetoj, kao poznata ličnost, oseća da sudbina želi nešto od nje. Pomera se od obale, ali se ništa ne rešava. U međuvremenu se u teksturi romana povezano sa datom regijom razvijaju sudbina, duhovna borba, i osećajnost pojedinca.

HOŽA Eva

PRVI DEO

Posmatram baštovan kako postupaju sa rasadom. Posmatram razvoj mladih biljaka koje ispočetka izgledaju tako slične i divim se moći prirode koja može da utiče na njih sa toliko strana.

Srećem se sa decom, preda mnom se roje sićušni ljudski rasadi. Tako su sva jednaka. Deca koja su u glavnim crtama život započela podjednako. Većina je imala majku koja ih je volela, koja je želela da ih vaspita u najbolje, najsavršenije ljude. Većina je imala porodicu, čuvare, naučili su ih da hodaju, govore. Umivali su ih, učili da se mole i pozdravljaju. Govorili im da se ovo ili ono ne sme činiti. U školi je dete naučilo Deset zapovesti, da voli Boga, poštuje život, svoj i tuđi, da ne krade i ne vara.

Zašto se dešava da, uglavnom, jednako vaspitanje ipak formira različite ljude? Zašto se dvojica ljudi odvajkada mogu sukobljavati zbog svoje istine? I da čovek još nikad nije dostigao potpunu ljudskost?

Rasad smo. Izloženi snegu, vetru, suncu. Privlači nas tlo. Zakrčljavamo u senci, a dušu iskušavaju sve nova i nova strujanja. Koliko toga dopire do nje? Šta prima? Kakav trag ostavlja? Bezbroy pitanja, a odgovora nema. Svaki je čovek posbno tlo, svaka duša posebna dubina. Ide čovek... spotiče se u lavirintima ljudske dobrote i zloće, a kad jednom stane, nije sigurno da je pobedio, samo se umorio, i kao bespomoćni lutak pluta maticom.

... Rađa se novi čovek. Kreće nova duša. Čekić tajanstvenog kovača života udara. I na večitom raskršću znane ili neznane čudesne sile opet iz početka oblikuju čoveka...

I

Stanovali su u Kištelekijevoj ulici. Deca porodice Modra ugledala su svetlost dana u staroj kući koju su posle poplave uz pomoć državnog zajma izgradili još roditelji gospođe Modra. Po bulevarima i kružnim putevima već su saobraćali tramvaji, staro gasno osvetljenje zamenili su električnim i zajedno sa zastarelim konjskim tramvajem oprostilo se i najromantičnije doba grada. Povuklo se sa glavnih saobraćajnica, a ostaci su se zajedno sa starim penzionisanim službenikom konjskog tramvaja povukli u Kištelekijevu ulicu. Čika Šporer je kupio porodičnu kuću, jednog omatorelog konduktera uzeo je kod sebe kao podstanara, pa se s njim polako uklapao u buđavi vazduh zaostale, blatnjave uličice.

Oni su predstavljali glas starine, stare boje. Stari alat je mogao u mirovinu, kočijaševu trubu su bacili na tavan, ali stari običaj i veselo sećanje na njega nisu odbacili. Ako bi čika Šporer u domaćinskoj kući naređivao da se svira večerje, on bi rezigniranom vedrinom mahnuo svom drugu.

– Zatrubite, molim, pa hajdemo.

Postao je pojam u Kištelekijevoj ulici. I deca porodice Modra vaspitavala su se u toj atmosferi. Deca iz Gornjeg grada i centra su se već odavno igrala tramvaja, dok su u Kištelekijevoj ulici još uvek jurili konjski tramvaj. Trubile su trube, odzvanjalo je dečje tapšanje.

- Tra-ta-ta... Zatrubite, molim, pa hajdemo.

Kuća Modrajevih je bila moderna, sa fasadom od sivog veštačkog kamena pa je nikad nije trebalo krečiti. Na braon ofarbanj kapiji nalazilo se zvonce na dugme, a teški drveni kapci su noću prekrivali četiri visoka prozora. Pokraj kuće se protezala uzana staza od cigala, a na ćoškovima su tugovale blede gasne svetiljke. Što da se lažemo, bila je to uska i mračna uličica. Tako uska da su komšinice izjutra u domaćim haljinama i reklama mogle da pretresaju dnevne događaje. Ako bi gospođa Ješko, domaćica pokojnog prefekta, posle češljanja zaboravila svoje stajace ogleдалo na prozoru, nadzornik Cekuš, komšija od preko puta, kolega nadzornika Modre, je komotno mogao da se ogleda u njemu i da vezuje kravatu.

Uporedo sa trotoarom protezao se mali prljavi kanal, a preko njega su iz kuća vodili drveni mostići na kolovoz. Odnosno, rugali su mu se da je kolovoz, jer sem grupa devojaka iz fabrike cigara, koje bi uveče ovde prolazile i mlađarije iz Kištelekijeve ulice, koja je jurišala u bojnim redovima uz pokliče hip-hip-hura, drugog saobraćaja jedva da je i bilo. I to najčešće ujesen kada su odrpanci žiteljima unosili ogrev, ili kada bi neka ručna kolica natovarena pijačnim korpama, radi većeg efekta, ovuda škriptala kući.

Kanal je žiteljima Kištelekijeve ulice predstavljao reku. Kraj njega su odrastali i tu su mlađi Roža Šandori¹ izvodili svoje dečje nestašluke. Na njemu su se održava-

.....
¹ Roža Šandor – hajduk iz XIX veka (prim. prev.).

la svakodnevna takmičenja. Ko će odskočiti najdalje a da ne upadne. Tu su provodili setna popodneva na obali, a ponekad ležeći potrbuške na štekcu sa zadovoljstvom mešali mutljag štapovima.

Kanal je pričao o životu domaćih. Šta su radili. Tragovi pranja velikog veša, prljava sapunica, ako je nisu odstranili čistom vodom, zadržavala bi se u kanalu, tako da bi Cekuš, videvši to, planuo:

- Bog ga ubio, opet će tu da se usmrdi pod nosom.

U vreme naše priče beše blag april. Sunce je već danima sušilo cigle trotoara. Na toplim mostićima su se povazdan zadržavale sićušne bube. Već su tražile hranu u kanalu i onako sjajne virile kroz tarabu, i kao da su poručivale: "Ima već zelenih kajsija."

Bilo je lepo tiho proleće.

U Kištelekijevoj ulici u to vreme je vladao popodnevni odmor. Nigde glasa, kao da niko nije stanovao u kućama sa spuštenim zavesama, jedino se sa ograde Boroševih, uz glasno kreštanje, uznemirila morka, kao da se i ona uplašila duboke tišine.

Moglo je da bude tri sata, vreme bez daška vetra. Muškarci u kancelarijama, veća deca u školi, a žene je skrio popodnevni dremež. Služinčad u to doba krade malo vremena za sebe. Oni lenjiji dremaju nad korpom sa priborom za šivenje, a oni osećajni u to doba, naslonjeni na kuhinjski sto, pišu kući pisma sa ružama ili golubovima koji se ljube u zaglavlju. Drugi pak prebiraju po svojim stvarima u sanduku, ili se ogledaju u vašarskom ogledalu od dvadeset krajcara.

"Naša Julča" Modrajevih imala je danas mnogo posla. Oblačili su decu za šetnju. I naša Julča, mlada devojka iz Mihajlova, koja je nedavno sa sela došla u grad, i koju je majka prilikom zapošljavanja hvalila: "Naša Julča ovako", "Naša Julča onako", sve se brže kretala. Ona je sa zadovoljstvom glancala sitne cipelice sa dugmićima i ređala ih na ogradi gonga.

- Jedan, dva, tri, četiri.

Treba mnogo strpljenja dok se na četiri mališana koja se opiru i skaču navuku čarape, cipele, odelo. Te jedno nedostaje, te drugo. Sam Bog zna kako se stvari pojavljuju sa najneverovatnijih mesta. Na primer, Pištikina uskršnja lopta iz korpe za hleb, a spljoštene burske šešir iz kreveta, a čarapica sa pseće krpice, iz čeljusti psa Šanija. Modranica ih je beskrajnim strpljenjem uzimala redom:

- Sad si ti na redu, Đusi..., sad odmah..., gde ti je noga?....

S neiscrpnim strpljenjem ih je tešila, umirivala, grdila, dok i poslednja kapa nije bila na svom mestu pa je umivenu, udešenu, nemirnu četku otpremila na put.

- Lepo se ponašajte... Držite se za ruke, budite dobra deca.

Sama je otvorila kapiju i dala poslednja uputstva za put:

- Pa pazi na njih!

To je već bilo upućeno samo našoj Julči koja je, noseći na jednoj ruci najmanje dete a drugo držeći za ruku, krenula sa dva bucmašta derana pred sobom sa burskim šeširima na glavi.

- Možete se zadržati do uveče – viknula je za njima – dok deca žele... Ako

idete prema carinarnici na Ribljem trgu, možete se popeti do gospodina i uveče se vratiti s njim.

Noge naše Julče u kupovnim čarapama na plave štrafte ritmički su koračale u novim papučama. Deca su se osvrtala i mahala.

- Pa-pa... zdravo, mama.

Samo se najmanje rastužilo kad je primetilo da su ga prevarili i da je mama ostala. Otimalo se na sluškinjinoj ruci i plačući duž cele ulice u svojoj nemoći udaralo po njenom licu koje je mirisalo na pomadu i po njenoj pokvašenoj kosi.

- Ma-ma..., ma-ma...

Modranica ih je milovala pogledom sve dok ih je mogla videti. Sve redom, uvek umiljatog najstarijeg, drugog, pseća srca, koji nikad nije plakao za njom, star-malog Dežeka, koji je svakog oslovljavao sa tata, naravno, i najmanjeg čije je ime cela porodica spontano koristila kao osobinu pa je svako zakržljalo, kunjavo, pijučuće živinče koje je dospevalo u dvorište ili kod komšija, odmah postajalo Miška pile, Miška patka, Miška prase.

Naša Julča je pošla brže da bi se što pre udaljili od ostavljene mame, jer im je taj prizor parao srce. Dva deteta napred su trčala. Dežeka je vukla za ruku pa su najposle na čošku nestali iz vida.

Modranica je opuštenih, umornih ruku, kao drvo, ostala da stoji na mostiću. Bila je to zbog blagoslovenosti brojnom decom omršavela, malo neraspoločena mlada žena. Na njenom lepuškastom, milom licu najčešće se pojavljivao umorni materinski osmeh, koji kao da je od svakog hteo da traži oproštaj.

- Šta mogu što zapuštam sebe... imam četvero dece.

Iz kanala su se dizala topla isparenja. Sunce koje joj je peklo leđa skoro ju je presamitilo. Iz trena u tren je osećala kako joj oko srca raste ledeni strah, kao kad neko stigne na raskršće. Možda je tako prebledela kada je pod srcem osetila svoje peto dete.

Sunce je toplo sijalo, a ona je zebila. Preletela je pogledom preko kuća sa spuštenim zavesama, kao da očekuje nekoga ko će joj pružiti pomoć, ali niko nije dolazio. Preletela je pogledom preko zida koji je zaklanjao Puškaševu ulicu, preko sive, ogromne cisterne fabrike gradskog gasa. Okolni mir ju je požurivao.

Treba da se spremi, jer ako sada propusti da uradi to što je naumila, možda više neće ni moći.

Zato je odabrala ovo vreme. Zato je uklonila decu. Mora da požuri. Oko četiri sata ulica oživljava, žene počinju da se posećuju, opet će put ostati za sutra, a ko zna hoće li sutra opet imati hrabrosti? Morkino kreštanje joj je bolno paralo uši.

"Požuri! Požuri!"

Neko može da se probudi, može da je zapazi neka pospana ženska glava koja gleda kroz prozor i krenuće pitanja. Kuda? Zašto?

Okrenula se i ušla u kuću.

Prešla je preko uske prednje bašte i kraj pumpe ispred vrata od hodnika. Okolne barice su odavale dečje nestašluke. Kad god bi silazila u dvorište osećala bi skučenost i zbrku. Zato je prekopala leje sa cvećem i posejala travu oko bunara da

bi deca imala gde da se igraju. Neka prave nered u dvorištu gde su stalno upadala u valov ili do iscrpljenosti ganjala, bog zna zašto, neprijateljski raspoloženog matrog petla.

Nekad je imala želju da malo dvorište i prednju baštu preuredi u park. Kad je bila sasvim mlada žena sanjala je o tome da će tu biti ružičnjak i senica. Planirala je da će na mestu sadašnje bašte biti veliko dvorište sa mnogo pataka, ćuraka i osetljivim paunom raskošnog repa. Kupili su susednu baštu od Hariškovih, koji su stanovali u Palanku pa im je teško padalo da dolaze. Jednom su sa njima već i pregovarali oko voćnjaka, ali se nešto isprečilo .

Koliko mnogo planova, a kako malo ih se ostvarilo.

A hodnik su zastaklili. Onda je kupila crveni nameštaj od pruća, a od Totica šarene krpice za pod. A sve ostalo se odlagalo iz godine u godinu. Rastao je broj dece, posle prvog je došlo drugo, pa treće. Naišla je bolest. Još za vreme babinja umrlo je četvrto. A sada, sa petim u zametku, kao drvo koje se povija pod teretom, popela se u kuću koju za sve njih treba sačuvati kao bezbedni dom.

Okna na vratima od verande su razdražujuće zveckala u ramovina iz kojih je ispao git.

Osvrnula se kao da je neko goni, iako je volela ovaj gong nalik na verandu koji se uklopio u ugao njihove kuće. Pod njegovim prozorima su u velikim loncima bili oleanderi. Često je tu čitala uživajući u njihovom mirisu, a u vreme devojaštva pevušila oslonjena na naslon. Tu je najradije sedela kao mlada žena, kada je heklala prve kapice za bebu i trake za povoje i sve do danas je volela da se tu sunča sa svojom dečicom.

Udobne baštenske stolice krasili su šareni jastuci. Na stolu su ležali razbacani stari brojevi časopisa, što po navici ukućana, što kao ukras. Na trakama nanizane slike na zidovima svedočile su o srećnom vremenu njenih zaruka. Podsećale su je na prisna popodneva koja je ovde provodila sa svojim verenikom. A tamo u velikoj gostinskoj sobi nagomilali su popriličnu gomilu svadbenih poklona, koje je polako prekrivala prašina.

Tako je upijala u sebe prošli život stana, stare kuće, malih i velikih stvari, i tako su joj se prikazivali da bi prihvatili buduće događaje. Kao što ju je dno saksije podsećalo na džeparac koji je davno skrivala od svog mlađeg brata, a napukla ivica ukrasne činije koja se nalazila među figurinama na naslonu kanabeta na blagi majčinski šamar, i dva kitnjasta saćmarska bokala na vašar u Donjem gradu, tako ju je kućica barometra između dva prozora podsećala na nekadašnje strepnje kada su se spremali na izlet na Veštičje ostrvo ili u šume Kamaraša, pa je dan pre toga strepeći posmatrala hoće li biti lepo vreme. Hoće li iz kućice izaći Kredli sa suncobranom ili Hanzi sa vedrom za kišnicu.

Majčine spomen-čase su onako prašnjave tugovale, Radna, Tušnad, Bazjaš, a na ivici časa s ljubavlju ugravirana imena, godine. Sa zida je Majska slika sramežljivo gledala nadole, kao miljenik koga su odbacili. Koliko li se svađala sa roditeljima dok joj nisu dozvolili da je stavi namesto slike deda-Bena, i dok najposle nije postala njena. Majska slika prikazuje mlade devojke na izletu. Koliko radosti, koliko

tuge, smešnih natezanja, vrtlog hiljada životnih sitnica... a sada je bila sama među uspomenama i bolnim dvojbama.

Vazduh u sobi ju je pritiskao vlažnom svežinom kao u svim retko korišćenim sobama, a kad ju je zapahnuo poznati stari miris naftalina, odjednom joj se učinilo kao da njeni pokojni roditelji stoje kraj nje i posmatraju je.

- Šta hoćeš da uradiš?

Zebila je u napuštenoj sobi. Nekada je bila njena, njeno toplo, devojačko gnezdo, a roditelji su je, podsmevajući se, zvali gospodičina soba. Od onda je napustila i staromodni dugački klavir. Na požutelim dirkama samo su još njena deca izvodila dečje pesmice, kada bi iznimno klisnula u sobu. Ali je zato posle svakog velikog spremanja ponovo izlagala note iskrzanih ivica "Uspomene na Baja Herkulane", pesme Danko Pište i nekada najčešće izvođenu pesmu "Ne duva vetar, ne okreće se vetrenjača u Dorožmi", kao što je i svake jeseni na ovalni sto stavljala staklene vaze sa lelujavim koviljem i do proleća svežim slamnatim cvećem koje je kupovala od pokućarki.

Još jednom se osvrnula po sobi, zatim pošla u predsoblje, pa niz stepenice. U dvorištu je Šani skakao na lancu, skičao, zavijao, videvši obučenu gazdaricu.

- Pst, pst... – umirivala ga je. – Ne boj se, odmah se vraćam... odmah.

Neobičan bat koraka ju je zadržao pred kapijom. Neko je prešao kolovoz, pa mostić i stao pred njihovom kućom. Dahtanje krupnog tela je, iako ga nije videla, odavalo gospođu Ješko. Ona je leno pritisla zvonce čije se prigušeno zujanje čulo iz stana.

Uplašeno je ćutala. Zaboravila je na komšinicu. Ova je, po običaju, krenula da kupuje od Makovljana, koji su stigli na sutrašnju pijacu i izložili svoju robu pod mostom, pa je kao obično, htela da je povede sa sobom. Nije mogla da se ušunja u stan, pribila se uza zid, čekajući. Zvono se još jednom oglasilo, zatim je namernica prodrmusala kvaku.

- Rožika... niste u dvorištu, dušo? Rožika...

Plašila se da komšinica ne proviri kroz pukotinu na tarabi i ne primeti njenu haljinu... Ali ne, posle još jednog neuspelog drmusanja kvake i otegnutog "Rožika" ona je, vukući noge, sekirajući se, nastavila put.

Dugo je čekala sedeći na stepenici. Otkucaji sata na tornju crkve Sv. Roka su je trgli. Oprezno je otključala kapiju. Osvrnula se. Pošto je sve bilo tiho i mirno, sem vrabaca koji su se kupali u prašini, niko se nije micao, zaključala je kapiju. Teški ključ je, po običaju, gurnula pod kapiju. Zatim je očistila dlan i dubokim uzdahom krenula na put žena, spremna da se uplete u sudbinu života koji joj je bio krenuo pod srcem.

II

U Harišovoj bašti pogled joj je pao na jabuku čije su grane bile poduprte. Izvijala se pod teretom. Jedri plodovi, sposobni za život su bujali, a kržljavi su, istisnuti, opadali. Osećala je tužni jauk jabuka koje su venule oko drveta. – Treba da propadnemo, jer smo kasno stigle, jer nas je mnogo.

Pogodilo ju je što oseća nepredvidivu prirodu. Tama. Tajna. Bezbroy stranputica. Zašto jedna, a ne druga? Šta je dobila jedna, a šta izgubila druga? I koja je srećnija, koja je opala, ili koja je ostala?

Setila se svoje prve dece, srećnog iščekivanja. Zatim tereta mnogih blagoslova, bolesti. Slabašnog trećeg deteta i još slabijeg četvrtog i novih obaveza koje su joj natovarili na leđa. Koga da sluša? Poznanike koji užasnuto odmahuju glavom, ili muža koji je nerasploženo odbijao odgovor na pitanje.

– Do đavola, to je vaša stvar, ženska.

Cerila se na nju novogodišnja čestitka nekog neimenovanog prijatelja sa likom namrgodene teta-Rode, koja tuguje nad opremom za bebe okačenu na kono-pac, i porukom: Ne valja posao. Više me nigde ne viđaju rado, samo kod Modrajevih.

Koga da sluša? Možda sladunjave reči rideg gvardijana? Videla je debelo, obrijano lice donjogradskeg fratra. Na obojenom prozoru u crkvi sa blagim mirisom tamjana lebdela je bogougodnost večnog kandila. U tamnoj ispovedaonici pojavio se njegov upozoravajući prst.

- Ne zaboravite, ljudi! Gde je jagnjence, tamo je i travica...

Pa zar to treba da bude ona otkrivena tajna koja treba da svetli celom čovečanstvu? Vera u Božju promisao! "Gde je jagnjence, tamo je i travica" – i može li se, prebacujući sve na Božju promisao, prihvatiti odgovornost za one mnogobrojne nerado dočekane jaganjce, koji sa beskrajnom verom i beskrajnim nadanjem dolaze na ovaj svet...?

Bila je stigla na Bulevar, njihovu živu, lepu ulicu koja vodi u Palank. Tu je stanovala Ildika Erdeg, njena prijateljica iz vremena devojaštva, sa kojom je nekad bila jedna duša i jedno telo, a sada iz godine u godinu oseća kako se udaljuju, pretvarajući se u dve žene različitog načina mišljenja. U prvo vreme posle njihovih udaja čsto je odlazila kod nje. Htela je, kao nekad, da sa muževima odlaze u kiosk na pivo, na izlete, na večere. Kako se retko sreću, sad kad je vidi sa silnom dečicom oko nje, upućuje joj samo reči sažaljenja.

- Pa je l' ti imaš pameti?

Tu je živela lepa Feherovica, jedna sebična lepotica koja se samo smejala njenom srećnom materinstvu.

- Pre ću imati kuću na sprat, nego ovakve brige – pravila se često važna.

Kao i izjutra kada se na brzinu oblačila i žurila na dečju misu, ili kad bi uveče, samo nemarno prebacivši kaput na ramena, žurila pred muža koji se vraćao iz kancelarije i sad se stalno bojala da na putu ne sretne poznanike.

Stigla je do kraja svog puta.

Poznavala je ulicu, kuću. Više puta je bila ovde, kada je bila zabrinuta pre nekog porođaja. Zadihano se zaustavila pred kućom i kao da je prvi put vidi, pročitala izvešenu ploču. Neodlučno se osvrkala. Sunčevi zraci su već koso padali na kuće preko puta. Dva puta je krenula dok je prikupila hrabrost i zazvonila.

Sluškinja ju je s izrazom dosade na licu uvela. Prešle su dvorište na kome su sa dudova opadale zakasnele mace.

Morala je da sačeka u hodniku, babica je imala drugu posetu. Nije želela da sedne na голу klupu pa je stajala.

Kroz kuhinjska vrata otvorena na hodnik prodirali su popodnevni kuhinjski mirisi. Kuhinjski sat je jednolično kucao. Trgla se na otvaranje vrata i u očima joj se na trenutak opet pojavio strah. Propustila je pacijentkinju koja je izlazila, kao osuđenica, sa ukočenim osmehom, i prišla debeloj, nasmešenoj babici koja ju je prijateljski pozdravljala i, pustivši je u sobu, zatvorila vrata.

Tople, meke ruke su sada, kao i uvek umirujuće delovale. Izuzev majčinih, nije se sećala drugih ruku za koje bi se hvatala sa toliko poverenja kao za ruke ove žene koja je tolike teške sate provela kraj nje. Svoju ruku je nehotice ostavila u njejoj i, sva ošamućena, poverila joj svoju sudbinu i sudbinu onog sićušnog bića koje je živelo u njoj.

Čudnovati su putevi života, čudnovati i nepredvidljivi. Mi vidimo samo procvetalo drvo, znamo samo to da će iz jednog cveta postati voće, a drugi će opasti. Jedan će ostati, a drugi će propasti. A ostajanje često zavisi od nekakve sitnice.

Plavooka, debela Nemica je Modranicu posadila naspram prozora pa je sama sela preko puta nje. Po navici je klimala glavom, hrabreći je, i slušala njene isprekidane reči. Za nju ovo nije mogao da bude poseban slučaj. Smešila se i klimala glavom kao da kaže: "Sve će biti u redu". Lenjo je sedela na stolici, možda se u mislima već pripremala za ono što će se desiti. Nije imala nikakvog razloga da to odbije.

Zašto se dogodilo da se ipak nije pokrenula, već se zamišljeno zagledala u svoju gošću. Šta je moglo da izazove neočekivani preokret, možda sunčeva svetlost koja se ušunjala i pored štofanih zavesa od kojih je vejala svežina i blago titrala na ovom mladom licu prebledelom od straha. Možda je neka nepoznata topla struja dotakla u svom pozivu prezasićenu ženu, možda se sažalila nad drugom preplašenom ženom koja joj se upiljila u lice, tek izgovorila je reči:

- Da ga ne diramo. Samo još ovaj put...

Modranica je ubrzano dišući, s nevericom gledala u nju. Da li je istina da neko deli s njom odgovornost? U tišini se osećala napetost, duševna borba. Da li je to istina, neko je uz nju i olakšava joj terete? Žena joj sa upitnim, ubeđujućim osmehom stavlja ruku na rame:

- Ostavimo ga... možda će biti devojčica.

Od tog pogleda se osmeh na Modraničinom licu polako smirivao. Disanje je postajalo mirnije, ruke je opustila kao umoran čovek koji je prešao dug put i sad stiže.

Predano je mrmljala.

- Da, samo još ovog puta.

I vratila se kući.

Na ulicama se smrkavalo kao obično. Glasovi i šumovi su se razlegali poznatom večernjom blagošću. Modranica je mislila na svoju decu koja se vraćaju kući, na pripremanje večere, na muža. Niko nije znao šta se dogodilo.

Iz pravca kasarne dopirala je svirka setnog trubača. Možda samo ona pozdravlja hirom sudbine spaseni život.

III

Kažu, koga očekuju, koga rado primaju taj oseća da ima više prava. Ovo neimenovano sićušo biće kao da je osetilo da je ukralo svoje postojanje, da ono nije njegovo vlasništvo, da su mu ga samo privremeno podarili, da i ono vidi nešto od velikog čuda. Jedva je davalo znake života.

Možda se zbog toga ni mati nije mnogo brinula za njega. Već je četvoro dece galamilo oko nje, nije čudo da su je mnoge radosti učinile ravnodušnom. Prošla su ona ushićenja kada je sretno uzbuđena sanjarila o svom detetu. Kada je maštala o budućem sićušnom telu s jamicama i dugo posmatrala sliku nekog lepog deteta da bi na njega ličilo. Prošlo je vreme kada je dugo prebivala po imenima, koje je lepše, koje milozvučnije, tako da je tim traženjem pohabala kalendar. Zaboravila je i lukasto sujeverje o pokrivenim stolicama, hoće li sesti na makaze ili na džepni nožić. Hoće li očekivano biti dečak s nožićem ili gospođica sa makazama? Bože, ko mari za peto dete? Biće po volji Božjoj.

Poznanici su se ponekad sa čuđenjem prisećali njenog stanja.

- Čudnovato, jedva se primećuje.

Deci su postavljali uobičajeno ljubazno pitanje:

- Hoćete li se radovati bebi?

Deca su se zbunjeno ustezala, samo su Mišiju sevnule oči pa je s dečjom iskrenošću rekao:

- Voleo bih da vidim rodu.

Za bebu nisu marili.

Međutim, mati se uobičajeno pripremala za njen dolazak i potišteno je ponovo pripremla sitne košuljice, kapice. Prošlo je leto, prolazila je jesen, termin se brzo približavao. Bilo je sve hladnije.

- Pašće sneg na Eržebet, – proricala je Cekuška, koja je bila u poseti kod Modrajevih. Dok su je ispraćali, ona je sa stepenica verande pogledala na bunar. Veselo se osvrnula.

- Što ga ne obezbedite za zimu? Preko noći može da stegne zima pa će se

voda slediti u cevi. Šta ćete raditi ako upravo onda zatreba voda za kupanje? Onda možete po nju na Bulevar.

Prihvatili su njen savet, popodne su pozvali nadničara. Ne misleći ni na šta Modranica se s decom zadržala u dvorištu, deca se nipošto ne bi odrekla da vide ovaj događaj. U toplim zimskim kaputima, sa kapama navučenim na uši, prisustvovala su događaju. Od ledenog vetra sklonila su se u prilaz podrumu i odatle posmatrala čoveka koji je bez žurbe obmotavao pumpu debelim pletenicama od slame.

... i predveče je sluškinja morala da trkne po babicu.

Žena je komotno stigla i pregledala gospođu Modra. Bez reči je prišla fioci ormara u kojoj su uvek bile dečje stvari pa je pripremila povoj, košuljicu i još koje– šta.

- Večeras će stići gost ...

To veče nije proteklo mnogo drugačije od drugih. Modra se vratio iz kancelarije. Redom je zaleđenim brkovima glasno cmoknuo zahtevnu četku koja ga je okružavala i pitala: "Šta si doneo?" Ušao je kod žene i umiren opet izašao.

- I to ćemo prebroditi.

Večerali su u dvorišnoj sobici koja je vodila u kuhinju. Stara dedina soba starinskog mirisa bilo je glavno gnezdo porodice. Toplinu su joj davali stari nameštaj i stalno boravljenje u njoj, tako da nikad nisu poželeli da u njoj nešto menjaju. Možda bez dubokih fotelja sa porculanskim nitnama i bez uljanog otiska Petefijeve slike ne bi ni bila lepa. Jdna slika "Petefi u čardi" mogla je mnogo toga da zabeleži o toj sobi. Susede koji ogovaraju, večerinke sa vinom, kartaške borbe. Na starom kanabetu pokušaje premeta preko glave i rvanja dečurlije, kada je i nameštaj stajao naglavačke. Kao i primenu lenjira koji je bio u stalnoj pripravnosti u fioci stola i koji je predstavljao najzastrašujućiji i najviše upotrebljavani predmet u kući.

Posle večere, kao i inače, pojavili su se Cekuševi. Modranica je morala da sluša glasove pridošlica. Njen muž je na trenutak bacio pogled u spavaću sobu. Šta da rade, ne mogu ih vratiti kući. Žena je pogledala Modranicu, ali joj nije ni na pamet padalo da odu. Mirno se smestila u sobici.

- Da li bi ipak mogli da se kartamo? – upita Cekuš.

Iz fioke su se pojavile pohabane karte. Naša Julča je donela vina iz podruma pa započne seansa kartanja kao i svaki drugi put.

A u spavaćoj sobi babica je pospana lica čekala na stolici kraj kreveta. Julča je grejala vodu za kupanje. Deca, koja su isterana iz spavaće sobe, muvala su se oko igrača karata. Modranica je poručila da one manje odvedu na spavanje. Nisu hteli ni da čuju o tome. Miši se iz petnih žila bunio.

Pa zar nije rekao da hoće da vidi rodu?!

Ono što su očekivali je kasnilo.

- Rano počinje da bude lenjo – šalili su se oni što su čekali.

Bilo je oko devet sati. Gosti, koje je zanela igra, međusobno su se hrabрили. Ako su već do sada čekali, svakako će dočekati bebu. I Modra je opet izdao nalog:

- Julča, onda donesite još jedan bokal vina.

Pospana deca su se cmizdravo svađala sa malim gostima. Cekuška je morala

da ustane i napravi reda. Snažna, uvek vesela žena brze ruke nije mnogo premissljala, već je istukla obe strane pa se, smešeći se, vratila za kartaški sto.

Tako je prolazilo večje. Julča je već uspavljivala Mišija na kolenima, a on je, trzajući se iz sna, tražio da mu ponovo obeća:

- Svakako me probudite kad dođe roda!
- Kako da ne, Miši moj, ti ćeš biti prvi!

Zatim je usnulo dete odnela majci da je pita gde da ga smesti. U bučnoj sobici će se buditi, a u gostinskoj je hladno. Modranica je izmučeno pokazala na krevet kraj sebe :

- Pa neka ostane ovde.

U sobici su uzvikivali "ful", "pas", "banka". Zadrigli, bučni Cekuš, zaboravivši kakva je situacija, lupao je nogama pod stolom. Smeh, kikot, dim, uvlačili su se u drugu sobu gde je izmučena porodilja okrenula glavu na drugu stranu.

Naša Julča je ponovo otišla u podrum sa bokalom za vino. Ledeni vetar je pomamno duvao kada je prelazila preko dvorišta. Držeći limeni svećnjak za ušku, pospano se batrgala niz stepenice. Prijatno se opustila u zagušljivom toplom vazduhu poduma. Današnji dan, sva ta trčkaranja su je zamorila. Ta i ona je još bila dete, pa joj se nekako prohtelo da se igra. Stavivši pun bokal pored stepenica, sa plamenom koji je garavio, pospanom tromošću ispisala je cifre godine – 1904.

Nad glavom se pojačalo lupanje i čulo se prigušeno stenjanje i prigušeni krik. Preplašeno oslušnula i svećnjak joj je zastao u ruci. Garavi plamen je u gustom mlazu curio na zid. Za to vreme je gore babica pomogla da se rodi Modraničino peto dete.

Plavooka, nasmešena Nemica se po verskom običaju prekrstila pa se nagla nad majku da joj saopšti novost.

- Hriste Bože, devojčica...

Posle kupanja su i kartaroši nagnuli u sobu. Novorođenče je u novom povelju ležalo pored majke. Na noćnom ormančiću je u čaši škiljilo kandilo. Nisu mogli baš mnogo toga da vide. Beli zamotuljak, naborano lišće veličine pesnice i na plač spremne nabrekle oči.

Modra je sa obaveznim osmehom stao kraj kreveta. Ali odsutni pogled kojim je obuhvatio pridošlicu odavao je njegovu misao.

- Pa ovo nam baš nije trebalo.

Cekuš je još uvek držao karte u ruci, nije znao kako da se ponaša. Kao neko koga su uznemirili pa se sada jedi, lupa glavu kako da se na najbolji način izvuče.

- Ne zaboravi – reče Modri, tek da nešto kaže – kad ujutro pođemo u kancelariju

treba da je prijavimo u Gradskoj kući.

A njegova žena, stiskajući Modraničinu ruku, šaljivo je primetila:

- A sada ja kažem da ovo bude poslednje!

A beba kao da je osetila hladan prijem počela je da ječi i srceparajuće plače. Kao neko ko još ne vidi i ne oseća nikakvim drugim čulom, kao ptić otvorenog kljuna ustima je tražila majčine grudi, tražila je toplotu, ljubav, bez koje postojanje

ništa ne vredi, i kao da je govorila:

- Je li da se ne ljutite? Je li da ćete me ipak malo voleti?

Plač je probudio Mišija, on se digao i pospano, besno osvrnuo.

- Pa niste me probudili?!

Skoro sa mržnjom je gledao malecku. Oko kreveta su se gurala i ostala deca i preplašenim okicama buljili u pridošlicu.

Nisu se pomakli roditelji i nisu se micali ni ostali. Izdaleka su kao stranca gledali rasplakano dete, koje je, ne našavši ih, još više razvuklo usta, stisnulo kapke i gorko, bolno plakalo.

Nemojte se ljutiti, nisam krivo što sam se rodilo

Tegobno su bili ćutanje i mnogi ljubopitljivi pogledi usmereni na dete, i ono je sve jače plakalo. U mračnoj, zagušljivoj sobi komešala su se krajnja osećanja. Otopela, ravnodušna odraslih i ojađena novodošlice...

- A što je ovaj došao?

- A što sam i došao?

Iako su majku zbunili mnogi sumorni pogledi, potresao ju je onaj tanušni ljudski glas koji je tražio ljubav, a koji i bez reči može dopreti u majčino srce sa ovom beskrajno važnom molbom za njegov sićušni život.

- Je l'da ćete me ipak malo voleti?

Bog zna odakle dolazi topla struja koja kod majke uvek iznova izvire pa makar je morala deliti i na dvanaestoro dece. Nije ga htela, nije ga rado dočekala, to je istina! Ne mogu je kriviti, prethodno je četvoro dece istislo toplinu iz njenog srca. I evo, sad se opet pokrenula. Prsti joj pipajući traže uplakano lišće, stisnute oči. Nagonski se okreće prema bebi, glas joj drhti kada je širokim rukavom svoje spavačice zaštitnički skriva od mnogih sumornih pogleda.

- Pa ne gledajte je toliko, još ćete je ureći!

A iznad njih, na slici između dva kreveta Bogorodica sa ružama blistavog osmeha držala malog Isusa.

IV

Odgore su uredili da se nađe i veseo dan i da svet bude lep kada čedo Modrajevih odnose na krštenje

Odmah izjutra je počeo da pada sneg. Pahuljice su kao sjajne zvezdice lebdeći padale s neba, lepile se za smrznutu zemlju, ulepšavajući svojim belim telom sivi ružni svet. Razveselila se i nevesela kuća Modrajevih, razveselila se Kištelekijeva ulica, u pozadini su čak i ogromne metalne cisterne fabrike gasa skoro svetlele kroz sneg.

– Pa jesam li rekla da će na Eržebet biti snega?! – nasmejano je rekla Cekuška koja je svratila kod Modrajevih tek što je sirena fabrike gasa odsvirala šest sati. – Da ne moramo tako da žurimo sa malom pagankom, mogli bismo je na sankama odneti na krštenje. Za njom je u pomoć stigla i druga komšinica natovarena zvečćim tepsijama, stigla je i bedinerka, pa se u tek naloženoj kuhinji vesela ženskadija kose pune snega grejala i začas sredila kuću. I mali i veliki su nešto poslovali. Možda ni sami nisu znali čemu se tako raduju, lepom vremenu, na brzinu zakazanom krštenju ili sitnoj duši koja je krenula ka Božjem carstvu.

Deca Modrajevih su uživala, niko nije vodio brigu o njima. Otkad ih je na njihov bučni zahtev naša Julča digla iz kreveta i kojekako obukla u nova somotska odelca, bila su u svakoj čorbi mirođija – te ih je mati oterala od bebe koju su hteli da kupaju, te ih je Vera, bedinerka, koja je ribala stepenište morala izgrditi i skinuti sa svojih grbavih leđa, te su zazjavali na ulici, uživajući u snegu i pažnji koja im je ukazivana. Jurcala su u kapiji, ili su se važno šečkala tamo-amo po mostiću preko kanala, jedva se upuštajući u razgovor sa ostalim deranima Kištelekijeve ulice i jedva odgovarajući radoznalim susetkama, koje su zastajale pred kućom da se raspitiju.

Iz kuhinje ih je isterala užarena tava za pečenje krofnji, a iz dvorišta su ih oterali zbog krvi od klanja ćurke, da ne bi isprljala svečana odelca. Odatle su ih uputili u vlažni podrum pa su se tu tiskali oko oca dok je ovaj istakao vino. Modra se naljutio pa je velikom dečaku Dulijevih stisnuo u ruku nekoliko novčića, neka ih odvede u Ilona ulicu i neka u dućanu kupe bombone.

– Dakle šta je, šta je? – interesovala se tetka Paraši, koja ih je uvek zadirkivala dok je služila bombone. – Devojčica...? Samo cmizdrava devojčica? Dakle, meni ne bi ni trebala, ja bi je vratila.

Deca su pocrvenela, odmah im je splasnuo ponos. Pa istina je, samo cmizdrava devojčica, otkad je tu, stalno kmeči.

– Da li je volite?

– Paaa... – oklevala su deca dok je najstariji izvalio: – đavola, uvek je treba ljuljati.

Oko devet sati stigla je strina, dečja kuma. Stigla je pravim fijakerom na gume ne točkove, pokrivena snegom, vesela, kao anđeo s neba. Žitelji Kištelekijeve ulice su po njenom dolasku osetili miris jorgovana. Prozori su se naćičkali radozalcima, a okolina kuće radoznom mladařijom. Čak je i Cekuš zazviđdio od oduševljenja kada je šešir s percem prsate, elegantne lepoticke nestao iza kapije.

I dok su se deca iz ulice okupila oko kola s gumenim toćkovima koja su ostala ispred kapije, pipajući sjajne blatobrane i razgovarajući sa kočijašem, dotle su deca porodice Modra sa snegom na nogama kao oduševljeni vesnici jurila po stanu: – Stigla je strina!

Svi su hteli da je vide. Nagrnule su sluškinje, žene koje su pomagale, ko god šta god da je radio – Cekuška sa povojem, druga neka žena sa rukama od testa, babica je upravo onda lukavo prosipala vodu od kupanja iz malenog korita u koje se ovom prilikom, obićno, ubacuje srebrna forinta za “teta rodu”. Modra je dotrćao od ogleđala gde je upravo vezivao kravatu, da bi zagrlio svoju lepu snahu, ženu svog

mlađeg brata.

– Oho, kako si se udesila!

U bučnom veselju ni reč se nije mogla razabrati. Radovali su se, smejali, samo su deca cičala kao prasići da bi se što pre oslobodila bučnih poljubaca.

– ‘Ajdete da vas izgnjavim – tiskala ih je k sebi, ljubeći meka lišca zvučnim poljupcima.

– Odi ovamo, mangupčino, da i ti dobiješ svoje.

Miši se ispod kreveta bunio.

– Nn-ee. Hvala lepo, rukoljub kumi, ali hvala, ne.

I Julča je morala da klekne kraj kreveta i da ga onako četvoroonoške izmami.

Vreme je prolazilo, trebalo je požuriti, ali mnogobrojni pomagači su samo povećavali zbrku. Najposle oko deset sati mogli su krenuti. Čak se i Modranica pridigla u krevetu da vidi povorku. Fijakerista je doterao kola do mostića. Napred je išla kuma, ona je nosila novorođenče pod svečanim prekrivačem, za njom babica pobožna lica, a u začelju Modra, srećni otac, čije su se oči malo caklile od pretakanja vina. Već je bio na stepeniku kola kada se setio:

– Gde je cedulja na kojoj je Roži zapisala ime deteta?

– Isuse – uhvati se kuma za glavu. – Ostala je pod njenim jastukom.

– Ne vraćajte se – vrištale su sujeverno žene okupljene u kapiji – nećete imati sreće.

– Onda hajdemo! – nasmeja se Modra – možda ćemo se usput i setiti. – Mahnuo je kočijašu pa su krenuli.

Cela ulica ih je posmatrala.

Samo sićušo biće pod svetloplavim trakama nije znalo da je sve to zbog njega. Da se zbog njega brine mlada žena u stanu, zavaljena na jastuku, da je u komšiluku Janči Boroš sa iskošenim burskim šešikom na glavi zbog njega seo na vrh kapije, kao budući udvarač, dok je drugi, Pišta Duli, stolarev mlađi sin, krijući svoju glavurdu među očevim kolenima, kao iz branjene tvrđave posmatrao prvi izlet gospođice Modra i da je naša Julča zbog nje zavatlala papuču za fijakerom da donese sreću, pa sada na jednoj nozi cupka među dangubama što zazjavaju. Stajali su na snegu koji je provejavao, fijaker se već odavno izgubio iz vida, a oni su još uvek tu stajali kao da i nadalje vide, osećaju, čuju zvuk gumenih točkova koji se udaljuju. Ličili su na lica sa fotografije, dok se nisu pribrali i počeli da se razilaze.

Strina je malo pokajnički donela kući novopokrštenu.

– Donosim malu Ester.

– Znala sam da ćete zaboraviti ime – smejala se Modranica, ali sada je već sve svejedno.

Za ručak je i ona ustala da pozdravi okupljenu družinu gostiju. Naložili su u velikoj sobi i postavili sto ispod Majske slike nasmejanih devojaka, Na sto su izneli staro svatovsko posuđe sa ljubičastim cvetićima i kristalne čaše iz bakinih vremena. Bilo ih je toliko da su na red došle i čaše-uspomene iz Tušnada.

Svi su bili tu, ko god je nešto značio u porodici. Strina sa mužem, teta Nina, čika Miška iz Gornjeg Grada koji su, pošto nije bilo dede i babe, preuzeli tu funkciju

ju, tu su bili Cekuši, Boroševi, Ješkovića, porodica Ilke Erdega, bio je tu čika Šporer sa ženom, veliki prijatelj dece iz ulice...

Dok su vredne žene postavljale razvučeni trpezarijski sto, muškarci su razgovarali kraj peći. Modra je sa iskrivljenom kravatom neumorno na tacni nosao bokalčić iz Sačmaza sa čašama za liker.

– Hajde još jednu!

Uneli su supu i sve pozvali za sto. Čika-Šporera koji se zadubio u razgovor, žene su onako pod ruku odvele do stola. Sve je bilo porodično i veselo. Decu koja su vrištala morali su pojedinačno da ulove između gostiju i da ih oteraju za dečji sto. Na proćelje je dospela teta Nina koja je zavrnila čipke na rukavima i dohvatila kutlaču, dok je u začelju sedeo čika Miška u francjozefovskom mundiru i sa cvikerima.

Ručak je bio vrlo ukusan. “Ovakvu ćureću supu još niste jeli!” – sjajan miris punjenih rolnica širio se do Bulevara, zatim ćureće belo meso, pa u srebrni papir umotani kraj bataka, za njih već nisu nalazili epitete. Samo su hvalili kuvarice. Ali raspoloženje je zapravo tek onda živnulo kada je strinin ćutljivi ali tim aktivniji muž, lukavim licem ispod stola izvukao prvu flašu šampanjca iz sakrivenog vedra sa ledom.

Slavljenicu bi potpuno zaboravili da se ona sama nije pobrinula da skrene pažnju na sebe. Naime, plač bebe spada u slavlje prilikom krštenj, ali, naravno, ne u tolikoj meri. Neprekidno je urlala. Žene su se sažalile nad Modranicom pa su čas jedna, čas druga uzimale bebu u krilo, pokušavajući da je umire. Igrale su se sa njom, pričale joj, primenjivale razne trikove.

U sobi je već bio gust dim, zaobljena lica su sijala od zadovoljstva, smejali su se, razgovarali, a uozbiljili bi se tek kad bi neko ustao da nazdravi. Žene su obarale glavu da bi mogle da ostanu ozbiljne, a prsti muškaraca su kružili oko ruba vinskih čaša, čekajući poslednju reč kad treba skočiti i kucnuti se čašama; uzalud, bebin plač je prodirao i kroz najlepši zvuk čaša. Čika Miška koji je držao zdravicu coknuo je jezikom, drugi gost je neraspoloženno lupnuo dlanom – a Cekuš ju je oteo iz ruku žena. Sad će im on pokazati; ove se u to ništa ne razumeju. Smejali su se nezgrapnoj dadilji koja je vrlo stručno umirivala bebu. Ispočetka se to dopalo i Cekušu, fućkao je, pevao, ljuljao desno-levo sićušno stvorenjce. Zatim je pribegao drugim lukavstvima, pa je po vojnički udarao petama, kao da udara mamuzama, izdizao je bebu u vazduh pa ju je naglo spuštao kao da je ispušta iz ruku, uzalud, beba je i dalje plakala. Polako su ih zaboravili. Privlačio ga je sto, privlačile su ga šale, već je bila u toku treća zdravica, ali gosti ni na nju nisu obraćali pažnju. Čika Šporer je mirno nastavio da priča o konjskom tramvaju, dok je na drugom kraju stola Modra masnim vicevima zasmeevao kumu i Cekušku, a deca, koja su se neprimetno ušunjala, pod stolom su se otimala o neki batak. A Cekuš je sve koraćao gore-dole po sobi kao stražar na straži, pokajavši se sto puta zbog svog nepromišljenog postupka, bacajući čežnjive poglede prema stolu. Nadao se samo tome da će ga žene primetiti i uzeti mu dete.

Govornik se konačno izgubio u zapetljanom govoru, prešao je pogledom pre-

ko rasejanog društva i videvši da ga niko ne sluša, zbrzao svoj govor i glasnim nazdravljanjem novoređenčetu trgao sve za stolom. Malo posramljeni poskakali su pa, da bi zabašurili svoje neučestvovanje, uz gromke uzvike “Živela, živela!” pružali čaše da se kucnu. Cekuš više nije mogao da obuzda svoj bes. Na kraju živaca prišao je stolu pa je slavljenicu pružio ženama.

– Uzmite je od mene, inače ću je tresnuti o zid!

V

Bile su poklade, luckaste mirnodopske poklade. Kao da su šareni luftbaloni leteli u vazduhu ili se širili tamo gde je srce koje je od toga u svakom poigralo. Krenulo je nagde iz Palanka, iz srca – centra grada, iz kvarta sa prodavnicama maski, krenulo je iz restorana, sa priprema za balove, iz porodica sa brojnim potomstvom, prelazilo je sa čoveka na čoveka pa je od svakog uzelo po zrnice nečega, i svako je od ledenog nadražujućeg vazduha polako pomalo ludeo.

Modra se u sobi nadneo nad sto. Zasukavši rukave, završavao je polugodišnji obračun koji je doneo kući. Na ivici stola dimila se njegova cigareta, ali se on toliko žurio da su sa nje padali čitavi stubići pepela, dok je se nije setio i ponovo povukao dim.

Modra je bio savestan činovnik, za njega nije bilo zabave dok ne dovršio posao. Međutim, nestašni pokladni đavolčići su igrali i oko njegove glave. Znao je da danas uveliko piju u Gornjem gradu kod teta Nine. U ovo februarsko doba svaki zdrav član porodice obavezno mora da ode do nje da joj čestita imendan. Skorašnji događaji su ga izazivali, ali je samo snažno dunuo, kao da je hteo da ih odagna, uklonio je kosu sa čela i nastavio da radi.

Morao je da žuri, da iskoristi zatišje dok se deca pod nadzorom naše Julče tociljaju po ledu Rokuškog jezera.

I Modranica je, uživajući u zatišju, poslovala u kuhinji. Peglala je muževljeve pantalone preko vlažne krpe. Pegla nije bila vruća, moglo se maštati nad krpom koja se isparavala. Zanimljivo je da upravo u takvim okolnostima čovek ne razmišlja, štaviše misli se isključuju i laka obamrlost obuzima mozak.

Da li je pokladno raspoloženje prekinulo njenu apatiju ili je to išlo uz monotoni posao, ona ona je, povlačeći peglu tako-amo, pritiskajući je da bolje hvata i zaboravivši na sve, pevušila je – kao u vreme svog devojaštva.

Njeno pevanje se čulo kroz odškrinuta vrata i prekinulo je Modrino računanje. Čas se smešio, čas nervozno osluškivao. Istovremeno ga je nerviralo dete u povoju. Stavili su mu ga na dohvat ruke s molbom da se pozabavi s njim ako počne da se meškolji. Modri je dojadilo čuvanje a detetu samoća, ono bi volelo da ga dignu,

gukalo je, jadalo se, često je plakalo. Da bi imao mira, Modra mu je pružio jedan prst da se igra, ali ni time nije uspevaio da ga duže duže vreme smiri. A Modranica je za to vreme, zaboravivši nebo i zamlju, pevala.

– Rožika, Bog s tobom – planu on – dođi već jednom kod deteta, ne mogu od njega da radim.

Situacija se pogoršala kada su deca nagrnula sa našom Julčom. Uzalud je lenjir bio u pripravnosti, uzaludne su bile pretnje, molbe: “Samo se dotle smirite dok vaš otac ne završi posao”. Napeto su slušali sedeći na kožnom kanabetu. Verovatno su se prehladili na klizanju, a još verovatnije u povratku kući dok su zazjavali pred reklamnim panoima. Sada su kašljali. Nisu mogli ništa drugo pa su kašljali. Julča se pobrinula za dete u povoju, revnosno ga je ljuljala, tako da je Modru zbolela glava. Upinjao se da sabira:

– Šest, devet, dvanaest, sedamnaest...

Sluškinjica je ljuljala bebu, tresla su se kolica u sobi:

– Šest, devet, dvanaest, sedamnaest...

Modra je sabirao sve iznova, već je treći put započinjao kolonu cifara. Na žeravici bubnjare pucalo je kestenje koje je Đusi prokrijumčario, u kolicima je plakalo dete, dva starija dečaka su se dohvatila zbog kestenja i valjala po podu. Modra je, izgubivši strpljenje, tresnuo obračune i dreknuo:

– Do vraga sa ovom brojnom klinčadijom, čovek mora da pobegne od kuće!

Odjednom je i to prestalo, drečanje, ledeni strah pa duboka tišina koja obično sledi za batinama, posao je završen! Modra je zaključao spise u fioku i najposle, oslobodivši ih se, proteglio se sa zadovoljstvom. Poklade su mogle da počnu.

– Mama, možemo da se spremamo – viknuo je prema kuhinji.

Zainteresovani su se tiskali oko njega i jedva su čekali da krenu. Tu se tiskala i mala sluškinjica, nadajući se da će je po nešto poslati u grad i da će, možda, dospeti i na ulicu pa da i ona malo doživi pokladno veče. Modra je nabranih veđa posmatrao okupljene.

– Ko ide, ko ostaje?

Modranica je okupila svoje piliće pa je rezignirano pogledala u muža, ne zato što se previše radovala nužnom ishodu, već kao neko ko zna da se drukčije ne može.

– Deca idu s nama.

– Naravno, da ima ko da nam pokvari veče!

Žena je slegla ramenima

– I tako ne bi ostala kod kuće.

– Pa i ne radi se o ovima – ljutio se Modra – već tamo o onoj mašini za plakanje – i pokaza na Ester u kolicima.

– I nju treba da ponesemo, ne može da ostane bez dojenja.

– A ja neću neću još jednom da se sramotim zbog nje.

Modranica je, bolno pogođena, uzvratila:

– Onda svi ostajemo kod kuće.

Ester je, ne znajući ni za šta, žmirkala u kolicima. Sićušnom slobodnom ru-

kicom mlatarala je iznad glave, ali sada je nisu hvatali, ljubili, već su je skoro besno gledali.

Takva ništarija a tako može da im ugrozi zabavu.

Modra se, stavivši prst na nos, zamislilo. I Modranica ga je gledala s gorčinom svog sputanog života. Hoće li ovom ikad doći kraj? Jednom ima priliku da se zabavi, da zaboravi mnoge teškoće i takvo škembe sve može da pokvari. Rukama je obuhvatila, obrlila kolica iznad bebe, ali ju je gledala kao samoubica koji je presekao vene i sad gleda kako mu otiče krv. Tako je protekla i njena mladost, vezana za dečja kolica.

– Pa ipak ćemo bez nje, izvolite se spremite. Vraćićemo se u ponoć, dotle neće umreti. Julča, skoknite na stajalište fijakera po kola i kupite u apoteci – evo vam trideset krajcara – Retijeve bombone od mente protiv kašlja. Ko se usudi da kašlje ili da pravi nered kod teta Nine, vraćićemo ga kolima kući.

Naša Julča je prebacila preko glave veliku maramu koja je služila samo za to da pod nju uvuče od mraza pocrvenele ruke. Kao oslobođeno ždrebe krenula je od kuće, i poskakujući trčala ulicom. Mraz ju je dočekao, nekoliko puta se se zavrтела oko sebe, samo su pete njenih papuča klopale, pa je nastavila da trči.

Grad je bio u pokretu, već su prolazili maskirani ljudi, odnekud se približavalo raspevano društvo. Julču su glasovi skoro izdigli u vazduh, gušila se od njih kao beba koja se zagrcnula od viška mleka. Na čošku ju je oslovio neko maskiran, na vratima pekare gde je obično kupovala hleb, polugoli pekarski pomoćnik viknuo je na njega. Želela je da na obojicu isplazi jezik, ali je samo svoje smeuljenje prigušila maramom. Njena ovlažena, pomadom zalizana kosa se skoro pušila na mrazu.

Na trenutak se zaustavila pred nekom točionicom vina. Odatle se čula vesela pokladna muzika, kakvu sviraju u Sentmihaljteleku. Kod kuće devojke stoje u redu u velikoj krčmi. Možda bi i nju mati spremila, da je kod kuće. Klečala bi pred njom u uštirkanoj beloj haljini, pa bi joj ona vlažnom rukom čvrsto uplela kosu kao konjsku grivu.

Užagrenim očima je pružala vrat, istezala se do prozora da prisluškuje. Nesmotreno je svojim toplim dahom duvala na zamrznuti prozor da bi mogla videti šta se unutra dešava. Na šum otvaranje vrata se pokrnila, lupnule su papuče, trčala bi dalje, ali je vojnik koji je izlazio uhvatio kraj njene marama i veselo je pozdravio.

– Je l' mene tražiš, sejo?

Naša Julča se oslobodila uz snažan vrisak, ali kao da je pod kožom imala sto đavola, koji su se poigrali u njenom smehu, trčeći se nekoliko puta okrenula oko sebe. Pravila je grimase, pokazivala magarče uši i tako mamila onoga za sobom. Ismejani vojnik koji je proslavljao poklade se zaukao za njom.

Julčine papuče su kao pokladna muzika klopale po asfaltu dugog Bulevara, tako je trčala da ih je skoro izgubila. Naletala je na prolaznike, oni su je grdili, hvatali, smejali su joj se. I sudbina je bila na strani gonioca; pred njima se kretalo veliko društvo koje je pošlo na bal. Jedan od muškaraca je u ludom raspoloženju svojim kukastim štapom redom pogasio sve svetiljke. Mrak je sada bio i iza i ispred nje,

nije mogla ni da vidi ko to trči za njom. Za njenim leđima čulo se dahtanje.

Sveti Bože, samo mi sad pomози!

Nije bilo spasa. Vrišteći je krivudla, istrгла se iz ruku progonitelja, ali je velika marama ostala kod njega. Morala je da stane. Zadihani su stali. Preplašena, kroz smeh je preklinjala:

– Vratite mi maramu, pehladiću se.

– Daću ti je, ako mi kažeš gde stanuješ.

Već su se nalazili u blizini Marsovog trga gde je bilo svetla i gde su stajali fijakeri. Upregnuti konji su frktali pa se na zimi iz njihovih nozdrva dizala para ili su žvakali zob iz zobnica. Zaustavili su se kraj jedne svetiljke i bolje se pogledali.

– Pa to ste Vi?

Bio je to poznati mladi vojnik s kojim se češće sretala na pijacama kada je on na glavi nosio korpu gospođa oficira sa kupljenim stvarima, ali ga to nije sprečavalo da baca pogled na nju. A ovako smeo, sa bajonetom na boku bio je još zgodniji. I mladi junak se zagrejavao, promuko mu je glas:

– Gde stanuješ?

– U Kišteleki ulici ... pa dajte mi već maramu!

I pripitomi se grubi vitez i ruka mu postade nespretna kad joj je vraćao maramu. Svojeručno ju je obmotao oko njene glave, ali tako da mu se ruka zadržala pa je šapnuo u maramu:

– Doći ću ja u onu Kišteleki ulicu...

Srce naše Julče je kucalo kao u preplašenog goluba. Nije znala šta da kaže.

– Dobro?

Jedva je šapnula

– Dobro! – pa je smelije dodala – ako hoćete...

– Hoćeš izaći pred kapiju?

– Videćete ...

* * *

Stigao je fijaker, nabavljene su i bombone protiv kašlja. Naša Julča je klečala na podu male sobe i zakopčavala zimske kapute deci. Bila je zamišljena, ruke nespretno, dva puta je trebalo ponavljati zapovest dok ju je shatila. Stoga je pokajnički prionula na posao. Redom je podizala ušuškane decu i pomagala da ih iznesu u fijaker.

– Ostani kraj malecke i pazi da se vatra ne ugasi! Ako zaplače, daj joj opet čaja – primila je poslednja uputstva.

Malo se zadržala u kapiji, gledajući za kolima koja su odmicala.

Na ulici je bilo živo. Cekuševi su krenuli u Udruženje Rokuš na bal, a preko puta su joj dve nestašne sluškinjice, koje su sigurno pošle da vide bal, doviknule:

– Juliš, ideš?

Odrično je odmahнула glavom. Mnoga osećanja su joj pritisla grudi, nije mogla da govori, gotalo ju je u nosu, pekle je oči kao kad nekog grde: nije znala da li da se raduje ili da se plaši. Da se raduje, ako gost dođe, ili da se plaši da gost neće doći. Htela je da se smeje, da viče, da luckasto skače, da ciči u pokladnu noć, čija ju je čarolija sada obuzela. Zalupila je kapiju, zaključala i otrčala gore u stan.

– Ne, ne, ta ionako neće doći.

Ester se tek nedavno odbila od sise i zasad je mirno mljackala. Sluškinjica se vrtela po sobi, nije znala šta će. Nije bila gladna, njena večera je nedirnuta stajala na stolu. Gledala je cifarnik sata na kome su kazaljke sve više odmicale. Podigla je tegove pa se time malo pozabavila. Zatim je prišla detetu.

Želela je da zaspi, ali je znala da to ne sme! Znala je da posle tišine sledi plač i beskrajno ljuljanje kao i uvek. I zato je jednog dana u očajanju, posle neprospavane noći napisala pismo svojoj “dragoj ljubljenoj mami”, u kojem je preklinje da pošalje nešto, jer će inače u Tisu, ako zbog male ne bude mogla spavati. I Sentmihaljtelečanka je poslala nešto od čega se i bucmasta seljačka deca pretvaraju u takve dobriće da ih je zadovoljstvo gledati.

Od onda je naša Julča na ivici sluškinjskog kreveta čuvala čarobno sredstvo umotno u maramicu, ali se još nije usudila da ga koristi.

Ni sada nije smela na to da pomisli, radije je pokušavala da uspava Ester. Dečja kolica su jurila gore-dole po sobi. Za njihovu ručku privezala je gajtan od zavesa i tako ih je zaukavala da se kotrljaju što dalje. Umorila se, dete nije zaspalo. Naprotiv, počelo bi da plače čim bi ona prestala sa ljuljanjem. Neprijateljski ga je gledala, kao kaznu Božju.

Kolike sate joj je zagorčala. Šta da radi s njom? Ne spava, te ne spava. Duboko je uzdahnula i nastavila sa ljuljanjem.

Sat je već otkucavao sedam sati. Na staromodnoj kućici za prognozu vremena dve figure su smešno igrale. Malo kasnije kao da je neko kucnuo. Zujanje točkova je malo prestalo, naša Julča je napeto osluškivala, ali od dečjeg plača koji se razlegao ništa nije čula. Bila je malo uplašena, zbunjena, možda nije bila ni sasvim svesna toga šta čini, ostavila je bebu i išunjala se u kuhinju. Povukla je zavesu na prozoru koji je gledao na dvorište, kao da se bojala da će je neko videti. Drhtle su joj ruke dok je vadila domaći paketić, dok je zubima odvezivala čvor. Bakarni avan nije valjao pa je iz ostave donela veliki drveni avan u kome su Modrajevi obično tucali mak. Čak je stavila i krpu na tučak da se ne čuje kako drobi makove čaure.

Čaj je bio na ognjištu i u njega je umakala cuclu koju je napravila od krajička salvete i već je donela čarobno sredstvo od kojeg deca spavaju kao anđelići.

-Papicu bebici...

Malo joj je podrhtavala ruka, još nikad to nije radila, samo je kod kuće videla. Šta može da škodi? I drugi tako rade, a kako su kod kuće deca debela i lepa od toga.

– Je l’ da je dobro? – tepala je.

Ester je ležeći u kolicima dobro povukla. Kako je fino, slatko. Majčino mleko nije takvo. Sat je otkucavao, vreme je brzo prolazilo. Više nije morala da ljulja dete.

Naslonila je vrelu glavu na ručku velikih, nezgrapnih, staromodnih dečjih kolica i čekala. Kad se sa ulice začulo pozivajuće kucanje, u sobi je vladala tišina, Ester je zaspala.

Ponoć je bila uveliko prošla kada su se roditelji vratili kući. Modra je, malo napit, sa nakrivljenom kapom pevušio u fijakeru. Pišti i Đusi grickali su ostatke grilaža koji su poneli sa imendana. Oni manji su spavala, jedno u majčinom krilu, a drugo naslonjeno na očevo rame. Modranica je ćutala, nekim lenjim, ugodnim ćutanjem koje zahvata ljude posle bala. Srce joj se steglo tek kad su se približavali kući pa je pomislila na Ester.

– Mora da je jako gladna.

Strepeći je sišla sa kola, osluškivala iz pravca kuće dok je njen muž svojim posebnim ključem otključavao kapiju. Očekivala je poznatu domaću prisnu dreku, plač bebe, ali se ništa nije čulo. Sluškinjica ju je zahvalno poljubila u lice.

– I ne plače, milo moje.

Modra se smeja.

– Raduj se.

Decu su skidali u maloj sobi. Naša Julča ih je smeštala u krevet i pazila da se pomole. Roditelji su u spavaćoj sobi nameštali krevete, skidali su se. Modranica je tada u podsuknji izašla da podoji dete. Izvadila ga je iz kolica, privukla stolicu peći i smestivši se prinela ga dojci.

Beba nije sisala. Iznemoglo je tupo gledala unaokolo. Iz usta je ispustila majčinu dojku. Nije je htela. Modranica je pokušala da je primora. Posle uzaludnih pokušaja zgrabila je dete i, malo uplašena, naslonila se na dovrtak vrata koja su vodila u spavaću sobu.

– Antal, dođi!

– Šta je ?

Čudno joj je podrhtavao glas.

– Ne znam,... dete neće da sisa.

Odneli su ga pod lampu i razvezali povoju. Rukice nisu mlatarale kao obično, naprotiv, iznemoglo su padale kad su ih dizali.

-Kako su hladne... ljubila ih je, grejala Modranica – i kako je bleđa. Bože, šta je s njom? Kad smo odlazili ništa joj nije bilo.

Uhvatio ih je strah, gledali su je. Modra takođe, mada je zapravo još nikad nije video. Takva ništarija koju nisu želeli, koju zbog stalnog, groznog plača zapravo nisu podnosili, kakve nove nevolje može da izazove? Kao da je kuća gluva otkad ne plače. Teški su zidovi, skoro da ih pritiskaju... i ono bleđe lišće, kako ih gleda klonulim okicama, čoveku srce da prepukne.

Modranica joj je pred očima ljluljala sjajne srebrne papire, blještave predmete, ali beba nije reagovala. Klonule oči, ukočen pogled kao da su govorili:

– Šta hoćete od mene, od života, ljudi? – glasovi nisu dopirali do nje, boje su se rasplinjavale, ukočen je osećaj koji bi je poneo. – Šta hoćete... pa ja sam tako daleko od svega.

Mati ju je s neopisivim strahom tresla, okretala, tražila njen pogled.

– Mala moja, pogledaj me ... Ne poznaješ me? Ester! – skoro vrišteći od bola, kroz plač je izgovarala poslednje reči...

Deca su se probudila, plakala su priljubivši se jedno uz drugo u krevetu. Naša Julča je strepela, stisnuvši se uz njih.

– Zašto plače mama?

– Jer je Ester bolesna, teško bolesna.

Modra je odjurio po lekara. Modranica je pak opet pritiskivala bebu na grudi i sva razbarušena koračala gore-dole po sobi. Nije smela da pogleda bebu, samo ju je ljubomorno, strasno pritiskivala uz sebe, kao da tako može da je zadrži.

A sluškinjica se u suludom strahu molila:

– Device Marijo, pomози. Pa zar su onih četvrt sata na hladnoj ulici vredni toga? Pa pokrila joj je lice velikom maramom, mislivši da ako ona ne vidi, ni nju ne vide. Ima Boga, Bogorodice, pomози, nisam znala da to može naškoditi!

Stigao je lekar, zbili su se oko njega. Jedino je bebe ćutala pod omamom koja joj je pritiskivala srce, mozak, sićušne udove.

– Nije ništa – rekao je lekar. Malecku su nečim omamili. Pa da, nema dovoljno majčinog mleka pa joj daju čaj, možda je bio prejak. Drugi put pazite... i na sluškinju i na decu, svašta im trpaju u usta.

– Nije ništa – mislio je lekar, ali nije smeo da nastavi – ako ne ostavi traga... samo da celog života to ne nosi kao težak ukras, ovu bolešljivu blednoću i sanjalački, klonuli pogled.

Kuću je zahvatilo olakšanje, nagnuvši se nad sto mati je s olakšanjem jecala. Preplašena deca u krevetu su se glasno molila s našom Julčom.

I život je tekao dalje. Krenulo je detešće, jedna ruka ga je već gurnula da odsad na telu kao negve nosi čudnu ukočenost od koje sporije teče krv, sporije se nižu misli, od koje živi u večitoj izdvojenosti od drugih i večito zabezegnuto posmatra život koji nikad ne shvata u potpunosti.

VI

Lep je i interesantan ovaj svet, pun je boja, sjaja, hiljadu čuda. Lep je i interesantan Esteri i onda kada su samo lica nagnuta nad njom predstavljala nešto interesantno, kao i plavi svileni pompon na dečjim kolicima, kojem se divila. Kakav doživljaj – prva zvečka, pa šarena vašarska pištaljka koju je iz Sentmihalja donela svojta naše Julče i iz koje beba treba da izmami prve zvuke.

– Duvaj, bebo, duvaj!

I pred domaćim gledalištem koje srećno tapše, lice joj se zbog novog umenja razvlači u osmeh.

A koliko je lepše kad je Dežeka i Đusika zajedničkim snagama odvlače do prozora da bi je pokazali svojim drugovima.

– Gledajte, to nam je sestrice.

Još je lepše kada, sedeći u nečijem nareučju, ili držaći nekoga za ruku, i ona može da bude napolju pa izbliza može da upozna Kišteleki ulicu. U početku se klatila na njihovim leđima, kao kad su se igrali “kupite sira”, a kada je zasvirala sirena fabrike gasa i fabrike šibica, što je značilo odlazak kućama, vukli su je za sobom, držeći je za ruku.

Kakva sreća kad je već mogla da sedi sa mališanima i s njima u horu ponavlja domaći iz zemljopisa:

– Palank grad – gospodski grad, Donji Grad – paorski grad, Gornji Grad – hlebarski grad, Rokuš-Grad – grad kaćiperki.

– Dakle, frajlice iz Rokuša i ti si se rodila na dobrom mestu, – vukle su je za kike gošće. Unapred treba razbiti predrasude.

A kako je tek lep bio svet kada je smela da sedi pored oca u kolima carinarnice za vreme kontrolnog obilaska carinskih punktova. Širi se grad, približavaju se carine u Sirigu, Đali, i razni ljudi koji dolaze na rampu: obični salašari, ljudi iz Čengela, Čorve, iz Kiraljalma, Srbi iz Siriga, iz Saćmaza, slavne nežne lepotice iz Vašarhelja, bogati Subotičani... Širi se svet lepo polako i ona ga postaje svesna. Ester polako osvaja kuću Modrajevih sa svim njenim žiteljima, drugove, susede, Kišteleki ulica će biti njena. Širi se prostor, otvara se njeno rodno mesto, otvaraju se ulice, njen će biti grad i preko njega, jednom, i ceo svet...

Roditelji s Esterom nisu pravili velike izuzetke. I ona je dobijala što i dečaci, zimski kaput sa zlatnim dugmadima, i za Svesvete toplu ušanku, a kada je napunila četiri godine, Modra je pozvao dvorskog šustera iz Kišteleki ulice koji je i Esteri izradio kožne čizmice.

– Ionako znam da želi da ide sa ostalima – prekinuo je neslaganje svoje žene – neka gaca po snegu i blatu.

Da je Ester devojčica spolja se nije naglašavalo. Jedino su dve kike sa crvenim mašnicama, koje su virile ispod kape, privlačile pažnju. Modranica u tome nije popuštala. Obožavala je kosu svoje ćerke. Subotom uveče bi je prvu kupala i prala joj kosu dok ova ne bi zasijala, a izjutra je skoro zaljubljeno upletala kike i vezivala ih lepršavim mašnicama. Uzalud su se dečaci bunili, uzalud se rugali kada bi polazila u grad: “Mama, ne zaboravi da ćerci kupiš mašnice”. Znamenite mašnice koje su letele poput leptira, nisu smele da nedostaju u Esterinoj kosi.

Inače nije bilo problema s njom. Ako je šestnaestoro dece trčalo ulicom, ona je ionako uvek bila šesnaesta. To što je devojka nije se ni po ponašanju ispoljavalo, verovatno zato što je stalno bila sa dečacima. U Kišteleki ulici su dečaci bili u većini, možda i zato što je Cekuška držala učenika na stanu i hrani. Umesto Janoša Boroša stigla su dva deteta kao razmena. Jančika je sa oba mesta pobegao kući, a deca u razmeni su ostala. Nemajući drugarica Ester nije naučila sitna ženska lukavstva i podvale, a zbog kukavičluka nije stekla ni muške vrline, ali je kao peti točak uvek kaskala za njima. Igrala se i ona šintera, vije, piketa. Skupljala je perje,

olovke u boji, lepe šarene klikere i kao vrhunac te strasti skupljala je reklamne slike Terleja, Tereka, Brazaija... Sa lutkom koja govori, koju je dobila za Božić, uglavnom se igrao Dežeka, čerećeci joj utrobu.

Ipak je Ester postala glavni junak jednog dečakčkog nestašluka. Jednom prilikom je "banda" pračkama gađala gasnu svetiljku na uglu Ilona ulice. Levom rukom je trebalo u što lepšem luku gođati preko nje. Ester je kao najmlađa poslednja došla na red, čak je i zaškiljila da pogodak bude što bolji. Bio je divan, bio je to pun pogodak, pogodila usred srede tako da se staklena kugla raspršila u paramparčad. I žitelji Ilona ulice, koji su ostali u mraku su ih tužili. Deca Modrajevih su dospela na raport.

– Prokleta dečurlijo, prebiću vas! Koji od vas je to uradio?

Ester je sva rumena istupila iz reda.

– Ja.

– Pa zar si i ti već dotle došla?!

Modra se s pravom ljutio, a morao je biti i pravedan i povući gospođicu za kike, da se ovi mangupi koji često izvlače deblji kaj ne bi zgledali i pokazivali.

– Naravno, devojka, nju se ne može.

Modra je, dakle, pošao po lenjir. Ester se pak kao trkunica u škripcu osvrtala. Ona je od oca već dobila par čuški, štaviše, nekoliko puta su je roditelji šakom lupili i po suknjici, naravno tako da je udarac više pogađao suknju, više je praskao vazduh, a oni su dizali veću galamu no što su udarali. Ali sada je, izgleda, bes dostigao viši stepen. Moguća su dva izlaza: ili će se uhvatiti za kraj lenjira i vrištati kao što to Miši radi – Jaoj, tata, nemoj. Jaooj, tata, nikad više neću – naravno, lenjir bi sve jače odzvanjao, ili da se, kao Dežeka, brzinom munje pripremi za događaj i da odstrag ugura jastuče u pantalone, ili da za tren oko nestane ispod kreveta, da moraju ležeći potrbuške da ga traže, ili da ga isteruju laborom ili bokalom vode. Ženska intuicija ju je navela na nešto drugo. Samo što se dohvatila kvake jurnula je napolje tako da su kike samo letele za njom. Dok se lenjir pojavio, ona je nestala.

Do mraka se krila u pušnici iza nekog starog sanduka. Mrak ju je mamio bliže kući, došunjala se do odškrinutih dvorišnih vrata i sakrila iza roštilja. Srce joj je lupalo zbog mraka koji se spuštao, pred očima su se kovitlali veliki plavi, crveni i zeleni kolutovi, ali nije ušla. Pripremajući se za večeru, ukućani su morali da krenu i da počnu da je preklinju.

– Ester, uđi!

Vrata od verande su se otvorila, videla je osvetljeni očevo lik, ali nije ni pisnula, još više se skupila. Onda je na stepenik izašla i njena mati, upiljila se u mračno dvorište i dozivala:

– Ester, Ester. Ta nije valjda izašla na ulicu? – čula je njen preplašeni glas.

– Ma ne, kapija je bila zaključana.

Na to se Modranica okrenula i ljutito viknula u kuću:

– Julča, donesite lampu, hajde da potražimo tu čupavicu.

Sišla su i deca. Išla su sa lampom tamo-amo po dvorištu. Zavirili su u pušnicu, pretražili šupu, obore. Ester je sve to posmatrala iza roštilja. Ni sama ne bi znala

da kaže zašto se nije javila. Da li se bojal batina? To nije bilo verovatno, znala je da očev bes odavno prošao. Pre bi se reklo da je osećala neku prijatnu utrnulost, strah je bio prošao otkako ih je videla. Da li je zaboravila da se javi ili je traženje posmatrala kao neku daleku predstavu? Možda bi je i do ponoći tražili da Pištikina ruka nije zapela za njenu kosu pa su je tako izvukli.

* * *

U septembru se desilo nešto što je uzburkalo njihovu okolinu i o čemu se još dugo pričalo. Jedne subotnje večeri žene i deca su se okupili kod Cekuševih pre večere. Žene su poslovale u kuhinji, pomažući Cekuški u pečenju čajnog peciva. Kako je imala veliku porodicu snalažljiva domaćica bi napekla po pola džaka peciva za celu zimu. Žene su modlama raznih oblika vadile tanko testo, a sluškinje, naša Julča i sluškinja Cekuševih, trčkarale sa tepsijama. Deca su se zabavljala u dečjoj sobi.

Deca koja su bila na stanu i hrani prethodnog dana su dobila novac za frizera. Sem intriganta Sepija svi su se složili da je šteta novac dati frizeru, a oni će se sami ošišati, a novac potrošiti u poslastičarnici kod Arvajja. Anuca Cekuš koja je bila veći mangup od svih dečaka, majstorski je škljocala makazama, padali su uvojci. Ostali su zanesno posmatrali kako Anuca šiša belim peškirom ogrnute žrtvene jaganjce, koji su sa svojim stepenasto ošišanim glavama pre ličili na indijanske poglavice, nego na pitomu banatsku švapsku decu.

Posao u kuhinji se bližio kraju. Mame su se spremale da uđu u sobu. Deca su brzo pokupila rasutu kosu i bacila je u vatru. U sobi se širio smrad. Da bi skrenula pažnju sa njihovog poslovanja, Anuca je glasno delila subotnji veš:

– Košulja, gaće, čarape, maramica.

Sepi je preturao po stvarima.

– Da, napisaću mami da ovde samo roljaju moje gaće, a kod nas se Pištine peglaju.

Cekuška koja je upravo ulazila čula je poslednje reči.

– Nek đavo nosi te tvoje gaće, sledeći put ću ih uštirkati. Skupiću ih odole i umočiti u najgušći štirak... nije mogla da nastavi, osetila je smrad spaljene kose.

– Do đavola, šta ste opet uradili?!

Modranica je nasapunjanih ruku bacila pogled na gužvu, nije li neko od njenih umešan u nju. I onda se dogodilo! Nije se zadržala u sobi duže od tri munita, samo dok se otkrilo šišanje i dok je nagla Cekuška razdelila zasluženu nagradu. Kad se vratila u kuhinju da spere sapunicu sa ruku, njen prsten sa rubinom je bio nestao sa umivaonika.

– Ko je za to vreme bio u kuhinji?– otpočela je domaćica istragu.

– Dve sluškinje, Julča i Mariš.

– Od dece niko nije bio?

– Ne, sluškinje su bioe same.

Cekuška je nastavila da ispituje, sada je napala sluškinje.

– Šta ste vi radile?

– Otvorile smo prozor da se provetri kuhinja i sklanjale smo sudove.

Mariš je spustila ruke duž svoje masne kecelje pa je planula.

– Ne mislite, valjda, gospoja, da smo ga mi sklonile? Uostalom, evo naših džepova, pretražite ih.

– Mariš, ne budi bezobrazna!... Sutra ćeš ionako tumbe preokrenuti kuhinju, prsten mora da se nađe.

Sutradan su pretražili celu kuhinju, ali prsten nisu našli.

Cekuški je bilo neprijatno. Tištao ju je gubitak Modraničinog prstena ne zbog njegove vrednosti, već što je bio uspomena iz mladosti, i uvek bi joj bilo neprijatno kad god bi bacila pogled na njen prazni prst.

Cekuška nije mirovala, često je iznenada napadala sopstvenu sluškinju, ne bi li priznala. Ali bi se Mariš svaki put podbočila i vikala. Samosvesna, stara sluškinja nije mogla da podnosi sumnjičenje pa je pokupila svoj bučor.

– Gospo, odo ja. Gde mene nema poštovanja, ja odo..!

Dva dana posle toga nestao je najveći biser iz niske Anuce Cekuš. Ona ju je nizala kraj kuhinjskog prozora, samo se za trenutak udaljila i kad se vratila, nestao je sa prozorske daske. Svi su se zaprepastili. Mariš je nevinna ispaštala. Pa ko je lopov? Zatim je prilikom presvlačenja između stvari koje su bile izvađene iz Modrinog džepa nestao sjajni zlatnik. Ko je to uradio? Pokušali su da posmatraju iz zasede.

U velikom lovu na lopova otkrile su se neverovatne stvari. Ispoalo je da teta Šporer stalno diže šibice, veliki Dulijev dečko krade cigarete, a pralja pomalo krade mast. Pokazalo se da je izelica, u njenom krevetu su našli ćup od pekmeza i kocke šećera. Kuća se pretvorila u pakao. Ester se više nije družila sa našom Julčom, uveče više nije bežala kod nje u kuhinju da uči da igra. Ako bi je slučajno dodirnula, oprala bi ruke. Dečaci su joj se glasno rugali da ima lepljive ruke. A ova je postajala sve ogorčenija, upornija, tukla je decu, lupala posuđe, kvarila sve što je stigla.

I onda je udario grom, tamo gde ga nisu ni očekivali, a da izgubljene stvari nisu nađene, niti je pravi lopov uhvaćen.

Bilo je veselo veče. Kod Modrajevih su se skupili brojni gosti željni razgovora. Čika Šporerovi su se te zime posebno navikli na kuću Modrajevih. Navraćali bi već popodne, često ih je tamo zaticala večera, a posle večere bi navraćali Cekuševi, Boroševi, dogejala bi se i Ješkovića s nekim od ljubimaca, sa velikom riđom mačkom ili sa Hanzikom, ljubimicom svrakom na ramenu.

Prema zlim jezicima stari nameštenici konjskog tramvaja su dolazili kod njih već posle ručka zato što su štedeli ogrev. Bio ih je glas da cicijaše, mada su imali ušteđevinu u čongradskoj štedionici. Trebalo je da čika Šporer ili tetka Šporer jako prozebu da bi jednom ostali kod kuće i naložili vatru.

Modrajevi su ih voleli. Posebno je Modranica volela šaljivog i uvek vojnički utegnuto, vrednog kavaljera koji je u domaćim poslovima često zamenjivao lenjog domaćina. Kad bi se pokvarila brava, obraćali bi se čika Šporeru, opravljao je pumpu bunara, uoči zime sastavljao cevi za peć, po potrebi cepao sitna drva, zakucavao

što treba, obavljao sve neočekivane muške poslove u kući.

Deca su ga posebno volela. Nije se ustezao da sedne među njih na kanabe i da svojim vicevima i pričama razveseli celu kuću. Dao im je svoju crnu kabanicu da se igraju "crnog čoveka" i halaški perorez za svakojake rezbarije. On im je napravio ljuljašku, leti je pravio lokot od kore od lubenica, a zimi sviralu od svinjske cevani-ce. Svaka njihova igra bila je vezana za njega.

A sićušna teta Šporer sa visokom punđom je zaista bila samo od pomoći. Kod velikog pranja je pomagala pri ispiranju i prostiranju veša, prilikom kuvanja paradajza pri povezivanju flaša, kad zatreba pri kuvanju sapuna, pretakanju vina. Posle tako dobrodošle pomoći kome bi bilo teško da dà ovo ili ono kad to traže ili da ih zadrži na večeri?

Samo se Cekuševi nisu mogli s njima sprijateljiti. Bučni, iskreni Cekuš je voleo da pecka čika Šporera. I te večeri je često izazivao

– Što trpите ovog matorog bečara, što ga već ne pošaljete kući?

Kada su posluživali krofne zapeo je:

– Pa jedite!

Ovaj je prasnuo na segedinski način.

– Jeo ga vrag!

– Što se ne služite? – nudili su ga.

– Pa šta mislite, nismo mi mravi. Ne čistimo mi u tuđoj kući, drpajući i odavde i odande po nešto.

Žena ga je povukla za rukav.

– Manite se, ne lupetajte toliko!

Za vreme razgovora teta Šporer se zarumenela, samo je čika Šporer nepomućenim raspoloženjem odvrćao Cekušu

– Pa kakav je to crv, vaše gospodstvo, ako smem da pitam?

– Orlovi smo mi, druškane, ne mravi. Ne vucaramo se dole u prašini, već stojimo na svom mestu, na hridi i čuvamo svoju kuću!

– Mrav jednom može da prodre i u slavno orlovsko gnezdo i da pojede ponosnu pticu... zar ne?

– Ali samo kad istrunemo! Dok smo živi, ne, sto mu gromova!

Zasukao je rukave kao da se sprema za tuču pa lupi penicom o sto. Čika Šporer mu se samo smejaio namigujući.

Veče je prošlo u nepomućenom raspoloženju. I dalje su se kartali. Deca su izazivala Hanziku, svraku. S obzirom na zimu vlasnica mu je sašila crveni prsluk i Hanzi se sada očevidno šepurio u njemu. Hanzi je proricao sudbinu. Deca su ga vukla za rep, postavljala mu pitanja, ali je on odgovarao samo svojoj gazdarici. Da bi obradovala decu, Ješkovicica mu se obratila.

– Pa, Hanzika, pričaj. Šta hoćete da znate?

– Ko je ukrao prsten? – setio se neko.

– Da čujemo, Hanzi, ko ga je ukrao? Gazdarica?

Svraka je duboko sagla glavu kao da hoće da crkne.

– Pa ko, Miška?

Hanzi se nije ni pomerio.

– Hanzi, jesi li to bio ti?

Besno je podigao glavu, hteo je da ključne kljunom.

– Pa ko je lopov, Julča?

Svrakino krilo je zaigralo od odobravanja, svi su se smejali mlataranju koje je izvodio. A Julča koja je upravo čarakala vatru u peći zapretila mu je žaračem.

– Jednom ću ga ubiti.

Oko devet sati gosti su se spremali da pođu. Prvo je pošla kući Ješkovića sa Hanzijem, zatim su ispratili čika Šporerove, i najposle su se oprostili od Cekuševih. Cekuš je na dvorištu ponovo počeo da psuje.

– Šta misli matori prevarant, da ga ne čitamo? Šta misli svojim zavrnutim mozgom da svakog može da vuče za nos?

– Pst,... možda prislušuju kod kapije?!

– Tim bolje, bar će doznati da ni mi nismo vesla sisali i da znamo znanje.

Raspremili su iza gostiju. Naša Julča je otrčala po šibice. Modranica je sa Esterom pošla u dvorište da iz pušnice donese meso. Kuhinjsku lampu su stavili u prozor verande i krenule uz njeno lelujavu osvetljenje. Nisu stigle ni do sredine dvorišta kad su uplašeno stale. Nešto je šušalo u pušnici, neko stran se muvao u njoj.

Gonjena lošim prdosećanjem Modranica se jednim korakom pomerila u senku šupe, samo je Ester videla lik koji se u širokoj kabanici pojavio u vratima pušnice. Zaprepašćeno je šapnula

– Čika Špor... – dalje nije stigla da izgovara, jer joj je mati začepila usta i privukla sebi u senku šupe.

Ester je osećala kako joj se mati sve više saginjala i kako svoje od stida užareno lice pritiska uz njeno. Zaštitnički joj je obema rukama obujmila glavu da ne vidi ništa od ove sramne rabote. Bio je to trenutak u kojem majke prenose svoju prirodu na decu, da se primi za ceo vek.

Stisnute jedna uz drugu, slušale su kako pljačkaš pušnice brzo odlazi i žurno prilazio jednoj olabavljenoj dasci u ogradi i izlazi na ulicu. Nije moglo da bude sumnje. Naša Julča, koja se na ulici susrela s njim, glasno ga je pozdravila.

Stići će sutrašnji dan. Kakva bi se užasna, prljava bura digla, da ispričaju ovaj slučaj. Uzavrela bi Kišteleki ulica. Modranica se stresla i prigušeno govorila svojoj ćerci.

– Ester, ovo da zaboraviš, niko za ovo ne sme da zna.

Sutradan je naredila da se zakuca daska u ogradi i popodne su opet svi bili zajedno, kao da se ništa nije dogodilo.

Sllučaj sa prstenom je tek na proleće postao opet aktuelan. Otvarajući tegle sa zimnicom Cekuška je utvrdila da je neko na njima pocepao pergamentni papir. Napravili su zasedu i uhvatili Hanziku koji je uleteo kroz otvoreni prozor i gostio se iz tegli. Od onda su pratili kud ide i šta radi.

Jednom se Julča popela za njim na krov kokošinjca i pronašla njegov "sef" u

pukotini jedne daske. Pred njom se šepurio, skakao. "Kraakra..." – izražavao je svoju radost svračajim glasom. Divio se, kljunom je prevrtao svoje blago. Naša Julča je tu pronašla čitavu prodavnicu nakita. Našla je prsten sa rubinom, zlatnik, jednu mindušu neke sluškinje i medaljon sa Bogorodičnim likom. Toliko se razbesnela da bi Hanziki zavrnila šiju samo da je mogla da ga uhvati.

VII

Ester je punila šestu godinu, doba kada dete budnim okom procenjuje ljude koji ga okružuju.

"Ovo je dobar čovek. Ovaj je loš čovek." Ponekad su joj se pojmovi brkali, za ljude sa neodređenim osobinama postavljalo bi se pitanja. Začudila bi se kad bi otkrila dobru osobinu kod čoveka koji je obeležen kao loš. Na primer, od one znamenite večeri mogli ste da cepate drva na čika Šporerovim leđima. Još više ju je terao na razmišljanje čovek koga su na jednom mestu dizali u nebesa, nisu znali kuda da ga posade od silnog poštovanja, a na drugom su ga smatrali za nitkova.

U Kišteleki ulici su muškarce u to vreme, uglavnom, vrednovali po tome kako se ko ponašao za vreme velikog štrajka. Žitelji Kišteleki ulice su podržavali štrajkače. Ko se onda izvukao iz pokreta smatran je za vucibatinu, a ko je podržavao štrajkače bio je pravi čovek, poštenjačina.

Žene su ocenjivane prema poštenju. Ona koja je bila verna mužu smatrala se poštenom, a ostale su bile omražene, izvikane, pokvarene žene. Teško onoj koja je jednom skrenula s pravog puta; i deca su prstom ukazivala na nju.

Ester je, dakle, birala ljude i uzore kao i ostala deca. "Ovaj je dobar", "Ovaj je loš", "Biću ovakav". Miši je, na primer, u ono vreme hteo da postane mesar, da bi bio snažan kao čika Paral, jedan mesar iz Palanka, kako bi mogao svakog da tresne o zemlju. Esteri je dugo njena kuma bila ideal, sve dok sledeći događaji nisu uzdrmali njeno oduševljenje.

Kuma nikad nije bila lepša nego te godine. Muškarci su govorili da je kao kremen, da baca iskre i podstiče plamen čak i u najučmalijoj duši. Malo prevelika, brbljiva usta su se izazovno crvenela. Još nikad nije s takvim zadovoljstvom cma-kala svoje ljubimce kad bi dolazila kod Modrajevih; deca nisu stizala da obrišu lica od tih poljubaca.

Bila je sredina leta. Zlatni sunčevi zraci obasjavali su grad, s one strane pristaništa muljevita, zarasla obala Tise naprosto se dimila od isparavanja. Modra je obilazio Balagit i zemlje Haćaša, on je pričao da se od kamena sa tri rupe opet vidi poplavljeni teren. Tisa se povukla u svoje korito, zeleni se obala, ponovo je oživelo i buja Veštičje ostrvo. Kumu je ta vest oduševila, ona je smislila da treba napraviti izlet na ostrvo.

Izazovna lepotica nije volela da se pojavljuje porodično, ali je ovog leta svakog

prigrčila. Ona je sakupila rođake, poznanike, spremili su decu i jedne nedelje krenuli. Bio je to njen dan. Plamsala je kao baklja, kod svakog je stvorila dobro raspoloženje. Sa visokim francuskim cipelama na nogama, utegnuta, vijala se sa decom i tako se od srca smejala da joj se haljina umalo nije pocepala preko bujnih grudi.

Popodne su pecali u plićacima, brali kupine i provlačili se kroz grmlje. Za užinu su se vratili na mesto odmora, u senku starih vrba. Do tada se ostrvo napunilo izletnicima. U blizini Modrajevih izvalile su se porodice Žoter, Tari, Malatenski. Pevali su, pričali viceve, dovikivali se. Neki muškarci su se rvali, bubotli u travi, drugi su obletali oko žena ili su se, lešareći u travi, prepuštali sletkom neradu nedeljnog popodneva. Žene su se okomile na neoženjenog advokata Malatenskog, sakrile su mu štap, a u šesir prokrijumčarile ježa. Pohod je predvodila kuma u koju kao da je tog dana ušao đavo.

Komarci Veštičjeg ostrva su uživali, napadali su sve izletnike. Mnogi su psovali, žene su se udarale po vratu, po nogama, ili su, štiteći svoje muževe, snažno udarale po njihovim glavama. Brkati šticećenici su se gromko smejali.

– Danas će vas žene dobro izdevetati.

Naša Julča je sokom od mlečike htela da hladi ujede na licu. Namazala se, ali su joj se oba oka zatvorila koliko je otekla. Deca su joj se rugala, a Julča je gorko plakala, bilo je i tužno i smešno.

Samo se kumino raspoloženje nije kvarilo, izazovno je komarcima pružila obe ruke.

– Evo vam na. Ujedajte.!

Na izazov je Malatenski smotao svoju salvetu i jednim zamahom ju je zavitlao u kumino nasmejano lice... Prekrila joj je celo lice.

– Ljutim se na tebe!

Svi su se smejali. Kuma se sva rumena pojavila ispod slavete pa je iz inata prihvatila igru.

– Zašto?

– Jer ja ne mogu da te ujedem.

Svi su očekivali lepotičin odgovor, gledali su je radoznavo, smejući se.

Trebalo je uzvratiti. Izazovno je slegla ramenom.

– Lud je ko ne pokuša!

I tog dana je sve počelo. Bar se Ester kasnije tako sećala. Da li je to bila šala ili su se već od ranije privlačili? Ko zna? Ali tog dana su se često sudarali, možda i nenamerno.

Odnekud se pojavio i svirač i parovi su poskakali da igraju. Kuma se izmigojljila iz Modrinog zagrljaja, koji joj je prilazio raširenih ruku i odbila je i drugog rođaka.

– Nema ništa – danas ne igram sa rođacima!

– Onda možda sa mnom? – poklonio se veselo Malatenski

Tako je šaljivo počelo. I advokat je, da svi čuju rekao

– Danas se već drugi put susrećemo, pazite, prema verovanju treba i treći put da se sretnemo.

Krenuli su da igraju uz gromki smeh društva. Kuma i Malatenski su se takođe smejali, ali je Ester primetila da se njena kuma naježila na te reči. Bilo je toplo, nemoguće da je zebila.

Uveče, na povratku kući Ester je sela u kumina kola. U njima je vladalo te-
gobno ćutanje. Mlađi Modra se, grickajući brkove, povukao u dno kola. Pri kraju
ulice Svetog trojstva kuma više nije izdržala ćutanje pa se, umiljavajući se, privukla
mužu.

– Da li se moj lepotan ljuti?... Šta mislite da mi treba onaj drugi? Ma kako sla-
van bio, mislite da mi se dopada ... neko ko ima šestnaest ljubavnica, mislite da me
tako nešto privlači, da budem sedamnaesta?!

– Tako bio živ Malatenski, koliko ja mislim na njega! (Ali zato ne škodi okre-
nuti glavu i sujeverno pljućkajući sve opovrgnuti. Da ga, jadnika, ne urekne).

Uskoro su se opet sreli. Kumovi su bili na ribljoj čorbi u "Evropi", a Malatenski
je svratio s prijateljima. Društvo je počelo da zadirkuje kumu. Nije ni trebalo, sama
je buknila kao buktinja. Raspoloženje joj je nadolazilo kao prolećni vetar.

– Pričajte šta hoćete – pucnula je prstima, – danas će Ciganin meni svirati.

– Šta je s Macom? Je li vidi svog anđela?

– Pa da da ga vidim... Još i da ne budem raspoložena? Bićemo ozbiljni i pri-
stojni u mrtvačkom sanduku! Je li, lepotane, zar nam ne dođe dobro da par gluposti
zadenemo za šešir? Zar nm njuška tako nije lepša? Ja velim, svi su valjani ljudi
magarci!

– Dalje, dalje! Da čujemo Macu!

Kuma je upravo bila pružila čašu da je napune. Za trenutak se zagledala u kao
zlatno žuto penušavo piće pa je od radosti, iz inata ili zaneta većitom ženskom igrom
podigla sjajni pogled.

– Velim, Boga mi, najlepše na svetu je biti izazovna žena! Nikada nisam toliko
osvajala kao otkad je Pišta Malatenski moja ljubav! –podigla je čašu u izazovno,
jedva приметnim pokretom nazdravila muškarcu.

Šta su mogli? Morali su podnositi lepojkinu šalu. Oba društva su se smejala
pa su zatim sastavili stolove. Malatenski je kavaljerski seo pored kume i mahnuo
rukom Ciganinu.

– Pogledaj, dete moje – obrati se kuma Esteri koja joj je sedela u krilu, pa je
iskričavih očiju, razigrano rukom napravila krug, ukazujući na muškarce – sve ove
čike me vole. Kaži, kojeg bi ti izabrala? Pomozi mi... onog sa lepim brkovima?... ili
onog drugog, onog sa zlatnim cvikerima?...ili onog tamo... onog ružnog koji se uvek
smeje?

Kuma je, izgleda, smislila da njen odgovor bude izjava simpatije. Ester se za-
rumenela od nasmešenih očiju, koje su bile uperene u nju.

– Hajde, Esterice, hrabro!

– Ja bi izabrala onog kome se najviše radujemo kad ga vidimo!

-Tako je! Huraaa!

Ciganin je zaszvirao živahni tuš. Jedanaest, dvanaest puta su naručivali isto.

"Još vele u Segedinu nema veštica..."

A žene su izdignutim kažiprstom pretile Malatenskom:

“Pazi, druže, dobro pazi na srce svoje

Ne idi, ne idi na Veštičje ostrvo.

Onamo odlaze sve segedske devojke,

Tamo se uče veštičarenju”.

Na Malu Gospojinu je Pišta Malatenski na donjogradskom vašaru kumi već kupio poznatu drvenu kašiku, što je na segedskom žargonu značilo veridbu dvaju zaljubljenih srdaca. Na dan Rozalije su zajedno plesali u Gornjem gradu, u “Piletu”, među decom gornjogradskih bogataša i tovljača svinja. Kad je stigla jesen, kuma je cvokoćući banula u Kišteleki ulicu kod Modrajevih. Samo je Julča bila kod kuće.

– Gde su ukućani?

– Napolju na carinarnici sa gospodinom.

Iz tih stopa je krenula onamo. Modranica je s decom bila na obali Tise. Posmatrali su berbu jabuka koja je upravo bila u toku. Jedan splav vlaških splavara je prethodno popodne udario o stub mosta pa se raspao. Na celoj obali Tise lovili su jabuke iz Marmaroša, a preplašeni Vlasi su ih u nastaloj zbrci prodavali u bescenje, kao đubre, pre no što ih dignu ili ih odnese voda.

Kumu nije interesovao živi proizor. Odmah je prešla na stvar.

– Je li Ester ovde?

– Šta će ti?

– Daj mi, Rožika, to dete na izvesno vreme.

– Što? Šta se desilo?

– Poludeo je moj lepotan. Ne pušta me samu na ulicu, tako se plaši za mene; kaže, ako samo kročim na ulicu nalećem na Pištu Malatenskog.

Tako je Ester dospela u Palank, kod kume, skoro za ceo život. Postala je centar stana na Malom kružnom putu.

Esteri je bilo sve dozvoljeno kao nikom drugom: smela je do mile volje da lupa belim lakiranim vratima, smela je da sedne u svilene fotelje i da isprobava njihovu elastičnost, smela je da okreće lustere i da uveče priređuje blistavo osvetljenje; a igrajući se žmure smela je da se sakrije čak i u teške nabore zavese u salonu.

Kuma je poludela za devojčicom. I danju i noću ju je držala kraj sebe i vodila je svugde sa sobom. Ujutro, odmah posle buđenja uzimala ju je k sebi krevet pa su se igrale, šalile... Redom su ismevale ukućane, lepotana koji se spremao u kancelariju, sluškinju koja se kretala četvoronoške, spremajući salon. Imitirale su šumove koji su se čuli sa ulice, pekara koji je trubio, zvonjavu đubretara, razvučeno izvikivanje prodavačice hleba iz Gornjeg grada.

– Kupite vruće cipoovkee...!

Zajedno bi slale sluškinju u grad, ređajući na kuhinjskom stolu krajcare i f-rinte.

– Za ovo donesi to i to, a za ono to i to.

– Iz “Plave zvezde” donesite pozorišne karte za večeras, veo za šešir, a Esteri traku..., ako dotekne donesite i nareske od Parala.

Kuma je sama kupala, oblačila i češljala Esteru. Vodila ju je sa sobom u šetnju

po gradu, stajala je s njom pred izlozima dok je ona htela. Ponosila se njome, bila je srećna kad bi poznanici, umiljavajuće joj se, štipnuli Ester za obraz.

– Kako lepu devojčicu imate!

Popodne bi je najčešće posadila u prozor, a sama bi se nalaktila. Ester je počela da upoznaje Mali kružni put.

– Ono tamo, gospođica gracioznog hoda je lepa Hjanalka Graseli. Onaj sa oštro usukanim brkovima je bravar Časar. Onaj tamo – kumina ruka je zadrhtala – koji se tako usdrno javio da mu je šešir skoro dodirnuo zemlju, to je Pišta Mala-tenski...

Uzevši je na krilo, često su do uveče svirale na klaviru. Kuma je opet izvodila komade kao u vreme devojaštva. Tipke su jurile pod osećajnim pasažima.

“Lupkaju cipele koje si mi kupio,
Na peti je zlatna potkovica.
Ma koliko koračala uvek lupkaju
Nikad me nisi zaista voleo.”

Vrativši se iz kancelarije, njen muž je gundajući ulazio.

– Šta se tu dešava? Novo ludilo!

Da li je žena koja tako ume da se raduje novoj igrački – grešnica? Da li može da bude grešna ona koja tako voli lepo, radost? Ona na čijem stolu u salonu i u zimsko doba mora biti sveže cveće, čiji je stan besprekorno čist, a ponekad je tako dobro raspoložena kao kanarinac ujutro?... Da li je grešno ponašanje to što se nije ustručavala da se pred Esterom valja po tepihu, kad je dobro raspoložena, ili da se, ako je to potrebno, takmiči sa sluškinjom u spremanju stana, ili da sama prokrijumčari prvi sneg u kuću i uz veseli smeh natrlja svoje da bi bili lepi te godine?

Ili je grešno to što ponekad poziva sluškinju i ispituje je je o njenim ljubavima? Kako se ponaša kad je zaljubljena? Da li je greh kada sa Esterom odlazi u dvorište da poseti ostarelu Tecu Kaša, koja je u svoje vreme bila poznata segedinska krčmarica? Provodila bi kod nje cela popodneva, ispitujući, očekujući neki savet. Nije greh što ju je kuma ispitivala o tome šta je radila u mladosti da bi je voleli?

– Bogme – pravila se važna starica – kada sam videla da je gost raspoložen, ogrnula bih čak i maramu od sto pedeset forinti.

– Da li je to pomaglo?

– Jošte kako! Kada bi prolazila kraj stola, gospodin kapetan Kocor bi me prstom sa zlatnim prstenom propisno lupio.

Da li je grešna žena koja, kad se za vreme šetnje sretne sa Maletenskim grozničavo vraća kući i tako pritiska dete uz sebe da se ono guši? I uveče, kad svlači Esteru, da li je greh kada za vreme dok joj trlja hladne nogice, promuca i svoje jade?

Kada su se kumovi uveče vraćali sa neke zabave, ona bi sedala kraj Esterinog kreveta i pričala. Možda to i nije bilo dobro. Možda su je osećanja, koja su je gušila, zbog kojih je sve izbegavala, primoravala da joj dete bude poverljiva osoba. Ester mnogo toga nije znala, mnogo toga nije ni razumevala. Gde su bili? Šta su radili? Nekada su kumine oči sijale i gušeći se krila je lice u Esterin jastuk.

– Videla sam ga danas... bio je dobar prema meni. Mila moja... on me voli... voli!

Ili kad bi se po povratku kući pažljivo ogledala.

– Jesam li bila lepa, devojčice? Šta misliš, jesam li mogla da mu se dopadnem?

Drugom prilikom bi utučena sela na krevet u izgužvanoj balskoj haljini.,

– Nekad sam umorna... toliko smo plesali. Rekao mi je da će me iščupati iz srca, ako ne budem njegova.

– Danas nije bio dobar, nije me gledao, bio je zabavljen drugom..., dete moje, uteši me, miluj me, inače ću umreti.

Ester je slušala monologe, gledala žensku muku i ovo za nju neshvatljivo tala-sanje, kao što medicinar početnik gleda nejasnu temperaturnu listu.

Otići ću kod njega, videćeš, jednom ću otići. Kad na to neću ni računati, kad neću ni hteti, biću tamo... Ne boj se za mene, vidi kako sam mirna, kad samo pomislim na onaj odlazak, pretvaram se u led. Ne volim ga, neću propasti, samo... da, samo sam malo radoznala...

... prošli put sam lagala, mila moja. Istina je da me tamo nešto privlači, moram da odem! Laže svaka žena koja poriče da nije bar jednom bila na tom putu. Htela sam da znam kakav je život, da li je tamo veselo. Neću biti kukavica, neću uvek biti na ovoj obali..., da i ja hoću da znam, da li bi tamo bila srećnija..

– Esterice, danas... danas! Zažmuriću i skočiću!

... pa bila sam tamo..., pa učinila sam to, a sad sam ovde. Nebo se nije sručilo na mene, pakao se nije otvorio, sve se i dalje okreće! Čudno, ništa ne osećam, samo sam umorna, mozak mozak mi ne radi kako treba... Moja ruka nije moja, kao da imam tuđu glavu, ne vodi me ni napred ni nazad, samo mi iskrsavaju ljudi, stvari, koje mi se uopšte ne tiču...to je novčanik, ovo je tramvaj, ovo je šolja od doručka, čaša vode, roditelj, ovo je rođak... i ja bez misli, bestelesno, bez težine dugo padam...

... opet sam lagala..., znam da sam grešna i prezirem samu sebe, ali zbog ovoga ne mogu sebe da prezirem! I što sam to uradila? Šta je za mene onaj čovek da sam glavačke skočila u ovu ludost? Više neću ni da ga vidim!

... već tri dana ... već je osam dana, dvanaest. Boli me glava, hvata me vrtoglavica. Nije istina, nije istina da ne marim za njega, pa zašto bi se onda krila od svetla, zašto bi vazdan leškarila i stalno mislila na njega?! Kako sam ga volela, kako ljubila! Zar ne? I on je mene tako ljubio! Nije istina da me moj greh ne peče... zašto bih inače krišom odlazila u crkvu kao lopov, u vreme kad tamo nikog nema, pa sa strahom umaćem prst u svetu vodicu, plašeći se da da će mi se prst zalepiti za sasudi ... ne mogu ni da se molim!

– Šta misli, Esterice, gde sad može da bude?... Šta radi?... Da li misli na mene?... Gori vatra u peći, on stoji kraj prozora i čeka... napolju veje sneg... dete moje, dete moje, da li tamo čekaju na mene?

Ljutim se na njega, mrzim ga... ko je taj čovek koji me je do te mere uzbudio? Ponekad se smejem, tako mi je lagodno... a nailaze sati, minuti, kada mi otežaji svi

udovi. Nailazi momenat kada osećam da moram sve napustiti, Boga, muža, sramotu i moram trčati k njemu!

Prezri me, dete, zgazi me, ja sam nevaljala žena. Sto puta se zaklinjem Bogu, a sto prvi put sam opet kod njega...

Nemam više volje..., samo idem, koračam, već ne razmišljam... Ne znam šta je iza mene, ne znam šta će biti, šta me čeka, šta će biti sa mnom, zaustavile su se kazaljke, a ja zastrašujuće padam...

Kad dođem sebi, kao da gledam u neku beskrajnu dubinu... nemoj misliti da me uvek iznova i iznova ne plaši ovaj put, nemoj misliti da ne osećam kako kako puca krov iznad mene i ne znam hoću li živa izaći ispod ruševina?! A šta se nalazi s one strane? Beskrajna žudnja u duši, koja me goni k njemu i trenuci dok me drži u naručju, zatim sve počinje ponovo! Nemoj misliti da je tako prijatno suočiti se sa bujicom koja se valja prema nama. Od nje okore duša, skameni se lice... pa se kao lelujava vrba povijamo u vihoru... i ...sami smo protiv svih!

U gradu su počeli da govorkaju o kumi. Vesti su stigle i u Kištleki ulicu. Okupile su se glave. Užasavali su se. Kasnije su već otvoreno grdili lepoticu koja je zabrazdila. Pod uticajem ovih priča Modranica se jednom spremila i otišla u Palank po Ester.

Reklo bi se da su strašne vesti istinite. Bilo je deset sati, stan neuređen, domaćica je, još čupava, lunjala po njemu, dete neumiveno. Kuma je zbunjeno primila jetrvu. Modranica je ispitivačkim pogledom obuhvatila beli lakirani nameštaj, u salonu je sa tepiha podigla neki trun pa ga je, držeći ga značajno među prstima, kao dokaz greha, bacila u peć.

Ovde obično nije vladao takav nered.

– Došla sam po dete. Otac više ne dozvoljava da bude ovde.

Kuma se ni jednom rečju nije usprotivila. Da li ju je bolelo – nije rekla. Zbunjeno, poslušno je pozvala sluškinju i naredila da joj donese kofer sa tavana. Bez reči su klečale nasred sobe i pakovale, ređale sitne dečje haljine. Kuma je klekla na kofer, tako su ga zatvorile, pa je pozvala sluškinju i naredila da ga iznese i stavi u kola. Razmenile su nekoliko neizbežnih reči, ali su one teško izlazile iz čvrsto stisnutih usana, a dva pogleda su, kao dve oštrice, zbunjeno klizila jedan sa drugog, jedan nedostižno nadmoćan, a drugi obavijen bolnim inatom. Prilikom oprostaja uzdržano su se rukovale.

– Ester, poljubi ruku.

Dete je na trenutak osetilo kao da će je mlada žena zagrliti. Možda je htela nešto i da kaže, da oslobodi nešto iz pritisnutih grudi, ali se pribrala, ruke su joj se opustile i bez pitanja ih je pustila da odu. Ester se još jednom osvrnula, želela je da joj vikne

– Ne ljuti se, kumo, ne znam o čemu se radi. I ne znam zašto je mama tako hladna. Ja znam samo to da od tebe nema bolje žene na svetu, ni toplijeg srca.

Posle toga je mnogo slušala o kumi. Kišteleki ulica se uskomešala od vesti koje su stizale o njoj. Prijatelji su potpirivali Modrajeve.

– Ne sme se dozvoliti! Treba mužu otvoriti oči. Ne sme se dozvoliti da taj

dobri čovek, onaj lepotan, onaj sveti čovek postane predmet ismevanja. Pa je li taj Bela slep?,... Jesu li ga omađijali? Treba mu reći!

I rekli su mu! Modra je otišao kod mlađeg brata u kancelariju i sve mu ispričao. Nastao je veliki skandal. Mali kružni put je odzvanjao od njega. Svi su se bojali, strepeli da se to ne završi smrću. Ali su se dva lepa ljudska stvorenja samo kidala, ujedala.

Kao isterani kerovi su se njih dvoje vukli na sve strane. Čika Bela se doselio kod Modrajevih. Njegov krevet su smestili u veliku sobu, ali ga je rođački krevet retko viđao. Po pola noći je lunjao po gradu. Postao je stalni gost zloglasnih ćumeza, lutao je ulicama i uhdio ženu, kuda ide, ko joj dolazi. Kada su ga povremeno zadržavali kod kuće, ni onda nije mirovao. Uz psovke se stalno vraćao na uspomenne kao pas na prljave krpe.

– I to je ta žena koja me je izgrebala tokom prve bračne noći. Je li to ona koju nisam smeo ni poljubiti. Tri puta sam se obukao te noći, odlučan da je napustim da me ne čini smešnim! I šta je postala, licemerka jedna...? Hahaha... onda je trebalo da joj pololim svaku koščicu!

A lepotica, za koju su svi mislili da sad uživa kako hoće, u razorenom domu se suludo hvatala za sve što je izgubila. Došla je i u Kišteleki ulicu. Lepu kumu nisu prepoznali. Bila je umorna i blatnjava kao neko ko je pre toga dugo pešačio, dok ga neka unutarnja prinuda nije dovela do muževljevog skloništa.

Tog dana je kod Modrajevih bilo veliko pranje, nisu imali vremena da se bave njome. Nisu je ni pustili u stan, a decu su zaključali. Ester je podigla zavesu na staklenim vratima i odatle je virila.

Zar je to kuma, ova neuredna, preplašena žena? Njena elegantna široka suknya je blatnjava i izgužvana, mela je njome verandu. Nije se ni setila da je skupi. Na peti lakovanih cipela zadržalo se jučerašnje blato kako je lutala van grada po kružnom nasipu.

– Hoću svog muža – mucala je. – Vratite mi mog čoveka!

Jedino je Modra bio s njom. Modranica je retko napuštala korito i to zato da bi, stojeći u kuhinjskim vratima, protresala iscedeni veš, ili, ako je potrebno, da se uplete u raspravu. Ester je pritisla lice uz staklo na vratima i tako je slušala njihovu viku. Još nikad nije videla svoga oca tako agresivnog.

– Šta hoćeš – mlatarao je pred njom. – Što si tražila, to si dobila! Zar nisi znala da posle svakog pira dolazi post? Sad bi bilo dobro da imaš nekoga da ti čuva leđa...? Dok mi je Bela brat, ne dam da se izmirite... ti... ti... ti si ukaljala našu porodicu.

Kuma, koja je u svojoj svilenjoj haljini sela na prašnjav stepenik, odlučna da se odavde ne miče dok joj ne vrate muža, na te reči je skočila kao furija. Lice joj je bilo skoro zeleno kad se gorko nasmejala.

– Vi..., vi muškarci, još vi vičete! Misliš da ne znam šta te peče?... Žudeo si za mnom, zar ne? Krivo vam je što nisam bila vaša!

Modranica je prebledela kao zid. Morala je da se uhvati za dovratka pa je zaprepašćeno gledala u mladu ženu. Prišla joj je.

– Šta kažeš? Šta je hteo moj muž?

– To da ću, kunem se Bogom, rasturiti sve porodice, ako mi ne vratite mog muža!

Uskoro posle toga učesnici tog događaja su se razišli.

Modranica se, smrtno pogodena, doteturala do korita. Ni Modra više nije imao šta da kaže. A kuma je, kao neko ko je dobro obavio svoj posao otišla kući. I Modra mlađi je odjurio u suprotnom pravcu u kancelariju. Deca su istrčala na ulicu za kumom.

Zar je to njihova kuma, ona elegantna mlada žena vrckava hoda? Ovo je neka strankinja koja oborene glave gazi Kišteleki ulicom. Na trotoaru su se zadržale barice, njena suknja je dopirala do njih, ali je ona ni jednom nije podigla. Kao neko ko nema vremena da se time bakće, redom je koračala po njima.

Kuća je izumrla. Nisu marili za decu. Pranje se moralo nastaviti, iako su gazdaričine suze padale u korito. Zatim je i to prošlo. Pralja je otišla. Naša Julča je već uz svetiljku prostirala veš na tavanu. Modranica se nije pojavljivala. Dvojica starijih su se zbog nečeg potukla gore u stanu i sada su se, izgrebani, svaki u svom kutku, odmarali. Dežeke i Miši, dvojica manjih, plakali su u dvorištu.

Gde može da bude mati petoro dece posle šest sati popodne na dan velikog veša, onako umorna, oznojana od vrućih isparenja?... Šta može da uradi jedna istrošena, očajna mlada žena koja je uvek živela samo za porodicu, zbog nje se optećivala i onda se pojavi neka druga žena, lepša, mlađa pa je pesnicom pogodi u sred duše? – Šta hoćeš, ni muž u tebi više ne vidi ženu?! – Obična žena se ne maši revolvera, ne traga za elegantnim otrovom, sasvim je dovoljno da posle pranja, onako oznojana, sedne na pola sata u prohladni, vlažni podrum. Koliki li joj je jad kad ne čuje topot nogu gore u stanu, buku tuče, ne čuje iz dvorišta glasove koji je traže, gorki plač dece?

– Mama, mama, gde si?

Koliko joj je teško kad može da sedi u ubistvenoj hladnoći podruma, možda se čak i smeši? – Sad će sve biti u redu!

Esteru je njena dobra intuicija dovela do podruma. Nešto ju je vuklo dole. Rukom se oslonila o zid pun šalitre pa se spustila stepenik-dva, ali se dalje nije usuđivala. Dole je zijala crna dubina, a u podzemnim vodama koje su izbijale na površinu, kreketale su žabe. Šćućurila se na stepenici i počela sliniti.

– Mama, dođi kod nas, bojim se.... To se ne može ne čuti. Modranica se oglašila iz podruma.

– Ovde sam, Ester..., siđi. Glas je delovao umorno, prigušeno, ili je delovao tako zbog svodova podruma.

– Ne smem...

Ovakav dečji glas ima čarobno dejstvo. Sa Modraničinog tela počeli su da spadaju gvozdeni obruči. Pipajući domogla se zida, tražeći oslonac, pa se dovukla do svog deteta. Bila je umorna, teško je disala. I nadalje je sedela na stepeniku pored Estere, ali je prihvatila da se ovo toplo dečje telo, koje je iz nje postalo život, priljubi uz nju.

– Mamice, nemoj nas ostaviti...

– Ne, dete moje, ostaću s vama, ali ću te naučiti... da mrziš lakomislene žene koje izazivaju tolike nevolje.

I Ester je, zagnjurivši glavu u majčina nedra, šaputala.

– Mrzeću lakomislene žene, koje izazivaju tolike nevolje.

VIII

Posle se sve sredilo. Rođacima i poznanicima je dosadio kumin problem. Stric Bela se uzalud žalio, rasejano su ga slušali. Bilo je i takvih koji su ga već izbegavali. Brojni tešiteji su se razredili. Modra mlađi je zamišljeno grickao brkove. Čika Miška je na porodičnom skupu ljutito rekao

– Trebalo bi nešto preduzeti u vezi s Belom. Tako dalje ne ide! Ponaša se k'o muva bez glave, ne priznaje ni Boga, ni otadžbinu.

I kuma, koja se posle skandala okrenula protiv porodice Modra pa se na nju bacala drvljem i kamenjem, polako je takođe uviđala da svojim jadikovkama ne postiže efekat. Vreme prolazi, stare priče blede, ljudi priželjkuju nova iznenađenja.

Dobro bi bilo pomiriti se.

Njihov ponos je bio najveća prepreka. Uplašili su se onih prljavština kojima su jedno jedno drugo zasipali. A govorili su to strancima, koji, eto, ne mare za njih. Mutno su osećali da pripadaju jedno drugom pa su razmišljali o tome kako bi se mogle izbrisati sve one kletve, sva prljavština, zakletve: Nikada u životu...

Ispočetka je Modra mlađi pokušavao da svoju sudbinu usmeri u drugom pravcu. Pojavljivao bi se čas ovim, čas onim planom, govorio bi o budućim verenicama. Jedan prijatelj mu je iskreno rekao da bi najbolje bilo da se pomire. S negodovanjem je to odbio, ali negodovanje više nije bilo ono pravo. Na imendan Julijane sastavili su ih kod teta Nine. Svi su radoznalo očekivali šta će se desiti. Nijedno od njih nije znalo za plan, bili su iznenađeni susretom. Nisu hteli da prime k znanju prisustvo onog drugog. Kuma se prkosno zabavljala s drugima, a njenog muža su njegovi prijatelji napijali. Posle ponoći je nečija nestašna ruka ugasila svetlo i društvo je zaverenički napustilo sobu, samo su njih dvoje ostali. za stolom.

Kada se svetlo ponovo upalilo, teško pijani muž se našao sam sa svojom ženom. Kako su se približili jedno drugom, koja im je bila prva reč, nije se moglo znati, mada su oni napolju s prstom preko usana radoznalo prislušivali. Kroz nekoliko minuta vrata su se otvorila i njih dvoje su, smešeći se zbunjeno izašli.

– Čestitajte nam. Pomirili smo se.

Tako su ih radosno okružili kao da nikakve zbrke nije ni bilo. Kao da su svi odahnuli..

* * *

Vreme je prolazilo i deca u porodici Modra su rasla. Školska torba je stigla i na Esterina leđa. Pišti, najstariji, pohađao je gimnaziju Njegovo bucmasto čelo je dobilo bore, kao lice roditelja. Ispočetka su ga podržavali kao što su podupirali staru jabuku u bašti, pokrivali je ako trulu tarabu. Julča je oko nje posejala dan i noć. I trošnu pušnicu su prekrile puzavice tako da su cvetne grane prekrivale i Đusikinog petla na dimnjaku, kao da je to sleme vilinskog grada.

Ali su rasle i obaveze Modrajevih. Uzalud su izdali u najam veliku baštu, jednu sobu, uzalud su umesto cveća sadili salatu, zelen, samo je nekoliko dragocenih lukovica tulipana, koje su nasledili od dede, ostalo kraj leja, uzalud je oronula kuća.

Kao da su veštice bacale čini, snašle su ih mnoge nevolje. Počelo je sitnicama, ošantavio je pas Šami, omiljeni dečji drug u igri, šegrti su mu polomili nogu, zatim je čovek koji je kopao baštu uz slaninu pojao i dragocene lukovice tulipana, prodali su na licitaciji veliku baštu. Neki ljutiti čovek je često dolazio, pretio nekim papirima. Roditelji su bili tužni.

Treba nešto preduzeti. Ne preostaje ništa drugo, izdaće kuću, a sami će se odseliti na carinu u besplatni državni stan.

Decu su te vesti prestrašile. Zaista moraju da napuste kuću?

– I petla na krovu?

– Ne, njega možeš da skineš.

Zatim su se setili ljuljaške, pa čuda od kolica, koja su bila sklepana od dasaka i u koja su svi petoro mogli da stanu. Oni veći su ih, stojeći na rubu, jednom nogom pokretali, a sluškinja ih je gurala. Malecki su vrištali, a veći su je bodrili.

– Još, još, da dostignem vrh kajsije.

– Šta će biti sa ljuljaškom?

– Ljuljašku ćemo poneti.

– Onda je sve u redu.

Pišti, kućni pisar, na zahtev roditelja je lepim oblim slovima na četvrtini araka papira napisao: – Ova kuća se izdaje.

Cedulju su sirovim testom zalepili na ulični prozor. Svojom dečjom pameću su mislili da sve može ostati po starom, ako se ne izda.

Izdali su je. Modranica je to saopštila kao dobru vest.

– Deco, iduće nedelje se selimo. Rokušku carinarnicu već kreće za nas.

Oduševljeno je pričala, da bi ih oraspoložila – Lep stan..., prostran, na spratu ... unaokolo prostorno... .

Dežeka ju je gledao velikim ozbiljnim očima.

– Šta ima još?

– Sjajan vazduh, prazan prostor, livada, možemo da gajimo i ćurke...

Sve su stajali i slušali je, samo je Dežeka sve dalje navaljivao.

– I šta ima još?

Modranica se zarumenela od napora.

– ... blizu je stanica... ni škola nije mnogo dalje... – razmišljala je kod pojedinih odgovora, sve je nesigurnije odgovarala. Na kraju je obeshrabreno odmahivala glavom – ... ništa više – pa je tužno učutala.

Trudili su se da sami sebe uteše. Pa radi se samo o nekoliko godina, dok ne izmire dugove, zatim će se vratiti. Štedeće. Otpustiće Julču, biće dovoljna Vera, grbava bedinerka. Štedeće na ogrevu, za Božić neće kupovati novu odeću... nekako će prebroditi nevolju pa će moći da se vrate.

Zbrka oko selidbe je odagnala tugu. Deci se ona posebno dopadala, jer odrasli nisu imali vremena da se bave njima. Mogli su da jurcaju do mile volje.

Rano ujutro su stigli ljudi koji će ih preseliti i dugačka špediterska kola. Iz stana su izneli sav nameštaj. Modranica i Vera su zakucavale sanduke. Pakovale su sitnice. Deca su se vrzmala kraj njih, nudila svoja leđa ljudima koji su nosili nameštaj i kao bez duše trčala sa ponekim lakšim komadom, stolicom ili stalkom. Popodne su ljudi tovarili poslednji tovar. Ispraznio se stan. Deca su jurcala tamo-amo, lupala vratima, isprobavala svoje glasove, koji su pojačano odjekivali u sobama koje su zvrjljale prazne.

– Uhuu! Uhuu!

Reč koja je pozivala na igru je snažno odjekivala u ušima. Njihovi drugari, koji su se od ranog jutra motali oko njihove kuće, začuđeno su slušali. Nisu znali, bio je to oproštaj.

Modranica je još jednom pregledala stan i dvorište. Zavirila je u svako ćoške nije li nešto zaostalo. Zatim je prebrojala decu, koja su se pored Vere smestila na daske, na burad, na korita. Sem Ester, ni jedno ne bi, Bože sačuvaj, krenulo peške. Vora, kako su deca tepala Veri, čuvala je teglu s krastavcima da se ne razbije, a Modranica decu da ne padnu. Kočijaš je umirivao nemirne konje. Mogu li krenuti? U tom uzbuđenju su na nekog zaboravili. Nandor im je, pokazujući na tavan, iz komšiluka doviknuo:

– Nešto ste zaboravili!

Sa tavanskog prozora mijaukao je mačak Culi, tužno kao dete koje se žali. I, eto, ponovo silaze sa kola. Troje ih je potrčalo po njega. Culi nije pošao. Zvali su ga, vijali, hvatali, ali nisu mogli da ga uhvate. Bolno je mijaukao kao zbunjeno dete, ali je pobegao. Jurio je preko tavana, dole u podrum, kao pomahnitao. Njegovi gonionci su udarali glavom o grede, srušili nekoliko crepova, nekoliko puta padali na nos, ali nisu mogli da ga uhvate. Kačio se za zidove, skakao na letve na tavanu, skrivao se iza čađavog dimnjaka i bežao od njih. Morali su da krenu bez njega. Onda se opet pojavio u tavanskom prozorčetu i srceparajući mijaukao za njima.

U zbrci preseljenja deca su zaboravila Culiya. Pažnju im je privuklo novo okruženje, radoznali komšiluk koji je posmatrao njihov dolazak i nepoznata deca carinika, koja su zazjavala u dvorištu. Optrčala su dvorište i kuću. Šani je dahtao kraj njih. Bilo je čudno da se ne čuje toptanje njegovih šapa. Pregledali su sprat, stepenište i završili kod stanara sa kojima će tu stanovati. Deca carinika su se ustezala od njih, jedan dečko je, praveći se važan, škljocao svojom plehanom žabicom pa je krišom bacio pogled, da li je čuju? Sa stanice je dopirao dim, a živina se pored ca-

rinarnice slobodno šetala u visokoj travi. Ponegde su se po travnjaku nalazili mladi bagremovi, na njihovim granama su cvrkutali vrapci. Iz Đusikinog džepa je tužno virila pračka, ali on zaista nije bio raspoložen da ih lovi.

Smrkavalo se. Potrčali su uz stepenice i skrili se u stanu. Čutke su seli na kabanu i zamišljeno klatili nogama. Modranica je nešto petljala oko peći koja se dimila, Vora je sa nadničarkom spajala krevete da te noći ne bi morali da spavaju na podu. U tišini su se čule prve bojažljive reči.

– Ja neću da ostanem ovde! Mama, vratimo se u našu kuću.

Bio je to Dežeka. Najozbiljnije je to rekao, spreman da uzme kaput pa da se sam vrati. Ohrabрили su se i ostali, Ester, Miši.

– I Culi je ostao.

– Hajdemo kod Culiya...

Samo što nisu zaplakali. Stariji ništa nisu govorili, samo su se tužno nalaktili na sto, ali troje mlađih su u horu zahtevali:

– Hoćemo da se vratimo.

Samo je to još nedostajalo. Veliki nered, zakasnela večera i uz to deca koja gorko plaču. Modranica je smrtno umorna sela na zakovan sanduk. Dvoje malih je prigrllila, a ostale izgrdila.

– Zar vas nije sramota, maangupi jedni?! Dežeke, ako još jednom pisneš, ošamariću te!

Nastala je tišina. Deca su dobila večeru pa su legla. Dugo su uzdisala, nisu mogla da spavaju, ona manja su tužno jecala. I Ester se rasplakala.

– Mama, hajde da se vratimo!

Sutradan su se rano zorom vratili u kuću po Culiya. Pišti je doneo veliku vreću. Domamili su ga, seli su na stepenik verande kao da će tu ostati. Culi je dugo oprezno kružio oko njih dok im nije prišao pa su mogli da ga uhvate. Strpali su ga u vreću i pobedonosno poneli. Pišti je držao zgužvani otvor vreće, Đusi njen kraj, a za njima troje ostalih i gomila starih drugara iz Kišteleki ulice, koji su interesantnu povorku ootpratili do kraja bulevara. Culi je mijaukao, bacakao se u vreći, skoro da im se istrkao iz ruku. Nekoliko puta su morali da ga zavitlaju u vazduhu da bi se ošamutio. Tako su ga doneli.

Pustili su ga iz vreće gore u stanu na stolu. Culi je promolio glavu i uz prikušeno mijaukanje razgledao novo mesto. U sobi je gorela vatra, okolo se nalazio poznati nameštaj i poznata lica su ga mazila. Pišti je doneo njegov tanjir i mameći ga drobio sredinu hleba u mleko. Prstom je sve to promešao.

– Culi, mnogo?

Na poznati razdragani glas maćak se digao; još jednom je pogledom prešao preko svih njih koji su ga nasmešeni radoznalo posmatrali, ispravio je grbu na leđima i počeo da se trlja o Pištikin ruku.

– Drrr rrr....

– Da dodam vode? – gukao je Pišti.

– Neee – mijauknuo je po običaju i počeo sitnim srkovima da loče mleko.

Deca su verovla da će se i on sprijateljiti sa novom okolinom, kao što su se ona

sprijateljila. U početku, kad bi se sastajali, još dugo su u razgovoru bili prisutni njihova kuća, stara ulica, drugari. "Tako je bilo. Onako je bilo." Culi je kao gluv, žmirajući kunjao kraj peći. Jednom je nestao. Čekali su ga, tražili. Posle nedelju dana vratio se blatnjav, izgladneo. Najeo se mleka pa je opruženih šapa dugo spavao na toploj krpari. Opet se valjao s njima, preo u njihovom krilu. Onda je opet nestao pa se ponovo pojavio. Ako su ga tukli, još duže se nije vraćao. Modranica ga je grdila, neće više da drži mačora, odlazi od kuće u skitnju.

Navikli su se na njegovo skitanje kao što su se navikli i na novi stan, na novi život. Sprijateljili su se sa nekom decom sa Bulevara i odlazili kod njih. Naučili su nove igre. Odlazili su da gledaju izloge i, držeći se za zidove i tarabe, naučili su teško umeće kotrljanja na rošuuama. Priređivali su takmičenja po širokom asfaltu, pa kad bi se zaukali i s rukama u džepovima krenuli, nisu se ni zaustavljali do Palanka. Jedno veče se Pišti dugo zadržao, stigao je kasno uveče. Bio je veoma umoran, ćutljiv. Posle večere je čučnuo kraj Šanija i pognute glave ga milovao. Videlo se da ga nešto tišti. Culino mesto je bilo prazno. Modranica je gundala, daće ga šinteru. Tada je dečko progovorio.

- Video sam Culija.
- Gde? – čudili su se.
- U našoj kući.
- Otkud ti tamo?
- Na Bulevaru sam sreo Laciku Cekuša i on me je pozvao.
- A Culi? Šta je radio Culi?
- Lovio je miševa u bašti, kao da je kod kuće.

Kod kuće? Deca su se osvrnula oko sebe. Teško su disala. Kao da ih je neko tresnuo po glavi, začutala su. "Naša kućica"... Otkad je nisu spominjali! Setili su se rebraste fasade, pušnice sa cvetovima dan i noć, tarabe. Kako je to daleko, skoro tuđe. Sad je već ovo njihov dom, sve što imaju...kako su zaboravili. A gle, Culi nije zaboravio stari dom, a oni su ga zaboravili! Stideći se zbog tih neočekivanih uspomena pognuli su glave, čak su im i uši pocrvenele.

IX

Vreme popodnevnog učenja. U hodniku ukućani moraju da idu na prstima. Modranica oprezno otvara vrata dačke sobe, traži mali upaljač u korpi za otpatke.

Tišina, ne sme da smeta, deca uče.

A deca, tri dečaka (jer je Dežeka već mesecima gost kod kume) su se, što se spoljnog sveta tiče, zaista spremala za sutrašnje časove nad hrpom knjiga na stolu. Ali ako bi neko bacio pažljiviji pogled u ovu dačku sobu, video bi da Mišika, najmlađi dečak umesto da uči, pokušava da sklopi starinski pištolj, čije je delove našao

na tavanu među starim gvožđem. Pišti, najstariji, umesto da uči mineralogiju, učio je da pleše, iskrivivši jednu ruku iz ramena, malo nagnute glave vrteo se oko stola.

– Šetnja!... Jedan, dva! Tralala-la... Đusi je bio najviše koncentrisan. Zapušio je uši da ne čuje buku pa je prekrivši nepravilne glagole žutom sveskom Bufalo Bila, zaneseno čitao naglas. Ako bi se začuli koraci, izgled sobe bi se začas izmenio; korci valcera su se pretvarali u korake učenja, Bufalo Bil bi u divnom luku dospeo pod krevet, a mali vitez sa pištoljem bi, držeći jednu ruku u ispupčenom džepu u koji je strpao pištolj, sa najnevinijim izrazom lica gledao u vrata.

Na sreću i najstrože zahtevanom času učenja dođe kraj. Posle njega su glavačke jurnuli iz kuće. Bilo je odmaklo popodne, strujao je blag vetrić. U to doba je okolina carinarnice mirna. Oko nje je prazan prostor, nema komšija. Gradske kuće su razređene, a iza rampe počinju njive koje pripadaju Dorožmi. Ovde su granicu prelazili uglavnom salašari. Danas je bio nedeljni vašar, ali saobraćaj je do popodneva obavljen.

Na dvorištu su bili naređani kubici ogrevnog drveta. Deca su sela na vrh jednog od njih da bi bila van domašaja roditeljske ruke, ako bi se suviše zanela u igri. Iz džepa su se pojavile karte. Htela su da igraju ajnca. Ali poučeni ranijim iskustvom sva trojica su htela da drže banku. Najposle su se dogovorili da se igraju kralja, birova, palatina i švrće. Ali otkad Dežeka nije bio kod kuće, nikad nisu imali čestitog četvrtog igrača. Tri zvanja bi nekako još i mogla da podele među sobom, ali bez švrće igra ne вреди. Morali su da ga nađu. S one strane rampe se jedno bosonogo dete carinika šetalo tamo-amo i sa zavišću posmatralo decu koja su se dogovarala. Viknuli su mu:

– Joška, hoćeš da se kartaš?

– Ne smem, ubiće me tata.

Uzalud su se osvrtni prema poslednjim gradskim kućama, na vidiku nije bilo nikoga od drugova. Opet su morali da se zadovolje “balavicom”. Ester se smestila u okrugli tavanski prozor pa je iz pesmarice nešto pevušila. Takt je udarala po izbledelom, izlokonom zidu državne zgrade, objijajući svojom petom ispucali malter. Posle kratkog ustezanja poslali su Mišiku da je pridobije. On se lukavo smestio u ulaz na tavan i počeo da je mami.

– Dođi, Ester, dođi da se igraš!

– Neću, tući ćete me.

– Nećemo te tući.

– I juče ste me tukli – durila se.

– Nećemo te dirati, samo dođi.

I Ester je upala u klopku, iako su joj sto puta govorili da ne ide među njih, jer zna da njihova igra uvek ima tužan kraj. Đavo ne spava, strast za igrom je već i na nju delovala pa je sela da se s njima karta.

U prvoj rundi podeljene su uloge, naravno da je Ester bila švrća. Što je istina, istina je, ona je imala najmanje bodova. U kartanju nema milosti. Bila je to vrlo interesantna igra. Palatin je birao adut, a kralj, ako mu se nije dopadala karta, mogao je da je vrati, birov je tri puta mogao da zaustavlja igru, jedino švrća nije imao nikakva

prava, samo obaveze. Uvek je on delio i tokom igre red je bio da mu se rugaju: “Jadni švrća, kukavni švrća, večiti delilac”.

Poslednji je vukao kartu, poslednji je igrao, morao je da posluži ostale. Zadirivanja su naelektrisala devojčicu. Znala je igru i jednom prilikom je dobila dobre karte. Najradije bi skakala od radosti, ali je morala da se čuva ovih lukavih moćnika da ne zatraže novo deljenje. Igra je bila u toku, Ester je pobeđivala, redom je osvajala bodove. Uzalud su besni klipani sevali očima. Ponesena igrom, balavica je stalno vukla dobre poteza i, na njihovo najveće zaprepaštenje, dogodilo se nemoguće, švrća je pobeđio. Nije postao ni palatin, ni biro, već odmah kralj! Zaboravila je da se igra sa dečacima koji svakog trenutka mogu da prekinu njeno slavlje. Znala je samo to da je ona pobeđila, igra je svetinja, sada će ona da vlada. Preuzela je komandu. Glas joj je ojačao, zahvaljujući vlasti, dobio je boju pa se, zapovedajući opuštenim tvrdim glavama, silno zabavljala.

– Gospodine palatine, molim boju! Gospodine birove, može li koja karta? Švrćo, deli! Hajde, hajde – i Miši je škripućući zubima uzeo špil karata da ga meša.

I u drugoj rundi Ester je pobeđila. Ohrabрила se. Sad će im sve vratiti. Nasmejala se od radosti i tanušnim glasom im se rugala, podbadala ih, nije prestajala da im zapoveda. Kada su dečaci imali najbolje karte, prekidala je igru, tražila novo deljenje.

– Švrćo, deliti! Brzo!

Njen bezobrazluk se nije mogao podneti. Pišti je napustio igru.

– Ovakva balavica mi neće komandovati!

Đusi je tresnuo karte o zemlju.

– Radije se nećemo igrati!

A Miši je stavio preda se stari pištolj koji je imao žicom vezanu cev.

– Zbog ovoga ćeš umreti, pseto jedno!

Izvadio je iz džepa metke, koji su zapravo bili fosforne glavice šibica, ali Ester to nije mogla videti, tako da se brzinom vetra spustila sa drva. Njen užas mora da im se mnogo dopao, jer je Miši, ljutito škljocajući pištoljem, potrčao za njom.

– Ubiću te! Trči da te ne ubijem.

Pišti i Đusi su, smejući se, posmatrali kako se prebledela devojčica spasava. Miši joj je presekao put prema kući, onamo nije mogla, samo napred. Trčala je krikvućući i vrišteći je preklinjala:

– Miši, nemoj!... Miši, nemoj!

Miši je bio Esterin večiti neprijatelj. Često bi je povijao, naterivao da vrišti, izvijao joj ruku, plašio. Nije to činio iz zle namere, već iz navike da se igra. U kući su se već navikli na to da Ester svaki čas vrišti. Ni sad nisu obraćali pažnju na njih. Deca su, igraju se.

Trčeci su odmicali sve dalje. Ukućani više ne bi ni mogli da čuju glas koji je pozivao u pomoć. Miši ju je stigao. Ester se bacila na zemlju da izbegne pucanj. Oroz je okinuo, videla je plamen. Pucanj se nije čuo, ali je to nije umirilo, samo što je nisu pogodili, ta onaj je opet punio. Ester je ponovo skočila i nastavila da trči. Osvrnula se i videla da Miši ponovo nišani. Bacila se na zemlju i čekala kraj. Sva se

isprljala od rastresite zemlje i suza. Skrila je lice od plamena i tako je preklinjala. Zatim se potera nastavila.

Miški se igra mnogo dopala. Crvena mašnica koja se leljala u njenoj kosi predstavljala je za njega crvenu maramu. I tako su interesantni bili i njeno preplašeno lice, njene sklopljene ruke koje su preklinjale, promukli glas koji je prelazio u krkljanje. Dvojica starijih krenula su za njima pa su se uvukla u travu na kraju bašte, na majur, pa su odatle posmatrali poteru koja je izdaleka izgledala šaljivo.

– Ester, ovamo, ovamo! Trči, ne daj se! Dete koje se spasavalo krenulo je prema glasovima. Glave su se opet izgubile u visokoj travi pa ih nije mogla videti, ali se sa majura izdizao tanak stub dima. Ester je znala da su dečaci tamo, da tamo tajno uživaju u pušenju. Ona je znala za to, nju su obično postavljali na stražu da vidi ide li ko. Koliko li je puta izvaljenoj gospodi čitala naglas iz Bufalo Bila, pošto bi se oni umorili. “Hajde, robe, sad je na tebe red!” – i Ester je tada neumorno čitala o konjima koji jure prerijom, o bacanju lasa, o šerifima, o kradljivcima zlata koji su pucali.

– U pomoć! U pomoć!... – pružala je izdaleka ruke prema dečacima koji su izvirivali iz trave.

Jer Miši nije imao milosti. Neumorno ju je ganjao i plašio pištoljem. Veselo se smejaao. Kada bi se Ester osvrnula, uvek bi iznova ciljao. Više nije mogla da diše, pred očima su joj poigravali ljubičasti kolutovi i činilo joj se da se bašta spaja sa nebom. Oči su joj se iskolačile, telo joj se izvilo, rukama je mlatarala kao da hoće da se uhvati za vazduh pa je pala licem prema zemlji i obema rukama zagrlila ledinu zasutu belim radama.

Dečaci su mislili da je prosto pala i da će opet skočiti i nastaviti da trči. Miši je zaneseno škljocao orozom, ali devojčica se nije pomerala. I ona druga dvojica su skočila i dotrčala da vide šta se dogodilo.

Uzalud su je zvali, nije odgovarala. Kad su joj podigli ruku, pala je. Okrenuli su je na leđa. Videli su da je izgubila boju, da ju je zahvatilo bledilo onesveštenih. Crvena mašnica se negde izgubila iz rasute kose, jedna cipelica je negde nestala, usta su joj bila čvrsto stisnuta, a na njenom nepomičnom telu samo se čelo vlažilo.

Prebledela su oko nje i lica njene braće. Preteće oružje je ispalo iz Mišikine ruke. Jednog trenutka ih je obuzeo paničan strah.

– Treba joj oslušnuti srce...

I Pišti i Đusi su se nagnuli, ali su njihova srca tako ludo lupalo da ništa nisu čuli. Trljali su je, pokušavali da je povrate i tresući se čekali su da dođe k sebi. Nagli su se nad njeno lice. Da li diše? Ali su se još više uplašili kada se osvestila. Proživljeni užas je zapravo tek onda izbio iz nje. Reakcija na doživljeni grč srca, koji je oduzeo udove, sada je pojačano izbila. Grčila je telo, zahvatila kičmu i od glave do pete je potresala svaki njen ud, živac. Pritisli su joj ruke, klekli na noge, uhvatili je za bradu da spreče zastrašujuće škljocanje zubima i trzanje usana. Ništa to nije vredelo, dok nije prošlo samo od sebe.

Polako su se izravnale bore, namestili su je da sedi i ona je mirno ostala u tom položaju. Samo joj je lice bilo bledo i velike duboke dečje oči su ih ozbiljno

optuživale. Svi su ostali bez reči, nad majurom je vladala tišina. Neki noćni leptir je proleteo kraj njih, nikom nije ni palo na pamet da ga uhvati. Samo se kobac oglašavao izdaleka. Iz pravca carinarnice su ih pozivali na večeru. Krivci su sa zebnjom pogledali u pravcu kuće. Miši je, možda, bio još bleđi od žrtve. Gurkao je pištolj nogom i uporno gledao u sestru.

– Hoćeš kazati kod kuće?

Esterin pogled se zaustavio na pokvarenom pištolju koji je ležao na zemlji. I druga dva starija brata su je preteći napala:

– Hoćeš kazati?

Kao da su joj sudili, oči su upiljili u nju. Prenela je pogled s jednog na drugog. Pišti, najstariji, ju je do sada uvek branio. Zašto su sada svi tako bleđi, tako zaplašeni? Malo se povukla i rukom pokrila lice.

– Nećeš nas odati? – upitali su je ponovo.

Kao odgovor je stiglo jedno tiho "neću".

– Nećeš?

– Neću...

– Zakuni se!

– Kunem se.

– Ne ovako. Podigni ruku i diž' se na kolena!

Naredili su joj da klekne na livadi Pokušala je da podigne ruku, ali je izgubila ravnotežu; jedan od mučitelja ju je uhvatio za lakat i pomogao joj da je propisno podigne ruku za zakletvu.

– Ponavljaj za mnom... poštenja mi...

– Poštenja mi,

– kunem se u ime Gospoda Boga...

– ...da se neću žaliti!

– Ponovi to iz početka!

Ponovila je. Zatim su potražili cipelu, uredili haljinu, vezali mašnicu u kosu i otpremili je.

– Sad može da ide.

Nad livadom se spuštao suton. Kuća se u tišini izdizala u tami. Osvrćući se, Ester je krenula kući, ali stroga lica onih kojima se zaklela pratila su je i izdaleka. U zgradi carinarnice se tu i tamo palilo po koje svetlo. Rampa, spuštena preko noći, preprečila je put i sablasno je škriputala pod naletom slabog vetra. Potrčala je uz stepenice, klisnula kraj kuhinje i uvukla se u sobu.

Roditelji su zapazili njeno ćutanje. Pitali su:

– Šta ti je? Je l' nešto nije u redu?

Na trenutak je opet videla pred sobom velike dečake kako joj prete, njihov izraz lica kada su je okružili: "Zakuni se!" Odrično je zatresla glavom u odgovor na zabrinuta pitanja.

– Ništa. Sve je u redu.

Kad je legla, mati joj je stavila ruku na čelo.

– Ništa te ne boli?... Kao da imaš temperaturu.

– Ne, otkuda – protestovala je.

Ali noću, a posle toga i tokom mnogih noći, kada su već svi spavali, dok je osluškiavala njihovo disanje, oslobađajući se dečjih žalbi često je tiho plakala. Tada bi joj ledeni užas stezao srce i nad njom bi lebdele senke strahova i tuge. Koliko li se puta uspravljala u krevetu, rešena da probudi spavače i da im se požali.

Trebalo bi reći, pomislila bi drhtureći, ali bi se pojavila njena dva prsta izdignuta u zakletvu. Ne može. Zaklela se.

I kasnije, kad je izlazila iz dečjih godina, dečja strahovanja su ostala. Pretnje su se ukorenile pa su još i posle mnogo godina živo delovale. Još se mnogo godina kasnije, gušeći se od straha, budila iz sna, sva oznojana. Nije bilo nikoga da vodi računa o tome da li se žalila, a razloga za žalbe uvek ima, kao što uvek postoje tuga i uzročnici tuge, ali ne izbijaju na površinu, jer ih zakletve u tome sprečavaju. Dečja prinuda se prokrijumčarila u godine koje su prolazile.

Neće se žaliti! Pa koliko li se puta zaklinjala da se nikom neće žaliti!

X

Otkada su stanovali kod carinarnice, Modranica zorom nikada nije mogla mirno da spava, naročito ne u pijačne dane. Kola iz Dorožme, najrevnosnijih posetilaca pijace, počela su da tandrču već oko dva sata izjutra. Dešavalo se da bude carinika već u jedan po ponoći.

Danas je spavala neuobičajeno nemirno. Verovatno zato što su ona i Ester bile same na spratu carinarnice. Susedna porodica carinika je otputovala na letovanje, a prethodnog dana je njen muž odveo dečake kod rođaka. Kroz otvorene žaluzine dopirala je buka, vika carinika, škripa kola, udaranje konjskih kopita kao da je seklo kamen. Svaki čas se budila. Ustala je i zatvorila žaluzine, ali ni ovako nije valjalo, bilo je nepodnošljivo vruće. Ponovo ih je otvorila.

Mučilo ju je neko loše predosećanje. Otkad je pustila decu da odu, osećala se kao kvočka na obali neke vode, čij su deca otplovila. Njena majčinska briga se pojačano prenela na Ester. Svaki put kad bi se trgla iz sna, otrčala bi da proveri da li se znoji, da li će se prehladiti na jutarnjoj svežini. Oko ponoći se toliko izmorila da je zaspala. Ujutro u šest se jedva probudila na lupanje Cekuškine sluškinje.

Još sva snena pustila je devojkicu da uđe pa ju je tek onda pažljivije pogledala. Devojičino lice je bilo blede od trčanja, a oči su joj se sjale od tajanstvene poruke. Videlo se po njoj da jedva čeka da u jednom dahu sve ispriča. Modranici su zaklećala kolena. Šta se dogodilo? Da li je izbio požar u njihovoj kući u Kišteleki ulici. Ili su stanari prouzrokovali neku štetu? (Stalno se toga bojala.) Ili se nešto drugo strašno dogodilo?

– Zove vas moja gospođa – dahtala je devojkica. – Kod Boroševih se desila

nevolja. Volela bi da zajedno tešite ženu. Jančika je pobegao i odneo sav njihov ušteđen novac.

Modranica se zaprepastila.

– Jančika? Sin jedinac Boroševih? Od sopstvenih roditelja? Kako? Kada?

– U četvrtak, u zoru. Sačekao je da mu mati krene za Baktu u vinograd, otvorio je ključem ormar, uzeo novac i pobegao. Policija ga traži već dva dana.

– Što niste ranije javili?

– I mi smo tek sinoć saznali. Znaite, gospođo, Boroška je takva, samo ćuti, ali bili su na policiji, telegrafisali su na sve strane.

Ne oklevajući, Modranica je počela da se oblači. Kao većinu žena sa slabim živcima i nju je potresla ova vest. Bilo joj je žao Boroške, mada joj ova mršava, zativorena žena nikad nije bila bliska. U Kišteleki ulici niko nije mogao da se sprijatelji s njom, ali nevolja razoružava žene, pogotovo ako ih pogađa kao majke. Na brzinu je sredila stan pa je s Esterom požurila u grad. Dete je jedva uspevalo da drži korak. Kraj ograde Rokuškog jezera poslovali su neki ljudi. Lepili su nove plakate, oglase. Ester se stalno osvrtała, pustila je da je majka vuče, tako da ju je ova izgrdila. Na Bulevaru ih je zaustavila Parašinica.

– Jeste li i Vi čuli? – užasavala se. Vest je u *Dnevniku*. Sve mi se zavrtelo kad mi je jutros muž doneo novine. Jadna Boroška... tako mi je dobra mušterija. Ko bi to očekivao od onog rahitičnog bečara? Ja sam volela to derište, a ono je volelo da nam dolazi u radnju, dnevno je navraćalo i po dvadeset puta. Koliku jezičinu ima, ja sam volela da ga zadirkujem i dopadalo mi se što je on uvek umeo da odvraća.

Kada su svrnuli u Kišteleki ulicu, Ester je poletela kao leptir da bi mogla da proviri kroz kapiju njihove kuće. Ješkovića se nalaktila na prozor, jutarnje sunce je pržilo, čak i vrat joj je bio crven.

– Sačekajte me – obradovala se – samo da se obučem. Idete i kod Cekuševih?

Modranica nije htela gužvu na ulici. Ako je komšije vide tu kod kuće, svi će doći da je pozdrave. Radije se povukla u Ješkovićino dvorište dok debela, zadihana žena nije obukla čistu cicanu haljinu i zaključala stan. Na zidu spolja visili su kavez. U jednom od njih bili su mladi pagaji. Lupa kapije ih je uznemirila pa su započeli svoju priču.

- Dobro jutro.

Jedan je stalno ponavljao:

– Jančikaaaa. Kako si? Gde si? – bio je to učenik Jančija Boroša. Kad nije imao druga posla, Janči bi seo na Ješkovicinu ogradu i podučavao ptice. Ester je bacila pogled na majku. Sad je bilo strašno slušati papagaje koji su imitirali glas i reči deteta koje je nestalo.

– Kako si? Jančika je mangup!

Bože, gde sad može da se nalazi taj mangup? Cekuška je znala više, ona se vratila od Boroševih nekoliko minuta pre no što su one stigle. Jančija su našli u Brodu u vozu. Najspokojnije se vozio prema Trstu, hteo je brodom u Ameriku. Za deo novca je kupio kofer, nešto odeće i, naravno, pištolj. Ješkovića je pljesnula rukama,

Modranica se stresla, samo se Cekuška smejala.

– Bednik, tako da sve nas uplašii?!

Ova žena vedra duha, koja je bila tako daleko od svakog duševnog problema, samo je slegla ramenima.

– Ko zna? Ima valjanog oca, majku... Videla sam ja pre neki dan da našeg be-gunca more neke brige. Sam je išao posred ulice i vukao noge po prašini. A jedne večeri sam na ulici čekala muža – deca su već nedelju dana bila napolju na salašu – pa sam videla kako Janči tužno oslanja glavu na ogradu Modrajevih i gleda u dvorište. Oslovila sam ga.

– Je l' uzdišeš za Mišijem?

– Otkud – odmahnuo je nadmeno – ako hoću da ih vidim, mogu da odem do carinarnice.

– Da, ali ni tamo ih dugo nećeš moći videti – rekla sam -odlaze na selo.

To ga je vidno iznenadilo. Trepćući me je pogledao.

– Na selo... i oni?

– Da, da. I to na dva meseca. A kuda ćeš ti za vreme raspusta? – Nije se zbu-nio, ponovo je rekao: – Na more.

– Znala sam da dete hoće da slaže, da voli da se pravi važno, ali nisam mislila da će se ovo dogoditi. – Pa onda kupi slamnati šešir – rugala sam mu se – jer ćeš izgoreti. – I kupio ga je. Kada su ga žandari našli, sedeo je u vozu sa slamnatim šeširom na glavi.

– Ja samo žalim njegovu jednu majku – brisala je oči Ješkovića – kako je pri-mila celu stvar, kako je podnosi?

– Videćete, odmah ćemo preći kod njih. Uskoro ćemo čuti kojim vozom ga vraćaju.

Kada su prešli u kuću Boroševih, Ester se stisla uz majku. Ni sama nije znala zašto se uvek ustručavala da dođe u tu kuću. A bila je to vrlo uredna kuća. Ovde nikad nisu dozvoljavali da natrune most preko kanala, da se polome letve u ogradi. Dvorište je bilo tako uredno kao da su ga povukli lenjirom. Video se svaki trag met-le. Pegave morke su se šetale po dvorištu, uzletale na ogradu i njihovo kreštanje je, kao i pištanje plinare, graja dece i škripa petlova na dimnjacima, spadalo u ulične šumove.

U Boroškinjoj bašti procvetao je žuti šeboj. I sto u srednjoj sobu su krasila tri struka tog cveća. Jančijeva mati je u crnoj haljini sedela kraj stola. Oči joj nisu odavale ni plač, niti nesanicu. Lice joj je bilo žuto, kao uvek, i u uglovima usana ocrtavale su se dve uobičajene tvrde bore.

Posadila je svoje gošće za sto pa je i sama opet sela. Sedela je ozbiljna, ukruće-na kao što je običaj na venčanjima u reformatskoj crkvi, samo joj se preplanula žilava ruka katkad trzala, kao da želi nekoga, možda sebe, da udari. Modranica i Cekuška su se iznenađeno pogledale.

Tvrda je to žena, vrlo je tvrda ova Hunkinja, kako su je među sobom nazivale. Mora da u njenim žilama teče seljačka krv, a da ona to nije ni znala. Sve je čvrsto držala, i posao i dete. Ester je se bojala, ona nikad nije mogla da je domami. Jednom

je očešljala Esterinu raspuštenu kosu pa je ova celi dan osećala čvrst pritisak ruke. Zato se plašila za Jančiku, zato ga je žalila kad ga je majka tukla.

Boroškina ruka je bila teška kad je kažnjavala, kao muška. Ova žena nikad nije mazila, pred san ljubila svoje dete. Ali mu je krpila pocepane pantalone, lepo ga je oblačila, udešavala kao i druge majke. Sedela je kraj njegove postelje kad je bio bolestan, prepuštala mu je ruku da je stisne na grudi kada se nečega jako bojao i, bez obzira na to da li je bio dobar ili nevaljao, uveče bi ga zasenila znakom krsta.

– Moj sin je bećar, nevaljalac! – smejavao se Boroš. – Čuješ šta ti mati govori? Janči je poslednji! Bitanga...

Bila je to interesantna porodica. Ova nezadovoljna žena mrka pogleda nikako nije bila u skladu s njima. I šta je teralo Boroša, ovog nervoznog, suvonjavog varošanina da radi poslove koji prevazilaze njegove snage? Da li ga je strah od nekog propusta, opterećenja ili senke terao da tako nemilosrdno tuče svog sina, često i za najmanje kršenje moralnih normi?

Janči, znamenitost Kišteleki ulice im je bio sin jedinac. Bio je to mršav, dugovrat, slabašan dečak, retke lepršave plave kose. Imao je pametne oči i velika usta; kad bi se smešio, otkrivao je desni. Inače je bio milo, privrženo dete, a ne lukav, kriminalan tip. Samo ga je razvijena mašta navodila na razne nestašluke i nekako mu je nedostajalo osećanje za moral.

Mogao je imati pet godina kada je izveo prvu šalu, čime je postao znamenitost. Bili su u salašarskim svatovima, gde su se deca najviše igrala u sobici u kojoj su bili nabacani kožusi, koji su zaudarali na ovce, i svilene marame bogatih gošći sa salaša. Po dolasku kući, Janči je sa najnevinijim licem ispod prsluka izvukao skupu svilenu maramu.

– Poneo sam to kući.

Nije shvatao zaprepašćenje, zatim gromki očev smeh i majčino mrštenje. Nije ga razumeo ni onda kada ga je otac, povrativši se od grčevitog smeha, na ženin mig, prebacio preko kolena i bezdušno izudarao.

Oko deset sati došao je službenik iz policije. Saopštio je tačan dolazak i ponudio da otprati Borošku na Rokušku stanicu da preuzme dete. Žene nisu htele da je napuste, sve su se spremile. Boroška je stavila šešir na glavu, uzela tašnu pa je prišla sasudu sa svetom vodicom, umočila prst i ovlažila kapke. Nije to bilo iz pobožnosti, ne zbog straha od Boga, pre će biti iz navike; to joj je pristajalo kao stroga haljina, vezeni prekrivači na stolicama, šeboj u čaši. Tu je škropljenje svetom vodicom bilo pravilo, kao i uredan stan, ograničena ishrana, ušteđeni novac u ormaru... A stroge oči Hunkinje su pak upozoravale: teško onom ko poremeti ovaj red.

Morale su čekati na voz. Sele su na klupu ispred stanice. Iza stanične zgrade smestili su se vlaški splavari koji su čekali voz iz Nađvarada. Mora da im je posao sa splavovima, donošenje ogrevnog drveta bio uspešan jer su bili veseli. Dugonogi, bubuljičavi muškarci su pevali, ali to nije popravilo raspoloženje onih koji su sedeli na klupi.

U poslednjem trenutku je i zadihani Boroš stigao na stanicu. Nervozno je koračao među šinama i gledao da li dolazi voz. Zatim je prišao klupi i, škrugućući

zubima, razgovarao sa policajcem.

– Samo da je već ovde, da ga se dočepam. Za noge ću ga obesiti o dud i tako tući.

– Ako želite, vlast će vam pomoći – reče policajac. – Uputićemo ga u popravilište...

Boroš je prihvatio ponudu kao da bi im zaista predao sina, ali je Boroška samo gledala preko njihovih glava.

– Popraviti? Može li se popraviti? To nije njen sin, već neki prokletnik na kome može samo da iskali svoju osvetu.

Stigao je vinkovački voz. Muškarci su se progurali napred, žene su skočile, samo je Boroška ostala na klupi. Uskoro se pojavio i begunac. Gologlav se batrgao, a za njim kao mračna senka žandar sa petlovim perom za šapkom. Kao pravi kriminalac, samo što mu ruke nisu bile vezane. I službenici stanice su znali o čemu se radi pa su ih svi gledali. Na Borošku su zaboravili.

I nadalje je ukrućeno sedela na klupi. Podnevno sunce je peklo, orosilo joj se čelo. Šta li je osećala? Da li je, u skladu sa njenom naravi, teška ruka htela da bije? Možda sto puta više nego u drugim prilikama. Protresti to derište sa tuđom dušom, koje ih je tako izvrglo ruglu.

Približavali su se, Janči Boroš je i sad bio onakav kakav je uvek i bio: malo preplašene oči, na laž uvek spremna usta, sa otkrivenim desnima je pokušavao da se smeši. Uzalud. Mržnja, bes, besprekora težak život, uzalud bi da se odrekne krivca, to je njen sin! Ova velika oblaporna rahitična dečja usta su se nekada pripijala za njene grudi i koliko puta je njegovo stenjanje remetilo njen noćni mir kad je bio bolestan ili žedan! Do nje su dopirali glasovi, pokreti, topli, poverljivi dečji pokreti.

Korak, pa drugi, Janči je koračao kao da je na pravom putu. Iza njega su teško disali žandari sa bajonetima, samo što nije imao lisice na rukama. Boroška ga više nije videla, noge su joj se ispružile kao kod živine koja će uginuti, glava joj je pala u stranu i čvrsta Hunkinja se sa prigušenim krikom, onesvešćena, opustila kraj klupe.

XI

Hiljadu devetsto četrnaeste Ester je napunila devet godina, Pišti je završavao peti razred gimnazije. Povodom ispita i radosti zbog dobrih ocena, Pišti je dobio prve dugačke pantalone. Odelo je sašiveno od lepog tamnozelenog štofa. Krojač je rekao da je to kamgarn. Dobio je i kicoški šešir i moderne žute cipele sa kopčom. Kad se obukao, njegovo mlado buc masto lice se zarumenelo od radosti. Bio je pravi mladić. Ostali su skakali oko njega, ali je ovog puta pogledom šarao

iznad njih. Okrenuo se leđima ogledalu i zabrinuto upitao majku:

– Šta misliš, mama, mogu li ja još sa decom na letovanje?

I deca su dobila novu odeću, dečaci od sivog listera, a Ester haljinu za ispit sa trakama. Bila je to lepa mala četa kad su se vraćali sa završne svečanosti. Neki lutajući fotograf se našao na carinarnici. Stalno je nagovarao Modru da ih slika.

– Ne marim, na radost dobrih ocena!

Modranica nije bila u kući, negde je na livadi hranila ćurke. Jedan carinik je potrčao da je pozove.

– Gospođo, dođite odmah!

Kola su stajala ispred carinarnice, morao je odmah nazad. Modranica se uplašila, mislila je da se dogodila neka nesreća. Žurila je kući k'o bez duše, mislila je da će joj srce prepući dok ne stigne. U dvorištu je stajala veća grupa, nadzornikova porodica, dva stražara sa porodicama, nekoliko pridošlica. Mahali su.

– Požurite!

Fotograf je već pronašao pogodno mesto. Pred jednim bokorom ruža poređao je decu u stavu mirno, kao šipove na orguljama, a sam se uzmuvaio ispred njih sa fotoaparatom pokrivenim crnom maramom.

– Gedajte! Gledajte, fotografišu decu.

Pišti je momački nakrivio slamnati šešir pa se ispravio, Đusi je bio pozadi, salutirajući raširenim prstima. Dežeke je sav ponosan bacio pogled prema mami, a Mišika se, kao što je uobičavao pred drugima, zgurio kao da ne ume da broji ni do dva, a Ester je još i onda kada je majstor škljocnuo aparatom brbljala o odličnim ocenama.

Posle snimanja slobodno su skakali, svi su se radovali, smejali, samo je Modranica još uvek drhtala, i najradije bi sud iz kojeg je hranila ćurke tresnula o fotografa koji se teatralno klanjao.

Te godine su posle ispita otišli na selo kod Modraničine tetke u Sentivan. Neka se i neko drugi bakće s njima, mislila je. Neće teta Etelinoj porodici smetati malo galame. Navikla je. A i ona sama je nekad letovala kod tetke sa svojim mlađim bratom. Zatim, ni deci neće škoditi dobar seoski vazduh, trčkanje bosim nogama, rano ustajanje, jer je teta Etel smatrala svojom dužnošću da ih u cik zore istera iz kreveta i oslobodi nepotrebne odeće. Ne mari, ako im strnište malo izbocka tabane, ako im leđa pocrne ili letnje sunce izvuče boju kose, biće tim zdraviji.

Tu su na decenije unapred isplatili boravak za svoju dečurliju. Modraničin otac je poticao iz seljačke porodice. Pošto je dospeo u grad, njegov tal zemlje u Sentivanu je napola obrađivala njegova mlađa sestra. Teta Etel se sjajno snalazila u deobi na pola.

– Vidi, Joži – objašnjavala je bratu čas ovo, čas ono. Šta će činovniku proso? Hajde de da je na tone, a šta bi sa ona dva džaka? Ja ću ih prodati na pijaci. – Joži, je l' da ova tucana paprika i ovaj otpad od duvana mogu meni da ostanu? Ti ionako ne bi znao šta ćeš s tim u gradu. Time ćemo izravnati troškove boravka dece tu kod nas. – Znaš, ja sam plevu zadržala, tebi ionako ne treba... Biće dobra za golubove, a tvoja deca vole golubije meso... – Jesam li ti rekla, Joži, da sam na džakove ispisala

naše prezime? Oni ti više nisu potrebni, ta nikad više nećeš biti seljak...

Teta Etel je delila, grabila; bratovljeva zemlja je uvek loše rodila. Te je bila suša, te je neka buba napala koren paprike, te je rasad duvana uhvatila magla...

– Joži, nemoj da se jediš, nije to za tebe... – govorila mu je sestra. – Preuzećemo mi i tvojih osmanaest jutara. Otplat ćemo ih...

Teta-Etelkini su se bogatili, a oni drugi siromašili, iako je teta Etel mnogo volela porodicu svog starijeg brata. Za njegove svatove točila je dvanaest gusaka i izabrala najlepše piliće za klanje. Za mlađeg brata, koji se ženio u Pašti, kupila je venčano odelo. Kada bi rodbina došla kod nje na selo, i zvezde bi im skinula s neba.

Kada su je Modrina deca upoznala, bila je već pogrbljena starica. Sitne oči su joj stalno sijale od radosti i grubi glas je bio ljubazan čak i kad ih je grdila.

– Hej, mangupi jedni! Šta ću s vama, da vas prebijem?

Za ljubav gostiju, đakonije su se pripremale tokom cele nedelje. Njeni unuci su obožavali kolače pa su na njihov miris dolazili u staru kuću. Ponekad se i dvanaestoro dece muvalo oko kuhinje, a četir-pet tepsija je čekalo na podu da ih stave u pećnicu. Pite, gurabije, štrudle s makom, perece... Deca su se vrzmala oko vrata furune i svađala se oko toga ko će moći više da pojede.

Volela su selo, teta-Etel i njenu kuću. Volela su rano ustajanje, slobodno kretanje, seoske igre i seljačke priče od kojih je zastajao dah. Naročito su se zbližili sa devojkama koje su obrađivale duvan i sa radnicima na telegrafu. Devojke su tokom cele godine radile kod teta-Etel. Sadile su rasad duvana, zatim nizale listove na kanap, dvorište je uvek bilo puno duvana koji se sušio, dok su se radnici u Sentivanu zadržavali samo određeno vreme, dok ne završe posao. Od jednih su učili nestašluke, seoske pesme, od onih drugih su se učili ciganskom životu.

Među devojkama je Rozi Flokšai bila najinteresantnija. Svi su je zvali Đavolja Rozika. Bila je usedelica, seljani su govorili da je muškobanjasta. Radila je i psovala kao kočijaš i, navodno, pušila na lulu kad je ne vide. Ona je pripadala kući kao neka devojka za sve: trebalo je da tamo i spava, ali bi često odlunjala. Bezbroj puta su je u zoru zaticali na klupi pred kućom, nije htela da budi ukućane. Pod glavu bi podmetnula ruke i tako potrbuške ležala na klupi... A u zoru bi kao da je najodmornija najbolje radila.

Mnogo je volela Modrinu decu. Drugi bi je odavali kad je krila fraklić u džepu suknje, ili rezani duvan negde oko kuće, ali su ova bila na njenoj strani, kao da su saučesnici, za njih je činila sve. Pišti i Đusi su skupljali i presovali trave, ljutić, žalfiju, kaljužnicu ne bi li stekli naklonost profesora biologije. Rozi ni posle noćnog tumaranja nije zaboravljala da im donese po neku retku biljku. Obilazila je radi toga šumu, vodu, grmlje i često se sa suknjom blatnjavom do kolena zorom vraćala kući.

Ako bi se digla oluja, devojke bi brže-bolje trčale kući da sklone niske duvana sa kiše, pa bi se sklonile u ambar dok kiša ne prođe. U takvim prilikama Rozi je okupljala decu i pričala im. Nad selom se izdizala isparina pa se odatle širio taman, težak, ustajali vazduh. Od tih priča su na usnama Modrine dece izbijale groznice.

Selo je postajalo strano, zagušljivo i strana su postajala i smrknuta seoska lica. Reči su im dolazile sa dna duše i uporno su se držali onoga što je selo nasledilo putem predanja.

Jednog avgustovskog popodneva na nebu su se okupili crni oblaci. Devojke su unele u ambar niske duvana pa su se besposlene sabile na bezbednom mestu. Rozi je sisala zub. Opet se nije moglo raditi. Deca koja su se takođe sklonila od kiše, prišla su bliže.

– Pričaj nešto.

Rozi je savila noge poda se i odmahivala glavom.

– Ne priča mi se.

Lice joj je bilo sumporasto žuto, oči i usta skoro crna. Ko zna šta joj je. Često se dešavalo da sa jednog dana na drugi izgleda kao da je ostarela dvadeset godina, kao neko koga more nečiste sile. Jedna od mladih radnica je, pokazujući na Roziku, munula svoju drugaricu.

– Gledaj je sada! Prava veštica!

– Šta vam je, teta-Rozi?

Odmahivala je glavom.

– Osećam nešto loše, veoma loše.

– Jeste li videli nešto?

– Pa da da sam videla – pokazala je na gomilu korova koju je prilikom ulaska bacila u ugao ambara. – Kad sam se vraćala kući u jarku sam našla divlju šargarepu. Već sam lane htela da je donesem gospodičiću Pištiki, ali je nisam našla. Ove godine je izrasla i procvetala. – cvet mi je odmah ostao u ruci.

– Šta kazuje cvet divlje šargarepe?

– Nešto veoma loše. Sklanjajte ga od mene... bacite ga u bunar, u vatru, ne mogu da ga gledam...

Neka spretna devojka se sagla po cvet pre no što će ga neka druga baciti, stavila ga je na dlan i gledala.

– Ju, kako je čudan... jedva da ima koju crvenu laticu.

– Ovaj teško da će je i imati – sisala je Rozi zub. – Kad se moja mati rodila još je bio sasvim crven, oko njega je bio samo red belih latica. Od onda opada broj crvenih, a raste broj belih latica...

– Gle – pokazivala je unaokolo vrtlarka – crvena je samo veličine kapi krvi.

– Biće to i veličine zrna maka... vidim!

– Smanjuje se cveće, smanjuje se poštenje. Kad nestanu crvene latice, nestaće i poštenje kod ljudi! Mnoge žene neće imati svoj par, a mnoge devojke će imati i po šestoro njih... a nijednog svog.

Munje su se videle kroz vrata ambara. Bila je to dobra pratnja za sumorne, skoro proročanske reči. Devojka je ispustila cvet i sa strahom ju je pogledala.

– Teta-Rozi, je l' ja?

– Otkud znam.

– Teta-Rozi, imate li muža? – upita Miši.

– Nemam.

- Niste ni imali?
- Nisam.
- Zašto?
- Jer me je već u mladosti odneo đavo!
- Je l' to istina? Po vas su jednom već došli nečisti?
- Jošte kako... da Bog dâ da ih zemlja sve ispovrati iz svoje utrobe!

Glas joj je bio sumoran, još nikad nisu osetili da je tako iskrena. Napolju je jako sevnulo, vrtlarke su se prekrstile. Dečaci su je gledali razrogačenih očiju, već su bili odrasli, visoki momci, ali je i najstariji, trepćući, gutao tu priču punu sujeverja. Znali su da će danju, ili kod kuće u Kišteleki ulici odagnati ovo nelagodno osećanje, ali ovako, uveče, naročito uz sevanje munja, u društvu duboko pobožnih, pritisnutih seljačkih duša, zgrči se duša željna svetla.

- Kako je bilo? Ispričajte!

Rozi je pogledala napolje da vidi sevanje munja, kao da je htela ponovo da doživi onu noć. Glas joj je bio prigušen, kao vazduh sabijen u štaglju.

– Mogla sam imati dvanaest godina – započela je – bila je subota, a jela sam pasulj od petka. Nisam mogla da izdržim da se moji vrata iz branja kukuruza i skuvaju večeru. Sela sam na travu pred kućom, stavila činiju u krilo i jela. Prišla mi je neka starica u ritama, nikad ranije je nisam videla, tražila je da joj dam pasulja i ja sam dala. Onda me je šćepala! Noću je došla crna mačka. Dva puta sam podbočila vrata gredicom, oba puta ih je otvorila. Skočila mi je na dunju, legla mi na prsa, kidala me, trzala, a ja nisam mogla ni da vrištim... Od onda često dolazi, više je ni ne vidim, znam da je tu samo po tome kad mi tu pritiska grudi. Osećam, opet je tu, kida me, čereči i tako me izmori da se izjutra jedva vučem. Kida mi meso, mrcvari, tera me, osećam da bi trebalo da uradim nešto strašno... ponekad moram da bežim da bi se oslobodila, da trčim preko vode, blata, preko vlažnih zasada, po mesečini, po mračnim noćima, svejedno, dok ne padnem...

Deca su se sva naježila. Đusi je posmatrao svoju cevanicu po kojoj su izbijali gadni čirevi. Rozi mu je odavno rekla da skuva devet vrsta zrnevlja, pasulj, sirak, proso i da to u vreme zalaska sunca prospe iza kuće, pa će čirevi proći. Đusi je među dečacima bio najskeptičniji i sada je, škiljeći, rekao Roziki:

- A što vi ne skuvate devet vrsta zrnevlja da isterate nečist?
- Jer je kasno, mene su šćepali.

Miši se pored Rozike skupio kao jež pa je vrlo blagim glasom upitao:

- Šta treba uraditi da oni ne priđu?
- Treba za učkur pričvrstiti kamfor i beli luk.

Učkur nisu imali pa je Miši krišom sašio vrećicu i stavio u nju kamfor i beli luk i okačio oko vrata. Spavao je sa Đusikom. Bila je to za njih vrlo nemirna noć. Dobro napunjena slamarica je stalno šuštalala kako su se okretali. Đusi ga je uzalud cakaio, Miši se priljubio uz njega kao prase. Nije shvatao šta je mlađem bratu kad hoće da po takvoj vrućini spavaju jedan uz drugoga. Besneo je. Slamarica im je žuljala leđa. Kad su imali zamoran dan, nisu to ni primećivali, uveče bi se do guše zagnjurili u ljuštike pa su mirno spavali, ali ovako bez sna i buva može da naraste kao slon. Đusi

se okrenuo na desno, nešto je smrdelo, okrenuo se na levo, smrad je bio još jači. Iskočio je iz kreveta.

– Teta-Etel, upalite svetlo! Ovaj smrad se ne može izdržati.

Teta Etel je, gundajući, sišla s kreveta i potražila šibice. Đusi je od svih njih najnemirnijeg duha i najnezgodniji. Bio je u stanju da zbog jedne buve probudi celu kuću, da se skine golišav i da je, izvrnuvši košulju, traži.

– Pa šta je? Šta je?

– Teta-Etel, ovde nešto strašno smrdi.

Svi su se probudili, svi su tražili, njuškali levo-desno. Miši se nevinim licem šćućurio posred kreveta, sve dok ga Đusi nije nanjušio i pobedonosno mu skinuo vrećicu s kamforom sa vrata.

Đusi se nije u potpunosti oslobodio uticaja praznoverica. Na nozi je rastao broj čireva. Jedan je prolazio, drugi se pojavljivao. Teta Etel ih je mazala toplom kokšijom krvlju, pokazali su ih lekaru, ništa nije pomoglo. Rozi je skupila devet vrsta zrnevlja, stavila ih u šolju i besno mu strpala u ruku.

– A sad, da ste to skuvali, inače ću vas tući oklagijom.

Đusi se grohotom smejaio, ali je zrnevlje skuvao. Smatrao je da je ovaj postupak vrlo šaljiv. U vreme zalaska sunca, on je, prema uputstvu, otrčao do kraja kuće i zrnevlje prusio iza kuće. Ostala deca su htela da potrče za njim, ali Rozi to nije dozvolila. Morali su da sačekaju u dvorištu.

Stigao je kasnije no što su ga očekivali, bio je bled i zapanjeno ih je gledao. Nekoliko trenutaka se gušio.

– Bilo je tako čudno – rekao je – kao da je u travi, među listovima lopuha, od mene otrčao nekakav gušter...

Nalazeći se među svojim, opet se pribrao i, plačući, tresnuo lonče o zemlju.

– Zašto mi to radite? Tako sam se uplašio...

Od radnika na telegrafu najviše su voleli starog čika-Mučija, starešinu grupe. Svake godine im je pretio da ga više neće videti, da mu je to poslednje leto, da ide u penziju. Nije više za njega pentranje, da troši pluća i grlo na ove vucibatine. Njegovim starim kostima je mesto u toplim jaslama, na brdu od perina. Ali, bilo kako bilo, iduće godine se opet pojavljivao sa radnicima. Lutanje mu je bilo u krvi, nije mogao da radi, niti da se gvozdеном čakljom penje uz stubove, ali je odlično umeo da prigovara radnicima i da ih opominje.

Svake godine su dolazili u okolinu Sentivana. Stizali su pre Modrine dece, ili kasnije, usred leta. Njihovim dolaskom oživela bi padina kraj železničke stanice. Odmah bi digli baraku za alat i prenočište, potražili lanjska ognjišta i uveče, kad bi se vratili sa trase, na deset-petnaest mesta planule bi vatre. Modrina deca su s oduševljenjem gledala dim koji se dizao na kraju sela.

– Došli su telegrafisti!

Tada bi za njih započinjao novi život.

Danju bi lutala tamo-amo, ali oko pet sati, kada bi u logoru radnika planule vatre, ona su jurila onamo, kao da ih je neki magnet privlačio. Kao pozorište su gledali logorski život radnika, ove grupe vickastih muškaraca sa zanimljivim sud-

binama. Pojavljivali bi se čađavi kotlići, kuvali su večeru. Širio se topli zadimljeni vazduh, kružili su vicevi, odzvanjale muške pesme, zadirkivanja. Čika Muči je, sedeći na panju, sa napred izvijenim laktovima, vodio računa o tome šta je ko doneo za večeru: repu iščupanu iz zemlje, krompir, ptičje jaje... sve su oni jeli. Ako su imali posebnu sreću, ulovili bi zalutale zečeve ili divlje patke koje su se vraćale u svoja gnezda ili dugonoge, preplašene male liske sa dugim kljunom. Čika Muči je uvek iznova lukavo ponavljao svoju pouku: – Ne učim ih uzalud. Sve što oba tvoja oka vide, obe ruke nek' ne ostave!

Ali ako bi se u bandi pojavio neko sklon krađama, nemilosrdno bi ga izvrgao poruzi.

Deci se dopadao njihov ciganski život, čudan govor, njihove šale, dim im je štipao oči, od njihovih zastrašujućih ili vulgarnih priča čas su se ježili čas, smešeći se, crveneli, ali su ostajala s njima, razrogačenih očiju, sve dok su mogla. Probala su njihova jela, slušala njihove razgovore, od ljute paprike u čorbi pekla su im usta, suzile oči. Jedva su mogla da gutaju debele, masne, vrele valjuške, ali je ipak sve bilo dobro, vrlo dobro.

Od svih primamljivih jela najviše su želela paprikaš od mladih vrana. Čika Muči je o tome pričao, ali nisu imali sreće, ili su radnici u Sentivan stizali pre njih kada su gnezda već bila opljačkana ili je njih posao odvlačio na drugu stranu, pa su stizali kad su mlade vrane već napustile gnezdo. Rozi se zaklela da će deci nabaviti ptičje, i nabavila ih je. Na starom bagremu u ataru pronašla je više zakasnelih gnezda i kad je procenila da su ptići dovoljno odrasli, pozvala je dvojicu najstarijih.

Te večeri su i druga dvojica pobešla od kuće. Uvukla su se u žbunje na uzvišici kraj stanice i čekala pljačkaše. Odatle su mogla da osmatraju teta-Etelinu kuću i da vide kada stižu kola sa kopačima. Pouzdali su se u Rozino lopovsko poštenje da neće domaćicama odati šta oni smeraju i da će vrane doneti zaobilaznim putem.

Bio je očaravajući letnji suton. Posle prolaska stada i krda prašina se slegla, guščari su se uz pesmu vraćali sa livada. Iz sela je dopiralo otegnuto mukanje kravā, škripa bunara, ljudski glas koji je psovao životinje. Na padini su radnici već sklanjali alat, cepali drva. Jedni su se umivali, najčešće onako prskajući iz dlanova vodom iz usta, uz glasno frktanje. Vazduh je treperio od vrućine, unaokolo su se u jarugama grlile zove, širio se miris cveća, nije bilo ni daška pa su se beli stubovi dima na tamnoj pozadini neba izdizali kao molitve.

A kola su skrenula sa kolskog puta. Bila su napunjena svežim zapercima, na vrhu su sedele devojke spuštenih nogu. Rozi nije bila sa njima. Dosta daleko od sela sišla je sa dečacima pa su skrenuli prema stanici.

– Pst... pst... – oglasio se Dežeka, pomaljajući se iza žbuna.

– Već ste tu?

Ali njima su bile važne vrane. Spustili su se sa uzvišice pa su je opkolili.

– Je l' ih ima?

– I te kako! – smejala se Rozi. – Pružite šešire!

Svoju plavu košulju načičkala je u struku ptičima. Kljucali su je, grebli, čemu se sve više smejala. Podvukla je ruku pod košulju i zadovoljno ih vadila jedno po

jedno i ređala u njihove šešire.

– Evo ih, vrag ih odneo!

Đusi je natrpao svoju košulju, a Pišti je u slamni šešir stresao koliko ih je bilo u gnezdu. Tek što im je izraslo perje. Zastrašene male vrane su s užasom gledale u njih. A oni su se kao zavrenici samozadovoljno zglédali. Pošla im je voda na usta.

– Rozi, vi sad možete da idete, ali kod kuće ni reći!

– Ne bojte se, gospodičići!

I Ester je nešto naslutila, nije pošla na večeru, već je iz petnih žila trčala k njima. U jednoj ruci je tiskala komad hleba, a drugom je vitlala kao vetrenjača da bi lakše trčala. Miši je pokušao da je odvрати.

– Ne dolazi ovamo! Nisi nam potrebna. – Odvratila je:

– I tako znam šta radite... znam... znam!

– Svejedno, tamo žensko ne može. Podigla je kraj kecelje preko usta i pokušala da plače. Na to joj je Miši ipak dozvolio da ostane.

– Pa dobro, može da dođe... neka proba naš vraneći paprikaš!

U logoru radnika već su pucketale vatre, ljudi rumena lica su klečali kraj svojih kotlića, jedni su otvarali vrećice sa taranom, drugi su ljuštili krompir. Iz drvenih kutija vadili su gotovu zaprašku koju su im kod kuće spremile žene, a iz druge so pomešanu sa paprikom. Oni su skačući od radosti primili poklonjene vrane.

Kuvanje je prekinuo nemili događaj. Izgubile su se čika-Mučijeve nogare za kotlić i on je pokrenuo potragau za njima. Dvojici momaka je naredio da pretraže celu baraku, da ispaturaju gomile porculanskih izolatora, koturove žice, da razbacaju složene telegrafске stubove sa katranisanim krajem. Bio je mnogo ljut. Dugački brci su se nakostrešili od besa i zloslutno je kolutao sitnim, upalim očima. Već su se navikli na njegov bes, ta bio je starešina bande, ugled mu je zahtevao da se uvek i za sve ljuti. Poznavali su njegov grubi, kreštavi glas kojim je, kao po zadatku, nervirao ostale, da bi posle večere siktanje okačio o klin kao drugi šešir, spustio glas i sve njih, raspoložen, zabavljao svojim seljačkim šalama i pričama.

Sad je njegov ugled bio u pitanju, podsticao ga je i prigušeni smeh ostalih. Tako je bio vezan za te nogare sklepane od žice, kao da mu je od njih zavisio spas duše.

– Ne ludujte, brate, kuvajte – podbadali su ga stariji.

– A gde da zakačim kotlić, za uši? Je l' da?

– Eno dve cigle, kuvajte na njima.

– Ja na cigli? Ja??... Radije ću vas gađati ovom polovinom cigle – i besno se ustremio na veću grupu u kojoj je, sudeći po izrazu njihovih lica, pretpostavljao da se nalazi lopov. Jedan momak je uz preplašeni smešak trgao glavu i bacio se u travu. Čika-Mučić se smekšao obešenjački.

– Ded', daj ih, bitango! Ti si to uradio!

I uhvaćeni momak ga je uz gromoglasni smeh ostalih poslušao.

Vratili su se kuvanju. Vranama su zavrnuili šije, voda je ključala, trojica-četvorica su čupali perje pa su stvorenjca bela mesa stigla u kotliće. Jelo se već naveliko kuvalo, širio se primamljiv miris, kada je iznenadni dolazak drezine uznemirio

društvo. Stigao je nadzornik, doneo je platu. Pažnju ljudi je privukao novac, tek su se kasnije trgli. Nadzornik ih je okupio oko sebe i saopštio im zaprepašujuću novost:

– Ljudi, izbio je rat. Mobilizacija je!

U dečjim ušima su odzvanjale nepoznate reči: rat, mobilizacija.

To veče, taj čas nikad nisu zaboravili. Začudoeno su gledali onu uznemirenu skupinu ljudi koja je okružila nadzornika. Lica su im odavalo neshvatanje, bili su zamišljeni, a predvodnik grupe je pred nadzornikom stajao uspravno, kako je već mogao na svojim krivim nogama, i nije izustio ni reči.

Šestorica su dobila pozive u vojsku, okretali su ih. Treba napustiti posao, porodicu i krenuti. Ostale radnike su poslali kući. Pregrupisaće ljude, uputiti ih na druga mesta, gde su važnije linije. Drezina je već odavno otišla, ali zbunjena gomila je još uvek raspravljala o događaju. Šta će biti? Kako će biti? Šta ih čeka? Jedno je sigurno, život im neće biti kao što je do sad bio!

Opet su seli oko kotlića, zurili u vatru i zglédali se. Čika Muči se na izgled nije pomerio, možda je svoja osetljiva leđa držao još uspravnije, a svoju ofucanu kašiku je stiskao kao poslednje oružje.

– Haj’te bliže, ljudi... hoću da zapamtite ukus mog kuvanja.

Jeo je malo, uzeo je od ljudi pozive i sricao. Nije bio raspoložen za priče. Posle večere je obrisao usta i naslonjen dlanovima na kolena ćutao. Njegovi drugovi su gledali preda se, povremeno u nebo gde su se pojavljivale zvezde. Uzalud su se na nebo ispeli Vlašići, iza njih Orion, a za njim čas sjajna čas bleđa hroma devojka koja im je nosila ručak, misli ovih ljudi su odlutale nekamo drugde. Možda je ovo poslednje veče koje provode zajedno.

Danas nisu pričali o Velikim kolima, o nebeskim merdevinama Mlečnog puta, o teta-Jutki koja glanca zvezde na nebu i uveče ih lično kači na nebo. Nisu govorili o nekadašnjim ljudima, o Jevrejину, Ciganinu. Pred njima je vatra dogorevala. Prvo je govorio jedan čovek, za njim drugi, zatim su govorili svi uglas, a deca su zbunjeno slušala njihove reči. Odzvonilo je devet sati pa su počeli da raspremaju. Čika Muči je izneo svoj sanduk, njegova plehana kašika je sablasnim zveketom udarala o dno. Busenom trave je sa kotlića obrisao gar, pa je i ovaj dospao u sanduk. Sa sve napuštenijeg ognjišta zgrabio je nogare, starog vernog pratioca, okretao ih, hoće li ih ubaciti za ostlim stvarima. Pored njega je čučao lopov koji ih je toliko želeo. Gledajući mladića pomislio je da će i njega uskoro odvesti i da će se posle toga teško još kada sresti. Tutnuo mu ih je u ruku.

– Evo ti na, ovo ti poklanjam... neka bude tvoje!– Glas mu je bio hrapav. Zastideo se pa se opet pribrao. Gledao je u žeravicu koja je dogorevala.

– Takav je život, ljudi! Do poslednjeg trenutka se naprežemo, galamimo, bijemo se, trudimo se – i odjednom kraj! Vatra se gasi, čovek odlazi,...odvaja se – kao da mu je u glasu zazvučalo malo nade – možda ni ja još neću dospeti u zapećak ili u šarage...

Nešto ih je greblo u grlu, jedan od momaka je zgrabio bokal sa vodom i ugasio žeravicu. Dizao se smrdljivi dim koji je štipao oči.

Teta Etel je budna čekala da se vrate. Kreveti su bili namešteni već od sedam sati, travu protiv buva pod čaršavom je već dva puta okretala, bila je veoma ljuta.

– Nemojte se ljutiti, teta-Etel, kasnimo jer je izbio rat.

Bila je to starica, novine su joj retko dospevale u ruke, a oni sa kojima se sastajala da razgovara, bili su kao i ona, od čuđenja joj se opustila donja usna.

– Šta to pričate?

– Teta-Etel, biće rata.

– Rata? Zaista?

Pa Sentivan je malo selo, ovamo dopiru samo priče. U njenoj suženoj mašti pojavila se bleđa slika iz detinjstva. Četrdeset osme, prilikom povlačenja, husari su ceo dan prolazili kroz selo. Umorni, smrknuti, ali i u porazu slikoviti ljudi, preklinjući su pružali barutom oprljene ruke s novcem za hleb, mleko, ali selo nije moglo da da, jer više nije imalo šta dati... Bilo je to davno, koješta govore ova deca.

– Biće bolje da više ne odlazite među one radnike na telegrafu, sasvim ćete pošandrcati.

– Ne idemo više, teta-Etel, i radnici odlaze.

– Štaaa?

– Polovih ih je mobilisana.

Do jutra je to znalo celo selo. Opštinski dobošar je obišao sve ulice i uzbunjujućim, dugim dobošanjem okupljao narod na svakom ćošku.

– Stavlja se na znanje svima... to i to godišće... za to i to vreme... da se jave u svojim pukovima.

Ljudi su navalili na ulicu, deca su opkolila dobošara i pratila ga od ćoška do ćoška. Bučna povorka je uzdrimala selo i privlačila sve novije i novije učesnike, a zvuk doboša se neprestano razlegao, tako da se dobošarevo lice zajapurilo od napa, a glas mu promukao od gromoglasnog vikanja.

– Stavlja se svakom na znanje...

Bila je nedelja, lep, topao letnji dan. Tog dana su samo u malobrojnim kućama kovali i malo se ljudi zadržavalo unutra. Išli su tamo-amo, trčali kod rođaka, šogora, kumova. Šta vele oni? Žene su plakale, a momci su, zagrlivši se, uz pesmu marširali gore-dole po glavnoj ulici. U kući pored teta-Etel dva sina jedne udovice su istovremeno mobilisana, i ceo dan se preko bašte čula staričina kuknjava.

Sutradan su svi mobilisani otputovali. Prostor oko stanice se napunio onima koji su se opraštali. Seljanke umeju naročito dramatično da plaču. Spajaju ruke i kukajući pružaju ih prema vojniku. Nema oka koje ne bi zasuzilo. Jedan od ozbiljnih regruta dreknuo je na njih.

– Do đavola... ne uurlajte, jer ću odmah ostati kod kuće!

Nekolicina onih koji su letovali u Sentivanu su se pakovali. Preplašenim ljudima nije se ostajalo, hteli su kući. Ni Modrinu decu nisu mogli dugo zadržati. Ništa nije pomoglo, ni lepa, ni gruba reč, nisu sačekali ni roditeljsko pismo u kome su im preplašeno naredili da se vrate kući, već su se spakovali i bez Ester vratili kući. Modranica se hvatala za glavu. Zar nisu primili pismo? Grdili su dečake, kako su mogli da napuste sestricu? Pišti je morao da se vrati po nju.

– Kući, što pre kući!

Već su saobraćali vojni vozovi; kompozicije su bile natovarene municijom, topovima, a putnički vagoni pretrpani onima koji su žurili kućama. Putnici su sedali čak i na stepenike vagona, samo da stanu i da stignu kući. Sentivan je mala stanica, tu ne staje svaki voz. Teta Etel je naredila da se upregnu konji i odvezla je decu na veliku stanicu.

Bio je to dan pun avantura. Voz je kasnio. Pišti je kočijaša poslao kući. Čekali su na peronu. Ester je sedela na koferu, Pišti se zviždućući šećkao pred njom. U dugim pantalonama i sa slamnatim šeširom na glavi izgledao je kao odrastao čovek. Ester je sa smirenim poštovanjem gledala u njega. Ništa im se ne može desiti, pa ona je s Pištijem, svojim najstarijim bratom. No, kašnjenje se otešlo, a oni su, u stvari, bili napuštena deca, daleko od bilo kog poznanika, na nepoznatoj stanici.

Pišti je zapravo zviždukao da pokaže hrabrost i da rastera zabrinutost. Odlazio je do skretnice i nazad, junački je pevušio i šetao se po šinama. Već se smrkavalo, cvrčci oko stanice su započeli svoj večernji koncert. Nešto je trebalo preduzeti, ne mogu beskrajno čekati. Posle kraćeg oklevanja prišao je Esteri i hrabreći samog sebe rekao:

– Ostani tu sa koferom, ja idem kod šefa da pitam šta će biti.

Šef nije imao vremena za svog posetiocu. Pola sata je bez prekida sedeo za telegrafom, a telegrafske trake su narasle u gomilu. Digao je mutan pogled

– Šta želiš, sine?

– Molim – ponovio je Pišti bojažljivo unapred smišljenu rečenicu – kada stiže voz za Segedin?

– Loše nam se piše, sine... Upravo sad sam primio telegram, na dvadeset četiri sata obustavljen je saobraćaj. Na snazi je ratni red vožnje.

Sav utučen se vratio. Dugo nije mogao da progovori. Izvadio je maramicu iz džepa i obrisao suze.

– Što plačeš? – viknula je Ester uplašeno.

– Nema voza... važi ratni red vožnje.

Utučeno su stajali između šinama. Sada su prvi put osetili značaj crnog čudovišta, da bez njega gube kontakt sa svetom, a tako su daleko od kuće. Nijedno od njih nije pomislilo da se vrate u Sentivan. Pišti je progutao suze, sagao se po kofer.

– Hajde, Ester, idemo – i ne razmišljajući krenuli su peške kući železničkim nasipom.

Krenuti po dvema tako tankim trakama kao što je širina njihovih stopala i tako kasno, pred nastupajuću noć, bio je to smeo poduhvat!

Dok su videli, lepo su odmicali. Pišti je išao dugim koracima. Ester je trčkerala pored njega. Po šljunku je teško hodati, pa je skakala da bi, kao Pišti, hodala po pragovima. Veoma su se umorili, jedva su videli. S obeju strana šušтали su kukuruzi, onako visoki povijali su se na večernjem vetru kao da se neko kreće među njima. Dobro je to sklonište za sumnjive ljude, lopove i vojne begunce. Ester je prigušivala strah, a kao ohrabrenje slušala je Pištikino teško disanje pod teretom kofera. Prisustvo živog bića ju je uvek umirivalo. Ako je kod kuće bila sama, otvarala je vrata

i prozor da čuje ljude, galamu. Najviše se plašila onog nepoznatog, neimenovanog. Svakog časa se osvrkala prema mraku koji se zgušnjavao iza njih pa dizala pogled na Pištikino lice da vidi da li još plače. Uozbiljila se, sazrela za vreme tog hodanja u tišini, otkad je videla slabost, bespomoćnost velikog dečaka, gotovo odraslog. Približila mu se, gazila pored njega. Sada su oboje bili sasvim jednaki.

Užas im se nije približavao s leđa, već spređa. Iz pravca Segedina iznenada se na okuci pojavio voz, gledao ih je kao vatra crvenim očima, tako da, na trenutak, nisu mogli ni da se pomaknu. Pruga se spuštala nizbrdo, tako da vozovođe nisu mogle ni da kočje pa je lokomotiva jurila prema njima kao crni zmaj koji riga dim. U poslednjem trenutku su skočili sa šina i skliznuli u jarak među bodljikave kupine i u koprivu. Držeći se za ruke na dnu jarka, drhteći od straha, sačekali su da voz protutnji.

Bila je to dugačka vojna kompozicija, nizu stočnih vagona nikako da dođe kraj. Vrata većine vagona su bila otvorena, videli su nemirne konjske noge, u drugim vratima su sedeli vojnici koji su spuštenih nogu pevali i urlali. Jedna ruka se pokrenula i uz urlik koji se odnosio, možda, na noć, ili na nepoznatu budućnost, bacila nešto u vazduh. Sjajnim lukom raketa je preletela preko njihovih glava i pala na njivu, zapalivši manji stog sena.

Kloparanje voza se polako gubilo, udaljeni mostić je stenjao, uzdisao pod njegovim teretom, stog sena je još uvek goreo i rumenim sjajem obojio donji deo neba. Opet su se popeli na nasip. Jedva su videli jedno drugo, batrgajući se dalje po šinama.

Pokucali su na vrata prve stražarnice i zamolili da ih prime da prenoće. Spoljnji drveni kapak prozora se teško otvorao, kroz pukotinu su videli slabu svetlost i neka mršava žena je provirila. Dugo je trajalo dok su ih razumeli, dugo se vrata stražarnice nisu otvarala i u tom čekanju su naučili šta znači krov nad glavom, sklonište. Iz kreveta su provirivala pospana dečja lica, čuvar ih je pustio, a žena je donela hleba i mleka. U jednom krevetu su napravili mesta za njih. Poveća devojčica ga je napustila, još su na čaršavu osećali toplinu njenog tela. Ester je pronašla i udubljenje koje je napravila svojim telom. Čuvar je dobro povukao iz limenog bokala koji je stajao na stolu pa je ugasio lampu.

– Hajde da spavamo.

Za dva minuta je hrčući zaspao. Deca nisu mogla da zaspe. Nepoznato okruženje, mnogi doživljaji su ih uzbudili. Teško su disala u kiselkastom noćnom vazduhu stražarnice. Čuvar je bez prestanka hrkao. Ponekad bi, kao da se uplašio, jače hrknuo. Ester bi se svaki put trzala i budila iz polusna.

Mora da je čuvar nešto teško sanjao, još se baktao sa svojom službom. Stenjao je, dahtao kao neko ko nosi teret, možda je trčao do skretnice, možda je u poslednjem trenutku prebacio tešku polugu skretnice ispred zahuktalog voza. Naglo je ispružio jednu ruku i gromko uzviknuo

– Sto mu gromova!

Dete koje mu je bilo na dohvat ruke i koje je lupio po glavi, počelo je da plače. Probudili su se, upalili lampu i počeli da se meškolje. Izvesno vreme su pričali,

zatim su opet utihli. Napolju je skoro svakog sata protutnjala neka dugačka vojna kompozicija. Stražarnica se tresla sve dok ne bi prošla. Svaki udar je značio jedan vagon, svaki vagon četrdesetoricu natrpanih ljudi u punoj snazi. I prolazila je, prolazila, odnoseći mnoge četrdesetorice ljudi u nepoznato sutra.

Bila je to nezaboravna noć.

XII

Od poznanika mobilisani su Boroš, Cekuš, golubar Nandor, stariji sin Dulijevih, koji je upravo postao vojni obveznik... Prijatelji su opet češće dolazili kod Modrajevih, ali društvo se jedva moglo prepoznati. Muškarci koji su ostali kod kuće stalno su raspravljali o politici, a žene su se žalile. Pošto bi Modranica saslušala žalopojke svojih drugarica, uvek bi se zahvaljivala Bogu što su njeni tu, kraj nje.

Ne bi se moglo reći da deca nisu imala dobar život. Možda je sramota, ali treba priznati da su za njih ratne godine bile najupečatljivije. Nalazila su se u srećnom pubertetu, kada je dečja duša razigrana kao ome koje će tek kasnije upregnuti. Na svakom koraku uočavala su takve zanimljivosti koje nisu imale veze sa ratom i gruvanjem topova i koje su pothranjivale njihovu maštu.

Prve zanimljivosti su se dogodile u vezi sa Anucom Cekuš. Izrasla je iz dečjih cipela i pretvorila se u pravu devojku. Nije ona bila starija, brat joj je bio tri godine stariji, ali je Laci Cekuš u duši, možda još i onda bio nevino dete, kada je tri godine kasnije na Soči poginuo junačkom smrću. Laci je bio bleđ, razvijen mladić, za kim su se devojke okretale na ulici; možda se zato toliko i ljutio na ženski rod i nije se psujući jednom vraćao iz grada kad bi neka ženskica u gradu očijukala s njim.

– Odvratne su, ako me još jednom pogleda, ošamariću je!

Anuca je bila sušta suprotnost. Tek je napunila četrnaest godina i mati ju je još oblačila u dečje haljinice, ali misli su joj se stalno vrtele oko odraslih. Za sada je smatrala da je tako zvana ljubav, na koju je krišom nailazila, smešna i dobro se zabavljala kad bi videla zaljubljeni par. Nije primećivala da je i ona dospela u začarani krug, da joj mašta mimo njene volje ide u tom pravcu, jer se neprestano time bavi. Dečaci su i sami osećali da su drukčiji kad su u njenoj blizini. Doduše, nisu znali šta im je, ali su skičali kao rundovi kada bi im se približila.

Otkako joj je muž mobilisan, Cekuška je češće odlazila do carinarice pa su deca opet provodila mnogo vremena zajedno, ali mame nisu ništa primećivale od onoga što se dešavalo u dečjoj sobi. Obe žene bi obično sedele u dnevnoj sobi razgovarajući, a deca su se zadržavala u svojoj.

Bilo je to zanimljivo mesto, vredi ga ovekovečiti. Modranicu su mnogi nestašluci naučili da sobu dečaka ne vredi nameštati pristojnim stvarima. U njoj se nalazio samo najpotrebniji i najotporniji nameštaj. Nije bilo ni zavesa, ni tepiha.

Poslednjih godina više nije dozvoljavala ni da se mala, jer su svake nedelje ionako morali da kreće zidove onom zahvalnom sivo-zelenom bojom na kojoj su se najmanje videli tragovi bura. Jadni zid, mnogo toga je pretrpeo, cakali su ga, škrabali po njemu, prilikom rvanja i tuče leđima su brisali boju sa njega. U sobi je bio sto sa pokretnom pločom i unutarnjom fiokom, a u njoj najčuvanije blago – kutija sa šahovskim figurama, domine, karte, šestari.... Zatim je tu bilo nekoliko stolica sa čvrstim nogama, čiviluk, polica za knjige na kojoj je, sem udžbenika, bila i omiljena lektira – *Na belom hlebu*, *Don Kihot*, *Život ptica* (kumino iznenađenje za Božić), tu je zatim bio umivaonik sa emajliranim sudovima, jer su porculanski tanjirić za sapun i bokal odavno razbili. Tu su se nalazili i gvozdeni kreveti na sklapanje, kanebe sa prekrivačem na koje su posteljinu smeli da stavljaju samo preko noći, zatim peć, električna lampa na teg koju su, u slučaju opasnosti, jednim pokretom mogli da otpreme na plafon da ne bi nastradala.

Sasvim je nemoguće tačno odrediti mesto nameštaja, jer je, zavisno od potreba i raspoloženja, stalno menjao mesto i često je bivao sasvim nepravilno raspoređen.. Recimo prilikom svađa ili vija sto, stolice i umivaonik su se redom povlačili da bi se isprečili pred goniocem.

Prozor đачke sobe bio je okrenut prema bašti. Mudrim predviđanjem roditelji su je smestili ovamo, s jedne strane da bi dečaci mogli nesmetano da uče, a s druge, da u slučaju izbijanje sukoba, galama, buke, lupanja i urlikanja sve to ne dopire do ušiju ostalih stanara.

Jednog jesenjeg popodneva neki zaljubljeni par se povukao u ovaj deo bašte. Žena je bila mlađa sestra jedne carinikovice, a muškarac, njen budući muž, jedan crnomanjasti artiljerijski podoficir niskog rasta. Od proleća je dolazio u kuću, nedeljom su zajedno odlazili na obalu Tise u šetnju, a uveče bi do deset – jedanaest sati šetali gore-dole po travnjaku. Podoficira su rasporedili u četu za premeštaj i sad su se opraštali.

Dolazeći u carinarnicu Anuca je primetila to dvoje kako se ljube. Kao da je rano sazrelu bucmastu devojčicu pogodila munja, od tog trenutka nije nalazila sebi mesta. Oči su joj se napunile novim, tajanstvenim sjajem, a grudi neodoljivom radoznalošću. Virila je prema bašti, ali je shvatila da se sa sprata bolje vidi. Kao da je pronašla blago koje ni s kim neće da deli. Čudno raspoložena vrtela se po đачkoj sobi. Prozor je bio otvoren i ona mu je stalno prilazila da gleda u baštu. Dečaci su posle kraćeg savetovanja izvadili domine, stavili su ih na sto i delili, a Anuca, kao da nema veze sa društvom, još uvek se naginjala kroz prozor. Gledali su je kao pas mačku.

– Je l' igraš ili ne igraš?

– Pa da da igram! Dajte mi domine!

Skačući je prišla stolu, ali nije sela. S nevinim licem je pokupila domine i vratila se prozoru i na njemu ih razmestila. To je bilo protiv pravila i opasno, jer su partneri mogli da vide njene domine, tako da ih je jednom rukom stalno krila.

– Šta izvodiš?

– Šta vas se tiče, meni se tako dopada.

Anuca je igrala, ali se više naginjala kroz prozor.

Ako je prizor bio interesantan, naginjala se sve do struka, samo su im njene kratke noge mlatarale pod nosom.

– Halo, Nuca! Ne čuješ? Na tebe je red...

Na brzinu bi osmotrila teren, povukla potez, ako je mogla, pa se opet vraćala prozoru. Prozor na spratu bio je odlična loža, nesmetano je mogla posmatrati šta se dole dešava, kao u pozorištu. Jadni zaljubljenici nisu ni slutili da ih neko krišom posmatra.

Razgovarali su, držeći se za ruke. Podoficir je govorio zvučnim, osećajnim glasom, a debela devojka se držala za njegovo rame, a iz očiju su joj lile suze. Ponekad je od bola pomerila glavu tamo-amo pa bi im se usta spajala u dug poljubac. Nuca bi tada oslonila glavu na ivicu zida i tresla se od smeha. Ruku je pritisla na usta, tako je pokušavala da priguši smeh da je oni dole ne bi čuli.

Dečaci su besneli.

– Kaži, hoćeš ili nećeš da se igraš?

Odvratila je:

– Naravno da hoću.

Okrenula se dominima, ali je sledećeg trenutka opet otrčala do prozora. Njeno ponašanje je bilo neizdrživo. Laci je dreknuo:

– Kaži, šta ti je?

I on je ustao i pogledao kroz prozor. Kad je video zaljubljeni par, pobesneo je.

– To ti se tako dopada, ovo...– tu je pocrveneo. – Dajte mi čašu vode da je prospem na njih.

Igra se pokvarila, morali su je prekinuti. Dečaci su se ljutili i mrštili na Nucu kao na krivca za to. Kada su mame ušle, zatekle su tmurna lica koja su se pripremla za bura. Samo je iskra nedostajala.

– Što se ne igrate?

Laci je omalovažavajući upro prstom u sestru.

– Jer gospođica ima druge brige.

Dečaci su se grohotom smejali i podrugljivo gledali u Nucu. Pod uticajem neprijateljskih pogleda ona se ratoborno podbočila i napala.

– Šta sam vam skrivila?

Cekuška ih je smirivala.

– Što je dirate? I ona je dete kao i ostali.

– Dete?... – Laci ju je podrugljivo pogledao – njega hoće da prevare – pa je kao nešto sramotno izvalio:

– Hmm... pa već joj rastu sise!

Izgovorio je to... U čudu su se osvrtali. Pa je li to uzrok svemu? Odatle mržnja? Jer nije više kao oni, devojka je, štaviše, velika devojka! I pilići uključuju one koji su drukčiji i deca i odrasli napadaju one koji se razlikuju, koji se izdvajaju. Kao da je i svaki komad ofucanog nameštaja u đaćkoj sobi bacio pogled na ona dva ispupčenja, ogledalo je napravilo ružnu grimasu, napolju joj se i vetar rugao. Uzalud

poriče, uzalud ih, crvena kao krv, krije obema rukama od radoznalih klipana koji se grohotom smeju, ona dva nabrekla ispupčenja su tamo. Jedan trenutak i progonitelj postaje progonjeni, jedan glas, jedna reč skidaju s nje dečje haljinice. Razgolićena, stideći se i pokrivajući se, stajala je pred njima, dok su je zlobne pubertetlije, drugovi iz detinjstva gurnuli u tabor odraslih.

– Pfuj, bezobrazne svinje! – cicala je crvena kao paprika. – Sram vas bilo!

U početku je Nuca pokušavala da se suprotstavlja, bile su to žestoke svađe. Poricala je svoje napupele mlade grudi, stezala ih je tesnim prslucima, ali uzalud, deca su je još više proganjala. S jedne strane se nalazilo pet-šest dečaka, a s druge je bila ona sama. Nije mogla da odoleva ni nohtima, ni zubima, ni grlom. Onda se odjednom predala. Počela je da izbegava dečake, ako je samo mogla. bežala je od njih. Cekuška ju je dala na krojački zanat, tamo je stekla drugarice, s njima se družila, uvek se kasno vraćala kući.

Polako, na očigled svih pretvarala se u odraslu devojkicu. Već se šminkala pred ogledalom, prema ondašnjoj modi je iz kose izvukla caknu na čelo, prenemala se, vodila dnevnik. Ratničko raspoloženje dečaka je raslo, koristili su svaku priliku da je obrukaju. Ogledalo su premazali sapunom, caknu su jednim junačkim skokom pokvarili, otkrili su skrovište dnevnika i pored Nucinog žestokog protesta, glasno su ga pročitali pred brojnom publikom.

Tokom ovih meseci Nuca je sazrela. Već se i ona služila smicalicama, izigravanjem, iz inata je radila protiv njih. Jednom je Modranica, vrativši se iz grada, svratila kod Cekuške i smejući se i negodujuć, ispričala:

– Zamislite šta sam videla?... U tramvaju sam se vozila sa nekom mladom ženom. Svoj letnji šešir sa širokim obodom je tako nakrivila da joj se jedno oko nije videlo!

Modranica nije mogla da se smiri i grdila je ratnu modu. One redom izvrću na naličje staru dečju odeću da bi nekako sastavile kraj s krajem u ovoj ratnoj skupoci, a devojkice nemaju druge brige nego da šešir nose nakrivljeno, na jedno uvo.

– Manite se, teta-Modra – odmahnuo je Laci prezrivo, što se odnosilo na sav ženski rod – i Nuci je takva. Ovde kod kuće pred ogledalom normalno namešta šešir, ali kad uđe pod kapiju, pre no što će na ulicu, odmah ga nakrivi.

Nucina smelost je prelazila sve granice. Danima se nije vraćala kući. Uveče je odlazila na korzo sa drugaricama, često se vraćala oko osam sati. Kad bi je kod kuće pozivali na odgovornost, pronalazila je razne izgovore. Cekuška se često žalila.

– Nije dosta što je od muževljeve mobilizacije more tolike strepnje i sve brige, već ima problema i sa ovom balavicom. Laci je dobar dečko, sluša je, ali Nuca je kao gušter, uvek isklizne iz šaka. Ali jednom, samo jednom da se nešto dokaže... Zapamtiće!

Jednom prilikom je i Modranica bila svedok takvom kasnom dolasku kući. Bili su u poseti kod Cekuševih. Igra dece im je odvrtila pažnju sa Nucinog kašnjenja, samo se njena mati povremeno nervirala.

– Gde je opet?

Već se spuštao mrak, Modranica je htela da krene. Njen muž će kod kuće biti

nestrpljiv. Prijateljica ju je zadržavala.

– Nemojte me sad ostaviti samu.

Poslala je dečake na Bulevar da vide da li devojka dolazi. Dugo su se zadržali, čekajući na uglu Bulevara. Bilo je već vreme da se upale svetiljke kada su dojurili kući sa veću.

– Ide, ide Nuca... već je skrenula na čošku, ali ...

– Ali šta?

– ... nije sama.

– Nego?

– Prati je jedan muškarac.

Cekuška je vrisnula.

– Ko?

– Ne znam – mucao je Pišti uplašen od Cekuškinoj energičnog glasa – ne poznajem ga. Vojnik je ... mislim da je pilot.

Cekuška ništa više nije rekla, obuzela ju je neka sumnjiva mirnoća.

Naredila je dečacima da se vrate i stala u kapiju da dočeka one koji su dolazili.

U Kišteleki ulici je bio mrkli mrak, samo su malobrojne gasne svetiljke bacale slabo svetlo na trotoar. Jedna žaba je zlokobno krekerala ispod mostića. Samo je Cekuškino raspoloženje moglo biti sablasnije. Šta li je mogla da oseća Anuca? Nesumnjivo je znala da je kriva, hiljadu puta je čula da se poštena devojka posle pola osam ne mota po ulici. Prema gradskom shvatanju morala dozvoljeno je osloviti svaku ženu koja se u to vreme pojavljuje. Bar se setila svega toga kada je ugledala majčino lice. Malo je strepela, ali se smeškala i, hodajući zanosno, skoro ponosno, približavala se majci sa poklonom, sa iznenađenjem, sa prvim udvaračem.

Da je bila prepređenija, mogla je da se rastane s udvaračem pre čoška, ali se s Nucom prvi put dogodilo to čudo i ona se zbunila. Nije znala ni kako da se ponaša. Malo u stranu pognute glave, začuđena lica koračala je pored dobrovoljca kao blažena. Na tri koraka od kapije dobrovoljac je stao i smešeći se, malo preplašeno salutirao. Cekuška se nije dala zbuniti, i ona se smešila pa je uz glasno “Dobro veče” i s desna i s leva prilepila dva snažna šamara Anuci. Bio je to ružan prizor. Osramoćena Anuca je najviše želela da propadne u zemlju, a ni muškarac je nije odbranio. Ustuknuo je od nimalo mile porodice “mile njuškice”, okrenuo se u mestu i brže bolje pobeo iz Kišteleki ulice. Ješkovicini papagaji su vikali za njim

– Bitanga. Bitanga.

Šamari su kod Anuce izazvali prkos i naučili je da udvarača treba otpremiti pre čoška, ako se na ulici približava neko poznat, treba iskoračiti ili zaostati dva koraka, a svako veče mora se vratiti kući do sedam sati, najdalje do pola osam.

Imala je sreće da su je posle toga slali po mleko. Više nisu držali sluškinju pa je donošenje mleka postalo njena obaveza, otkad je njihova mati uvela mlečne večere. Blizu stanice su pronašli kuću s dobrim mlekom, pa bi Nuca, opremljena plavom kanticom za mleko, pod izgovorom da ide po mleko, mogla lepo da se prošetala. Koga se tiče što joj se na Bulevaru pridružuje visoki dečko, prati je, ona njega prati,

šetaju se. Lako se može ukrasti pola sata vremena.

Bio je to naočit mladić, već su ga krasili zgodni brčići. Nuca je sva važna dozvoljavala da je prati. Lice bi joj se smrkavalo samo kad bi videla dečake. Da je nije terao prkos, da ovo prijateljstvo nije bilo tako užasno prijatno, najradije bi momka iz tih stopa ostavila, jer je bilo nepodnošljivo šta su dečaci izvodili. Kod kuće su joj se rugali, za mladića su govorili da je žgoljav, nikakav.

“Viri mu noga iz cipele”. “Unjka, govori kroz nos kao matora žena.” “Lep kandidat za verenika, cure mu sline.”

Na ulici su ih u polukrugu pratili u stopu. Naročito im je Pišti uvek bio za petama. Nuca ga je najmanje trpela. Čim bi ga spazila, obuzimao bi je bes i nervozno bi se odmicala od svog pratioca.

– Evo ga opet, to je strašno!

– Gde, gde, mila Nuca?

– Eno ga, gledajte! Uvek se ruga.

– Ko je to?

– Šta vas se tiče, poznanik... ali me proganja, proganja me Vašim imenom. Na zidovima duž cele ulice ispisano je Vaše ime, to zvižduće kad dolazi kod nas, kad polazimo, to šapuće za nama. Dozlogrdilo mi je Vaše ime, shvatate? Kako može neko da ima tako grozno ime?

– Nuca, Nuca, nedavno ste mi rekli da imam najlepše ime na svetu.

– Jesam to rekla? – čudila se. – Svejedno, grozno je!

Dešavalo se da histerično plane.

– Nemojte me sad milovati, zaboga, udaljite se!

– Šta je? Šta se opet desilo?

– Pa zar ne vidite – reče stidljivo – da gleda.

– Ko?

– Onaj đak tamo, onaj klinja.

Mladić je planuo.

– Ja nikad nikog ne vidim, Nuca, Vama se pričinjavaju stvari.

– Eno i sad – uhvatila ga je za mišicu – pogledajte! Zar ne vidite da se smejujulje?

– I to je sve?... Vidite kakvi su zečevi, kako me se plaše? Baš ste magare, Nuca, da znate kako to prija. Klinci su zavidni i to je sve.

– Ali ja to ne mogu da podnesem, ne mogu da podnesem ovo ruganje. Čim se okrenete, pokazuju prstom na mene, cerekaju se. Vidite kako nas gledaju, smeju nam.

Jedan od dečaka, možda upravo Pišti, glasno je izgovorio: Adolar. Kada su pogledali na tu stranu, dečaci su, naglo se okrenuvši, spotičući se, otrčali u žbunje na travnjaku.

– Pa što obraćate pažnju na njih, Nuca? Batalite ih – i za inat joj se približio.

– Ne mogu, jer ja to ne mogu da podnesem. Ako Vi ne možete pomoći, ja mogu!

I Nuca je održala reč. Nije više mogla da savlada ljutnju. Nije mogla da dočeka

da im sve to dosadi. Pišti je neumorno istrajavao. Pekao ju je njegov bezobrazni pogled, skriveni podrugljivi osmeh. Mogla bi ga zadaviti zbog njega. Jednog dana joj je preselo i sva van sebe sama je otišla do carinarnice da Pištiku tuži roditeljima.

– Ne marim, ma šta bilo, ali reći ću njegovom ocu da svog sina nauči pameti!

Kancelarija carinarnice joj se vrtela pred očima kad je ušla. Modra je s čuđenjem digao glavu, sedeći iza pisaćeg stola.

– Šta je, devojčice?

Bila je zgodno devojčice s tom crnom kosom, punim crvenim usnama, a ovako ljutita, naduvena kao mali besni golub gušan, bila je još privlačnija. Modra ju je, smešeći se, sa zadovoljstvom gledao.

– Čika-Modra – mucala je – Pišti mi upropašćuje život! Goni me sa ovog sveta! Tera me u smrt! Krnji mi ugled!

– Nono, moj sin još nije tako opasan – smešio se Modra iza brkova.

Prišao joj je, uhvatio za ruku, odveo do kancelarijskog kanabeta i posadio kraj sebe.

– Pa hajde mi sad lepo mirno ispričaj o čemu se radi?

Nuca se izjadala. Malo je i plakala pa je prestala. Modra ju je lepo smirio, čak ju je i pomilovao.

– Samo u tome je problem? Rešićemo mi to. Odmah ćemo mladom gospodinu očitati bukvicu.

Nuca nije mogla to da dočeka. Kad je videla Pištino lice suočeno sa očevom strogošću, bez pozdrava je pobegla iz kancelarije. Stala je na kraju carinarnice. Htela je malo da sredi misli. Pokušavala je da zamisli šta se sada dešava u kancelariji. Pišti će sigurno dobiti batina. Nuca je treptala očima od osećanja krivice. To je ona izazvala, istući će tog momka.

Tako mu treba! – tvrdoglavo je istrajavala, ali nije mogla da ode. Okrenula se prema zidu i grebući prstom po njemu ispisala: Odvratan. Naljutila se pa je to izbrisala.

– Jadničak – mislila je – da li ga već tuku ili ga grde? Lenjirom ili samo onako, rukom? Mlate ga gde god stignu, kao repu?

Vrata stana su se otvorila i Pišti je izašao. Opustio je glavu i teško kao olovo spustio se odmah na prvi stepenik Joj, samo da je ne vidi? Pribio se uza zid... Mora da je jecao, telo mu se još i sada trzalo. Bio je crven od stida, a kravata mu je razvezana visila. Sedeo je na stepeniku, oslonio ruke na kolena i spustio glavu. To je za Nucu bila vrlo tužna slika.

– Tako mu i treba – tešila se. – Kako može neko da bude tako odvratan?

Ali nije se utešila. Još češće je treptala. Pa da li ona htela da ga istuku? Tako velikog momka? Danas-sutra će u sedmi razred, a ona je prouzrokovala da ga tuku. Kakva sramota! Kako su osetljivi u tim godinama, još može i da se obesi. Šta će onda biti, kome će to na dušu?

Nuca se tresla i, udahnivši duboko, počela je onako tiho da grdi samu sebe.

...ta ona je najgori stvor na svetu, nema bezosećajnijeg, odvratnijeg stvorenja

od nje. Najokorelije stvorenje koje bi valjalo dobro propustiti kroz šake da bi u njoj popustio ovaj nerazumni bes, ovaj prokleti inat koji se naziva samopoštovanje.

Optužbe su tekle bez konca i kraja. Verovala je da će time uspostaviti duševnu ravnotežu, već je i nogu pružila – e, pa ja odoh... Ali vraga, ne ide to tako jednostavno kad ovoliki dečak jeca na stepeniku. Kako je to ružno kad ovoliki klippan dreči, celo mu se telo trese od plača. Naprosto vidi kako se klati na užetu. Ovaj će još učiniti nešto strašno.

Da, učiniće nešto strašno, i Pišti je tako mislio. Odlučio je, zaredom šestnaest puta, da će učiniti nešto strašno, jer ona odvratna Nuca neće proći tek onako. Još nije znao šta će uraditi, ali će ona zapamtiti kada ga je... njega, gimnazijalca viših razreda, jednu takvu veličinu, pravog čoveka, neka bezvezna devojka dovela do batina. Daće joj on, samo da je se domogne. Bilo bi najbolje uhvatiti je i stegnuti za vrat, da se mala malo guši ili je ščepati za kosu i čupati je do poslednje vlasi. Ili skinuti je i udarati, bičem je ganjati po ulici...

Za to vreme ga je Nuca videla kako visi na užetu kao zvona za Uskrs. Dingdong. To se ne može izdržati! Prvo je samo grizla nokte od nervoze. Šalitra joj je nadraživala grlo i izazivala kašalj; odlučivši se odjednom, krenula je na vrhovima prstiju i dotrčala uz stepenice kod Pištija.

Htela je da ga teši, ali kako da krene? Šalitra joj je grebla grlo, morala je da kašlje. Pišti se trgao i istog trenutka opustio glavu na ruke. Bes i sramota su ga razdirali. Pa zar se Nuca vratila da likuje? Ne, ova ne sme da vidi njegovo lice u tako jadnom stanju. Sad ne može da je napadne, ali bi je tako rado istukao da ne može da se makne. A sad još mora i da ćuti, neće, valjda, još ispasti i smešan ovim svojim plačnim glasom? Inače bi je oterao. Nuca je čučnula kraj njega i zagrlila ga oko ramenā.

– Ne ljuti se, Pišti – tepala je vrlo blago.

Na to ju je on tako gurnuo da se opružila na stepeniku, ali ne bi je pogledao ni za živu glavu. Nuca je skočila. Malo se udarila, ali sada nije osećala ništa drugo samo da Pištiku treba spasavati. Uхватила se za njegove noge, rastavila kolena i glavom se podvukla pod ruke i tako tražila njegovo lice, oči.

– Nisam htela, kunem se. Boga mi, nisam htela! Pokaži gde te boli, Pišti moj?
– ljubila ga je gde je stigla, od suza vrelo lice, uplakane oči, topla usta još slana od suza. – Je l' da se ne ljutiš? Reci da se ne ljutiš!

Pišti je žmirkao, gutao poljupce, još bi ponekad duboko uzdahnuo, ali je nije odgurnuo. Zaista je bio zbunjen. A Nuca je bez prestanka brbljala.

– Znaš, Piću, ja nisam htela da te diraju! Pa ja te volim, vidiš, ne ljutim se. Samo sam htela da mi više ne govoriš ono ime. Je l' da nećeš više?

Pišti je podigao lice i starim, naviknutim pokretom ga obrisao rukavom, zatim je zvučno progutao pa se primakao vratu devojke koja mu se umiljavala, njenim ramenima, da bi s krajnjim bezobrazlukom rekao:

– Ne, neću, posle ovoga ću i ja govoriti, Nuca, mila...

* * *

Kao što se moglo i predvideti, posle Nuce je Pišti bio na redu da iskorači iz dečjih cipela. Prvi znaci su se ispoljavali u raznim preterivanjima. Na primer, u njegovom velikom druženju sa sluškinjom drugog nadzornika. Marči je bila trapava šiparica sa zlim očima i vrlo istaknutim oblinama. Muškarci su je već štupkali, hvatali je. Carinicima je bilo posebno zabavno da je zadirkuju kad bi silazila u dvorište po drva, vodu, a Marči bi im jezičavo odgovarala.

Bila je pola dete, pola žena. Još se nadmetala, rvala sa decom, ali bi uveče već bežala na železničku stanicu da gleda vozove. Popela bi se na ogradu i odatle buljila ili bi zazjavala na kraju perona. Sa Pištijem je bila u velikom prijateljstvu. Kad god bi se sreli, zadirkivali bi se. Pišti nije mogao da prođe kraj nje a da je ne lupi. Marča to nije trpela bez reči pa bi potrčala za njim s metlom, prakerom, četkom, što god je upravo imala u ruci. Vijali su se vičući, smejući se, nisu marili ni kad bi privukli pažnju cele kuće. Sjurili bi se niz stepenice, trčali oko dvorišta. Marči bi ga gađala metlom, papučom, šamarali su se, udarali. Pišti je odvezivao njenu kecelju, navlačio joj maramu preko glave, izvodili su pravi cirkus. Marči je već imala prave udvarače, dva žandara koji su čuvali Rokušku stanicu. Već se s njima na reč-dve upuštala u razgovor, za sada samo onako, preko ramena, tako da im je češće okretala leđa, nego lice, a posle tog usrećujućeg dijaloga trčala bi kući kao bez duše. Pišti je jednog popodneva bio na stanici i video Marčine žandare. Išli su iza stanične zgrade i pogledali prema carinarnici. Pišti je primetio da nešto gledaju u tom pravcu i da se smeše. Marči je pevala. Grane bagrema su skrile dvorište, ali je glas kroz njih dopirao čisto, sa svim prelivima osećanja. Pobudio bi pažnju i nekog stranca, a kamoli ne žandara, njenih obožavalaca. Slutila je da je slušaju, bar je u dubini duše želela da je slušaju, zato joj je glas zvučao tako zanosno. Klečala je nasred dvorišta, cepajući sekiricom drva za potpalu i jasnim, osećajnim glasom pevala:

– Lastavice, kuda letiš...

Pišti je dotrčao.

– Marči, tu su žandari.

– Gde?

– Na kraju stanice.

Uhvaćena na delu, pocrvenela je i slegla ramenima.

– Ali čekaju vas, zar nećete na stanicu?

– Samo mi to fali!

– Boga mi, čekaju vas... Marči, ako vi nećete, ja ću! – stavio je ruku na čelo, oči su mu se zasjale. – Auuu, ... to bi bio dobar štos! Obući ćete me u vaše haljine, povezati glavu, gledajte, već se smrkava, lako možemo da ih prevarimo, ja ću otići umesto vas.

Devojci se tresla i kosa na glavi koliko se smejala.

– Auuu, sto mu gromova, to im baš paše!

Drva i sekiricu su brzo ubacili u šupu i kao zaverenici otrčali na sprat. Deca su nešto naslutila pa su i ona htela da učestvuju u igri i uz salve smeha zamena je izvršena. Bili su otprilike istog rasta, čak su i ličila njihova bucmašta, rumena lica. Pišti je dobio dugačku suknju, izroljanu kecelju sa volanima, ružičastu bluzu od kretona. Od salvete su napravili punđu i glavu povezali Marčinom maramom na tufne. Pištino mlado lice je pod maramom sjajno izgledalo. Marči je čučnula na pod kuhinje i uređivala nabore suknje, a u bluzu je spređala gurale marame, ali svaki čas je morala da prekida posao, jer se toliko smejala. Klela se da Pišti može da prevari i svoju rođenu majku.

Prvo su, probe radi, sišli u dvorište. Modranica je upravo poslovala oko torova i Pišti je bez reči stao kraj nje. Modranica ga nije ni pogledala, ubeđena da je to Marči, ali kad je progovorio, toliko se uplašila da je isпустиła sve što je držala u rukama.

Posle takvog uspeha Pišti je krenuo na svoj put. Deca su ga pratila izdaleka, a Marči ga je sledila, krijući se iza žbunja i ograde, prigušujući smeh krajičkom kecelje koji je pritisla na usta. Pišti je otišao do kraja stanice i izvirió na peron. Žandari su bili tamo. Trgao je nazad glavu. Zatim je skupio hrabrost, uozbiljio se, zatvorio usta, namestio maramu, malo je više navukavši na oči pa je izašao na peron. Nije se usudio da ide dalje od prve šine i klataći se na njoj polovinom stopala, očekivao je da vidi kakav je utisak ostavio. Žandari koji su tu zazjavali odmah su ga primetili i krenuli prema njemu. Dečaci su se muvali unaokolo. Miši se popeo na vrh nekog drveta da bi bolje video, Marči se krila iza ograde i, gurajući krajeve marame u usta, gušila od smeha.

Prizor na peronu je bio vrlo zanimljiv. Neka čudna devojka koja se stalno cerala i pored nje dva ozbiljna žandara s petlovim perjem na šapki, koji su joj se udvarali. Pišti nije smeo ni da pisne, samo je okretao glavu tamo-amo, da ga ne vide, ljuljao se na šinama, cerio. Kad ga je smeh suviše nadraživao, kašljucao je. Jedino je bilo neprijatno to što se jedan žandar sve više približavao, a on nije mogao dovoljno da se povlači. Odjednom ga je žandar uštinuo za bradu.

– Ej, devojko, gde si izgubila jezik?

Čovek mu je još više približio lice, tako da mu je njegov težak dah dopirao do lica. Pišti je počeo da se oseća nelagodno, stalno se povlaćio, ali ga je odlučni žandar pratio u stopu. Šta će biti, ako ga uhvati oko struka? Pripremio je nogu da ga šutne. Dotle je Miši imitirao ptičje glasove, a ostali su se kikotaći iza tarabe. Situacija je postala nepodnošljiva, okrenuo se i dugim koracima bez reči otrčao kući.

Pošto su do kraja iskoristili situaciju i redom se našalili sa carinicima, Modrom, čuvarima, umorna od ludog smeha, Marči je krenula da skida Pištija. Stajali su nasred kuhinje. Pišti je odvezivao suknju, a devojka je slagala odeću i vraćala u sanduk. Ruke su im se stalno dodirivale. Marčin dodir je izazivao prijatnu toplu jezu. Kada mu je otkačinjala perle s vrata, nadlakticom mu je prešla preko ramena. Do đavola, kako je jedra ova Marča – pomislio je.

– Pa, je li bilo dobro biti devojka, gospodičiću Pišti?

Pogledao ju je i vođen iznenadnom željom obujmio oko struka. Pritisnuvši joj

glavu na svoje grudi, silovito ju je privukao.

– Ni blizu... Marči...Marči..., mnogo je bolje biti dečak!

Nije se moglo tačno utvrditi kada se kod Pištija probudila ljubav. Jednom je za stolom iznenadio Modranicu:

– Mama, molim te, šta znači reč čeznutljiv?

Modranica je spustila kašiku.

– Zašto pitaš?

– Tek tako, setio sam se...a šta je idealno biće?

– Idealno biće? Otkud znam.

– Ali mama, ti to moraš znati!

– Stani, Pišti, ne budi bezobrazan! Imam ja dosta briga, još i time da se bakćem.

Pišti je spustio pogled na tanjir i učutao. Nije smeo da prizna da hoće da napiše ljubavno pismo pa da izučava pisma koja je pronašao u donjoj fioci ormara u spavaćoj sobi.

Stil njegovih pisama iz Sentivana i iz drugih mesta bio je neupotrebiv. Ipak se ljubavno pismo ne može započeti onako kako je on običavao: “Ja sam hvala Bogu zdrav koje i vama od sveg srca želim...” i na kraju s potpisom: “Vaš sin Ištvan koji Vas mnogo voli”, a ne može se nekom idealu ni tako kako je tata pisao iz Peščena (imajući u vidu muzički paviljon sa dopisnice) gde je zajedno sa Cekušem lečio reumu:

“Tu bismo se zabavljali sa kumom Cekušem, da imamo para!”

Preostao je samo jedan prihvatljivi uzor, onaj izbleđeli svežanj pisama koja je nekada neki gospodin Antal pisao određenoj gospodici Rožiki. On je upotrebio izraze “idealno stvorenje” i on se potpisivao sa: “Tvoj čeznutljivi mladoženja Antal.” Dugo mu je trebalo da shvati da su ova devojka koja se prenemaže i trpi da je prose, idealna Rožika, a onaj zaljubljenik koji preklinje, leporeki Antal – njegovi roditelji. Bilo je teško u to poverovati. Do tada je Modra već pustio trbuh, pušio iz dugačke lule i bez ustezanja pljuvao gde god je stizao, a Modranica je, kao stare žene, najviše volela da ide povezane glave i da čuva piliće u dotrajalom kaputu svoga muža. Sa strane je već izgubila jedan zub, ali za vreme ratne skupoće niko nije ni mislio na opravku. Kad se smejala, lice joj je bilo čudno, stidljivo.

Deca su zapazila da Pišti ide posebnim putem, da je tajanstven. Jednom su ga uhodili, ali je on bio spretan, brzo je zalupio vrata ormara, jednim korakom se našao kraj prozora i, na izgled nevinim licem, posmatrao okolinu. Ali domaće tragače nije mogao da zavara, njušili su novu žrtvu. U njegovom odsustvo preturili su ormar i pronašli razasuta stara ljubavna pisma.

Čučnuli su u polukrug ispred ormara pa su redom prevrtali pisma i Miši je poneko čitao naglas. Spoljni svet ih nije ometao, igre više nisu bile interesantne, zbijeni, razrogačenih očiju slušali su Mišijevo čitanje.

“Draga moja Rožika...”, “Moja svireposlatka Rožika...”

Miši bi zatreptao posle nekog čudnog izraza, a Dežeka bi se zamislio.

– Kažite, kakvo je to svireposlatko?

Toliko su se udubili u čitanje da nisu čuli majčine korake. Modranica nije znala kako da protumači veliku tišinu, krenula je da ih potraži i ušla u prohladnu spavaću sobu.

– Šta radite ovde?

Krivci su poskakali na noge, čas bi pogledali u pod, a čas radoznalo, začuđenim očima upiljili u majku. Modranica je pocrvenela, videvši na podu razbacana pisma. Šta da radi? Da ih istuče? Pokrila je lice rukama kao da razmišlja, a u stvari se stidela. Umornim pokretom je prešla preko lica pa je spustila ruke. Obuzeo ju je talas besa.

– Vi..., nevaljala dečurlijo, morate u sve da zabodete nos!

Pišti je bio izgubljen za njih, odrastao je. Udvarao se mlađanoj šogorici nekog intendantskog oficira. Snašla ga je Nucina sudbina, proganjali su ga. Kad bi se uveče vraćao sa korza, dočekivala su ga neprijateljska, iscerena lica.

– Pa da, opet je išao s onom devojkom.

Dečaci su ometali njegove šetnje, kod kuće bi ogovarali njegovu ljubljenu, ako bi joj se udvarao pod njenim prozorom, upadljivo bi se šetali s druge strane. Jednog popodneva su ga uhodili od četiri do sedam uveče. Pišti je, doduše, izjavio da će štapom prebiti društvo, ako se to ponovi, ali su se dečaci svakog dana vraćali s istim izveštajem sa lica mesta.

– Loli se nalaktila na prozor, a Pišti stoji pod prozorom i razgovaraju. Šta mogu, do vraga, toliko da pričaju! I šta ima da se vidi na toj žabi koja se pravi tako važna? Jedna nikakva ciganska faca, ništa više. Ima okrugle šućmuraste oči, kao mačka, a od afektacije ne ume čestito ni da govori.

Sve je to bilo tako. Loli je imala tamnu put, uzbuđujuće oči, malo je tepala, vukući pomalo ustranu kraj usana dok je govorila, ali je i pored svega bila ljupka devojka. Pa kad se u novom prolećnom kostimu, sa šeširom talasastog oboda sa kojeg je lepršala metar dugačka somotska traka, pojavila na korzu u pratnji starije udate sestre, pa su im i poznanici dobrovoljci prilazili, Pištiki se stezalo srce.

Pištiku su grdili ovde, a Loli – tamo.

Stalnim zadržavanjem pod prozorom skandalizovaće prolaznike.

– Bolje da taj momak uđe – ljutila se Lolina sestra.

Od tog vremena je Pišti dolazio u kuću. Svirali su na klaviru, pričali, Loli se razmaženo pravila kao da radi ručni rad. Da ga nisu slali kući, Pišti bi tu provodio cele dane. Modranica je bila ogorčena – sve većom skupoćom, lakomislenošću svog muža – koji se sprijateljio sa Cekuševim zamenikom, starim nadzornikom Čehom, a pod plaštom druženja dobrano se predao piću. I, eto, i deca, njene oči u glavi, napuštaju je, i to upravo najstariji, najumiljatiji, najposlušniji.

U njoj se probudila svekrva, ljutila se na Loli, na onu malu, nepoznatu, stranu nikogovičku koja tako može da privuče njenog sina da zbog nje zaboravlja jelo, spavanje... Ali je ipak učinila to što je on želeo. Izborila se kod oca da dobije željene bele letnje pantalone, nove moderne apaš-košulje, platnene cipele. Vodila je račun o vezenoj maramici koju je dobio od Loli. Ali to nije moglo da prođe bez komentara. Majčino srce je takvo, lakše mu je kad može da protestuje...

– Ne idi, sine – grdila ga je. – To nije u redu. Zašto me žalostiš?! Sačekaj... A Pišti je, da bi izbegao prebacivanja, sve poricao.

– A, ne mari za nju... Ne treba da brine zbog njega... i sad je sa dečacima bio na korzu. Već nedelju dana nije video Loli.

Ali majčino srce se ne može prevariti. Osećala je kako njen veliki sin tone i sve se više batrga u glibu ljubavi.

Jednom je Pišti rano popodne otišao od kuće onako letnje obučen, bez šešira, u razdrhlanoj apaš-košulji, u belim cipelama. Tokom popodneva digla se oluja. Pola sata je pljuštala kiša, a posle, kao što to obično biva posle pljuska, svi koji su izmiledi iz svojih skrovišta nailazili bi na izmenjeni svet. Letnja vrućina je nestala, na nebu su se još kovitali sivi oblaci, hladan vetar je fijukao gradom.

Okolina carinarnice je jadno izgledala. Oluja je lomila grane, rušila crepove sa krovova, obarala tarabe, u jarkovima su se valjale čitave bujice, a stopala su tonula u raskvašenu zemlju. Mora da je negde bilo leda, jer se vazduh jako rashladio, prosto je rezao. Ljudi su se pojavljivali, kao u zimsko doba, u kaputima, umotani u marame, da bi raščistili tragove oluje, sklonili grane, počistili gomile opalog lišća, usmerili potočiće da bi kišnica oticala. Žene su skupljale pokisle piliće koji su drhtali, i punim keceljama su ih nosile u kuhinju da bi ih, umotane u krpe, sušile u rernama.

Modranica je htela da pošalje Đusija i Mišija sa kaputom i kišobranom po Pištija koji se, onako letnje obučen, zaglavio u gradu. Nisu hteli da poslušaju. Sada je njihov stari bes što ih je Pišti napustio dobio zadovoljenje.

– Tako mu treba! Što lunja? Ako je momak, nek' bude momak, ili nek' sedi kod kuće.

Zadovoljno su iznutra, iz domaće bezbednosti slušali fijukanje vetra.

– Video je da se sprema kiša, zašto nije dotrčao kući?

Kao svaka mati, Modranica se brinula. Možda cvokoće pod nekom kapijom, ili je posle kiše krenuo onako u košulji. Smrznuće se, još će dobiti zapaljenje pluća.

– Ne mudrujte, braća ste. Idite i potražite ga!

– Da ga tražimo? Ne treba ga mnogo tražiti, sigurno je kod Loli.

Pišti je u svojoj ljubavi bio osetljiv, stidljiv momak, ali je za ovaj sat konačno sazreo u muškarca. Nema smešnije situacije od one kad se posle kiše oni, koji su se zatekli napolju, onako pokisli vraćaju kući. U svakom prozoru ih nalakćeni radoznalci, iz sigurnog gnezda, suvi, saosećajno ili podrugljivo posmatraju. A tek kako je smešan položaj mladića koga njegova porodica mora da spasava iz stana njegove drage.

Nije mogao da poriče, nije mogao da pobegne, morao je muški prihvatiti svoj položaj. Nije preostalo ništa drugo, morao je otrpeti prisustvo i ponašanje dvojice pakosnih mangupa koji su doneli kaput i kišobran i koji su upali u ovo svetilište u koje on još i danas ulazi sa strahopoštovanjem. Njihove blatnjave noge ostavile su tragove na podu predsoblja, dok su ga, svesni svoje nadmoći, čekali, a zatim mu obukli kaput. Koliko su se slobodnije ponašali ovde od njega. Podrugljivom učtivošću su se osvrtni, radoznalo razgledali oko sebe i klibereći se, rukovali sa Loli.

I tako su se dve porodice srele. Za Pištija je to bilo neizrecivo mučno. Odvrtni su ovi mangupi koji se prave važni. Nije shvatao šta se to Loli dopada na deci, zašto im se tako ljubazno smeši. Kako je moguće da joj oni budu bliži od njega i da se s njima tako brzo srodi i pored njegovih tako dubokih osećanja punih poštovanja. Nije shvatao žensku taktiku koja hoće da razoruža svakog neprijatelja i ovu interesantnu situaciju iskoristi za sebe.

Đusi i Miši kao dva detektiva koji su uspešno obavili posao, stavili su Pištija u sredinu pa su, oprostivši se s ljubaznom prisnošću, krenuli. Putem nisu razgovarali, samo su im lica gorela i činilo se da se značajno zglédaju sa svakim od nalakćenih na prozorima.

– Da, i mi već znamo – govorio im je pogled. – Mladog gospodina smo odvukli od gospođice.

Nema druge, treba podići glavu i suočiti se sa onima koji se smeše. Ne presamititi se i dozvoliti da te gaze, već pred celim svetom priznati tu ljubav. Samo tako može da pobedi.

U vatri se kali duša, delikatne situacije dovode do sazrevanja u odraslog, i dečak postaje muškarac.

XIII

Ester je završila niže razrede, trebalo je odlučiti šta će s njom. Kuma je savetovala da je daju u samostan, pošto je poznavala mnoge redovnice. Modranica je rado prihvatila ovaj plan. Kao devojčica i sama je odlazila u Donji grad kod opatica na časove ručnog rada i nekoliko starih sestara se još sećaju nje. I Ester su među stare zidine primili sa posebnim simpatijama.

Donji grad je bio daleko pa su odlučili da tamo ostanu za stalno, dovodili su je kući ponekad nedeljom i za praznike. U septembra se, dakle, odvojila od doma i smestila u samostan.

Ester je dospela u novi savet i taj novi svet je snažno uticao na nju. Modranica je prilikom prve posete primetila promenu. Nije došla u vreme zvanične posete, već je imala posla u Donjem gradu pa nije mogla da odoli a da ne zazvoni i ne vidi ćerku. Nije je pozvala u čekaonicu, već je zamolila sestru vratarku da je odvede pravo kod deteta. Učenice su u dvorištu upravo obavljale večernju šetnju. Prvo se približila zidu gimnastičke sale i izdaleka posmatrala povorku sa po dve učenice u redu, ne bi li otkrila Ester. Ni sama nije znala šta je očekivala, možda da je vidi tužnu, omršavelu od čežnje za domom? Bila je spremna da je samo na reč žalbe ili preklinjanja odmah povede kući. Ali nije bilo tako. Ester je mirno, kao mali odgovorni vojnik koračala među svojim drugaricama. Jednaka odeća, jednake kecelje – sve ju je to promenilo, i ona se neprimetno utopila u kolonu. Činilo se da i ona smatra da je najprirodnije da bude među njima, kao da je oduvek živela iza

zabavljenih vrata i ovakvim životom.

Šta je očekivala? Možda plač, vrisku, da će joj se s očajnim preklinjanjem obisnuti oko vrata. "Ne, ne, ona neće ostati ovde." Ne, ona ne prihvata tu prirodnu radost s kojom joj je Ester pritrčala i zagrlila je oko vrata, a naročito ne ono prirodno opraštanje kad je odlazila. Ester ju je zagrlila, poljubila i već se trčeći vraćala svojim drugaricama. Podesila je korak prema ostalima i nastavila da gazi večernji dolap.

Modranica je teška srca napustila samostan. Ester je bila njeno najposlušnije i najprivrženije dete. Ako ni na kog drugog, na nju je uvek mogla da utiče, i sad ju je bolelo što se dete vezuje i za druge i priklanja i drugoj sili. Bolje bi bilo da se bunila, bolje bi bilo da je pravo neobuzdano dete koje ne haje za ograničenja i traži svoje. Prosto je želela da se dete suprotstavi silama koje ga pritiskuju, da se hvata u koštac sa novim životom i novim obavezama, pa da, makar zbog nje, njene majke, ne bude odmah tako obeshrabrujuće poslušni, nesvesni mali rob.

Škola, vaspitačice, vazduh samostana proširili su svoju vlast i pritisli dečja ramena. Odakle, odakle potiče ta njena velika prijemčivost? Jer su je uvek učili dobroti, smirenosti? Ili su to one stare negve? Da li je ona omamljenost čajem od makovih čaura ukočila njeno telo i dušu, tako da nikad ne smogne snage da pruži otpor, niti da poželi da svoje želje uobliču u reči. Možda ju je osećanje odgovornosti od rođenja tako pritislo da nikad ni na šta nije polagala pravo, uvek je znala samo za obaveze.

Lice joj je uvek izražavalo neko blago čuđenje pomešano sa strahom, a srce bi nervozno kucalo prilikom svake sitne promene. Koliko puta je sada osećala da je mogla nešto da postigne, trebalo je samo iskoračiti i glasno reći da želi ovo ili ono. Kakav strah joj vezuje jezik, oduzima volju pa uvek dozvoljava da je drugi potisnu u pozadinu, da veštiji dobiju ono što bi trebalo njoj da pripadne? Neka to bude samo sličica sveca ili mesto kraj redovnice u kapeli, povoljnije zaduženje u samostanu... Da bi na kraju dobila samo sažaljiv osmeh i izazvala stid kod druge osobe: "Vala, ona je to više zaslužila."

Prihvatila je novi život. Kao da je oduvek živela u ovim velikim salama punim žagora od mnoštva devojaka. Iz dana u dan je na minut ustajala, legala sa ostalima. Ujutro se bez reči umivala hladnom vodom, iako je cvokotala. Radije se sama petljala svojom kosom – čupala je, kidala, mučila se da je uplete, da se očešlja, nego da zatraži pomoć. Sama je nameštala krevet sa drvenim ramom, dižući velike komade posteljine i marljivo ih izravnavala, kao što je videla da to rade i ostale devojke.

Njihov život je tekao tačno utvrđenim tokom: ujutro tačno ustajanje, zatim slušanje mise, predavanja, učenje, kratki časovi igre, pa tihi časovi ručnog rada na kojima bi neka od njenih drugarica zvonkim glasom čitala iz života svetaca, a uveče u osam opet su klečale nasred sobe za dnevni boravak i molile večernju molitvu. Kad je bilo lepo vreme, otvarale su prozore sale i kraj zasenjenog svetla, njihova se monotona molitva u horu uzdizala pravo u zvezdano nebo, ostavljajući utisak u njihovim dušama.

"Iz dubine Ti se obraćam, Gospode, Gospode, usliši preklinjanja moja."

Esterin veš su prali kod kuće. Najčešće bi Miši subotom donosio paket. Nje-

govo pojavljivanje u samostanu uvek je izazivalo pažnju. Devojke su ga radoznalo posmatrale, a časne sestre su blagonaklono gledale na smelog mladića koji se, pošto im je otmeno kao lord, klimnuo glavom, smatrajući da je time izrazio svoje poštovanje, bez ikakve zbunjenosti s njima upuštao u razgovor. Časne sestre su ga zavolele, šalile su se s njim, kao da im je sopstveno dete, često su ga uz najsrdačniji razgovor, držeći ga za ruku, vodile njegovoj sestrici. Jednom ga je sama nastojnica, pored koje je Ester samo uz lupanje srca smela da prođe, zaustavila na dvorištu i upustila se u razgovor s njim. Ester je osetila blagu zavist. Miši je podmukao, nevaljao, nepouzdan dečko pa ipak ga odmah svi zavole. Mnogo je onda razmišljala o tome, kako to da pre zavole nevaljalo dete koje pruža otpor i koje svojim nestašlucima stalno izaziva ljutnju, nego ono koje se većito pokorava.

Svaki put kad bi dobila paket od kuće, udaljavala se, gotovo ispadala, iz samostanskog života. Nije samo Miši ili neko od ukućana donosio pozdrav od kuće, nego i najmanja stvar. Već je sa ljubopitljivom čežnjom otvarala paket, njušila odeću. Ona je odavala ne samo miris sapuna, sode, već i domaćeg vazduha. Miris veša je često kazivao da je na brzinu opran i naglo sušen na konopcu u sobi. Vlažni veš je upio domaće mirise, paru od kuvanja, dim od lule.

Dok ga je mirisala, pred njom se neverovatno živo pojavljivala soba kod kuće. Videla je užarenu peć u kojoj pucketa vatra, zamagljene prozore i videla je sve koji su sedeli oko stola, oca sa dugom lulom, majku sa ženama vojnika, koje su plele zimske rukavice, čika-kontrolora Mana, Čeha, koji je voleo da pije i koji se hranio kod njih, decu koja su se nalaktila oko stola i osluškivala; kao da je čula razgovor i prepirke odraslih, videla je pokret ruke kojim su prinosili čaše ustima.

U tim prilikama je jako čežnula za njima, dugo je gledala sneg koji je te zime napadao i želela da bar popusti vreme pa da neko ponovo dođe od kuće da bi mogla da poruči da će iduće nedelje doći u posetu.

Sem raspusta, retko je dolazila kući. Ako su je zvali, bio je u pitanju neki poseban događaj. Na primer, Modranica je prilikom Pištinog odlaska u vojsku smatrala da sva braća i sestra treba da budu na okupu. Tada je Pišti napunio osamnaest godina, mobilisali su ga pre no što je završio osmi razred, tako da je posle polagao ratnu maturu.

Tog popodneva Modrajevi nisu primali nikoga, samo je porodica bila na okupu. I dečaci su bili mirni, seli su u najudaljenije ćoše da što manje smetaju. Krišom su posmatrali Pištija kako se ponaša. Prošla je ljutnja, prestala su zavatlavanja otkako su saznali da će biti vojnik, da ide u rat. Poznanici su odmahivali glavama i tiho se domunđavali sa roditeljima.

– Uh, kakav je to svet! Već i decu odvođe u rat.

Pištin ugled je porastao. Modra je isključivo za njega naručio flašu piva i, nalaktivši se pored njega na sto, sada su je pijuckali. Njegove stvari su po cariniku poslali u kasarnu, sada su čekali trenutak polaska. Da bi vreme brže prolazilo, započinjali su svakojake teme, ali se ni na jednoj nisu duže zadržali. Stalno su pogledali na sat. Još deset minuta, još pet... još samo dva minuta. Modranica se sva bleđa naslonila na dovratak, ponekad je preplašeno, s čuđenjem gledala u Pištija.

– Je li moguće? Primaju ga za vojnika? Ovo golobrado derište, koje je čuvala kao devojku i koje je najviše vezano za dom. Visok je to i snažan momak, ali samo mati zna kako je još meko, detinjasto srce osamnaestogodišnjaka. Uprkos svakom junačenju, izigravanju muškosti, u očima, na ustima se još nalazio dečji pepeljak, a majke još u svim njihovim porama osećaju miris mleka koji su poneli sa sobom.

Pišti je bio taj koji je tukao mlađe, on je bio ozbiljni najstariji i na silu bi iskamčio sve što pripada odraslom dečaku, ali kad je dolazilo do opraštanja na duže vreme, on je najviše plakao pa je još i u šestom razredu gimnazije grčevito grlio majčin vrat.

Modranica je verovala da neće otići. Očekivala je da će u poslednjem trenutku ustuknuti i da će naprosto izjaviti da ni za Boga ne ide. Verovala je da ovog ni dvadeset šest careva ne mogu odvojiti od nje! Nije znala da je u mladiću patriotizam već pustio korena, da u njemu već deluju rodoljubive parole.

“Moraš biti hrabar.” “Treba biti muško, a muškarac ne sme da se osramoti!”

Pišti se dobro držao, do poslednjeg trenutka je punim ustima mleo koješta. Ispoljavajući preglasno dobro raspoloženje, sećao se raznih dečjih i dečaćkih nestašluka. Sat je otkucavao vreme rastanka. Onda je naglo ustao. Malo mu se vrtelo u glavi od piva, trudio se da se smeši. Možda mu je srce snažno zakucalo.

– Nemojte me pratiti – mucao je.

Nije mogao više da govori, reči su zapinjale u grlu. Možda je zaridao. Brzo je pritrčao svakom i poljubio ih hladnim usnama pa se okrenuo i istrčao iz sobe, i preskačući po dva stepenika sjurio se dole.

Drugi put su je doveli iz samostana po Cekuškinoj želji. Onda je već imala dvanaest godina. Izdužila se, postala je skoro vazdušasta, okruglo lišće se izdužilo i ubledalo. Na njemu su njene tamne oči, od beskrajnih molitava koje su naročito delovale na njen duhovni život, svetlele nekim čudnim sjajem.

Cekuška ju je uzbuđeno privukla sebi.

– Mislim... odgovara. Da uzmemo nju. Dežeke i Miši su čekali na ulici. Lica su im bila ozbiljna. Miši je u ruci stiskao flašicu u kojoj su obično držali svetu vodicu. Stigli su do muškog samostana i dva dečaka su ušla sa flašicom.

– Samo govorite hrabro – savetovala ih je Cekuška, – fratar je blag čovek, sigurno će dati malo posvećenog ulja. Kažite da vašu sestricu boli uvo... Seljaci ga obično traže u tu svrhu. Ili kažite bilo šta...

U ono vreme je zbunjeni narod svim i svačim mučio duhovnike. Fratri više nisu mogli da odbiju nikakvu molbu. Radilo se o umirivanju duša i zato je trebalo učiniti sve u to vreme puno iskušenja. Stari fratar je saslušao zbrkano objašnjenje dečaka, dugo je posmatrao lica koja su pocrvenela pod njegovim pogledom. Sigurno je slutio da ne idu pravim putem, ali nije oklevao. Ako pomoć zavisi od malo posvećenog ulja, Bog će sigurno oprostiti svom poniznom sluzi što ga predaje u neposvećene ruke.

Iza priprema stajala su dva dečaka: Pišti i Laci Cekuš. Pre deset dana raspoređeni su u puk koji odlazi na front i u istoj četi su obojicu otpremili na ruski front. Već su dobili pismo od njih.. Privremeno su se nalazili u Dornavatri, u rovovima iza

linije fronta. Prvi osamnaestogodišnjaci su se od svog grada oprostili u svečanim uniformama u sjajnom dekoru koji je terao suze na oči. Tek na frontu su se oba dečaka presvukla u redovne uniforme, a svečane, osjetljive, sjajne, koje su ih kod kuće tako usrećile, vratili su kući. Dan pre toga su paketi stigli i Modrajevi su Pištin paket ganuto raspakivali. Deca nisu shvatala zašto njihova mati grli onaj mali svečani čakov, zašto se guši od plača i sto puta ljubi onaj uveli cvetak koji se tu slučajno zadržao kao uspomena na dobrovoljačke dane kod kuće.

Tog dana je i Cekuška dojurila sa svojim čudnim planom.

– Hoću da ih vidim, Rožika. Čula sam nešto. Možda nije istina, ta seljaci su tako sujeverni, ali bi htela da probam.

Cekušku nisu mogli da prepoznaju. Zdrava, dobro raspoložena žena im je uvek predstavljala otelovljenje snage, mira i osećanja sigurnosti. Bila je neko ko uvek zna šta treba uraditi i uvek je bilo dobro to što ona čini. I prilikom muževljeve mobilizacije čvrsto se držala. Istina, Cekuš je bio u pozadinskoj službi, rasporedili su ga u kancelariju puka, ali mnoge brige, vaspitanje dece, sve je palo na nju. Dobro se ispunjavala sve svoje obaveze, ali se promenila se otkako je Laci mobilisan. Uzalud je to krila, pretvorila se u zabrinutu ženu koja strepi za svoje, kao i sve ostale.

Pribrala se da bude mirna kada su, pripremivši Ester, sišle u dvorište. Izdavala je naređenja gde ko da stane, kao da se radilo o pukoj igri, ali su njeni uzdrhtali prsti odavali da je to za nju više od igre. Nekoliko poznanica, deca, Boroška, Ješkovića... poređali su se u pozadini. Ester su odveli nasred dvorišta, gde je bilo najsunčanije. Sunce je sjalo punim sjajem, a nju su okrenuli leđima prema njemu. Nokte na palčevima ruku namazali su posvećenim uljem pa su joj objasnili da ih okrene prema svetlu i da na njima posmatra senke i zatamnjenja pa da im iskreno kaže kako ih tumači.

Ester se zbunjeno gledala oči u oči sa odraslima. Nije baš sasvim shvatala šta se s njom dešava, samo je videla da je ona u tom trenutku važna ličnost i da je napeto gledaju. Ukrstila je pogled sa Cekuškom, uhvatila njen pomućeni, čeznutljivi pogled. Bilo je neobično videti slabost ove snažne žene.

Šta se to dešava na ovom svetu da se ljudi tako izmene? Snažni postaju slabi, a slabi jaki. Laci, koga je mati još i kao maturanta ošamarila, sa osamnaest godina odlazi da postane junak, a za to vreme njegova snažna mati postaje slaba starica.

Ester je na svetlu okretala nokat, tamnije pruge su se slivale i opet razdvajale. Buljila je u njih. – Šta zapravo vidi? Bože... šta joj pokazuju senke? Da li su te senke brda? Nešto mora da kaže! – oči su joj zasuzile od naprezanja, a kroz koprenu suza senke su narasle. – Da, da, vidi. – Rekli su joj da će to što ona kaže biti proročanstvo. – Smešeci se digla je pogled.

– Ima ih mnogo... – šaputala je. – Joj, kao da se izležavaju.

* * *

Život je postajao sve teži, vrednost roba je rasla, mnogi ljudi su nosili ofucanu odeću. Stigli su kući vojnici sa smrznutim nogama, bolnice su se napunile ranjenicima. Svet se napunio uzdasima, jaucima. U samostan su stizale samo prigušene vesti. Kao da je njegove žiteljke prekrilo debeli beli prekrivač, kao zimski sneg koji se mesecima zadržava pa ih je izolovao od spoljnog sveta. Doduše, upoznale su kukuruzni hleb, ratno Hindenburg-varivo, devojke su drobile suvi hleb, tanjire su sklanjale sa ostatkom variva i često su gladne legale, ali je ovo ipak bio lep svet u zavetrini. Debeli zidovi nisu propuštali glasove, molitve su odvlačile pažnju i mada se stalno govorilo o ratu, bilo je to izdaleka, veoma izdaleka, osećale su ga kroz mirnu koprenu.

Esterina prijemčiva dečja duša je upijala ovaj život kao sunder vodu. Kada bi na trenutak, kad su se uveče vraćale u svoje spavaonice, pogledala u dvorište samostana sa osvetljenim kipom Bogorodice koja je raširenih ruku pozivala vernike, obuzimalo bi je čudesan osećaj smirenja. Koliko li je puta u mislima klečala pred kipom, oslanjajući glavu na njegovo prohladno, umirujuće postolje, a pre spavanja, dok je slušala zvonjavu iz kapele koja je pozivala časne sestre i poslušnice na molitvu, slušala njihove lake korake kako hitaju u kapelu i koliko je puta u mislima klečala među njima, sa crnim velom na glavi, moleći se poluglasno sa njima.

Ja ću zauvek ostati ovde!

I pored njene hronične bezvoljnosti naučili su je i čudesnom ispoljavanju volje. Tome je mnogo doprinela sestra Seren, mlada, bolešljiva opatica. Bila je to mlada i lepa sestra. Oči su joj sjale kao da izgara od vatre i vanzemaljski osmeh joj je uvek lebdeo u uglovima usana. Kada je govorila, dizala je oči, nije gledala ni u koga, samo je govorila, govorila. Njena ruka je čvrsto stiskala predmet koji je držala, knjigu ili svesku, glas joj je bio prozuckao, topao. Nije ona govorila onoj malobrojnoj deci žednih očiju koja su joj bila miljenici, već sama sebi, prema unutra, kao odgovor, uspavlivanje onih mnogih nemira koji mogu da iskrсну u ljudskoj duši.

Ester joj je bila bolesno privržena. Njen glas je ličio na majčin, kad bi govorila, činilo joj se da joj majka govori. I redovnice su osetile privrženost tog deteta. Svaki govornik voli slušaoca, a kamoli takvog sledbenika koji se pod uticajem njegove reči preobražava. Sestra Seren je smatrala da je njen posebni zadatak da Ester vaspitava tako da liči na nju. Ona ju je bolje upoznala sa velikom moći uzdržavanja i lepotama odricanja. Ona ju je navodila na postove, sitne zavete koji osnažuju i koji će jednom dovesti do krupnih stvari i očeličice je za buduća iskušenja. Prvo ju je naučila da se odrekne puceta grožđa, jedne užine, sitnih želja... Iz takvih sitnica je počela da se razvija jedna njena karakterna crta koja je srasla sa njom i pratila je godinama i u kojoj je nalazila snage, sa kojom je udarala, i koja je prosto zavladala njome. A to je da u grehu nikad ne bude srećna, a ako oseti da joj takav put predstoji, da joj se svaki živac, osećanje, slaba volja stope u nadljudsku volju i da se na sav glas opire.

– Ne, neću to! Neću to!

Modranica je Pištiki na front slala pakete od trideset pet deka. Dečaci su pisali

luckasta pisma o domaćim dogodovštinama, čak bi na kraju pisma pritisli i Šanikinе nokte umočene u mastilo kao potpis; Ester je postila radi njega.

Jedne večeri pošto je legla, pozlilo joj je od posta. Časne sestre su se već povukle u kapelu na večernju molitvu, a većina njenih drugarica je već uveliko spavala. Prepuštena sama sebi, mučila se. Krevet se preokrenuo kao talasi na vodi, što je bilo dole, došlo je gore i polako je počelo da se vrti u krug. Čvrsto se uhvatila za ivicu kreveta pa je vrtenje prestalo. Sela je i viknula, ali odgovora nije bilo. I dežurna sestra je otišla u kapelu. Njena susedka se, na njeno cimanje izdigla na laktove i kad je shvatila o čemu se radi, posavetovala je da umije lice hladnom vodom. Na umivaoniku ni u jednom bokalu nije bilo vode pa je, nazuvši meke papuče, pipajući izašla u hodnik. Nije smela da upali svetlo, uostalom, mesec je sijao i obasjavao hodnik nekom čudnom belom svetlošću.

Doteturala se do slavine. Prema savetu, počela je da umiva lice hladnom vodom. Zatim se malo smirila, stala kraj prozora u hodniku i gledala u dvorište samostana. U cvetnoj rundeli se Marijin kip i sada smešio na nju i raširenih ruku je pozivao. Nije tačno znala kako se to desilo, verovatno je opet imala napad vrtoglavice, htela je da se vrati u spavaonicu pa je, onako ošamućena, krenula u pogrešnom pravcu. Odjednom je postala svesna toga da se nalazi u nepoznatom hodniku.

Pažljivo se osvrnula. Znala je da se nalazi u klauzuri, ispred soba časnih sestara, što je za devojčice bilo nešto tajanstveno, što je podsticalo maštu, možda i zato što je to bio zabranjeni prostor u koji niko drugi sem časnih sestara nije smeo da kroči. Klauzura je bila povezana sa kapelom i večernje pojanje redovnica je izdaleka dopiralo u hodnik kao monotoni mistični poj. Ester je pokušala da ode. Okrenula se prema poluotvorenim vratima, misleći da je kroz njih ušla, otvorila ih je i htela da uđe. Na pragu se zbunjeno zaustavila.

Videla je spavaonicu. Mesečina se probijala u širokim mlazevima i osvetljavala jednake niše za spavanje, odeljene kao paravanima sa uštirknim belim platnenim zavesama, kao što je u njihovoj spavaonici bila niša dežurne sestre. Iza jedne pomeрене zavese prepoznala je mršavu priliku sestre Seren koja se bacila na krevet. Njen veo se vukao po podu, a sama se onako obučena bacila na jorgan i, zagnjurivši glavu u posteljinu i obujmivši je kao vosak žutim rukama, prigušeno je plakala tako da joj se treslo čitavo telo. A pevanje psalma koje se razlegalo nad njom zvučalo je kao opelo.

Ester ju je ukočeno gladala, zatim je, užasnuta, istrčala iz klauzure i doteturala se u svojoj dugoj spavaćici u spavaonicu hvatajući se za zidove i vrata.

Kad je za vreme raspusta došla kući, već se nespretno kretala. Udaljila se od dečaka. Da bi je promenili, braća su je ismevala zbog molitava, profanim rukama su cimale kongregacijsku traku oko njenog vrata. U tim prilikama ju je, vrišteći, pritiskala na grudi.

– Ovo se nikako ne sme!

Njena mati je zabrinuto pratila te promene. Nastojala je da sebe umiri da je to pubertetska pojava. Kod svakog od njene dece pojavljivali su se neki poremećaji, ali proći će, izrašće.

Ester je pronašla novu zabavu. Možda je i domaća dokolica doprinela njenom razvoju. U samostanu su svakog trenutka bile zauzete, u najboljem slučaju je uveče, posle leganja, mogla da se prepusti svojim omiljenim mislima. U carinarnici je bilo drukčije. Nije bilo dana da ne dođu gosti ili kod roditelja, ili kod dečaka, a najčešće i kod jednih i kod drugih. Često su se do kasno u noć zadržavali sa njima. Sedeli bi oko stola, igrali se, kartali, razgovarali, muškarci bi pili. Tako bi prolazili sati – sedam, osam, devet, deset, pola jedanaest...

Sobu bi napunio gust dim, već bi počeli da prosipaju vino iz čaša, deca bi skakala po kanabetu, slušala razgovore odraslih, zevala ili gnjavila jedno drugog. Kako dobro može čovek da se povuče iz društva koje je tako zauzeto sobom. Misli mogu neometano, prema raspoloženju, slobodno leteti. Ima dovoljno vremena za maštanje. Kreveti se ne mogu namestiti i time oterati goste. Treba izdržati sa ostalima.

Ester se često povlačila na otoman. Naslonivši se na laktove naizgled je pratila razgovor, međutim, u mislima bi odlutala. Kad bi je oslovili, često su morali da je cimaju da se povrati.

– Esti, ne čuješ? Tebi govore.

Nije morala ni da zažmuri pa da odjednom ne vidi društvo. Mogli su da viču, pevaju, nije ih čula. Odakle joj ova zabava, ko zna? Da li je to obeležje devojčica u pubertetu ili je onaj čaj od makovih čaura, kojim ju je naša Julča napojila, uticao na njen pubertetski mozak, preplavivši ga raznim maštarijama?

Čudno je odabrala i svoje prijatelje. Kod kuće je imala samo muške drugove. Naročito rado je viđala Pištu Dulija i Jančija Boroša. Jedno vreme joj je Pišta Duli bio miliji. Tukam se zaštitnički odnosio prema njoj.

Rado je odnosio pakete u samostan, za Božić ju je obradovao kutijicom sa izrezbarenim tulipanima, kada su se igrali, pravio se da ne vidi njene greške, kad su se igrali žmure nije objavljivao da ju je video, kod vije se namerno spoticao samo da bi Ester mogla da ga uhvati. Tukam je bio pošten, malo neotesan dečak, i otkad se Ester zabavljala svojim fantazijama, on se otuđio. Naljutio se kad je video da je rasejana, da ga ne sluša pa se pokupio i otišao.

Utoliko više se sprijateljila sa Lacijem Borošem. Drugi su mu zamerali zbog njegovih različitih grehova i gledali ga sa visine. A Ester se, kao samilosna Samaritanka, sve više vezivala za njega. I momak, svestan toga da ima pristalicu, parče tla kojim može da vlada, oberučke je prihvatio takav odnos. Najčešće se smeštao u njenoj blizini. Sedao je na njen krevet i, po običaju, praveći se važan zabavljao je svojim pričama.

O čemu je bilo reči u tim pričama? Kao i u Esterinim maštanjima, i u njegovim pričama najčešće je bilo reči o budućnosti, o tome šta će biti? Kako će uvek novi i noviji putevi usmeravati njihov život. Šta bi radio da je ovo ili ono? Zapletene priče bile su zabavne i dobra osnova za nekog ko je takođe živeo smišljajući mnoge planove. Na primer: kad postane kralj, kako će usrećiti svoj narod, ako postane vojskovođa, kako će pobediti neprijatelja, ako bude bogat čovek, kakva će dobročinstva činiti.

Dok je Ester krila svoja maštanja, Janči je nastojao da ih utka u stvarnost i uskladi sa svakodnevnim životom. Izmišljao je svakojake priče i često ih je predstavljao odraslima kao istinit događaj. On je tako ubedljivo umeo da ispriča sve o čemu je živo maštao da je često podvaljivao odraslima. Posle bi se zabavljao i ponosio time da može da ih sludi, iako znaju da je sklon laganju.

Ester je u takvim prilikama negodovala.

– Lažljivče jedan, zar te nije sramota? Reci, zašto to radiš?

Janči bi izdigao usnu i pokazujući desni smejaio se.

– Otkud znam? Baš je interesantno.

Grdili su ga, roditelji su ga tukli, ali bi on prvom prilikom opet slagao.

Te zime je neka Modraničina rođaka duže vreme boravila kod njih. Roditelji su je iz Pešte, u kojoj se zbog rata oskudevalo u svemu, poslali kod rođaka u Alfeld pa je čas boravila kod Modrajevih, čas kod teta-Nine ili teta-Etel u Sentivanu.

Giza je bila neuredna, jezičava, malo ograničena devojka. Uvek je bila čupava, pete na cipelama uvek izgažene, bela bluza uvek loše isprana, puna tragova plavila, ali je bila mlada, otvorena kao mirisni ružin pupoljak. Giza je postala nova meta muškog društva. Ne znajući za to, uzburkala je njihovo raspoloženje. Zadirkiivali su je, izmislili joj verenika, a devojka je kao preplašena mala kokoš, samo gledala, crvenela.

Jančijeve laži su kod Gize našle plodno tlo. Kada bi zbog muških peckanja sa večernjih sastanaka pobegla kod Ester i smeštala se kraj nje na kanabetu, sledile su Jančijeve izmišljotine. Tako je ubedljivo lagao da bi se neko, ko nije poznavao njegovu lažljivu prirodu, zakleo da je svaka reč istinita.

– Znaš, Gizi, šta je novo? – zaludivao ju je jednom prilikom. – Danas sam razgovarao sa starijim Dulijem, znate sa onim crnomanjastim zastavnikom koji je na odsustvu tu u komšiluku. Raspitivao se za vas.

Giza je, sva srećna, pocrvenela. Odavno su je ismevali zbog Dulija i znalo se da se on dopada devojci.. Po devojačkom običaju ona je to poricala, ali se videlo da veruje Jančiju.

– Šta je rekao, Janči?

Janči je, ne trepnuvši, nastavio da laže.

– Rekao je da ste vi veoma lepa devojka. Dopadate mu se i rado bi se oženio vama, da nije rata...

Gizu su na trenutak pozvali. Ester je, zaprepašćena, napala Jančija.

– Lažeš! I ja sam bila sa Dulijem. Ni reči nije rekao. Zar te nije stid? Šta to govoriš Gizi?

Uhvaćen u laži zbunjeni mangup nije znao šta da kaže.

– Pa, jer je zgodno... Zar ne vidiš da se raduje?

U to vreme se sve češće sretala sa znacima koji ukazuju na ljubav i otkrivaju je. Već ju je zaprepastio poneki slučaj, koji je posle zaokupljao njenu maštu i o kome je razmišljala. Na primer: jedna devojka iz Kišteleki ulice je rodila dete. Dobro ju je poznavala, bila je nepune dve godine starija od nje, nekada su se zajedno igrale.

Punačka zanatlijska ćerka je dotle grčila mladog Dulija, koji je bio na odsustvu, dok nije nastradala. Kada je shvatila da je trudna, on je već odavno bio na frontu, gde je pao u zarobljeništvo pa nisu mogli ni da ga pozovu na odgovornost. Devojka je pobešla u Reske kod poznanika. Otac je pošao po nju, pa ju je, prisilivši je batinama, po čiči zimi, po pola metra visokom snegu vratio kući i odveo lekaru da uklone sramotu, ali više nije bilo pomoći. Bilo je kasno, bila je u petom mesecu trudnoće. Dete je ostalo, a o petnaestogodišnjoj devojci-majcu su jedno vreme svi pričali. Giza je noću plakala, ali se i radovala što se oslobodila zastavnika i što ona nije postala žrtva.

Ester su plašile takve priče, padale su joj na pamet razne budalaste misli. Napunila je trinaest godina, kasno se razvijala, ali su se već i kod nje razaznavale ženske obline. Njeno punačko dečje telo je počelo da se razvija, da se sužava u struku, a kukovi su dobili nov oblik. Usplahireno je posmatrala samu sebe. Šta se to s njom dešava? Zaprepašćeno je pomišljala da je u drugom stanju. Kad je nisu videli, pipala je kukove, a kad bi je ukućani pogledali, preplašeno je proveravala njihove oči, pitajući se da li su приметili.

Kao neko ko ide grešnim putem, sačekala je jedno mirno popodne. Zaključala se u sobu, spustila zavese na prozoru, zavirila u svaki ormar, plašeći se svedoka. Brzo je skinula donji veš pa je odnela stolicu pred zidno ogledalo i popela se na nju. Srce joj je snažno lupalo. Iako u sobi nikog nije bilo, iako je bilo i mračno, ona se ipak ustezala. Da učini to? Na trenutak se, uplašeno buljeći u ogledalo, našla suočena sama sa sobom, zatim je zatvorila oči i polako podigla suknu do struka. Zatim je otvorila oči i začuđeno osmotrila blago zaobljena ženstvena bedra po kojima se razlikovala od svoje braće.

Drugi događaj koji je znatno uticao na nju dogodio se kod kuće u spavaćoj sobi. Još nije bila prodrila u tajne ljubavnog života, ali se stalno sudarala s njima kao sa tvrdim zidom i posle je iskidanih živaca razmišljala o njima. Smatrala je ga je neobičnim, nerazumljivim, kako bi inače mogao tako da izokrene ljude da ih ne možeš prepoznati. I najpitomija lica postaju neviđeno plahovita!

Za vreme tog Esterinog zimskog raspusta Modranica je poboljevala pa je želela da dete spava pored nje u spavaćoj sobi. Vrata koja su vodila u spoljnu sobicu bila su preko noći otvorena. U toj sobici je spavala Gizi, kad je bila kod njih. U večernju zabavu je spadalo i to da ismevaju postupke te malo trapave devojke, koja se bučno svlačila, potom se, sedeći na krevetu, onako dečje glasno molila. Posle nekoliko trenutaka, pošto bi se nemarno bacila na krevet, već je spavala. Modranica je noću češće ustajala da je pokrije, a sutradan su se ponovo zabavljali na Gizin račun, jer je opet zbacila pokrivač pa se pručila i spavala kao top.

Jedne noći se Ester probudila, jer je u spavaćoj sobi gorelo svetlo. Očev krevet je bio prazan, a mati je ustala i pošla u drugu sobu. Esti se uspravila u krevetu i pogledala u drugu sobu. Giza je spavala ispruženih ruku i nogu, glasno hrčući. Modra je stajao pred Gizikinim krevetom i posmatrao je. Čudne su bile prigušene reči njenih roditelja, promenjeni izraz lica kojim su gledali jedno drugo.

– Šta ćeš ovde?

– A šta ćeš ti ovdje?

Nije shvatala razvoj događaja u tom napetom trenutku, s jedne strane zaprepašćenje, a s druge stid i iznenadni gnev. Samo zagušljiva spavaća soba zna noću za ovakve tajne, za ovakvu razdiruću plahovitost. Kao da je vazduh bio pun varnica i od njih su iznutra kao jasike drhtala oba ljudska bića. Opet su bili u spavaćoj sobi, vrata Gizikine sobe su zalupili. Možda su i zaboravili na dete koje se, užasnu-to, šćućirilo u krevetu; slepi, gluvi, van sebe, bili su svoju bitku. Ester je užasnuta gledala njihove oči pune mržnje, verovala je da je život odraslih prekrasan, nešto neuhvatljivo. Nije shvatala ovu borbu, zbunjeni, zgađeni otpor majke, besno, ponižavajuće navaljivanje oca. Pa i ovako se može ljubiti? Modraničino telo se ukrutilo od odbojnosti.

– Ne, nikad više!

Ester je mislila da otac hoće da ubije majku pa je vrisnula.

– Ne diraj mamu!

Onda su je primetili. Pustili su jedno drugo. Modranica se svojim uzdrhtalim telom priljubila uz nju, pokušavajući da je smiri, ali je Ester još dugo bila vruća, bacakala se na jastuku, jedva su je umirili. Još pre završetka raspusta zbog uglja želela je da se vrati u samostan.

XIV

Fijaker jednopreg je uz trzaje vozio Bulevarom prema kući. Izgleda da je stari konj iznemogao na julskoj vrućini, užareni kamen mu je pržio kopita, zato je tako nemilosrdno trzao fijaker. Kraj kočijaševih nogu nalazio se veliki porodični kofer natrpan Esterinim haljinama, knjigama, a na njemu posteljina, umotana u čaršav i zavezana kanapom.

To što nose kući posteljinu, značilo je da Ester konačno napušta samostan.

Nije se bunila. Naime, planirali su da posle četiri niža razreda ide u učiteljsku školu i da nadalje stanuje u samostanu, ali kad su je Modranica i kuma posetile posle dužeg vremena, njeno lice ih je uplašilo. Složile su se u tome da nikako ne mogu više tu da je ostave. Poslednje godine je retko dolazila kući pa i onda na kratko, a i one su je zanemarile zbog raznih događaja. Kada su je videle pre ispita, zaprepastila ih je promena.

Tokom poslednje godine Ester je mnogo narasla i uozbiljila se. Lice joj se suzilo, a izduženo telo je postalo skoro neprirodno prozračno. Bila je bleđa i prozirna kao staklo, kao neko ko ne izlazi na vazduhu. Uplašile su se od nje. Možda su do toga doveli ispiti, savesno učenje, ali je i smrt sestre Seren veoma delovala na nju. Događaji koji su je pogodili, postovi, molitve, mnoga odricanja doveli su do toga da je kao nešto strano okretala novu haljinu za ispit, male lakovane cipele zaobljenog

vrha, čime su je iznenadili.

– O, pa zar i ja mogu da imam tako nešto?

Njen tanki nos njušio je vazduh. Kumina namirisana čipkana bluza digla je mirisni veo sa nekog drugog, privlačnog sveta, a uske ali grube majčine ruke probudile su poznata osećanja. Šta još traži ovde? Sestra Seren je umrla, a tamo je čeka dom. Ruka joj se priljubila uz majčin dlan i činilo joj se kao da su oduvek stojale tako držeći se za ruke.

– Ne marim, idem kući!

U fijakeru je sedela uspravno u beloj haljini za ispit. Nogu je malo ispružila do prednjeg sedišta i, pomerajući stopalo, posmatrala igru sunčevih zraka na lakovanim cipelama zaobljenog vrha.

Nije šala, da li je ova nežna devojka stvarno ona?

Kao da su je posle dugog sna probudili, tako je posmatrala grad, prolaznike, prepodnevnu uličnu vrevu. Sve je bilo na dohvat ruke, pa ipak kako je sve do sada sve to bilo daleko od nje. Mogli su da umru, a da ona to i ne zna, mogli su da budu opijeni radošću, a da njoj ništa ne pripadne, pored nje su prohujali događaji koje je primećivala tek toliko kao kad neko iza zatvorenog prozora čuje daleku buku, pa iz navike okrene glavu u pravcu zvuka.

Znala je da se rat završio, da su se vojnici vratili kućama. Kada su je posećivali, pored domaćih vesti je ponešto doznavala i o drugim događajima. O svom domu je uvek dobijala nove, mutne slike. Njen otac je oduvek voleo goste. Kúpio je strance, nepoznate ljude, koji su slučajno navraćali u carinarnicu, samo da bi imao sagovornika, pajtaša u piću, nadajući se da će zbog stranca izbeći porodična prebacivanja. Jednom su kod njih spavali vojnici koji su se vraćali kući, drugom prilikom grupa nemačkih oficira koji su se povlačili, zatim su tu taborovali mladići iz narodne garde. Oni su pod Pištiјevom komandom odatle polazili u patrolu. Ugostili su poznate crnoberzijance koji su, iskoristivši uzburkani svet, na sve načine hteli da se obogate, zatim su stigla dva francuska oficira iz grupe koja je bila stacionirana u Segedinu.

Događaji su se ređali. Samostan je postavio prigušivače za vesti i Ester ih je slušala izdaleka, bez dubljeg razumevanja. I nju su događaji prosto vukli za sobom kao većinu ljudi posle rata. Bila je apatična, nije ih shvatala.

Sunce je peklo, kuće i pločnici su se usijali, to je bila sadašnjost. Konjska kopyta su, kliznuvši povremeno, oštro odzvanjala po asfaltu, a ona je u beloj haljini sedela pored majke i poneki prolaznik bi se okrenuo za njima.

– Bože, ni teta Paraši je nije prepoznala!

Kao da se budila iz neke utrnulosti, redom je prepoznavala kuće, radnje. Fabrika cigara ju je pozdravila šištanjem, njena trava, poznato drveće duboko su je ganuli.

– Razmisli, moraš da nas se sećaš!

Je li to carinarnica? Ova žuta, izbleдела državna zgrada? Gledala ju je novim očima, kao da je prvi put vidi. Naravno, bila je ista, ništa se nije promenilo, samo što ju je drukčije pamtila. Svakog trenutka joj je bila bliža i pronalazila je boje, glasure, mirise koji su je vezivali za nju.

Zbunjeno, ustežući se rukovala se sa carinicima sa kojima je nekad bila u velikom prijateljstvu. Njen otac je hteo da je digne uvis kao nekada, onda je primetio da mu doseže do ramena. Trknula je, pretekavši majku, na sprat. Stari uglancani rukohvat, niz koji su nekada u teškim situacijama, ne plašeći se opasnih krivina, za tren oka skliznuli, zaškripao je kad se oslonila na njega. Sluškinjica je ribala hodnik. Prolila je po njemu vodu i sad gaca po njoj, trudeći se da je pokupi velikom krpom.

– Ovo je Mari – objasnila je Modranica – znaš ona koju smo najmili. Više nisam mogla da izdržim trčkanje, stalno spremanje iza toliko neurednih dečaka. Mari je, smešeći se, ustala, keceljom obrisala ruke i pružila joj desnicu.

– Dobro došli, gospođice.

Nije bila mnogo starija od Ester, najviše nekoliko meseci. I ona je imala dečje lišce, samo što je Mari bila rumena i guzata (kako kažu u okolini Segedina), nabori suknje su joj bili ispupčeni na kukovima, a na kratkim zdepastim stopalima prsti su se sastavili od debljine. A Ester je bila vitka, sa uzanim stopalima u lakovanim cipelama i bela.

Dečaci su nešto poslovali u đačkoj sobi, sada već momačkoj. Bili su zauzeti pripremanjem nekog letnjeg bala. Pišti, večiti inicijator, koncipirao je pozivnice, dok su ih njegovi šegrti, oni manji, pomoću olovke i lenjira izrađivali.

Ester se zaustavila u vratima i uz veliku galamu koju je njeno pojavljivanje izazvalo, uz bojažljiv osmeh prihvatala da je poljube. Morala je da pronađe svoju braću u njihovom novom liku. Je li to Pišti, ovaj snažni mladić sa plavim brkovima? Da, kad se nasmešio, bio je onaj stari. To što je bio vojnik učinilo ga je starijim u njihovim očima, a i on sam, kao da joj je otac, snishodljivo ju je poljubio. Đusi je bio loš učenik, ponavljao je jedan razred pa su sada on i Dežeka zajedno maturirali. I njih je bilo teško prepoznati u novom izduženom liku. Đusi je, po starom običaju, svojim koščatim prstom udario Ester po licu od čega joj se, navodno, ispupčio nos.

– Kako si, Zuza? Ala si narasla! Dežeka ju je, praveći se ozbiljan, odmerio.

– Pa, izgleda mršava.

Miši ni posle Esterinog ulaska nije prekinuo posao, kako ni na trenutak ne bi posumljali u njegovu revnost. Samosvesno je sevnuo očima na Ester, zatim je namignuo majci, kao da sve zavisi od nje:

– Mama, hoćemo li Moricku (to jest Ester) povesti na bal?

Mišiki nije priličilo da se očinski ponaša, tek je završio šesti razred, ali je uvek bio prodorno dete koje ni u kom pogledu nije htelo da zaostane za starijima ni u jelu, ni u piću, niti u nošenju dugih pantalona, niti u odlaženju na bal... Bio je to starmali, mršavi dečak užagrenih očiju, koga su dvadeset pet-šest godina stare ratne devojkice još htele da dignu u krilo, dok se on frkćući branio. Stalno je nosio svoju krštenicu kako bi mogao da dokaže da je napunio šestnaest godina.

Malo po malo je pronalazila dom, svoje. Ali iako su se u njoj stara osećanja obnovila, u srcu se još uvek zadržala izvesna otuđenost. Mada je sve zatekla kako je i bilo. Zid stepeništa je uvek bio omalan ovom sivo-belom bojom. Pod novim slo-

jem boje probijale su se stare škrabotine dečaka i nepristojne reči. Na krevetima u spavaćoj sobi još su se prostirali stari crveni vuneni prekrivači, iznad noćnih stolica smešile su joj se slike anđela čuvara. U gostinskoj sobi je na somotskoj presvlaci namestaja pronašla rupice koje su izgrizli moljci, u staklenoj vazi na klaviru slamnato cveće, u ormarima miris naftalina.

Pred prozorom na spratu klanjali su joj se bagremi. Pogledala je prema travnjaku. I sada je tamo čeprkala živina i ćurke. Sakriven u granju i sada je pevao kos.

– Eeee-ioo. Eeee-io.

Sve je bilo po starom, pa ipak sasvim drukčije. Probala je nove haljine koje su kao iznenađenje bile raširene na krevetu. Prvi put su sašivene po modi odraslih devojaka. Ogledala se u ogledalu, hodala gore-dole po sobi, vrtela se u nabranoj, šarenoj dirndlici, u ružičastoj haljini sa volanima.

Da li je to moguće? Je li to ona, ta malo tuđa visoka devojka?

Stvarnu promenu je nalazila kod poznanika, što je njihova okolina jedva primećivala, ili je već prešla preko toga. Esteri je posle dugog odsustva padalo u oči i zaprepašćivalo je što ljude ne vidi onako kako ih je videla svojim dečjim očima i zadržala u sećanju.

Mati ju je prvo odvela kod Boroševih. Nisu mogli da je prepoznaju, ali i njoj se srce steglo. Nije umela tačno da kaže šta je osećala, ali kao da je vazduh bio pun prigušenih događaja. Njena mati i Boroška razgovarale su kao obično. Boroška je i sada smišljeno, malo sporije izgovarala reči, kao i pre, samo što je imala dublje podočnjake i ponekad se nekako čudno zagledala u jednu tačku.

– Janči nije kod kuće – reče Esteri, na što je ova pocrvenela. – Skita negde, ali očekujemo ga svakog trenutka, u ovo vreme se obično vraća kući.

Boroš je bio na bolovanju. Kada su Ester i njena mati stigle, ležao je besposlen na suncu, posle je sa gošćama otišao u sobu. Ester je primetila da on mnogo govori, skoro je stalno on govorio. Njegove žestoke reči su se odnosile na rat, revoluciju, Rusiju, loše sisteme, prevrate... Bili su to pravi govori, više se nije obraćao prisutnima, već kao da se nalazio pred brojnim auditorijumom. Kao što je u svojoj mašti, verovatno, želeo, na taj način je velikom svetu iznosio svoje teške jade.

Kad je neko drugi govorio, zbunio bi se, pucketao prstima, ustajao, hodao po sobi, pokušavao da sedne, ali ga teme daleke njegovim mislima, ženske teme, nisu interesovale. Pravio je grimase, ponovo ustajao, hodao gore-dole i odjednom nestao iz sobe. I Ester je počela da zeva u svežem, zamračenom stanu pa je izašla na vazduh.

Boroškine morke su trčkarale po dvorištu, njen žuti šeboj je u bašti zanosno mirisao. Ester je podigla lice prema suncu i duboko disala da se oslobodi pritiska u grudima koji ju je zahvatio u sobi. Sa kraja dvorišta čula je udare ašova pa je pogledala u tom pravcu i videla Boroša. Spuštene glave, oznojana čela kopao je zemljani pod otvorenog obora. Kraj njega su stajale taljige u koje je bacao iskopanu zemlju i odvezio je u baštu. Prošao je taljigama kraj nje, ali njegove mutne oči nisu videle gošću koja od zaprepašćenja nije mogla ni da se pomakne.

Janči se vratio i sišao u dvorište kod Ester. Komičnom ozbiljnošću izdaleka je

salutirao.

– Da li me prepoznaješ?

Bio je to onaj isti razbarušeni momak, samo što se silno izdužio. Primitio je šta Ester posmatra, uhvatio ju je za ruku i odvukao odatle. Možda se stideo i da bi prikrio stid, ismevao je oca.

– Ne gledaj ga, ne voli da ga vide.

– Ali zašto to radi? – šapnula je Ester.

Dugajlija u apaš-košulji je slegnuo ramenima.

– Otkad se vratio iz rata, više puta je to uradio. Nema mira ako ne radi. Danju iznosi zemlju, a noću je radnik vraća. Kad se umori, bar se smiri.

Kraj leje sa šebojem bila je klupa. Seli su na nju. Janči je odrastao pod uticajem događaja iz proteklih godina. Bio je i šegrt, ali je i odatle pobegao. Otišao je da traži posao sa dva svoja drugara, upoznao je skitalački život, ali je već posle nekoliko nedelja stiglo pismo s one strane Dunava: “Mama, šalji lov, gladujem”. Boroška je u uobičajenom stilu odgovorila: “Love nema, vrati se kako si otišao”. Janči se vratio odrpan, peške. Od onda se malo smirio, ponovo je pohađao metaloprerađivačku školu. Počeo je da se momči, postao je kicoš. Upotrebljavao je kolonjsku vodu, kosu je češljao na razdeljak.

Zavalio se na klupi i svoje momačke oči bezobrazno uperio na Ester, ali je ova uhvatila njegov pogled, zagledala se pravo u njegove u sunce uperene zenice i, gladeći haljinu, nevino upitala:

– Kaži, jesam li narasla?

Janči se osmehnuo.

– De,de, ljuska od jajeta još ti je na leđima.

Sunce je sijalo, šeboj omamljujuće mirisao, Janči je, po običaju, govorio ko-ješta, a njima iza leđa Boroš je poremećene svesti, s bezumnim naporom, dahćući, nosio zemlju. Činilo mu se da će tako možda ispraviti propuste ratnih godina.

Kod Cekuševih je očekivala veću žalost. Prilikom ulaska mati joj je stisla ruku.

– Bilo šta da vidiš ili čuješ, ne čudi se.

Ester je znala da je Laci poginuo na Soči. Njegovi prijatelji su vratili njegov sat, novčanik, čitulju. Cekuševi su kod kuće uokvirili sliku crnim florom i od onda tako stoji. Drugog obeležja nije bilo. Roditelji nisu ni osedeli, nisu kleli, niti jadikovali.. Samo su ljudi počeli da pričaju čudne stvarari o njima. Navodno su posećivali spiritualističke krugove i tamo razgovarali sa pokojnicima. Noću im je pucketao nameštaj, slike su padale sa zidova, i umesto da beže iz te avetinjske kuće, oni su se, srećni, zabarikadirali u njoj. Anuca se udala, ali nisu voleli ni da ona često navraća sa svojim mužem. Muž joj je bio pešadijski poručnik, svetski čovek, ateista i njegovo ruganje ih je ljutilo i remetilo njihove seanse.

Na prvi pogled promena se nije uočavala. I Cekuš i Cekuška su bili oni snažni, zdravi ljudi. Smešeći se, vedro su dočekali svoje gošće. Pomilovali su Ester. Kako je porasla.

– Vidi, ima oči kao što je naš Lacika imao, – reče toplo žena, okrenuvši joj lice

prema suncu.

Cekuš je zagledao Ester i potvrdno klimao glavom.

– Stvarno, ima u tome nečega...

Kasnije, za vreme razgovora, otkrila je šta je kod njih neobično. Vedri su, ljubazni, veseli, ali im se raspoloženje ne menja. Nekada su znali da preteraju, bili su bučni, vikali su, a kada bi se naljutili, postupali su po svom zdravom osećanju i upadali u drugu krajnost, oči bi im sevale, psovli bi. Koliko li su puta u besu ošamarili Lacija već kad je bio vojnik-regrut, ako bi se usudio da se suprotstavi, mati bi se izdigla na prste i ošamarila ga. Sada kao da je stvarno došao pokojni sin, kao da je svaki put kad bi planuli u gnev stajao ispred njih i zadržavao im ruku.

– Stoj, to se ne sme!

Glas bi im utihnuo, ruka zastala u zamahu i tiho, postepeno vraćali bi se u uobičajeni kolosek. Kao da se u njima krv jagnjeta pomešala sa istom količinom lavlje krvi, a sad ih je neko operisao pa je sva lavlja krv iscurila i samo jagnjeća ostala.

Progovorili su o Laciki. Ester je sa zebnjom slušala. Smrt ju je uvek zanimala i još uvek je u srcu čuvala potresni odlazak sestre Seren. Privukla se bliže Cekuški.

– Teta-Ilona, molim Vas, recite kakav je bio Lacikin poslednji pozdrav? Da li je Laci znao ili osećao da će umreti?

Cekuška je zažmurila.

– Ne znam, sine, nismo sačuvali njegova pisma. Mislim da ih je Anuca pokupila i odnela, kad se udala... uostalom mi smo mu mnogo bliži.

– Teta-Ilona, zar ne žalite za njim? – upitala je čudeći se.

Cekuška se nekako čudno, sažaljivao nasmešila

– Ne treba žaliti, sine... on je već srećan, veoma srećan, mnogo je srećniji od nas.

Ester je prvi put čula o blizini zagrobnog sveta, o životu mrtvih koji se, navodno, kreću među nama, daju znake i neki, kao anđeo čuvar koga je odredila neka viša sila, prate čoveka. Štaviše, i duša živog čoveka zaluta i, smestivši se u telo za to pogodnog čoveka, kazuje svoje žalbe i prigušene želje. Jeza ju je hvatala od tih stvari, ipak je neizrecivo želela da dozna nove pojedinosti. Uključila se u razgovor.

– Sad ću da kažem – cvokotala je – pre no što sam o tako nečemu znala i ja sam osetila nešto slično. Kada je sestra Seren umrla... znate, ona koju sam tako volela, nekoliko dana posle njene smrti često sam osećala da stoji kraj mene. Postoji jedno mesto u bašti samostana, kad bi stala na njega, tog trenutka bi je osetila tako blizu i živu – treba samo da pružim ruku pa da je dotaknem. Noću sam plakala, kukala da dođe. Opatice su mi govorile da ona ne može da počiva u miru, jer ja suviše žalim za njom. Savetovale su mi da se molim, da se ispovedam i pričestim i da u molitvama molim Boga da se obe smirimo.

Dok je pričala zenice su joj se proširile i Cekuška je, pogledavši u njene već poznate vidovite oči, osetila novu naklonost prema njoj. Modranicu su pozvali kući, domaćica ih je zadržavala. Neka bar Ester ostane, možda će Anuca doći kući pa nek se sretnu. Modranica je nerado pristala.

Anuca nije došla, ali je umesto nje došao novi poznanik Cekuševih, neki bogalj koji je na spiritualističkim seansama imao ulogu medijuma. Ester se plašljivo priljubila uz Cekušku, ali je napeto pratila čudne, verom nadahnute reči ovog čoveka, koje su Cekuševi slušali kao otkrovenje. Stresla se, kada je jednom, tokom govora, pogledao u nju.

– Ala si ti sada daleko, devojčice!

Ester je umela da odluta u mislima to je mogao da zapazi bilo koji pažljiviji posmatrač, ali to što je prvi put čula i to iz usta ovog čoveka sablasno prodornog pogleda, delovalo je zastrašujuće.

Cekuš se nasmejao.

– Ti ne moraš da ga slušaš!

Napetost je popustila pošto se malo isteglila pa je zahvalno gledala u domaćina. Pogled joj je slučajno pao na sat.

– Moram da idem, kasno je.

I Cekuška je bacila pogled.

– Još je svetlo, odmah ćeš biti kod kuće. Ispratili su je. Zadržali su je još malo pred kapijom, opraštajući se. Sačekali su da Ester krene pa su još malo gledali za njom.

– Odmah ću biti kod kuće – viknula im je kao odgovor. Kad stignem na Bulevar, za deset minuta sam kod carinarnice.

Htela je još nešto da kaže, osvнула se, ali su oni već bili s one strane kapije. Čula je kako su povukli rezu, kako tapkaju po dvorištu, jedna vrata su se zalupila i ona je sama stajala na putu. Pogledala je oko sebe. Odlomci malopredašnjeg razgovora su se rojili oko nje. Lišće na drveću joj je šušalo nad glavom, lagani vetar je savijao grane, a sa jezera su dopirali tajanstveni glasovi. Na ulici ni žive duše. Još nije bio pao mrak, već je bio onaj mistični prelaz sutona u več.

Strah koji ju je obuzeo upozoravao je na svaki šušanj, na svaki šum. Da se nije stidela, najradije bi se vratila. Koliko puta je prevaljivala ovaj put kad je bila mnogo mlađa, pa i kasnije. Sa kakvom je razigranom lakoćom protrčala ulicama pa bi se, stigavši na Bulevar sva zadihana, osvrtala, i mahnuvši rukom, krenula asfaltnim putem. Kraj ograde Rokuškog jezera sa deset udisaja stizala bi do livade, a s njenog kraja se već žutela carinarnica.

– Pa kratak je put – tešila je samu sebe.

Digla je glavu i krenula. Nije se osvrtala ni desno, ni levo, išla je pravo napred. Pred njom je protrčao jež. Male nogice su ga brzo nosile, ali se odjednom sklupčao, isturio bodlje i zaukavši se, skotrljao na kolovoz.

– I ovaj se boji – pomisli Ester pa se nasmeja.

Glas joj je zazvučao neobično, strašno, pa je preplašeno učutala. Oborila je glavu, ustremila pogled na trotoar na koji je drveće bacalo bezbrojne senke. Upiljila se napred, ali je isprekidanim dahom osluškivala unazad. Kao da ju je neko uhodio, vrlo određeno je osećala da se neko nalazi iza nje, polako je krišom prati, mogla je da čuje bat njegovih koraka. Iznenada je stala, prestao je i šum, i onaj drugi je stao. Počela je da žuri, i onaj drugi je požurio.

U Ilona ulici nije sreća nijednog prolaznika, kao da su prokleli okolinu i Bulevar je bio prazan. Svetiljke su već bile upaljene pa je svetlo koje se slivalo iznad kolovoza obrazovalo mistični tunel. Bacila je pogled duž puta sve do kraja, gde se ukršta sa centrom grada, nigde nikoga, ni kola, ni tramvaja. Pa zar su svi napustili ovaj grad? Trčala je posred ulice gde su gorele svetiljke. S jedne strane ju je štitila taraba oko jezera, a s druge drveće na livadi, koje je šušalo. Stalno je osećala neko strašilo za leđima. Što je jače trčala, tim jače je i ono trčalo za petama.

Neće bezumno da se plaši, mislila je. Skupila je svu hrabrost pa je snagom volje stala u mestu. Šuštanje iza nje je nekako čudno zazvučalo. Polako se okrenula. Očekivala je nešto strašno, ali nikog nije videla. Put je bio prazan i tih, samo su senke drveća igrale iza nje. Bila je sama, sasvim sama, sopstvenim očima je to videla. Strah je nije prošao. Još je strašnija ova samoća, biti sam, trzati se na svki šušanj i osećati prisustvo nevidljivog neprijatelja.

Možda je zaostao? Polako, oprezno je koraknula, jedva dodirujući nogom tlo. Šum iza nje nije šušnuo. Opet je stala i ono je. U naglo nastaloj tišini zadržala je čak i dah, tako je napregnuto slušala, ali se ništa nije čulo. Uzalud je napregla sve živce, samo su grane šušale pod naletima vetra, čas bolno, čas preteći, a negde daleko, vrlo daleko u gradu zvonio je neki tramvaj. Obema rukama se uhvatila za grudi da smanji snažno lupanje srca, ali više nije smela da se osvrne!

Čak i da ne vidi nikoga i onda je strašno pogledati unazad u ništa, u samoću, kada stvari poprimaju preteće oblike, do nas dopiru zastrašujući glasovi i u mašti nam se cere avetinjska lica, a užas dolazi, približava se, tu je iza nas. Užas ju je naterao da pojuri. "Što brže, što brže, joj, samo da je ne zadesi neka nesreća." Od žurbe i straha se oznojala, ali sad nije bila umorna, užas joj je uvećao snagu. Raširila je ruke da ne padne, skoro da je zažmurila i tako je letela kući.

O, više nije bilo daleko. Već se videla stanica, a kraj nje i carinarnica. Sa perona se čulo ohrabrujuće šištanje ranžirne lokomotive. Na pragu carinarnice stajala je neka žena, zabrinuto je gledala u pravcu grada. Prepoznala ju je, bila je to njena mati, njen zaštitnički zagrljaj ju je čekao. Sigurno je htela da joj pođe u susret. Htela je da vrišti, ali nije mogla ni glasa da pusti, samo je pružala ruke prema njoj. Joj, samo da je ne stignu dok ne dođe do nje. Možda bi umrla na licu mesta da ju je u ovom trenutku neko dotakao.

Tako je trčala i kao mala za vreme letnjih olujnih noći. Kako se bojala sama, kada bi je vetruština probudila. Koliko se plašila munje koja bi zasvetlela kroz zavesu. Bilo je strašno slušati grmljavinu koja je tresla zidove. Zapušivši uši, vrišteći bi iskakala iz kreveta i bežala majci. Kroz praznu, mračnu sobu, koju je samo povremeno osvetljavala izlomljena svetlost munje, trčala je zatvorenih očiju. Koliko li je puta njena bosa noga zapinjala o dugačku spavaćicu dok ne bi stigla. Verala se, penjala u zaštitnički zagrljaj, svojim tanušnim dečjim telom se srećna pribijala uz majku i polako smirivala. Posle toga je moglo da seva, da grmi, mogao je ceo svet da se ruši, više se nije bojala, nalazila se na bezbednom mestu.

Gušeći se od trčanja, bez snage, srušila se na prag i grčevito je obujmila majčinu suknju.

– Za Boga, šta ti je?

Majčina suknja koja je avetinjski šuštalala raširila se oko nje. Samo je vetar cvileo napolju, strašila nigde nije bilo. Pluća su joj opet proradila, širila su se. Kao da su čelični obruči pucali i otpadali sa nje, tako je otpadao užas. Digla je glavu, još je podrhtavala, pritiskala je majčinu ruku, ali se već hrabro, tiho osvrerala. Bila je kod kuće.

– Ne znam, mama... bilo je strašno. Zahvatio ju je umor, ali je ipak ustala i radozno pogledala niz put u tajanstveni, strašni mrak. Znala je da strašilo ne postoji, da ga nigde nije ni bilo, da ju je samo strah, onaj užas gonio do kuće. Glasno se nasmejala u ništa i na senke, nosioce užasa, isplazila jezik.

XV

Moglo je da bude oko devet sati uveče. Ester je nameštala krevet u gostinskoj sobi koju su proglasili njenom. Još nije želela da spava, smetalo joj je što u kući vri kao u košnici. Momci su se opet sastali sa svojim drugovima, kartali se i galamili u momačkoj sobi. Pošto je završila posao, ugasila je svetlo i tiho otvorila žaluzine, nalaktila se na prozor i gledala u noć, slušala galamu.

Napolju je bila prekrasna svetla noć. Ne samo da je mesec sijao, već su pri tlu letnja isparenja svetlela kao neka beličasta magla. Kao da je okolina carinarnice plovila u belom moru snova. U okviru i pod zaštitom prozora na spratu, sa zadovoljstvom je kupala svoje lice u očaravajućoj beloju svetlosti koja se sjajnim nitima provlačila kraj nje i u novom svetlu pokazivala crvenu gostinsku sobu. Nalegla se na prozor, glavu je spustila na dasku i tako se divila noći.

Roditelji su već spavali, njihovo disanje koje se čulo iz susedne sobe umirujuće je delovalo. Prijatno je bilo što ima sopstvenu sobu, već je velika devojka. Samo da je malo starija pa da se posle života u samostanu i njena osećanja probude, da nije još uvek u duši nezrela devojčica.

Do nje su dopirali opojni mirisi trava i drveća., pred licem su joj promicali podebeli noćni leptiri, spavala je Rokuška stanica, pred njom se nemo presijavalo Rokuško jezero u svoj svojoj čarobnoj lepoti. Jedina galama koja je remetila ovaj mir dopirala je iz momačke sobe.

Momačka soba sa posebnim ulazom nalazila se na drugom kraju hodnika, ali je kroz tanke zidove malih, sabijenih soba držaavne zgrade probijala galama i ometala Ester u razmišljanju.

Ovako je bilo skoro svako veče. Ili su momci lunjali po gradu, ili su im prijatelji dolazili opremljeni sa demižonima vina, pa su se često o ponoći kartali, zabavljali. U životu ima mnogo neshvatljivog. Možda je tome uzrok rat, oni mnogi vojnici koji su kao deca bili u ratu. Raduju se što su spasli život, osećaju da imaju pravo da se zabavljaju, da se džilitaju. Ko bi se usudio da protestuje?... Boroš je neshvatljiv,

Cekuševi su se promenili, a kod mladih se uticaj rata ovako ispoljava. Stariji žmure, svi su sad ovakvi. Omladina celog grada srlja iz zabave u zabavu.

Esterine prijateljice su joj govorile da je dobro što ima toliku stariju braću, svi njihovi prijatelji im dolaze u kuću, uvek ima društva. Ester se zamislila.

Da li je stvarno dobro što su joj tako blizu? Da li je dobro što ih vidi tako izbliza? Nasmešila se staračkim osmehom.

Devojke ne znaju šta sledi posle zabava i na šta momci liče u zoru! One vide samo lepo obučene, zgodne, učtive mlade ljude koji im se pridružuju na korzu, ljubazno im se udvaraju u društvu i na balovima ih pozivaju na ples. Istina, neverovatno su lepi pre nekog bala, onako očesljani, sa pantalonama ispeglanim na šav. I Ester im je rado pomagala pri oblačenju. Stavljala im je dugmad za manžete, spremala četkice za zube i kalodont, četkala šešire. Videla je kako su joj roditelji zadovoljni prilikom takvih priprema i pre svake zabave njihova mati nije žalila truda da joj sinovi budu kao iz kutije.

Svi su otišli na zabavu koju su momci priređivali u Kereškoj kafani. Modra kao srećni otac koji ima toliku odraslu decu, koja odlaze na balove čvrsto je odlučio da će se ovom prilikom spustiti do njih i piti sa svojim sinovima. Modranica je za tu priliku dobila svilenu bluzu, a Ester široku traku za kosu. Dugo su oklevali da li da je povedu, ali su se umirili, u ovoj haljinici za ispit može da se pojavi na letnjem đačkom balu.

Miši ju je zabrinuto zapitkivao:

– Moricka, hoćeš li umeti da razgovaraš?

– Što da ne?

– Pa tamo se ne priča o ispovesti i pričešću.

– Nego?

Ispitujući sestrično lice da li je nešto čula o tome, zaneseno je rekao:

– O lju-ba-vi.

Miši se najdetaljnije pripremio za svoju ulogu. Najozbiljnije je izučavao balske manire. Ugledao se na starije momke pa je u svoj notes beležio razne reči, obrte, duhovitosti. U njemu su se, na primer, nalazile ovakve rečenice: “Kako se osećate, draga?” “Da li vam se dopada naša sala?” “Nije vam pretoplo, gospođice?”

Ester ih u balskoj sali nije prepoznala, bili su ozbiljni, lepo su se ponašali. Prilikom otvaranja bala vrpeljila se na stolici, gledala desno-levo hoće li neko doći po nju? Neverovatno, Miši je bio najsvesniji svoje obaveze. Pod uticajem publike i otmenog raspoloženja, prilazio joj je ravnodušnim izrazom lica, ali je jednim okom ipak pazio hoće li ga Ester ismejati. Jednom nogom je opisao krug, poklonio se pred njom i pozvao na ples. Bio je komično ozbiljan. Ester je poželela da ga uštine da vidi da li je to istina? Umesto toga i ona je sa svečanim izrazom lica stavila ruku na njegovo rame pa su veoma ozbiljni igrali valcer.

Obavivši bratovljevsku dužnost Miši je se brzo oslobodio i ona je najveći deo bala provela na stolicama kraj zida, posmatrajući ostale. I tako je bilo lepo iz ugla, gledajući iza ramena starih alapača, posmatrati uskomešanu gomilu koja se talasala, nasmejane, čupave devojke, oznojane mladiće koji su brisali lice. Bili su intere-

santni i šaljivi bisevi, pomamni čardaši, mnoštvo šala. Pre no što se zabava izrodila u pijanku, ostale devojke su odveli kući, ali ona je morala da vidi i kraj bala, razbarušene igrače pijanih očiju, pijenje bez mere.

Modranica je sa dvoje najmlađih htela ranije da krene kući, ali je Miši stalno bežao od nje. Kada ga je tražila u sali, on bi klisnuo u baštu, pa nazad u salu. Modranica ga je pratila preteći mu prstom, ali bi on samo izdaleka, u prolazu, odmahivao rukom. Neee... nikako, neće ni on pre ostalih.

Ester je već pospano kunjala na jednoj baštenskoj stolici, zora je već počela da rudi kroz žbunje. U društvu više nije bilo nijedne žene, sve sami muškarci koji su urlali, udarali po stolu, pili. Morala je da vidi i jadni kraj Mišijevog zabavljanja. Stenjao je iza nekog žbuna, Dežeke je stajao kraj njega i držao mu glavu. Prepoznala ih je po glasu.

– Gurni prst – savetovao je Dežeke. – Pokušaj da povратиš, biće ti lakše.

U cik zore su ga Đusi i Dežeka na svojim štapovima odneli kući. Bio je to smešan povratak Dva starija momka su, smejući se grohotom, nosili Mišija koji je malo došao sebi. Držeći im se oko vrata mlatarao je na sve strane, pravio nered, pevao kao pijan čovek.

“Dvadeset jedan, dvadeset dva, tri

Jurišni vojnik je najbolji...”

Njihova mati je imala posla sa njihovim, takođe pijanim, ocem. Ester je nosila šešire. Pišti je bio na kraju kolone i on je koračao nesigurnim korakom. Ramenima se često češao o zid, pokušavao je da ide u korak sa Pištijevom pesmom i svojim štapom sa drškom u obliku pseće glave, udarao je takt po glavi mlađe braće. Zato se Ester smešila smeškom odraslih kad bi njene drugarice sa zavišću govatile: “Blago njoj, uvek ima veliko društvo.” Ona zna kako je, ona je znala koliko problema treba rešiti da bi mogla, na primer, da se raduje tako lepoj noći. Koliko puta mora da začepi uši, koliko puta da beži od njih, a koliko puta je teraju iz sobe kad pričaju grube viceve.

– Hajde, Moricka, sad idi, ovo nije za tebe. Gubi se!

U početku ju je radoznalost navodila da prisluškuje. Kasnije je već uzalud bežala iz sobe, uzalud se penjala na najviši stepenik za tavan, uzalud je stiskala glavu među kolena dok joj uši ne utrnu, ionako je znala šta sledi. Reči, grubo pevanje probijali su se kroz zidove, a prostakluci su sledili za njima i bolno joj doticali dušu, morala se suočiti sama sa sobom.

– Pa zar je takav život, tako izgleda u stvarnosti?

Neki noćni insekt je prozujao ispred prozora. Privlačila ga je svetlost i poleteo je prema prozoru na sobi momaka. U svetlosti koja se odatle probijala stalno je videla senke u pokretu. Znala je da će njihova zabava potrajati do zore. Ponekad odlaze da uzduž i popreko lunjaju po gradu. Njihova je ovim belim sjajem obasuta noć, mogu slobodno da tumaraju i mogu da se opijaju ovim mirisnim vazduhom. Često je razmišljala o tome kako je oni vide? Trebalo bi da bude mladić pa da s njima lunja, kako bi mogla shvatiti način mišljenja ovih obesnih, neukroćenih, lukkastih momaka.

Odjednom je dočarala lica Jančija Boroša i Pište Dulija. Ne zna zašto, ali je smatrala da su oni drukčiji, posebni. Kad bi momci govorili prostakluke, Tukam bi stidljivo skrenuo pogled sa Ester, kao da i nije tamo, a Janči bi svaki put mučno skrivao usta i zbunjeno bi se smejao. Zadovoljno je mislila na ove znake.

Lakat joj je utrnuo od pritiska na prozor, zatvorila je žaluzine, spremala se da legne, kad je začula galamu. Neko je izašao iz momačke sobe i krenuo hodnikom. Koraci su stigli do kraja hodnika gde se nalazila njena soba, a preko puta kuhinja u kojoj je spavala Mari u krevetu na rasklapanje. Prvo je pomislila da je ta osoba stala spram njene sobe, ali je zatim čula da je tiho pokucala na kuhinjska vrata.

Vrata kuhinje su se otvorila, čula je komešanje, šaputanje. Radoznalo je pritisla kvaku i izašla u hodnik da vidi ko je. Nije shvatala zašto nisu upalili svetlo. Pružila je ruku do prekidača i pritisla ga. Upalilo se svetlo. U hodniku je stajao Janči, zbunjen. Mora da je od Marike tražio vode, jer je devojka držala kantu za vodu na kolenima i upravo sipala vodu u čašu.

Janči je video Ester, brzo je pružio ruku da uzme čašu i nagnuo je. Možda neće morati da govori. Mari je, cereći se, raširenih nožnih prstiju stajala na pragu, bosa, čupava, u spavaćici kako su je digli iz kreveta. Janči je beskrajno dugo držao nagnutu čašu i sitnim gutljajima pio vodu. Prošao je minut, pa drugi. Ester nije razumela zašto mu je lice tako napeto, puno iščekivanja. Možda je pomislio da je njegova drugarice samo bacila pogled iz sobe i da će se odmah povući. Ali Ester se zadržala u vratima sve dok nije popio i poslednju kap. Pogledao ju je mračnim, ubitačnim pogledom, zatim je vratio čašu, okrenuo se i odgego u sobu gde su se veselili.

I Ester je ušla u svoju sobu da legne. Skupila se pod jorganom, jedva je disala, što je bio znak da razmišlja. Kroz žaluzine je probijala mesečina, svetle trake su stvarale neobične likove na zidu i podu, na crvenom nameštaju. Bog zna zašto je jecala. Pred sobom je stalno videla Jančikino lice sa onim stranim, mrgodnim izrazom kojim ju je malo maločas u hodniku skoro besno pogledao. Janči je bio vedar momak, navikla je, polagala pravo na to da mu se svaki put kad je pogleda u očima pojavi vragolasti sjaj. Hladan i sumoran je bio svet bez ovog osmeha. Čime li ga je povredila? Jedva se usuđivala da diše, a pre no što je zaspala, plačući iskrivljenim usnama, zarila je glavu u jastuk.

Ujutro su ona i Marika zajedno spremale momačku sobu. S užasom su gledale tragove poslednje terevenke, gusti, otužni dim koji se još zadržao, neuredno razmešteni nameštaj, rasuti pepeo, blato koje je pootpadalo sa cipela, bačene šibice. Zgađena, pokupila je prljave čaše za vino, upila krpom prosuto vino sa stola i pobacala raskvašene čikove.

Da je bila samo malo starija, nešto zrelija, oprostila bi im to što su protekli događaji naneli njenoj duši. Mari je sela nasred prljavštine, njeni uzburkani osećaji su izazivali skoro prijatnu utrnulost. Metlicom je čistila pepeo i povremeno se tajanstveno smešila. Kad je Modranica sišla u dvorište, cimnula je Esterinu suknju.

– Čučnite do mene, gospođice, ispričaću vam nešto lepo.

Ester je čučnula kraj nje i razrogačenim očima je slušala Marinu priču, koja je sa užagrenim očima pričala o događajima protekle noći.

Prošle noći su momci zakucali na njena vrata. Skinuli su cipele pa su u čarapama išli hodnikom da ih ukućani ne bi čuli. Dizali su jedan drugog na ramena kako bi provirili kroz gornji kuhinjski prozor, palili šibice da osvetle kuhinju. Prethodnog dana su kod nadzornika kuvali sapun pa je u uglu stajala kaca sa sodom. Jedan od mladića sa čarapama na nogama, zagazio je u nju, videli su se tragovi. Mari je, ki-koćući se, pokazala otiske nogu.

Ester je rukom prekrila usta i sramežljivo upitala:

– Da li je i Pišta Duli bio s njima?

– Jošte kako, on je prvi pozvao?

– A Janči... Janči Boroš, znate, onaj visoki koji je sinoć tražio vode?

– A, taj je bio vrlo ljubazan. Učtivo je govorio sa mnom, kao sa gosposdicom, vrhunac je bio kad mi je rekao: “Marika, zlato moje, pusti me unutra samo na minut.”

Bucmasta mala seljančica sa čulima koja su se budila, sa golicavom radošću gledala je na nedvosmislene znake muškog približavanja. U tome je videla uzbudljivu mušku želju, ne prljavštinu. Dok je Ester u svemu tome videla samo odbojno naličje, kao da je njene misli, sanjarenja dotakao hladni, otrežnjavajući vetar.

Počela je da izbegava momke. Svojim nesigurnim nogama kretala se po kući kao da stalno izbegava barice. Kad bi videla da neko od momaka razgovara sa nekom od sluškinja, kad bi samo nazrela neki slobodniji pokret, njena živa mašta bi izvodila zaključke i ona bi se, užasnuta, vraćala. Jednom je u sutonu videla kako neki par leži u travi. Trebalo je da donese zaboravljeno glineno pojilo za piliće, ali se od prizora ukočila, i ne proverivši da li se zaista radi o ljubavnom paru, okrenula se i strmoglavce potrčala nazad.

Više nije mogla nevino da se osvrne, crvenela je od pogledā. Ako bi se neko pijano muško oko zadržalo na njoj, batrgala bi se kao buba probodena čiodom, nije znala kuda da gleda, pa je najčešće ljutito iznervirna izlazila iz sobe da bi joj se telo oslobodilo ovih čudnih okova.

Jedno posle podne bila je sama kod kuće. Udarala je po tipkama klavira po čijim bučnim, raštimovanim žicama su svirali samo kad je bilo neizbežno, tokom velikih zabava, jer su se stideli stare napreve olabavljenih žica. Koristeći samoću, Ester je htela da nauči novu pesmu. Pevušila je, tražeći tonove. Neočekivano je banuo neki rođak, teta-Ninin bratanac. Tražio je dečake. Videlo se po njemu da je već pio i da ga sada goni dobro raspoloženje, voleo bi da nađe pajtaše za dalju zabavu.

Ušao je kod Ester u gostinsku sobu, dokotrljao okruglu tapaciranu stolicu do klavira pa je seo licem prema naslonu i oslonivši bradu na njega, počeo je da je ispituje. Bio je to muškarac od trideset – trideset pet godina vedra duha, malo brutalan, ali u suštini dobre naravi. Loša mu je navika bila što je voleo da je zadirkuje, pa je već u više navrata dovodio Ester do plača. Oči su mu se čudno caklile, navaljivao je.

– Odi, malecka. Šta se bojiš? Hajde, pogledaj me!

Zahtevao je da Ester priđe, da stane blizu, sasvim blizu. Stisnuo joj je ruku, cimao je i smejući se, posmatrao joj lice.

Devojčica nije znala šta da radi, ustezala se, pokušavala da skine sa nadlaktice čvrste prste, ali nije mogla. Suze su joj navrle na oči – onda ju je odgurnuo i počeo da joj se ruga. Ester se povukla u zaštitu prozora.

– Dođi, hajde da se pomirimo – otpočeo je iznova.

Znala je da ne valja opirati se pijanom čoveku, prišla je bliže.

– Oho, ne tako daleko. To nije red, odi bliže do mojih nogu, tu gde je ruža na tepihu. A sad daj čiki šapu!... Neću te pustiti dok mi ne daš šapu.

Stegao joj je ruku i, možda, nehotice privukao bliže. Ester se uplašila od užagrenih očiju, od pijanog daha kojim joj je dunuo u lice i mučno se otimala iz njegovog zagrljaja. Njene tanke nadlaktice su bile plavo-zelene od cimanja snažne muške ruke. Njen otpor je razgoropadio napitog muškarca, on ju je privukao sebi i još razdraženiji zbog njenog očajničkog otimanja, izobličena lica, čvrsto zagrlio.

Ester ga je gledala u samrtnom strahu i suočila se sa njegovom slepom, sebičnom, gotovo neobuzdanom, silovitom muškom požudom. Iz sve snage je pokušavala da se oslobodi i prodorno je viknula:

– Čika-Endre!

To ga je osvestilo. Kako ju je grubo privukao, tako ju je grubo odgurnuo, kao da ga je vatra oprljila. Skočio je sa stolice i psujući izjurio iz sobe.

Jedno vreme njeni ukućani nisu na njoj primećivali nikakve promene. Mada se još više povukla u sebe, nesigurno se kretala među njima i trzala kad bi joj se obraćali. Za vreme jednog ručka spustila je kašiku.

– Ne prija ti? – upita je mati.

– Ne znam, mama, tako je neobično, neće da siđe.

– Popij gutljaj vode.

Nije mogla da proguta ni vodu. Bila je bleđa, a čelo oznojano od straha. Modra je ljutito digao pogled sa tanjira.

– Kakva je to opet glupost?

Uveče je dobila napad, strpali su je u krevet. Dva dečaka su potrčala po lekara, a ostali su opkolili njen krevet. Pipali su joj čelo i puls.

– Šta osećaš, kaži?

– Ne znam, ovde me pritiska. Grči mi se stomak, grlo, nemam vazduha. Vaz... du...ha!

Pala je u nesvest. Preplašeni otvorili su prozor, trljali joj grudi, mazali udove sirčetom. Posle ovog stanja sa grčevima ona je, cvokočući zubima, sa udovima koji su se trzali kao kod igre sv. Vita reagovala na zov smrti.

Stari domaći lekar je kuckao po njenim leđima i ravnim grudima, prslonivši uho na kožu osluškivao je, ali ništa nije našao. Hteo je pobliže da ispita njenu bolest, seo je na stolicu koju su privukli krevetu i razgovarao sa porodicom.

Približavao se novi napad, razgovor se presekao. Ester je iznenada sela i ponovo se užas pojavio u njenim očima. Oslonila se leđima o zid i, ne videvši nikoga, preklinjući je pružala prozirne ruke prema majci.

– Mama, molim Marijin medaljon.

Modranica nije smela da se usprotivi pa je donela mnogo ismevanu kongre-

gacijsku traku koju su dečaci pred Esterom nazivali ogrlicom. Svetloplavu traku sa medaljonom joj je stavila oko vrata, preko bele spavačice.

Kao da se lekar smešio. Dečaci su se stideli zbog sestrinog ponašanja. Očekuje pomoć od ovakve nekakve posvećene trake. Modranica je objašnjavala. Govorili su o velikom uticaju samostana, dečaci su spomenuli njenu strasnu ljubav prema molitvi od koje su je polako odvikavali. Rugali su se opaticama koje sluđuju devoјčice. Ester je toliko klečala da su je ismevali da ima volovska kolena, još su i sada zadebljana od silnog klečanja i koža se ljušti kao krljušt. Da bi to dokazali lekaru, otkrili su je. Ester se, vrišteći, hvatala za jorgan, stidela se, krila za vreme razgovora koje su vodili tražeći joj lek, ali medaljon sa Marijinim likom nije ispuštala iz ruke.

Kada bi osećala da nailazi napad, pritiskivala bi ga na usta i držeći ga čvrsto isprepletanim prstima, ludački ga je branila. U tim trenucima ništa nije videla, niti čula, ruganja su bledela, šta se to nje tiče šta oni govore! Ali i drugi su prestali da se smeškaju pred zastrašujućim prizorom samrtničkog dečjeg lišca iskolačenih oči, koje je zapovednički gledalo u njih i teško dišući, smrtno ozbiljno zapovedilo:

– Molite se!

Kako su bili preplašeni, ruke su im se i nehotice sklopile na molitvu.

Pošto bi napad prošao, još strasnije bi stiskala medaljon. Stari lekar je pokušao da ga pažljivo izvadi iz njenih ruku.

– Ne sme se tako, devoјčice – prigovarao je. Ova velika pobožnost nije za decu. Molitve i razna odricanja treba ostaviti časnim sestrama, one su odrasle, izdržaće.

Ester nije znala šta se to s njom dešava. Protiv čega se to buni njeno telo i zašto se sukobila sa životom protiv kojeg se njeno telo grčevito buni. Šta je ona znala o bespoštednoj borbi između tela i duše, između čulnog i idealnog? Znala je samo to da više ne može da mašta, da ju je obuzeo mrak, da joj je glava teška i da buđenje samosvesti, kojem se grčevito opire, zaustavlja njene misli. Kada bi raspredala niti budućnosti, ljubav koja će naići, za koju već zna da je krenula, osetila bi vrtoglavicu, da je nešto guši i kao da su je udarili, njeno telo i duša su se grčili. Posmatrala je stvarnost, život koji ju je okružavao, lica dečaka.

– Pa zar je život ovakav? Zar će i ona morati živeti takvim životom?

Pala je u delirične snove. Buncala je o Boroševom zastrašujućem licu, o dusima koji će doći. Borila se sa Jančijem, u mašti ga je terala od sebe i ponekad bi, uz vrisak, izustila i neko drugo ime.

– Čika-Endre, ne!

Lekari nisu mogli da ustanove neku određenu bolest. Možda je pubertetska nervoza, potres duševnog stanja, verska histerija, a, možda, i sve to zajedno. Stavili su je pred rendgen-aparat. Tamna velika skalamerija joj je do sitnica pretražila celo telo, grlo koje nije htelo da guta, sitno srce koje nije htelo da kuca, osetljivi stomak koji se grčio, koji se bunio protiv hrane. Smireno je stajala na platformi aparata, glavu je, po naređenju digla, kako bi je zraci nesmetano prosvetlili i uzduž i popreko, samo je poslednji komad veša čvrsto držala obema rukama. Glavni lekar je hteo da je i dalje pregleda s tom svetlećom pločom. Prvo se smešio zbog njene stidljivos-

ti, zatim iznerviran njenim detinjastim, tvrdoglavim otporom, strgao je košulju sa njenih blago zatalasanih grudi.

Na kraju je ljutito priznao neuspeh.

– Ne može da se konstatuje nikakva organska promena, uzroke treba tražiti u pubertetu. Mlade devojke su sklone zastranjivanjima.

Podvrgli su je lečenju strujom, čeličili su je. Bila je kost i koža, često je ležala nemoćna, u polusvesnom stanju, otuđena od svih i ništa je nije interesovalo. Jednom, kao da se probudila iz dugotrajnog sna, okrenula se u krevetu, pozvala majku. Lice joj je bilo ružičasto s one strane na kojoj je ležala, oči živahne, kao da je u njima sevnulo novo raspoloženje.

– Mama, znaš šta bi htela?

– Šta, mila?

– Vojnike.

Prisutni su se zgranuto pogledali.

Jedna gošća je sažaljivo šaputala:

– Jadnica, još uvek je zaokupljena ratom.

Ester nije slušala razgovor, kao da sem njih dve nikog nije bilo u sobi, na dečji način je mesila jorgan i živahnim očima kazala:

– Znaš, mama, kao što si mi nekad ređala zalogaje, kad sam bila mala. Jedan vojnik, jedna puška..., jedan vojnik, jedna puška...

Modranica je na osnovu poznatih reči shvatila da Ester ne bunca, da je došla sebi i da se u njoj budi nova želja za životom. Shvatila je da je ona izbrisala dugi red iz svog života i da počinje iznova... Razumela je da je dete, pre svega gladno, i da, došavši sebi, želi da je maze. Zalogaj hleba je vojnik, a na njemu komadić slanine je puška. Tako je nekada postrojavala zalogaje deci kad se još nisu služila nožem i viljuškom.

– Sad ću, sine – šaputala je. – Jedan vojnik, jedna puška, jedan vojnik, jedna puška...! – i poželela je da se nasmeje. Stala je u proćelje kreveta i tako se sagla da je poljubi, okrenuta svima leđima, da niko ne vidi da joj se celo telo tresе od ridanja.

Ester je do Božića ojačala, zatim su zajednički odlučili da je izdvoje iz muškog društva. Došla je kod kume u Palank i da bi imala čime da se bavi, rasonode radi, upisali su je kao vanrednu učenicu u više razrede srednje škole.

XVI

Učenje koje je započelo kao igra, kao rasonoda, pretvorilo se u prinudno učenje. Ester se u svojim srednjoškolskim godinama jednim jačim trzajem odvojila od porodice i na više godina ponovo postala kumina ćerka. Ovo odvajanje ubrzala je i tragedija koja je zadesila porodicu, potresla malu zajednicu i zahtevala korenite

izmene. Bili su duboko potreseni kad bi samo pomislili na nju. Najbolje je bilo i ne spominjati je. Radilo se o tome da je Dežeke nestao. Sve njih je to potreslo i osećali su da dalje ne može onako kako je bilo.

Modra je shvatio da mora da učini nešto, ako hoće da mu sinovi postanu ljudi. On mora da smisli nešto, a ne da sve prepusti slučaju jer tako srljaju u propast. Smutna vremena. Pomerilo se staro tlo. Kao da se zemlja pretvorila u močvaru, kud god pogledali, kud god krenuli, neizvesnost.

Pišti je želeo da uči, čeznuo je za Peštom. Uz pomoć dobrih poznanika, preodeven u kočničara, u kožuhu, sa fenjerom, po čiči zimi odlazio je u glavni grad, izlažući se opasnosti da ga bilo kad skinu s voza i pozovu na odgovornost.

Đusi je bio oprezniji, tražio je privremene poslove. Miši, veliki lukavko, bavio se švercom i zarađivao novac. I on je stalno igrao na noža pa su se bojali da će ga jednom uhvatiti.

Dežeke, pametni, ozbiljni Dežeke bio je najneviniji. On je hteo samo da ode do Sentivana, kod tete-Etel po neki dobar seoski zalogaj. Već je bio stigao do Obebe. U ono vreme je neka veća francuska jedinica bila stacionirana u blizini granice. Stražari su ga uhvatili. Mladić je bio sumnjiv. Isprva su se družili s njim, čak su ga i opili. A pametni Dežeka, iako bunovan, davao je smeje izjave. Možda je hteo da bude interesantan. Posmatrali su ga, beležili njegove reči. Mogao je da se zbuni pod unakrsnim pitinjima. Kasnije kad su tragali za njim, mogli su da prate taj trag sve do Valkanja, kako je prolazila francuska jedinica, posle mu se izgubio trag. Dugo su ga čekali, većito su se nadali da su ga samo odvukli sa sobom, da će se javiti.

U to vreme je u Modri sazrela misao da se vrati u Banat. Možda je na njega uticalo i to da tamo lakše može da traga za izgubljenim detetom. Ester je bila na dobrom mestu, neka ostane kod kume sve dok se može i dok ostali članovi porodice ne sviju гнездо. A oni će sa sinovima. Ali kuda, u kom pravcu?

Kuda? U kom pravcu? Preko novih granica se tiskala reka povratnika. Svako je sebi tražio mesta. Čovek se zbuni u takvim prilikama. A Modra, opterećen brigom za sinove, oklevajući, posmatrajući, krenuo je za Banat. Popustio je pod privlačnom snagom svog sentivanskog porekla, decenijskom službom na železnici u tim krajevima dok je bio momak i pozivom starih prijatelja.

* * *

Ester se kod kume razvila u pravu devojkicu. Kao da su mutne uspomene ostaci neke davnašnje noćne more. Dospela je u opuštenu žensko društvo koje se pravilo otmenao i to ju je odvelo u onaj željeni svet mašte u kome mlade devojkice najčešće žive.

Kuma je volela da bude okružena mladima, svoju najmlađu sestru je već više godina držala kod sebe i sada je, s Esterinim dolaskom, prosto procvetela među dvema devojkama u razvoju. Irmi je bila Esterina vršnjakinja, njihov susret je predstavljao vrlo srećnu okolnost. Irmi je bila veselije prirode, a Ester ozbiljnija, ali usled

dužeg zajedničkog življenja jedna drugoj su prenosile nešto od svoje prirode, sjajno su se dopunjavale.

Irimi je izvukla Ester iz preteranog razmišljanja, a Ester je uticala na nju da bude manje površna. Spavale su u istoj sobi, u kratkom i uskom antreu u kojem je kuma ofarbala nameštaj u belo, ukrasila ga novim prekrivačima od kretona na cve-tiće sa volanima i proglasili su to za devojačku sobu. Antre je bio uzan, dva kreveta na suprotnim zidovima bila su tako blizu da su, kad legnu, mogle da pruže ruku jedna drugoj.

Nije samo druženje dečaka u pubertetu puno veselja, već i devojaka. Samo da naiđu na pogodnu vršnjakinju pa će iz tog prijateljstva proisteći hiljadu nestašluka, nadmetanja. Njihova najomiljenija zabava bila je uvući se u krevet kod one druge. Rvale su se, golicale, ujedale. Pa to se sme, same su. Nije im padalo na pamet da su samo na korak od onog od čega im se mašta grozi. Kada bi im pala na pamet neka dobra šala, neka tajanstvena poruka, interesantna novost, trčale bi jedna kod dru-ge, zavljučile se pod jorgan, pokrivalo preko glave i raspravile stvar.

Često su razmišljale, razmenjivale misli o stvarima koje su se ticale ljubavi, a koje su sve više zaokupljale njihov duševni život. Zatim bi odbacile nejasnu temu koja je postala ozbiljna pa bi se opet rvale, štipale, cakale. Rugale su se jedna drugoj, koja kog momka voli, ismejana je napadala, obarala protivnicu i kikoćući se zagn-jurila bi glavu pobeđene u jastuk sve dok ova, umorna od smeha, raširenih ruku ne bi priznala poraz.

– Hoćeš reći još jednom?

Ester je bila podrugljiva, a Irimi se više tukla, više se ljutila zbog ruganja. U krevetu su se valjale kao štenad i ujedale. Kad bu čule neki šum, za tren oka bi se našle pod jorganom i tamo se smejale do mile volje. Ponekad bi se jarcale do deset, jedanaest sati, tako da bi čika Bela više puta doviknuo iz spavaće sobe:

– Klinke! Hoće li biti mira ili neće? Gađaću vas cipelom!

Bilo je i ozbiljnih trenutaka. Ester je obožavala da čita. U to vreme u bibliote-kama nije vladao strog red. Ester i njena drugarica su iz biblioteke donosile pune korpe romana. Danju i noću su ih gutale. Njihovo čitanje nije bilo ni sistematsko, ni ozbiljno. Važne su bile dopadljive korice i naslov koji je izazivao interesovanje. Pogledale bi kraj, da li je srećan završetak, u sredini bi prelistale dve-tri stranice da vide da li je dovoljno interesantno pa bi tek onda počele da čitaju. Tokom čitanja preskakale bi listove i stranice, ako im se ne bi dopadali.

Često su tokom nedelju dana preletale pogledom i deset-dvanaest knjiga. Uveče prilikom odlaska na spavanje razmenjivale bi utiske. Nekog junaka su opla-kivale i po dva-tri dana bi ostajale pod utiskom pročitano. Danju su zamišljeno, rasejano obavljale svoje obaveze, uveče bi se ćutke skidale, odmah bi se okrenule zidu i gorko plakale.

Kum i kuma su nekoliko puta vodili devojke u pozorište. To im je probudilo želju da se ponašaju kao dame. Dobile su nove haljine, kuma im je prikačila po buketic svežeg đurđevka, pozvala je frizera da im uvije lokne. Zbog tih ozbiljnih frizura odraslih devojaka jedva su se usuđivale da mrdnu glavom. U pozorištu su

afektirale, praveći se važne razgovarale o neobičnim temama da bi privukle pažnju onih do sebe. A u potaji su posmatrale prave dame.

Ester je u jednoj loži uočila vrlo elegantnu damu sa golim ramenima koja se dosađivala. Cele nedelje je okretala glavu onako kako je to ona činila. Jedino je želela da jednom i ona sedi tako sa ogolelim ramenima u loži na prvom spratu, obloženoj crvenim somotom.

Ljubav se pojavila gde je nikako nije očekivao i prošla je, a da je ona uopšte nije bila svesna. Naravno, zaljubila se u nekog ko joj je bio najbliži, u svog profesora. Na osnovu one poznate veze između profesorā i učenicā od koje malo koja devojka ostaje pošteđena, ako ima profesora muškarca, htela ne htela, dan za danom mora da se bavi njime u mislima.

Ukućani su već na osnovu toga kako je otvarala kapiju znali da li je Ester tog dana srećna ili nesrećna, da li obožava profesora Bedea ili joj je opet odvratan. Ako je znala lekciju, ako je dobro odgovarala i bila pohvaljena, Ester je bila voljna sve da učini. Pevala bi, umiljavala se, svakom je htela da učini neku uslugu, a uz to je stalno sva zanesena govorila:

– Znaš, kumo..., znaš Irmu, Bede je ovakav... Bede je onakav. Znaš, on je tako mio čevak!

Ako je imala loš dan, kad bi je profesori izgrdili zbog lošeg odgovora, ili lupili po prstima zabog pogrešnog rada – kako su samo smeli – Ester je bilo smrknuto raspoložena. Na povratku kući zalupila bi kapiju, besno bi ustrčala uz stepenice i već se na najnižem stepeniku žalila:

– Bede je odvratan... poslednje... đubre! – udžbenike vezane kaišem besno bi bacila u ugao predsoblja. Ponekad bi se rasplakala. – Neću dalje da učim. Kumo, ja ću se ispisati iz škole. Bede je gruba svinja. – Sa posebnim zadovoljstvom je ponavljala ružnu reč. – Svinja... obična svinja.

Drugi slučaj je bio tragičniji. I Ester i Irmu su pale kao žrtve. U gradu je nekoliko nedelja gostovala neka cirkuska trupa. Bila je to spretna družina, imali su dobre akrobate, dobre jahače. Kumovi su s devojkama više puta odlazili na veoma zanimljive predstave. Naročito im se dopadao prvi džokej. Bio je to mladić lepuškasta lica, lagana koraka, za vreme galopa njegova sjajna atlasna bluza sa izvezenom konjskom glavom zanosno se vijorila, a i posle najuzbudljivije tačke se zavodljivo, produhovljeno smešio. U tim trenucima bi se devojačka osećanja uzburkala, osećale su laku vrtoglavicu.

Posle svoje tačke džokej bi odlazio među publiku da prodaje svoje slike. Ester je sa svojim sedela u prvim redovima pa su je odmah nabavili. Džokej je još pod utiskom uspešnog nastupa prolazio između stolica postavljenih u krug, oči su mu se sjale, a ispod poznate svilene džokejske kape sa štitom na oznojanom čelu mu se lepila lepa plava kosa. Bled od umora i uspeha, srećno se smešio svima i ponašao se lepo kao princ.

Ester i Irmu su džokejevu sliku čuvale ispod jastuka. Krišom su se spremale za život u cirkusu. Pre leganja su prostirale dunju na linoleumski pod u predsoblju i izvodile cirkuske veštine. Već su zamišljale da su artistkinje. Naročito su se poisto-

većivale sa jednom mršavom artistkinjom koja se, popevši se na merdevine koje su držali u vazduhu, okrenula glavom na dole i provlačila kroz prečke napred-nazad, kao zmija.

Još sat-dva posle ponoći izvodile su kolutove, vežbe gipkosti, izvijale su se, tako da su od silnih padova stekle mnoge plave i zelene masnice, sve dok čika-Beli, kada se prene iz sna, ne bi dosadili stalni udarci pa bi bacio papuču u njihova vrata. Tresak bi probudio i psa koji je spavao u predsoblju i koji bi počeo besomučno da laje. Ušla bi i kuma.

– Pa jeste li savim poludele? Hajd' u krevet! – pa bi ugasila svetlo.

Uskratili su im posete cirkusu, ali su devojke bežale na popodnevne predstave. Džeparac im se topio. Publika je sve manje dolazila na predstave. Sa strepnjom su čule da se cirkus sprema za odlazak. U vazduhu se osećala napetost, nešto je moralo da se dogodi. I dogodilo se nešto što je za tren oka ubilo njihovu ljubav.

Poslednjeg popodneva imale su para samo za balkon. Stidele su se zbog toga, ali su radije sedele tu među sluškinjama, vojnicima, šegrtima, nego da ne vide džokeja i da mu ne tapšu dok im dlanovi ne pocrvene. Mladić se i ovog puta provlačio između stolica i klupa i prodavao svoju sliku. Ester i Irmu su ga, srećne, napeto iščekivale. Dugo je trebalo da stigne do balkona, umorio se od stalnog nuđenja i kako se peo, publika je postajala sve jednostavnija i on sam je postajao prostiji, slobodniji.

Pravio je grimase, šalio se sa šegrtima, govorio šatrovački. Videlo se da se tu oseća kao kod kuće. U redu u kojem su bile devojke, sedeli su vojnici, a iza njih dve pozamašne sluškinje. Džokej se grubim izrazima šalio sa vojnicima, cenjkajući se sa njima, ne bi li ih naveo da kupe njegovu sliku.

Iza devojaka sluškinje su se kidale od smeha na što se džokejeva tanka fina ruka pružila i nepristojnim pokretom uštinula za grudi jednu od njih.

– Gle, gle, i moja Mariš se smeje!

Na dve devojčice nije ni obratio pažnju. Užarenih lica sedele su na svojim mestima, nisu smele ni da se pogledaju. Jedva su čekale da se predstava završi, pa su, stideći se, otrčale kući. Ni s kim nisu razgovarale o svom neuspehu. Uveče su brzo namestile krevete i legle. Sad više nisu prostirale dunju na podu, nisu izigravale umetnice, nisu se spremale na put oko sveta. Džokejevu sliku su pocepale, okrenule se prema zidu i obe gorko zaplakale.

Vreme je izbrisalo džokejev lik, utešile su se. Irmu se upustila u neko dopisivanje, a Ester je prionula na učenje. Nova strast je zaokupila njihove misli, vođenje domaćinstva. Izazivanje starijih podstaklo je njihovu ambiciju. Čika Bela je izjavio da nisu prave devojke dok ne nauče da mu naprave štrudlu. Kuma je počela da ih uvodi u kulinarske veštine. Kao što je nekad naučila Ester da se sama umiva i oblači – peri sad ovde, peri vrat, sad ovde iza ušiju – isto tako ih je sada zapošljavala u kuhinji. Ne samo da gledaju, već i da zasuču rukave i da se prihvate varjače.

Jednog popodneva kad su bile same, zaključale su se, i sa namerom da to bude iznenađenje, umesile su prvu štrudlu. Kum i kuma su bili u nekoj poseti, sluškinju su nekud poslali, pa su verovala da sad mogu mirno da posluju. Nisu mislile na to da će doći domarka, a pogotovo ne da će zasesti i da se neće micati. Kao izgovor

poslužilo je iznošenje kante za smeće. U stvari, htela je da pronjuška po stanu i ispita devojke o domaćim prilikama. Ljudi su zazirali od nje zbog njenog poganog jezika pa ni devojke nisu smele pred njom da nastave svoj posao. Ako im se štrudla slepi, ona je u stanju da to udari na velika zvona. Sedele su na kuhinjskim stolicama, nervozno su razgovarale i izgubljeno se zglédale. Šta će biti, trebalo bi razvlačiti testo?! Nervozno su se smeškale, svaki čas preklinjući poglédale u tavanicu, a u sebi su se molile. Što ne ide već jednom!

Kad su je se, napokon, oslobodile, testo je već bilo gnjecavo, kidalo se dok su ga razvlačile. Ispikle su ga, ali nikom nisu smele da ga pokažu. U tajnosti su ga same pojele sa mačkama.

Približavali su se ispiti i Ester se udubila u učenje. Mada je nemoguće potpuno se udubiti, ma kako interesantne bile istorija, poezija, hemija... naročito u prolećnim večerima kada se smrkava, ona je s knjigom u ruci sedala kraj svetlijeg salonskog prozora. Bilo je nemoguća ne reagovati kada je Irmu istovremeno nešto izvodila na klaviru s prvim puderom na licu, sanjalački koketirajući sa briljantnim prstenom na kažiprstu.

Esteri je počelo da buči u glavi, pobjegli su članovi rimskog trijumvirata, digla je glavu sa knjige i nehotice pratila blago talasanje glasova:

Mala madmazel, oh, madmazel

Moram uskoro da vidim vas...

Primitila je da će uskoro opet biti leto i koliko draži ima ovako blago majsko veče, po ulicama ljudi idu u parovima i njen pogled stalno susreće srećni osmeh zaljubljenih. Duboko je udahнула miris večernjih isparenja i nalakćeni se na prozor, izgubila se u maštanjima.

Vojnici su se u dugim kolonama vraćali sa poligona. Poručnici su peške išli uz svoje jedinice, a kapetani su jahali. Bilo je interesantno posmatrati kako noge u korak udaraju o kaldrmu, kako svetluca oružje, kako igraju konji. Ali i ovakav devojački prozor kroz koji se razleže zvuk klavira i na kome je nalakćena devojka na kojoj se izdaleka vidi nevinna svežina, ima svoju draž.

Vojnici, umorni od celodnevnog egzercira, živnuli su od tog prizora. Nasmješeni poručnici prašnjava lica su stalno poglédali u pravcu Estere. Šta je jednom od njih palo na pamet da joj pošalje poljubac? Sa kolonom je nailazio sledeći, taj joj je salutirao, a i ruka pozamašnog kapetana se šaljivo pokrenula. Ester se trгла kod prvog poljupca, kod drugog se zarumenela i od radosti zagrizla za usnu. Prolazili su vojnici, ceo bataljon, prvi odredi su već u daljini pevali, a nailazio je novi konjanik, treći, četvrti, peti i nijedan nije mogao da prođe a da joj rukom, čakom, svaki na svoj šaljiv način, ne pošalje nasmješeni pozdrav. Bilo je to prvi put da joj muškarci javno odaju počast kao ženi. I to odmah ceo bataljon! Osećala je da ne sme pokazati da je u duši dete, ne sme da pobjegne od prozora, a pre svega ne sme ništa da kaže Irmu, jer bi ona sebi prigrabila zaslugu za to.

Sve zadihanije, sa sve sjajnijim očima ostala je nalakćena na prozoru, vetar joj je mrsio kosu, ali je ona nije zabacivala, već je s velikom unutarnjom radošću, bla-

žena lica primala ovo lakrdijaško slavlje, sve dok i poslednji vojnik nije prošao.

Kuma je ušla u sobu. Pritrčala joj je, obisnula se oko vrata i do tada nepoznatom snagom je stegla.

– Kumo, život je tako sladak!

Proteklih meseci prebrodila je nekoliko prolaznih simpatija. Poseta sestrića i sestričina iz Budimpešte dala je novi podstrek njenom emotivnom životu. Dečaka Bandija smestili su kod teta-Nine, a dve devojke su došle kod kume. Bilo je sparano leto, nepodnošljiva vrućina. Noću se u zagušljivim sobama nije moglo spavati od vrućine, pogotovo ne u sobici u koju su strpali četiri mlade devojke. Danju su odlazile na Tisu, na izlete sa dečacima, a uveče na korzo, na obali Tise, koji se u to vreme punio njima sličnim, klonulim mladim telima. Zatim su dečaci krenuli na desno, a devojke na levo.

Tesan prostor predsoblja napunio se devojačkim tajnama. Otvorile su jedini prozor na dvorište da uđu mesečina i vazduh, ali i ovako su čaršavi bili vreli od njihovih užarenih tela. Razgovarale su otkrivene, raspuštene kose. Rođake iz Pešte bile su zrelije, sa bujnim, snažnim telima, smelijim govorom. Već su otvoreno, bez stida govorile o tome da će jednog dana biti žene, da će imati decu. Kako će biti? Šta će biti? Ježile su se i čeznule.

Kada bi kumovi odlazili od kuće u pozorište ili u društvo, zaposele bi ceo stan i ostvarivale svaku ludoriju koja je podsticala njihovu maštu.

Jednom prilikom obukle su kumine ženstvene haljine, na trbuh su stavile jastučiće pa su sa izobličnim, zadebljalim strukom izigravale trudnice. Gegajući se, praveći se ozbiljne, hodale su gore-dole po sobi i radoznalo gledale kako kojoj to stoji. Izvodile su komediju, stalno su se smejale, a u stvari su, sa jezom u duši, izživljavale svoje tajne želje.

Drugi put su u lakoj noćnoj odeći izigravale fauna i nimfu. Igrale su, vijale se po sobama obasjanim mesečinom. Irmu je sela za klavir i svojom svirkom obojila predstavu. Peštanke su bile divlji fauni, a Ester, sa raspuštenom kosom, nimfa koja se spasava. Fauni su oteli nimfu, nasred sobe s njom izvele pobjednički ples, zatim su se opet borile, grizle.

Bandi – pošto je odrastao među devojkama – bolje se snalazio u ženskom društvu, od braće Modra. Voleo je da se ugura među njih pa da pod plaštom srodstva postane nasrtljiv. Kad god bi se pružila prilika, stezao bi ih oko struka, grlio ih i ljubio u vrat. Ester i Irmu su se ljutito branile, udarale ga, ismevale. Bandi se jednom prilikom naljutio i izjavio da će Ester za inat poljubiti u usta. Borili su se prsa u prsa, oči u oči. Ester se čas smejući se, čas ljutito branila. Bandi je bio jači, zavrnuo joj je ruku i uhvatio je. Izmicala je glavu do poslednjeg trenutka, tako da je njegov poljubac ispočetka pogađao čas njeno uho, čas nos, najposle je pogodio usta i i na njih pritisknuo svoja. Ester je prestala da se smeje, zahvatila ju je neka čudna, prijatna jeza. Prestala je da se otima. Pomalo začuđeni, razdvojili su se i samo su se krišom zgledali, kako li se onaj drugi ponaša? Momak se nije hvalio svojom pobjedom, Ester se nije bunila. Plašljivo je jednim prstom obrisala usta.

Šta je to? Nije ljubav, Bandi je se uopšte ne tiče. Pa kakv je to onda neobičan,

drukčiji osećaj?

Učenje je počelo kao rasonoda, ali u poslednjoj godini ju je opterećivalo. Uvek je bila svesna, što je neka obaveza bila teža, utoliko više ju je pritiskivala. Nije mogla čestito ni da diše dok je ne bi izvršila. Naročito joj je za vreme priprema za maturu padao na pamet svaki mali propust, svaka nemarnost i zadatak koji ju je čekao gonio ju je kao kamdžija.

Profesora Bedea okružili su učenici puni zebnje.

– Šta će biti sa nama, gospodine profesore? Pašćemo. Ona silna pravila koja smo za osam godina zaboravili ne mogu se sva znati!

Profesor je imao sjajan metod. Nije zahtevao da uče napamet, trebalo je znati suštinu svega, prvo ih je u glavnim crtama upoznao sa osnovama. Na njegovim predavanjima pojavili su se sve sami preplašeni učenici puni strepnje, koji su ga s pažnjom pratili. Zaboravili su da je jun, da hiljade letnjih zabava mame mlade. Ester više nije odlazila na zabave, niti uveče na korzo, u bioskop. izgubila je apetit, rastrojena od silnog učenja bacakala se se u snu.

Broj učenika se udvostručio. I redovni učenici koji nisu bili sigurni u sebe dolazili su kod Bedea na privatne časove. Esterina grupa se pre mature spojila sa drugim muškim i ženskim grupama učenika. Jedva su mogli da stanu oko rasklopljenog stola u profesorovom stanu, na čijem je pročelju sedeo moćnik, profesor Bede, koji je neumorno, oznojana čela, objašnjavao, diktirao beleške. Zdrobio je tvrdu nauku kao orah da bi se sa nekoliko snažnih, nezaboravnih rečenica zadržala u izmučenim lobanjama.

Glava im je trnula, zujala od silnog znanja.

A Ester je u trenucima odmora – dok joj se mozak bavio objašnjenjima – obnevidela i ne shvatajući ništa, gledala kroz prozor u baštu. Ponekad bi se prenula i začudila. Neverovatno je da napolju sija toplo sunce, kroz žbunje i drveće provlače se letnje izmaglice, lete rojevi mušica, a na zreloom voću zuje ose. Zar i tako nešto postoji?

Duboku koncentraciju bi ponekad prekidala zbunjujuća okolnost. Iza nje je sedeo jedan od školskih drugova. Kad su svi učenici prisutni, on je sedeo tako blizu nje da je osećala njegov dah. Učili su, učili. Ester je slušala profesora, ali bi je povremeno obuzimalo nelagodno osećanje. Osećala je da par očiju zuri u njen vrat. Borila se protiv tog osećanja nelagodnosti pa je još pažljivije pratila pokrete usana profesora Bedea. Mislila je da joj se pričinjava, ali kad god bi se okrenula, uvek bi se suočila sa mutnim pogledom koji bi naglo skretao u stranu. Htela je da se oslobodi tog uznemirujućeg osećaja, jer bi joj od njega počelo da buči u glavi, Bedeovo lice bi nestajalo u magli, usta su govorila, govorila, ali reči nisu imale smisla.

Koža joj je gorela pod vrelim pogledom. Besno bi zatresla glavom tako da su se pramenovi kose razleteli i prigušeno rekla onom pozadi:

– Kalotai, molim vas, povucite se malo. Posle predavanja dečak ju je pratio, zajedno su stizali kući, ali na ulici je nestalo uznemirujuće dejstvo blizine. Savladavali su ogromno građivo, plašili jedni druge vestima o izaslaniku na maturu. Kada je dečak na rastanku razigrano hteo da zarobi njenu ruku, Ester mu je zamerila:

– Ne..., Kalotai, ne ludujte sad pred ispit.

Posle mature, kao oslobođeni iz mučilišta, bez lanaca, uživali su u radostima. Maturanti Bedeove škole su pre banketa organizovali posebni oproštaj. Profesor Bede je već letovao u svojoj novosegedinskoj vili, u vinogradu.

Za uspomenu su mu kupili srebrni pribor za pušenje pa su ga, napravivši izlet, svi zajedno odneli u Novi Sagedin. Samo oni koji su i sami prošli kroz sličnu tešku situaciju mogu da razumeju do kojih preterivanja mogu da dovedu mlade osećanje slobode i neobuzdano dobro raspoloženje. Posle slavlja kod profesora i predaje poklona, kada su već osećali snagu svojih krila i da će se razići, na rastanku su se svi složili da se ne mogu jednostavno, tek tako razići i kao poslušni đacići vratiti kućama. Nije im smetalo što se već smrkava niti što će se njihovi brinuti i što su devojke bez pratilaca. Odrasli su – njihov je svet. Prvo su mamurnim glavama prošpartali Kalajev lug, kidali su cveće sa žbunova i pravili bukete, pevali u horu, zatim su u velikom luku sišli na Marošev trg da vide ušće pri mesečini, u stvari da bi mogli dalje da lunjaju. Zatim su polako, podelivši se na parove, krenuli svojim kućama. Ester su povukli sa sobom. U grupi su se devojke zbližile sa dečacima i polako je par po par zaostajao. Više nisu išli u grupi, već posebno, udaljeni pedeset do sto metara jedni od drugih.

Ester je znala da je čekaju kod kuće, da će se brinuti, ali se vreme koje je utrošeno na zaobilazak teško moglo nadoknaditi. Prvo je svoje drugove podsticala da brže hodaju, ali bezuspešno, zatim je sa Kalotajem požurila napred. Kada su već dosta odmakli, shvatila je da se, u stvari, nalazi u gorem položaju, ostala je sama sa mladićem. Stala je, viknula onima iza njih, ali je izdaleka pa iz još veće daljine dopirao nejasan odgovor:

– Samo vi idite...

Bilo je to čudnovato, malo zastrašujuće, čarobno veče. Sa reke, žbunova, drveća širili su se noćni mirisi. Površina vode je bila mirna i zagonetna, a na blagim talasima, kao svetlucavi brilijanti, kupale su se zvezde. Kalotai je bio stidljiv momak, sličan njoj, nije morala da ga se plaši. A i šta bi više. Pa već je bilo dobro što su mogli da idu tako jedno pored drugog sami, u noći koja se bila spustila. Kada bi katkad izgovorili neku beznačajnu reč, daleko od svega o čemu su razmišljali, glas bi im zvučao napeto. Radije su ćutali. Stigli su do novosegedinskog mosta. Grad ih je dočekao sa hiljadu svetiljki. Svetlo reflektora koji je istraživao Tisu, osvetljavao je čas ovaj, čas onaj deo. Stali su. Ester je ubola ruku na grančicu trnjine iz buketa koji su doneli iz Kalajevog luga, i ona je sad počela da krvari. Njen drug ju je uhvatio za ruku, prineo je ustima i dečjom stručnošću isisao ranu. Zbunjeni, osećajući privlačnost, stajali su jedno uz drugog. Dečak je pokušao da se smeje, zatim je s šaljivom ozbilnošću rekao:

– Sada sam pio vašu krv, večno ću vas voleti!

Ester je bacila pogled prema gradu, sada je reflektor obasjao prilaz mostu. Gledala je prema gradu kao da je tamo čeka nov život. Nejasno je osećala da je došla do granične crte i da sada prelazi preko nje sa svojim drugom, držeći se za ruku, i da tek posle ovoga u stvari počinje sve. Ponovo je videla mnoštvo puteva,

razilažanje učeničkog stada, kao kad su pred nastavničkim većem pitali šta će ko biti. I iz izmaštanih snova, iz priprema, s iznenađenjem je videla da su sredina, vazduh, ulica, velike i male pouke, hiljade naizgled beznačajnih pojava od njih stvorili sasvim drukčije ljude.

“Ja ću emigrirati...”, “Biću vojnik...”, “Studiraću filozofiju...” Šta je moglo da se krije u bledom, skromnom detetu koje za osam godina nisu ni primetili, a koje je izjavilo: “Biću propovednik”. A šta u onom proleterskom detetu užagrenih očiju koje je odraslo u podrumskom stanu, koje se, zaprepastivši sve, prkosno suočilo s njima – “Biću avijatičar ili narodni vođa...”

Ester je osećala da se, u stvari, sada rodila za život. Njeni dosadašnji dani bili su priprema, kao nesvesni razvoj ploda u mračnoj majčinoj utrobi. Do sada je bila bezoblična grudva koju su tekući događaji kotrljali desno – levo, a sad je spremna. Naizgled se neokaljana, slobodna kretala prema zreloom dobu, no upijeni sokovi su bujali u njenim žilama, protekle godine su se nastanile u njenom srcu, a u dubini njene svesti pratila su je hiljade sputavajućih ili podsticajnih osećanja, kao što je, na primer, tajna rođenja, borba sa osećanjem suvišnosti, čas sklonost ka melanholiji, čas ka borbenosti, strah od seksualnog života koji će jednom, nesvesno, zahtevati svoj udeo u njenim postupcima.

Krenula je ka gradu. A sudbonosne, neizbrisive uspomene detinjstva vukle su se za njom kao nevidljivi, teški okovi.

Kraj prvog dela

DRUGI DEO

I

U jednoj salaškoj sobi sedele su Ester i njena mati. Obe su bile u putničkoj odeći, a njihove stvari su bile kraj njih na zemlji. U paketime je bila Esterina skromna odeća.

Salaš se nalazio u blizini jugoslovensko-mađarske granice. Njive su bile sa obe strane granice. Gazdarica, Modranicina nekadašnja poznanica iz devojačkih dana u Sentivanu prihvatila je da ih besplatno, iz čiste dobrote prevede preko granice. Međutim, to je išlo dosta teško. Sati su prolazili, već je dobro prošlo podne i ona je već dva puta odlazila na njive, ali se oba puta vraćala zabrinuta i nije davala znak za polazak.

Ester je umorno spustila glavu na neprekriven sto od čamovine. Nije tugovala, a nije se ni preterano radovala. I sada ju je obuzimala ona omama od makovih čaura, koja ju je pratila od detinjstva. Primila je k znanju šta se oko nje dešava i pognula glavu. Bila je kao glina koja se vrtela, vrtela i sada je gotova. Sud se odvojio od vitla – i vitlo se zaustavio. Položila je maturu, nešto se u životu završilo, a nešto počinje. Meki glineni sud čeka svoju sudbinu. Pitanje je u kakvu će vatru dospeti, ko će na njemu ispisati svoje ime, kakva će ruka na njemu išarati šare i gde će ga postaviti.

Znala je, došao je kraj životu u gradu. Završile su se školske godine koje je provela kod kume. Ne može večito živeti na račun rođaka. Njeni roditelji su dospeli na drugo mesto pa će ih ona, kao poslušna ćerka, pratiti. Otac joj je već duže od godinu dana šef stanice u jednom banatskom selu. I braća su joj zaposlena u Banatu. Dvojica na železnici, a treći u državnoj upravi. Modra je tamo proveo mladost i imao mnoge dobre prijatelje sa kojima je kao mlad železničar proveo bezbroj prijatnih sati. Kad se toliki svet pokrenuo i on je poželeo da dođe ovamo sa svojom mnogobrojnom decom. I došli su.

– Bilo bi bolje da smo nabavile pasoše – prekinula je Ester tišinu.

Modranica je samo gledala u ćerku, kao neko ko je ne razume. Lice joj je bilo sivo i kada je počela da govori hvatala je vazduh. Videlo se da ju je obuzeo strah. Ovaj za njih neuobičajen položaj mogao je da izazove ovo njeno stanje, ali je moguće i to da su na površinu isplivali prvi simptomi srčane bolesti.

Bila je to 1923. godina i ljudi još uvek nisu hteli ozbiljno da shvate granicu. Pogotovo ne kad je trebalo vaditi pasoše. Iako su već kažnjavali begunce, hapsili trgovce valutama, pojačali kontrolu prelaska preko granice, ipak su se mnogi muvali tamo-amo. Dovrtljiviji su trgovali, prenosili novac. Begunci su bežali. Pa zar upravo njima, koje nisu imale loše namere, da ne pođe za rukom da stignu kući?!

– Više neću! – zaricala se Modranica. – Samo da jednom stignemo kući! Nije

to za nas. Samo što je neobično podnositi molbe, preklinjati, trošiti novaca za nešto što je nekada predstavljalo sitnicu.

Pred suton je njihova dobrotvorka sa tajanstvenim izrazom lica ušla i pozvala ih da pođu. Zgrabile se stvari i krenule. Bledo ženino lice je otkrivalo da ni njoj nije svejedno. Seljanke vole da pričaju, ali ova sad nije imala ama baš ništa da kaže. Samo je pognute glave, brzo grabila napred. Modranica ju je pratila u stopu, a iza je bila Ester.

Dugo su išle duž uske brazde pa su prešle u neku grahoricu. Sve se hvatalo za njihove suknje. Zatim su skrenule na neki put. Išle su duž ograde koja je vodila prema nekom selu. Žena je tu stala, sišla s puta da njih propusti. Govorila je brzo, tiho, onako uzbuđene jedva su je i razumele. Pomilovala je obe, pokazala im pravac i brzo krenula nazad.

Još nije bio mrak. Graničari su primetili sumnjive pešake. Sa strane se čula vika, zatim sve jača lomljava. Više njih je trčalo prema njima. Prvo su pokušale da beže u pravcu sela, ali kad su vojnici zapucali Modranica je počela da gubi ravnotežu. Jedva je disala. Morale su da stanu. Našle su se kraj ograde od naboja pokrivene rastinjem i Ester je o nju oslonila majku. Sad je kod nje prvi put videla trenutak slabosti – glava joj je klonula, oči se iskolačile od užasa, a svoju staru pohabanu tašnu, koja ju je skoro četvrt veka pratila na životnom putu, pružala je graničarima kao smešan otkup.

Zadihani graničar je u prvom trenutku zaista i uzeo tašnu i nestrpljivo preturao po njoj. Na žalost, smatrao je da njen sadržaj nije dovoljan. (Kao što u njoj nikad nije ni bilo mnogo novaca.) Drugi vojnik više nije ni obraćao pažnju na nju. Nadali su se boljem plenu, jer su se neraspoloženo zgledali. Očekivali su nešto drugo. Stvarne krivice, a ne ove dve žene koje drhte kao jasika. Terajući ih ispred sebe oborene glave, dopratili su ih u stražarnicu.

Noć su provele bez sna. Sedele su na drvenoj klupi pribijene jedna uz drugu kao pokisli pilići, koji jedni od drugih traže zaštitu. Ester je cele noći stavljala obloge na majčine bolne grudi. Iznad ključnjače glavna arterija je tako pulsirala kao da joj srce kuca u vratu.

Okolo ponoći su malo zadremale. Ester se šćućurila na prtljagu, glavu je spustila u majčino krilo i čvrsto ju je zagrlila da se uzajamno greju i hrabre. Jednom joj je pogledala u lice. Tiho ju je zvala, nije odgovorila. Modranica je, kao što to čine veoma umorni ljudi, opuštenih usana, spavala šišteći. Ester je kao gušter, izdigavši glavu, uzdrhtala, oklevala je, ali samo za trenutak, zatim je još usrdnije zagnjurila glavu u majčino krilo. Nije htela da se suoči ni sa čim ružnim i odbojnim, što ju je okruživalo. Ni sa loše osvetljenom stražarnicom, niti sa neizvesnim položajem, niti sa vlažnom, smrdljivom hladnom samoćom.

Ne, nije htela da misli ni na šta loše. Trudila se da iz uspomena, kao utopljenik, izvuče samo one najdraže, da je uspavaju, umire, ohrabre. Ona nije došla na neko nepoznato mesto. Ovo je neki gadni nesporazum, zabuna koja će se razjasniti čim svane. Očevo selo, njihovo staro gnezdo za vreme raspusta je tu negde. Dečje uspomene su kao svici išarale njenu maštu. Zatim su joj misli skrenule na nešto

drugo. Pre dve godine je Pišti kao gost lunjao u ovim krajevima. Na silu je izvlačila svaku uspomenu samo da ne bi morala da se bavi sadašnjošću. Ta ona ovde nije strankinja, ona se vratila kući! Svako dete iz porodice Modra je u ovim krajevima našlo dom.

Pišti je prvi došao u Banat. Naterao ga je rani brak. Oženio se iz ljubavi i ubrzo je trebalo zarađivati za hleb. Život je krenuo vrlo srećno. Da bi što brže naučio državni jezik, njegovi pretpostavljeni su ga postavili za činovnika na jednom ostrvu u donjem toku Dunava. Divan kraj. Modrajevi ipak nisu voleli da ga se sećaju. Kao da im nešto nemilosrdno steže srce. Taj brak nije smeo tako da se završi! Procvala mlada žena je umrla tamo na zabitom ostrvu posle osam meseci braka.

Svi čute o tome. Pišti se posle toga godinama nije ženio. Mladu ženu su mogli spasti da je bila u razvijenijoj sredini. Sve je krenulo kao prevremeni porođaj. Rođaci, roditelji, svi su beskrajno daleko. U selu nema lekara. Kasnije se ispostavilo da je bolest izazvala teška infekcija šarlaha. Već su dolazili rođaci. Jurile su opštinske zaprege na obali reke. Dovodile su lekara, lekove, pomoć, ali bilo je kasno. Tamo su sahranili zaljublvenu ženicu sa njenim novorođenčecom, na ostrvu lepom kao san.

Ester je zagnjurenjena u majčino krilo prizivala uspomene. Grozan je ovaj život što tako meša lepo sa ružnim. Tera od sebe mučne trenutke i silom izaziva lepše slike o novoj domovini. Kako li je divan bio izlet pre dve godine! Kako se pravila važna, kako je sa visine pričala svojim saputnicima o svom letovanju. Kao da odmotava film, tako su žive slike.

– Kuda putujete?

– Na Ostrovo.

Kao da je nisu dobro razumeli.

– Kuda putujete?

– U Ostrovo.

Kao da je nisu dobro čuli.

– Kuda?

– U Ostrovo, na ostrvo.

Saputnici nešto gundaju, zagledaju Ester.

– Hm. Interesantno,... naši odlaze u Vrnjačku banju, odlaze u Rumuniju u Buzijaš, stižu i do slovenačke Rogaške, ali iz Ostrova beži i onaj ko tamo živi.

Oholica se malo trgla.

– Zašto? Nije lepo?

– Lepo jeste... ali je teško dotle stići. Ostrvsko selo je malo, brod ne saobraća, kad počne vetrovito vreme ni skeledžije se ne usuđuju da krenu Dunavom. Zimi, kad krene led, mesecima su odsečeni od sveta.

Na kraju hodnika se neki od putnika upravo zabrinuo.

– Počeo je da duva istočni vetar... Neće, valjda, košava?

Na ravnici su još čvrsto stajali kukuruzi. Putnici koji su gledali kroz prozor videli su samo jednoličnost banatskih polja, zatim su sledili ritovi. U alibunarskoj udolini neka Rumunka je terala guske. Ulazili su u brdovit kraj. Voz se kretao iznad uske doline. Ester je, smejući se, gledala sa visine na selo, gledala je crkveni toranj

koji je bio u istoj ravni sa vozom. Da su bili nešto bliže, mogla bi da ga dohvati rukom.

Zatim je svetlucavi peščani zid zatvorio vidik. Na padinama je vetar izdubio slojevita udubljenja. Na vrhu se među vinovom lozom sa grozdovima nakrivila čuvarova kućica. Pulin je sedeo na ivici uzvišice i prezrivo lanuo na voz. Put je vođio dalje kroz Deliblatsku peščaru. I vetar se pojačavao. Saputnici su objašnjavali:

– Ovo nije prava košava. Ako dune sa strane, zaljulja voz na šinama. Kad košava nailazi njeni naleti se pojačavaju i besne. Dolaze od nekuda sa rumunskih padina, prelaze sredinom Dunava i protutnje njegovim donjim tokom. Zapinju o Vršački breg i čine tu ludost da se okreću. U pustari se sudaraju sa novim naletima košave. Jedni prema drugima nose živi pesak i uskovitlavaju se kao pijavice do visine crkvenog tornja. U takvim prilikama stvaraju se i nestaju nanosi. Uzalud javorici, brezici, sem da vezuju, čuvaju tlo. Ti naleti čupaju slabije busenje iz korena, a čkalj i slamnato cveće razvejavaju po pustari.

U Kovinu je zabrinuto pokupila svoje stvari. Sa Dunava još uvek duva vetar. Telefonirala je na ostrvo.

– Dereglja sada kreće – glasio je Pištin odgovor. – Šaljem opštinsku zapregu, ali ako se vetar ne stiha do podneva, nikako ne kreći preko reke.

Pred podne se odvezla na obalu Dunava. Selo se odužilo. Kroz kibic-fensterne gledali su je radoznali ljudi. Na napuštenim dimnjacima gnezdile su se čaplje i rode, koje je Dunav primamio. U blatu poplavljenog zemljišta u izobilju su mogle da love belouške i žabe. Put se dugo pružao kroz vrbake. Dok nisu stigli na pristanište uznemirili su mnoge divlje patke i guske u gnezdju.

Dereglja je još mirovala na obali. Momci koji su njome upravljali ispitivali su Dunav na kome su se valjli talasi visine čoveka. Kasnije se vetar zaista stišao i talasi su se mirnije valjali. Momci sa dereglje su iskoristili to vreme. Ispregli su konje, kola su ugurali na sredinu, a putnici su se smestili gde je ko stigao. Dvanaest vesala je poteglo. Ester je stala na ivicu dereglje i održavajući ravnotežu, uživala u talasanju. Očima je nestrpljivo tražila ostrvo, zajedno je pevušila sa veslačima i zadovoljno vriskala kad bi talas prelio preko ivice plovila.

Pristali su na uzvodnom kraju duguljastog ostrva. Obala je bila šljunkovita. Kao da je Dunav nataložio sav svoj šljunak, njime je opkolio celo ostrvo. Noga pešaka klizi, kola se preko njega jedva kreću. Njoj se sve dopadalo, grmlje, livade, selo, iza njega šuma. Prošpartala je ostrvo. Upoznala je i drugu obalu, kostolačke rudnike. Tamo negde treba da je Smederevo. Stara granična tvrđava, sa svojim kulama koje su se samo nazirale u daljini. Najviše joj se dopala šuma. Kao da je zalutala u stari park, među ogromno drveće, mahovinom prekrivene hrastove, breze. Prosto je smetalo što vidi tragove krda i činilo joj se kao svatotaststvo kad bi se neka kravlja glava promolila kroz žbunje ili kad bi na čistini nailazila na ovce kako pasu.

Za ovo ostrvo u zabiti nije bila vezana samo porodičnim bolom, već i jednim nezaboravnim ljubavnim doživljajem. Kao da ga danas vidi, tako ga se seća. Na zastakljenoj terasi domaćina sedelo je njih četvoro. Mladi bračni par i on, gost, neoženjeni seoski starešina Dolaskom mladog para on je iskoristio prvu priliku da

pobegne od gostioničke hrane. Ester je upijala ostrvsko večerice, a on je upijao njen smeh i kad bi se preko stola nadneo nad njenu nadlakticu, mirisao ju je kao granu jorgovana. Jednog dana su posle večere ostali sami na verandi. Mladi par se rano povukao. Ženica je svirala na svom cimbalu. Pišti joj se primakao. Ostali su sami Ester i muškarac. Delio ih je samo veliki okrugli baštenski sto pokriven šarenim stolnjakom. Oko velikog abažura starinske stonove lampe vijali su se noćni leptirići. Ruke su im se igrale na stolu zaostalim mrvicama, a pogledom su tražili jedno drugo.

Kroz otvorene prozore verande strujalo je večerice. Iz bašte su se probijale grane jabuke, pune crvenih plodova. Sa Dunava je dopirao huk talasa. Nestašna košava je udarala šljunak o obalu. Videla je ceo stan, vrata su se otvarala širom. Od čega da se plaši? Videla je mladu ženu nagnutu nad cimbalom. Mesečina je obasjavala žice i pod njenim svetlom je tražila tonove. Samo se igrala udaraljnkama. Esteri su prijale pesme koje su se tiho razlegale, a tu je i ovaj čovek koji je zabavlja tolikim ljubaznim ludorijama, koje još nikad nije čula, a koje je tako zasmjevaju. Šta da odgovori? Još nije naučila da se igra rečima.

– Koliko vam je godina? – upita je muškarac.

– Sad ću napuniti sedamnaest.

Zagrizao se za za usnu, već tanku kao oštrica noža i tako ponavljao:

– Sedamnaest i sedamnaest je trideset dva...

To je opet bilo jako smešno.

– Naravno da je toliko! Zar ne umete da računate?

– Upravo sam dva puta stariji. Ja sam već vijao devojke kada su vas ljuljali u kolevci.

Zatim se žalio na život na ostrvu. U selu nema nikog sem seljaka, a i oni se razilaze na posao. A zimi, kad besni vetar, svi se povlače u kuće. Retko se neko i vidi. Čuje se samo zavijanje košave i kako zapenušenom vodom Dunava zapljuskuje obale. Ponekad pristaje i brod i ko dolazi? Radnici koji tovare šljunak. Selo nema ni pravog popa, samo nekog starog kaluđera. Bog zna šta i on nosi na duši kad se povukao ovamo na ostrvo.

– Ni ja neću ostati ovde, najdalje do proleća... Ali kad će doći proleće? Nikad...

Šta traži ovde ova devojka? Samo ga uznemirava sa svojih sedamnaest godina, negovanim telom, živahnim, izazovnom mladošću. I pastirova ćerka koja mu donosi koturove sira ima sedamnaest godina, ali ona nosi opanke kao kaluđerske čizme i možda će se okupati samo za Uskrs, kada je skelari budu zagnjurili u Dunav.

– Dokle ste još ovde? – proverava.

– Još četiri dana.

Sutradan su izbrojali još tri dana, zatim dva i došlo je i poslednje večerice. Sutra će već biti prazna stolica s one strane stola sa kojeg će nestati četvrti pribor, domaćica će brzo rasprediti sto, a on može da svrati u krčmu ili da ode do kaluđera na rakiju. Sutra će stolica naspram njega biti prazna, ali danas ona je još ovde.

– Danas se nećete spasti! – šapnuo je zaneseno. – Poljubiću Vas.

– Za Boga! Čuće Vas.

Muškarac je stezao i opuštao pesnicu i pritisnuvši dlan na sto, ljutito rekao:

– Što me stalno ismevate? Znajte da ću Vas poljubiti!

Ona se još više smejala. Izvila se na stolici, gornji deo tela joj se ljuljao od silnog smeha.

– Poljubite me, ako možete!

Muškarac je u skoku odgurnuo stolicu i hteo da obiđe sto. Naglo je prestala da se smeje, skočila na noge i oslonila se o vrata.

– Ako ne sednete na svoje mesto, ući ću u stan!

I on se, popuštajući, vratio na stolicu.

– Sve, sve, samo me nemojte ostaviti!

I opet su sedeli jedno naspram drugog i opušteno su se smešili.

– Je l' da da ste me se uplašili?

– Mislite?

Ispravila se. Mogla je opet da se pravi važna. Na sigurnom je, vrata su s njene strane.

– Pa recite,... da li bi se svet srušio da sam Vas poljubio?

– Pa zašto me niste poljubili?... Joj, nisam ništa rekla! Ozbiljno Vam kažem, ostaviću Vas.

– Ne igrajte se sa mnom! Poslednji put Vas upozoravam, pazite!

Ester je grickala usne. Duboko je disala. Predstojeći poljubac ju je plašio, ali je bila i srećna i prsa su joj bila napeta od iščekivanja. Pa što se usteže? Još nikad nije doživela ovakvo veče. Sluđuje je čar ostrva. Eto, nalazi se usred Dunava u nekom zaboravljenom romantičnom svetu u blizini ovog muškarca. Većernji povetarac je napolju ljuljao grane jabuke. Jedna grana se pružila u sobu i nudila tamnocrvene jabuke. Mogla bi da pruži ruku, tamo je i šamlica pod prozorom, treba samo stati na nju i povući granu – da, ali kad ovaj ludak sedi tu naspram nje pa će joj preseći put. Jabuke mame, ne može da odoli i s naglom odlukom skače s mesta:

– Ne pričajte toliko, bolje dođite da jedemo jabuke! I Vi ćete dobiti, jednu... jednu jedinu...hej, gde ste...?

Već se našla na šamlici, obe ruke je ispružila prema grani i tako se osvrtala, mameći ga. Stolica je bila prazna, muškarac ju je tako bešumno pratio da ga nije ni čula. Bio joj je za leđima, osećala je njegov dah. Šta će sada biti? Nije se usuđivala da se još jednom osvrne, preplašena, srećna, zatvorila je oči.

A požudni, možda i od besa zaslepljeni čovek obujmio ju je, stegao za grudi i privukao sebi. Stiskao ju je nesvesnom žestinom, dok su mu se usta kao pijavice pripila o njen vrat. Ester se nije usuđila ni da vrisne. Zanemela je od bola i sramote. U stanu je nešto šušnulo, zvuk cimbalu je umuknuo. "Dolaze!". Šamlica se prevrнула, on ju je pustio i ona se skoro srušila. Nije joj pomogao da se uspravi. Uporno je gledao preda se dahćući, beo kao kreč.

– Sad je već svejedno. Biće šta bude.

Niko nije došao. Ester se sama pridigla. Obema rukama je obuhvatila bolne grudi. Nije se osvrnula i tako je presamićena ušla u stan, vukući teret prvog poljup-

ca kao da su je istukli...

... Mora biti da je i ona zadremala, jer se probudila kad je osetila da joj mati trlja lice. To bi dobro došlo obema, tako su bile blede. Zora se već probijala u stražarsku sobu, neko je ugasio plehanu petrolejsku lampu pa se prostorijom širio težak smrad. Međutim, sve jača svetlost budila je nade. Šta može da se desi? Nisu krale, nisu varale. Kako se sunce pelo na nebu tako je rasla i njihova hrabrost. Nisu zaboravile ni da se dovedu u red.

Sve se sredilo. Jutarnjim vozom su u pratnji graničara otputovale u pogranični grad. Saslušali su ih u vojnoj komandi. Komandant je dugo posmatrao dve preplašene žene.

– Šta se deslo? Šta ste radile na zabranjenoj teritoriji?

– Povratnice smo... dovođim dete kući iz škole.

– Jeste li imale neke nepravilike?

– Nismo.

– Štete?

– Ne.

– Nemojte se više izlagati nepotrebnim uzbuđnjima, kad postoji redovan način putovanja.

Dobronamerni stariji oficir je salutirao. Time ih je otpustio, mogle su da putuju kući.

U vozu su već sasvim došle k sebi. Ester je stalno posmatrala stanice. Kakav će biti njen novi dom? Svugde ista slika, jednolična ali prijatna. Nasred praznog prostora kavez za ptice na sprat. Sve su stanice takve. Na peronu nekoliko ljudi koje je privukao miris voza. U daljini selo, oko njega njive. Rampa se sa škripom spušta. Ljudi sa kola, koja su prinudno zaustavljena, zure u voz. Kakav je gospodin svaki putnik! Koliko mu zavide. A negde deca bacaju kamenje na njega. Ali ne može čovek uvek da sedi u vozu. Jednom mora i da stigne...

Ester je uzalud upoređivala stanice kraj kojih su prolazili sa "svojom". "Biće ovakva." "Biće onakva." Prijatno se iznenadila. Bila je mnogo lepša i dva puta veća od ostalih stanica. I lice joj se užarilo kad su stigle na peron. Činilo joj se da se to sudbina posebno njoj umiljava. Pred zgradom su se bili divlji kestenovi, upravo u cvetu. Pod teretom ružičastih cvati skrio se gornji sprat kao tvrđava, samo su sa donjeg dela svetlucala malobrojna slova: BOKA.

Otac ju je čvrsto grlio. Mati koja se već bila oporavila od uzbuđenja prilikom prelaska preko ganice, zadovoljno ih je pratila u stopu. Sve su joj pokazali, zavirili su u svaki kutak. Ester počinje da otkriva stari nameštaj. Doduše, zavese su već trošne i tepisi su izbledeli, uskoro će se raspasti i bokal iz Saćmaza je okrnjen, treba ga okrenuti. Gle, kako je prijatna ona stolica od pruća tamo u uglu. U novom rasporedu polako otkriva stare stvari. Gostinsku sobu sa novim rasporedom, koju su za nju uredili, razigranu Majsku sliku na zidu... I lagano, sasvim lagano otkriva ovo dvoje postarijih ljudi, kojima je ona sve. Smireno se smestila i pre no što je legla, po običaju je upisala u svoj dnevnik: "Mesec jun 1923....Stigla sam kući u Jugoslaviju."

II

Promena prebivališta nije laka. Kako bi i bila? I biljka kad je baštovan presadi dosta kunja. Treba da se navikne na tlo, na vazduh, na nove životvorne sokove, na senku, na žarko sunce, na sve što pokreće životnu snagu u organizmu. I kod Estere je morao da nastane ovaj period prilagođavanja.

Najinteresantnije je bilo da su njeni roditelji već prebrodili krizu i izgledalo je da su veoma srećni. Misaoni krug njene majke zatvarao se u okviru porodice. Deca su joj bila u blizini, a najmlađe s njom. Mogla je da je mazi do mile volje. Mogla je da odgaja piliće, mogla je da kuva dobra jela i da hrani porodicu. Otac joj je uvek bio optimista, voleo je društvo. I ovde je stekao drugare u piću, ma kako daleko bilo selo. U seoskoj gostionici iza železničke stanice, koju su posprdno nazivali "rešti" uvek se nalazio poneki dobar prijatelj. Spoljašnjost gostionice bila je zapuštena, ali su u njoj pripremali dobre ručkove. Nikakvi planovi, problemi. Sklepanje kokošinjca je već bio događaj u kući. A tek sklonost ka poklanjanju! To dvoje starih, tako joj dragih, mogli su u punoj meri da je izžive.

U bašti je bila ogromna kajsija. Možda sudbina stvari sređuje tako da prvo prekomerno pretrpava svim dobrima onoga koga hoće da urniše. U životu Modrajevih je ova kajsija postala izvor rasipništva. Rodilo je voće da više nisu znali kud će s njim. Prosto je sramota koliko su kompoti, pekmeza skuvali te godine. Nudili su voće, davali svakome ko bi im dolazio. A stablo je davalo i davalo plod kako bi ovo dvoje blagoslovenih starih rasipnika poslednji put mogli da udovolje svojoj sklonosti.

Prošla je radost povratka kući. Roditelji su Ester snabdevali svim i svačim. Domaćinstvom se nije bavila, mati je sa zadovoljstvom sve radila sama. Ester je često neodlučno hodala po velikom stanu. Osećala je da oko nje nešto nije u redu. Život ovako nije potpun. Još nije poznavala selo, niti su žiteji sela poznavali nju. Kada bi je mati doterala i kad bi otišla da se prošeta među one koji su čekali voz, zamišljala je da je ona kao pas Šani koji je kao lažni bolesnik sa oblogom na trbuhu, izbegavši Pištin stisak, pobjegao među ljude u okolini carinarnice pa su ga svi začuđeno gledali. Odmeravali su je i ovaj tajni bočanski žig ju je stvarno udaljivao od ljudi, tako da je skromna, pokunjena Ester ovde među nepoznatim ljudima izigravala princezu.

Proneo se glas da je došla iz grada, da je maturirala kao neki mladić. A i ona se zbog tih priča ustezala. Usuđivala se da odlazi među ljude samo besprekorno odevena. A u stvari radije bi odbacila odeću pa makar i bosa igrala, prskala se sa šiparicama oko bunara. Bar bi onda tamo još malo mogla da bude bezbrižno dete.

Najviše je volela da se zadržava u svojoj sobi kraj prozora. Naročito su večeri bile lepe. Bilo je zanosno leto. Oko nje su šuštale grane ogromnih kestenova. Čak su i šumovi, galama putnika i šetača, dahtanje lokomotive, zvižduci, zvonjava signalnog zvona, ženski smeh bili lepši ovde na visini. Kad bi se peron ispraznio i oko-

lina smirila, često bi se onako sama nalaktila na prozor, osluškujući šumove letnje noći, žablji koncert sa Tamiša.

Krajem juna i početkom jula više puta se dešavalo da oko deset sati isred stanice prođe vesela četa radnika. Kasnije je doznala da su to sezonci koji sade kupus. U okuci Tamiša, na pogodnom zemljištu proizvode poznati bočanski kupus. Pola sela živi od proizvodnje kupusa. U to vreme raseđuju jesenji kupus. Mlađi su smislili da je najbolje saditi rasad noću kad je svežije, pri mesečini i nositi vodu za zalivanje iz starog rukavca. Galama veselog društva remetila je noćni mir stanice. Šalili su se, vrištali, izbijala je iz njih životna radost, spremnost za rad, radosno druženje ljudi koji su navikli jedni na druge. Ester je obuzela zavist.

Zašto ne mogu i ja da budem među njima? Zašto ne spadam među njih? Što me nisu ostavili tamo gde su me svi poznavali? Proći će ovo divno leto, a ja nisam ni osetila da sam mlada!

U novoj sredini se najpre upoznala sa onim putnicima koji su zalazili u očevedured i u razgovoru s njim prekraćivali vreme do voza. Među njima je najinteresantnija bila porodica zemljoposjednika. Njihovo imanje nije moglo biti veliko, niti unosno. Uglavnom su živeli u Beogradu, ali su njihovu bezobličnu zgradu seljaci ipak nazivali dvorcem. Vlasnik je povremeno zaticao Ester i kljukao ju je poletnim govorim. U početku joj je pažnja oženjenog čoveka bila mučna. Kasnije se umirila. Proneo se glas da se on u tajnosti sprema za poslanika. Ona je, dakle, zamorče na kojem isprobava svoje teorije! Kakva čast što u njoj pretpostavljaju višu inteligenciju. Zapanjujuće je samo to što dok govori uopšte ne gleda u nju, već u stablo na koje se ona oslanja.

Upoznala je i zemljoposjednikovu mlađu sestru, udovicu. Porodica je bila obzirna prema zapregama pa su najčešće išli peške. Jednom prilikom kad se žena vraćala kući, Ester joj se pridružila i otpratila je skoro do njihovog imanja. Mislila je da čini ljubaznost što joj pravi društvo na dugom, dosadnom putu i što je prati. Time i ona ubija prazno popodne, a čini zadovoljstvo i novoj poznanici.

Nije se pokajala. Žena je bila drago, neposredno stvorenje. Više nije bila mlada, malo ugojena, ali je korak bio mladalački, kao kod nekog ko je navikao na velike razdaljine, na brz tempo. Govorila je sa slovenskim akcentom, a naročito je dirljiva bila dečja iskrenost koja je izbijala iz onoga što je govorila. Ester se dugo sećala ovog popodneva.

Koračale su između železničkih šina. Ponekad su razigrano skakale s praga na prag da bi izbegle koji veći šljunk ili busen trave preleven katranom. Razgovarale su. Žena je pričala o njihovim najintimnijim stvarima: kako malo donosi imanje..., koliko treba štedeti. Ova zemlja osrednjeg kvaliteta ne zaslužuje sav taj trud. Njen brat računa na karijeru... Nadaju se da će postati poslanik... I ona je oduševljena glavnim gradom. Sigurno će se snaći, ali pre toga traži neko praktično žensko zanimanje... U Beogradu ima dobro društvo... Jedi je samo jedno, kud god se okrenula, tamo u boljim društvima svi znaju strani jezik.

– Ali ja ću im doskočiti!

Da bi jače potkrepila svoje reči, prekinula je čavrljanje, razigrano je podigla

kažiprst i pripretila zamišljenom društvu.

– Čekajte! Nećete se razlikovati od mena. I ja učim francuski... Već mi dosta dobro ide... Vi govorite strane jezike?

Ester je pocrvenela pod udovičinim bezazlenim, ispitivačkim pogledom i snažno je zatresla glavom. Osećala je kako joj je krv jurnula u lice. Bogme, nju, za sada, nisu morile ovakve brige.

Stigle su do kraja puta. Šine su nestale, odnosno kraj šina je bio izvijen uvis. Da niko ni slučajno ne bi mogao da prođe. Ovo je kraj nečega. Ester je odlazila u otkrivanje okoline, sela, ali još se nije usudila da ode tako daleko. Videvši kako se čudi, žena joj je objašnjavala

– Vidite, ova pruga je vodila za Čakovo. Ovuda smo se nekada vozili za Temišvar. I ja sam tamo pohađala skolu. Boka je nekada bila raskrsnica, zato ima ovoliko stanicu. Sada se nalazimo u blizini rumunske granice... onamo su po svoj prilici opštine Banlak, Tolvadija. Vi se sada lepo vratite... Ja moram tu da skrenem na levo.... Ona ružna velika zgrada tamo je naše poljsko dobro.

Ester je dugo gledala za njom. Uzvrćala je ljubazno mahanje. Divila joj se i zavidela joj. Kako veselo i samosvesno hoda! Kako je puna planova... i uči francuski. U “njenim” godinama! I to s ubedenjem, oduševljena, kao neko ko oseća da ima neki cilj.

Oslonila se na luk šine pa se odmarala. Oko nje je samo uzvišenje ukazivalo na pravac nekadašnjeg železničkog nasipa. Odavde je izgledao kao stanište bulki, lopuha i zove. To je zapušteno mesto, na parlogu, niko ga čak ni ne kosi.

Žena se još jednom okrenula i zabrinuto, upozoravajući, viknula:

– Nemojte dugo ostati! Granica nije daleko.

Ester se stresla. Setila se nedavne užasne trke duž ograde od naboja. I evo, opet je naišla na granicu. Sputavaju joj korak. Dovde, i nema dalje! Izgleda da pred njom svugde izvijaju šine. Prstima je je prešla preko neravnog tela pretesterisane šine. Kao da je dodirnula živu ranu. Zapela je za ovu zarđalu starudiju, nije mogla da se pomakne. I pešačenje ju je zamorilo, želela je da se odmori. Ispitivala je daljinu – Tolvadija, Banlak? Nikad nije čula ove nazive. Nikad nije bila tamo. Kakvi ljudi žive tamo? Tu su skoro na dohvat ruke, a ipak tako daleko. Nikad neće poznavati jedni druge. Ispitivački je gledala u daljinu kuda su nekada vodile šine, ali ništa nije videla: ni senku sela, ni dimnjak, niti toranj. Znači onaj drugi svet mora ipak da je prilično daleko.

Dok se stajala kraj zarđale šine, spopala ju je neobična misao. Odakle li dolaze te glupe misli?! I njen život je kao ova iskrivljena šina. Do sada je tekao, tekao ravno, bez prepreka... Sad je kraj! Smotali su ga, savili, ostavili da rđa. Nema dalje!

Kasno je popodne. Sunce koje se oprašta plamti pri dnu neba. Baca snopove svetla na okolinu. Njoj na očigled se prelama na sjajnom deliću šine. Ili su komadići stakla upali u pregib. Njeno oko je žiža, iz njega izbija zračenje? Šta se tu dešava? Da li je budna? Ona stoji u zaslepljujućoj svetlosti, kraj nogu joj protiče reka zlata, sve jače zaslepljuju zraci na zarđalom žutom gvožđu. Tope se i izravnavaju odurne kvрге, na očigled oživljavaju šine... kreću se! Klize dalje, tamo-amo, kao vatrena

zmija... Gle, već jure preko bulki, zove... prelaze preko svega... pretrčavaju granice, jedne, druge, klize daleko... Ne može ni da ih prati pogledom, ali ih ipak vidi i oseća! Jure plamene šine preko granica i mora, umrežavaju celu Zemljinu kuglu, grle i povezuju ceo svet...

Ječi kao dete kad spava. Ne usuđuje se da diše, odleteće! Skuplja snagu. Oči su joj širom otvorene. Potresena, ponovo gleda pojavu... pa vrišteći zaklanja oči i trčeći krene nazad.

Ovaj susret je bio vrlo koristan da postane svesna sopstvene krize. Šta je čini nezadovoljnom? Shvatila je da je najveći nedostatak u tome što nema određeni životni cilj.

Te večeri se duže zadržala nad svojim dnevnikom. U poslednje vreme se rado identifikovala sa jednom junakinjom iz novele koja se bacila pod voz, jer nije bila zadovoljna zaostalom sredinom u kojoj se živela. Te večeri je odlučno, energičnim slovima zapisala u dnevnik:

“Imam devetnaest godina!
U to doba ne može da se završava,
U to doba započinje život!”

III

Ester je celo popodne gledala kroz prozor. Knjiga koju je nameravala da čita odavno joj je ispala iz ruku. Nije imala da čita ništa zanimljivo. Od izmišljenih ljubavnih priča hvatala ju je laka muka. Osećala je pritisak u predelu želudca i bol u glavi. Nagla se kroz prozor, oslonivši glavu na ruke i tako posmatrala panoramu.

Okolina nije pokazivala ništa zanimljivo Otkako se vratila kući iz dana u dan je videla jedno te isto. Naročito kad su vozovi prošli i peron se ispraznio pa su pred njom ostale prazne šine. Na poslednjem koloseku, koji nikad nisu koristili, stajali su prazni, neispravni teretni vagoni. Iza njih se prostirala neka njiva. Još dalje neko drveće.

Ovi škartiani vagoni nisu slučajno bili tu. Oni su pripadali bečkerečkom depou Tu su se zatekle slobodne šine i deo železničke stanice van upotrebe. Stoga su ovamo gurnuli sve neispravne vagonu u Banatu. A u poratnim godinama bilo ih je baš dosta. Zimi ih niko nije gledao, a leti su ih terenski radnici tu na licu mesta popravljali. Danju su se krili pod vagonima i nešto kuckali. Uveče su se malo veselili u krčmi. Noćili su u napuštenoj ložionici iza skretnica.

Bila joj je poznata ta lupa. Pripadala je okolini kao šuštanje drveća, kao kosovo pevanje. Mada je sa prozora vidokrug bio ograničen, ipak joj je pružio i poneki značajniji doživljaj. Kao što sužnju huk vetra može da donese poruku, tako je i izopštenoj devojci otvoreni stanični prozor na spratu mogao da pruži doživljaj.

Prvo joj je pažnju privukao veliki pauk. Slobodno se kretao po dasci prozora.

Jedno vreme je posmatrala kako se baca u jedan ugao prozora, kako učvršćuje prvu nit i počinje pred nesrećnom žrtvom da prede mrežu, da joj zatvara jedini vidik. Nije bila ni malo sklona da ga otera. Onda je nešto privuklo njenu pažnju. Čula je glasove iz pravca vagona. Prazni "G" vagoni u kojima su nekada prevozili pšenicu u rinfuzi ili u džakovima sada su dotrajali, prazni, sa probušenim zidovima odavali duboke zvuke, čim bi ih neko dotakao. Zvuk je dopirao iz daleka i kako se približavao postajao je sve jači i puniji. Štaviše, činilo se da neko namerno pojačava te zvuke.

Ester se nasmešila kada se ispostavilo odakle potiču ti zvuci. Jedan mladi radnik se šetao po krovovima vagona. Sa rukama u džepovima, gologlav, koračao je dobro udarajući nogama o limeni krov. Ličio je na razigranog klinca koji, bacajući šljunak, namerno izvlači zvuke iz tanjira odbojnika. Ovo razigrano dete je Ester videla u ovom suvonjavom mladom radniku i to joj se dopalo. Do sada je ove ljude videla samo pod vagonima, zamašćene, prljave. Često su između točkova ili u vagonu udarali čekićem, pilili, testerisali. Nekada su pobočke, drugi put poleđuške ili potrbuške obavljali svoj posao. Sad je prvi put jednog od njih videla čistog, zgodnog. Mora da je završio posao, jer nije držao nikakav alat u rukama, a bio je i suviše udešen, raspoložen.

Uprkos razdaljini gledali su se oči u oči. Bio je to lep momak. Bar se tako činilo sa tog rastojanja. Podsećao je na onaj njen luckasti ideal kad je bila šiparica, na džokeja iz cirkusa. Imao je isti vitki stas, fino lice, ponosnu glavu, samo što je džokej bio plav, a ovaj ima crnu, raspuštenu grivu. Nosio je crvenu sokolsku košulju koja se posebno dobro slagala sa njegovom crnom kosom. Ko zna se da li je zaista bio soko², ili je tu košulju nosio da bi se pravio važan. U svakom slučaju dobro mu je stajala. Tako je vešto koračao po krovovima vagona i takvim zaletom je preskakao s krova na krov, kao da obavlja svakodnevni trening.

Mladić je tuda prolazio i sutradan, šta više, dva puta se pod prozorom prošetao tamo-amoo. Ester ga je krišom posmatrala. Trećeg dana se već zaustavio i izvodio neke veštine. Zatim se zaukao. Sad će da skoči nasred perona. Ester je od straha vrisnula, a mladić, crnokosi mladić se na krovu vagona glasno nasmejao. Smeh se jasno čuo. Ester se zastidela, ali ga je sutradan ipak čekala posle radnog vremena. I došao je. Vedro je stajao na krovu vagona, upravo naspram Esterinog prozora. Da li zbog vetra ili nečeg drugog, ovog puta je imao kapu na glavi. Sitno karirani kačket. Kada je stao preko puta otvorenog prozora, kao da je hteo samo malo bolje da namesti kapu, malo ju je izdigao prema njoj. Ona je, pak, klimnula glavom. Ruka joj je poletela gore prema zavesi i bojažljivo je dala znak. Zatresla je rese, onako kako je u svoje vreme naučila od Irmii. "Tu sam. I ja marim za tebe."

Dani su joj postali zanimljiviji. Kao da je vazduh bio pun elektriciteta. Uveče dugo nije mogla da zaspi, ujutro se zadihana budila... i već je tražila mladića i van popodnevnih šetnji na razdaljini. Još nije smela da se suoči s njim pri dnevnoj svetlosti, ali kad bi se zaževela da ga vidi, u jednostavnoj haljini iskradala bi se do

.....

² Pre Drugog svetskog rata član jugoslovenske nacionalističke gimnastičke organizacije

večernjih vozova. Umešala bi se u najveću gungulu prilikom silaska iz voza i ulaska, prilikom utovara. Probijala se kroz masu sveta kao glista samo da bi na najneviniji način dospela do momka, da ga dodirne, da mogu razgovarati, da se pozdrave, da doviknu jedno drugom neke beznačajne reči. Kad bi se posle ovakve glupe male avanture trčeći vraćala i odskakutala na sprat, zaključala bi se u svoju sobu, bacila na krevet i smejala se, od srca bi se smejala od navale osećanja. Kad bi se njena majka slučajno zatekla u susednoj sobi, zagnjurila bi glavu u jastuk i tako, gušeći se napola, smejući se, ispoljavala svoju budalastu sreću.

Ali veliku sreću je vrlo brzo smenio post. Tako je ubio idilu kao udar groma. Još nije ni zaživela, niti očvrsla, a za tren oka je uništena.

Seljani su se bavili ribolovom. Ribolovačko društvo nije lovilo na sitno, već kad je dolazilo vreme, priređivali su velike ribolove, a ulov slali neposredno u Beograd. Jedne takve večeri je skoro tuce visokih košara sa ribom bilo na peronu. Tamo su stajale, odgore ušivene vrećama, zapečaćene, predate za transport. Sa gornjeg dela košara crvenile su se cedulje sa oznakom hitnog transporta, a ispod vreća su se praćakale još žive ribe. Pola ribolovačkog društva se uzbuđivalo tu, na stanici. Radovali su se dobrom ulovu, novcu koji će za njega dobiti. Kao da je radost prešla i na druge. Voz ne stoji dugo, pa ekspresnu robu treba brzo utovariti. Jedan deo publike se nervirao a drugi je pomagao pri utovaru. Ester se sa mladićem u sokolskoj košulji muvala kroz gomilu. Možda je on hteo da se pojunači, možda je to smatrao dobrom šalom, zgrabio je dršku jedne košare s ribama i pomogao da je nosi. Kada se drugi put okrenuo, olabavio je šav na njoj. Kao slučajno, pokidao je vreću i Ester je videla kako je izbacio prilično velikog šarana iz košare.

Drugi to nisu приметили. Ljudi su besneli zbog njegove nespretnosti. Neko drugi je zgrabio dršku košare i već su jurili prema teretnom vagonu. Mladić je stajao s rukama u džepovima. Glavu je visoko izdigao, a nogama je vešto gurkao debelu ribu među šinama u pravcu mračnog dela stanice. Ester ga je zaprepašteno gledala. Mladić se osvrnuo i namigujući, pobednički se smeja. Njegove oči i niz zuba kao kod divlje zveri sijali u mraku. Pravo mefistofelovsko lice. Nije mogla da ga gleda, a kamoli da prihvati saučesništvo u činu koji je smatrala nepoštenim. Okrenula je leđa vozu, ribama, svima, i utrčala u staničnu zgradu.

Prvo je besciljno stajala u sobi čuvara. Pošto je voz otišao i seoska publika se razišla, čuvari su pogasili svetiljke na peronu i ušli da smeste svoje crvene signalne zastavice. Ona je tada prešla u drugu prostoriju. Mati je već bila tamo da ih pozove na večeru. Otac je čuvarima izdao naređenja za sledeći dan pa je zaključao kasu. Uvek su ćutale dok je otac brojao novac. Roditelji nisu obraćali pažnju na Esterino ćutanje. Velik svetao krug kancelarijske lampe osvetljavao im je samo glave, a Ester se krila u manje osvetljenom delu. Tek kad je sve bilo gotovo, pošto je otac sve zaključao i leno baratao ključem od kase bačenim na sto, i pošto je on promrljao – “sad ćemo se svi pokupiti i otići gore u stan”, ona je izašla iz tame. Stala je na svetlo pred roditelje i sa nadole iskrivljenim ustima rekla:

– Oprostite mi! Ja neću da ostanem ovde! Ne volim da budem ovde. Hoću da učim. Moj život ovde nema smisla.

IV

Roditeljsku dušu je potresla ova njena želja za odlaskom. Smatrali su da devojku najviše usrećuje roditeljsko okruženje. Dečaci mogu da se razidu, neka se izbore za sopstveni život, ali devojka, to je nešto drugo. Neka bude kod kuće da je tetoše, maze, na radost njihovih starih očiju. Da je gledaju kao lutku u izlogu, neka bude bezbrižna, nasmešena, vesela. Što je duže u kući kao odrasla devojka, utoliko bolje. Naravno, to su pomislili u sebi, nisu se opirali. Samo su se zgledali... Je li moguće da neko na vrhuncu bezbrižnosti hoće da ode?

Modrajevi se nisu protivili, samo su odugovlačili. Spominjali su troškove. Uvek su kuburili s novcem, a za to treba mnogo novaca. Ne može na univerzitet s one strane granice praznih ruku. Potrebna je odeća i šta još sve ne. Ona najbolje zna da bi za duže vreme opet bili razdvojeni. Ima još vremena, leto još nije prošlo, još joj se od povratka kući nisu ni naradovali... Otići će na jesen, kad budu imali više para.

Selo je čekalo rod kupusa, čak i oni koji nisu imali nikakve veze sa kupusištim. Često su se čule ovakve izjave: "Kad dođe sezona kupusa, opremiću dete," "Opraviću kapiju kad rodi," "Samo da kupus razvije glavice, kupiću nazimčetu hranu," "Na zimu ću zaklati čudo od tovljenika!" I Modrajevi su spominjali zrenje kupusa. Dolazi berba, dolaze kola, pune se vagoni. Isporučioc preklinju da im se obezbedi vagon čim zatreba. Pritiče novac, svi su radosni, zadovoljni. Svi imaju koristi, sigurno i šef.

Ester je ponovo odlazila u atar, idući među šinama skakala po pragovima. Odlazila je na okuku Tamiša da vidi rastu li glavice kupusa. Za vreme ovog velikog iščekivanja koje je pred jesen u selu zahvatilo svakoga, zapazila je da ima porodica koje i bez toga dobro žive. Ona je i u kasnijem životu zazirala od takvih ljudi. Kako je moguće da mnogi ljudi celog veka čeznu za sitnicama, dok drugi plivaju u izobilju? Kakvu tajnu kriju? Kad bi i drugi mogli da je dokuče!

Ovakvi srećni ljudi su sada živeli u njihovoj neposrednoj blizini. Mogla je da prati njihov život. Muškarac je bio nadzornik pruge na toj liniji. Stanovali su u istoj zgradi, u drugom delu sprata. Modrajevi nisu bili zavidljivi ljudi, ali ovakvo bezočno blagostanje je izazivalo i najnevinijeg čoveka Tome je mnogo doprinosilo i njihovo stalno zivkanje i hvalisanje. Bio je to lep mlad, zdrav-zdravcati bračni par sa dvoje prekrasne dece. Njihov brak je bio srećan spoj. Jedno od njih je bilo pohlepno, a ono drugo smelo, kao neko ko se oseća sigurnim. Nisu baš prezali ni od neistine.

Pričalo se da su se za ciglo dve godine ugojili po dvadeset kilograma. Stara teta Maca, krčmarica, koja se uvek žalila na nešto, često ih je ogovarala, čas ushićena, čas negodujuć, u zavisnosti od toga koliko je rakije tog dana popila poslužujući goste. Ako bi izjutra na stazi za živinsko dvorište ulovila nekoga iz Esterine porodice, nije mu bilo spasa. Ili je stenjala sa vlažnim oblogom oko glave, žaleći se na

bolest, ili je udarala dlanom o dlan i širila nove glasine o porodici nadzornika.

– Znete, šefice, gospoja nadzornikovica opet ima novu aljinu. Svilenu aljinu, skupu aljinu... hiljadu dinara meter. Divna aljina, divna žena! Šta veliš? Već ima sedamdeset kila! Baš danas sam je izmerila.

Slušajući je Ester je stidljivo oborila glavu. Eto, kod seljaka ideal ženske lepote počinje sa sedamdeset kilograma! Dok je nedužna krčmarica razvezala o susedima, ona je vrhom cipele preturala po šljaci. Smejala se u sebi, ali ipak ju je to pogodilo. Od tada se stidela da ide da se izmeri.

Nije tu bilo para samo za novu haljinu, već i za nameštaj, zavese, tepihe, za sve što je skupo i lepo. Muzli su krave, toveli svinje, držali čitava jata gusaka. Ferenc, stari pružni radnik, neženja, stalno je meo njihovo dvorište. O državnom trošku je čuvao decu, hranio stoku, pomagao u svemu oko kuće. Uzimali su zemlju u arendu, sjajno je rodilo. Ovo blagostanje je ljudima bolo oči, izazivalo negodovanje. Čuvari su ih ogovarali kod Modrajevih pa i radnici koji su imali nešto protiv njih.

Jednog dana su naišli kontrolori za održavanje pruge. Već su bili otputovali kada su čuvari i jedan stari radnik došli do šefa da se požale. Tamo su se zatekle i Ester i njena mati. kao i dvojica braće koji su u to vreme češće dolazila kući da im se ispeglaju pantalone, ali i na mamin pileći paprikaš. Mora da je nadzornik nečim povredio starog radnika, jer ga je ovaj žučno napadao.

– Znete li vi kako su oboje prefrigani? Čak i žena. Sa nas bi kožu da oderu, ali pred kontrolore će i dušu da iznesu. Poslužuje se kljukana guska, ćuran, daruju pilici zajedno sa kavezom. Kad dođu, ugošćuju ih kao grofove. Ali danas je žena propisno nastradala kada je donosila užinu sa sprata. Na srebrnoj tacni, sa čipkama, sa cvećem nosila ju je kao golub gušan. Nije hodala, letela je po šljunku... Ali kaznio ju je Bog. Pala je na teme koliko je dugačka. Sve se raspalo, šolje, tacnica sa puterom, ibrik za med, pohovano meso, cveće... samo joj je tacna ostala u ruci. Mislili smo – ode joj glava. Nismo smeli ni da se nasmejemo. A ona, ništa! Sve je to sklonila i spremila drugo. Ima tamo od čega, moliću lepo!

Stari je u pravi čas prekinuo priču, jer su se nadzornik i njegova žena upravo pojavili na vratima. Možda su i čuli poslednje reči. Rumeni od preživljenih uzbuđenja, ali zadovoljni, ušli su u šefovu kancelariju na razgovor. U takvim prilikama ljudi imaju potrebu da razgovaraju sa drugima. Treba se iznutra provetriti, rasteretiti se, malo se i hvaliti. Eto, kako su dobro prošli prilikom kontrole! Nigde greške, propusta.

– Ima tu mlade snage! Ide posao, moliću lepo! – trljao je ruke nadzornik sa velikim samozadovoljstvom, posmatrajući kakav utisakostavlja. A žena je naklonila glavu, sevajući svojim lepim crnim očima... Hoće li se neko usuditi da nešto kaže?

Zatim je muškarac ispričao manje neuspehe, kakve gluposti mogu da zadrža nespretni kontrolorove ruke. Smejući se pričao je o skorašnjim i davnašnjim sitnim nevoljama koje svakom mogu da se dogode. Dobro raspoloženje je podstaklo pričanje o šaljivim događajama. Šta rade železničari kad se sastanu? Pričaju železničarske zgode i nezgode o stvarnim ili izbegnutim karambolima. Ili se jedni šale na račun drugih, omalovžavaju jedni druge, naravno u šaljivom tonu. Putnici

– mastiljare, činovnici – žičare, a prometnici i računovođe – nekog trećeg.

Mišiju je presela bujica samopohvala. Odlučio je da im malo podvali. Bio je veseo mladić, omiljen u društvu, jer je uvek bio oran za šalu. Ako bi nekog podbadao, taj bi se najslade smejaio, čak bi to shvatio i kao umiljavanje. Otkad je položio ispite i počeo da rukuje blagajnom, dozvoljavao je sebi da se našali i na račun starijih. Sada se lukavo zamislio

– Noćas sam sanjao. Gore sam na nebu i s deda-Petrom vršim smotru. Kada su mi dosadile mnoge divote i golicanje anđela, potražio sam železničare. Redom sam pronalazio mašinovođe, vozovođe, obračunske činovnike. Svi su se nalazili na posebno ograđenom prostoru. Jedino nisam našao nadzornike pruga. Žalio sam se deda-Petru.

– O, pa što ne kažeš?! Tu su – nevinaščad.

– Odveo me je do malog prljavog kaveza. Ne vidim ništa, sem nekoliko magaraca koji besomučno njaču. Svi su njakali, svi su se busali u grudi, svi se razmeću.

– Deda, pa gde su?

– Pa zar ih ne prepoznaješ? To su ti. Morali smo ih skloniti u najtamniji kutak tako se deru. Hvale se do neba i stalno hoće da trguju.

Svi su se od srca smejali, a naročito oni na koje se šala odnosila. Stražari su se povukli u magacin, oborili glave i udarali se po kolenima. Tako su ispoljavali radost što je neko ismejao čoveka koji im baš nije bio drag. Ali ni nadzornik nije oklevao, odmah je uzvratio:

– Trebalo je bolje da pogledate. Bili su tamo i prometnici, samo što je trebalo podići magareće repiće. Još su natekerili i crvenu šapku. Jadničci su se šćućurili na skrovitom mestu i preklinjali ušate."Dajte materijala! Šaljite majstore! Popravite brave! Dimi se peć! Pokvario se telefon...!"

Bura smeha je potvrđivala da je pogodio u cilj. Skrenuli su u ozbiljne vode. Razgovor se odnosio na službu. Ovo je teško. Ono je teško. Kao da je Mišija izazivao sam đavo.

– Težak posao? Pa šta je teško? U celom održavanju pruge nema čoveka kome bi nešto moglo da bude teško. Najvažnije je da umeju dobro gledati. Eto, kontrolor sedi u vozu i gleda. Inženjer sedi na drezini i gleda. Nadzornik, terajući sopstveni bicikl, obilazi trasu. Samo sedi i gleda. Predradnik gleda, oslanjajući se na svoju lopatu, a radnici leže i gledaju. To se zove održavanje pruge, moliću lepo.

Svi su se smejali do suza. Malo kasnije su nadzornik i njegova žena poželeli laku noć i napustili društvo.

Tek što su odmakli nekoliko koračaji oni u kancelariji su čuli galamu. Neki nakresani čova im je preprečio put. Verovatno je po izlasku iz bircuza naleteo na njih. Preprečio im je put i dobro im očitao bukvicu.

Kasnije se ispostavilo da je to bio čistač septičkih jama.

– Zašto ste me izbacili? Lane sam valjao? Doveo sam u red celu prugu. Nisam li pošteno iznosio izmet? Ne kao drugi, koji pola ostavljaju u senkgrubima.

Oni se baš nisu mnogo obazirali na njega. Ostao je sam, mogao je da gunda do mile volje. Besan, stao je pred stanicu i tamo nastavio da negoduje. Dlanom je

udarao po stablu jednog drveta, psujući:

– Znam ja o čemu se radi! Razumem ja sve. Nisam ja tako vezana vreća kako drugi misle. Pogrešio sam. Trebalo je da obećam... Više nego lane, pa bi dobio poso...

Strašno je vikao. Najposle je čuvarima preselo, izašli su i oterali ga drškama svojih zastavica.

V

Svest o tome da će otići dala je Esterinom životu novi podstrek. Na selo više nije gledala kao na zatvor, već kao na stajalište, na ostrvo na koje ju je život izbacio kao brodolomnika. Od nje zavisi kako će shvatiti situaciju. Što ne bi mogla da je provede prijatno? Pa neka slobodno teče vedar, bezbrižan život! Posle će ionako početi ozbiljni rad, priprema za novi, sadržajni život.

Htela je da se približi selu. Tražila je poznanstva, ali ne da se lutajući besciljno sprijatelji bilo s kim, koga joj slučaj nanese, već je potražila svoje vršnjakinje. Nije zažalila. Dani su joj dobili sasvim drugi ritam. Sprijateljila se sa dvema, tako zvanim, školovanim devojkama. Jedna je bila Hrvatica, Emilija, a druga Ceci, činovnica. Pokušala je da gleda njihovim očima, da se veseli njihovim srcem., da nedeljom odlazi u velike šetnje i bila je srećna što joj to uspeva. Štaviše, ljutila se na sebe što se bila osudila na tolike prazne, zaludne dane, kada je ovo malo veselo devojačko društvo bilo tu, na dohvat ruke.

Sad je videla do koje mere može da se promeni, otkrije i sa nove strane pokaže svet, ako ga gleda kroz naočare koje su svojim rečima ove dve brbljive seoske devojke otkrile pred njom. Kao da je i okolina dobila drugu boju od one koju je imala gledajući je kroz prozor. Do sada je verovala da je zalutala na nenastanjeno ostrvo, da devojka ne može da nađe značajnijeg muškarca u blizini, sve su to oženjeni ljudi, muškarci koji su obuzeti svojim poslom i porodičnim brigama. Verovala je da u celoj okolini nema nijednog zgodnog muškarca, izuzev onog elegantnog, vitkog neženje, koji nosi elegantni kaput i ponekad navlači bele rukavice i tako stoji na vratima ureda kao da bi sa svima mogao da razgovara kao iz sedla. Po nalogu svog gazde on, kao njegov poverenik, prodaje ostatke nekog imanja. Ta nit ga vezuje za selo. Još nekoliko meseci, godinu dana i ide za Ameriku na poziv nekog dobrotvora. A onaj drugi, takođe neoženjeni, mlinar? Ne kupuje on samo tamo u Banatu propale, stare mlinove (pa ih renovira i ponovo prodaje), već odlazi i na drugu obalu Tise, kad nanjuši dobar posao. Glava ovog čoveka je uvek puna planova, oseća se kod kuće i u velegradu i iz daleka mu nude poznate udavače. Takav čovek i ne primećuje seosku šiparicu, čak ni kad ima maturu.

Iz usta ovih dveju brbljivih devojčica doznala je da, oho, ima tu života, sve vrvi od momaka za ženidbu.

Ceci je bila siromašna činovnica. Radila je u opštini i pomagala roditelje. Mnogo je pričala, ali o svojim intimnim problemima nije govorila. Mnogo kasnije se ispostavilo kakve je sve teškoće imala ova čestita devojka koja je zalutala među tolike usamljene seoske muškarce koji se dosađuju. Smešila se, pravila se da ništa ne vidi i ne čuje od često i nenamernih vulgarnosti. Ovde na Emilijinoj klupi ili prilikom šetnji alejom prema stanici u društvu devojaka Ester se duševno krepila.

Od njih tri je Emili bila najmlađa i najvedrija. Bila je jedinica. Majka, jedna uvela žena, rano je ostala udovica i uklopila se u seoski život. Imala je pedeset jutara zemlje kao miraz. Ova velika cifra nije joj oduzela pamet. Nije bila ni razmažena, ni ohola. Istina bila je to mršava zemlja, slatinasta. Odrasla je kao polusiroče uz majku, većito na oprezu od svega. Njena majka je rano ostala sama sa svim teretom na vratu. Otkud je mogla da poveća imanje! Naprotiv, morala je dobro da zapne, da nadgleda napoličare, da skromno živi samo da bi sačuvala blagoslovenu, nasleđenu zemlju za ovu devojčicu.

Samo kad se kaže pedeset jutara, to jako zagolica... Ove reči imaju miris kao opjni miris jasenovog cveta. Dopiru daleko i na njih se kupe mladići za ženidbu. Na vest o pedeset jutara pokreće se svaki zdravi, valjani momak u krugu od pedeset kilometara. A Milika se samo smeje. Zna, može joj se kako hoće. Mati je obožava, ne treba da žuri. Njih dve žive kao jedno srce, jedna duša u seoskoj jednostavnosti. Kad zemlja već predstavlja ovoliki teret, neka posluži bar za to da ovom stvorenu čista srca nađu pravog životnog saputnika koji će je usrećiti.

Milikine oči sijaju. Ne voli da se hvališe, ali joj ponekad ipak izleti novost. Opet su im prosci dolazili u kuću. Brzopleto, detinjasto odaje samu sebe. Prošle godine za Poklade imala je osamnaest prosaca. Ove godine samo dvojicu i jednog polovično. Ne razume! Šta je tome razlog? Sigurno još nije sezona! Zavaljuje se na klupi i tako se smeje. Ne pada joj na pamet da se udaje. Mati je i ne prisiljava. Nema još ni sedamnaest godina. Prošle godine je stupila u šestnaestu i koliki su već reme-tili njeno srećno detinjstvo!

Ester je razrogačila oči. Zar je to moguće! Oko takvog seoskog devojčurka ovolika navala?! Ona u životu još nije videla ni jednog prosca. Radoznalo se raspituje. Gde je? Gde mogu da se nađu toliki muškarci? Mesecima tu živi, ali ni jednom ni traga. Bar da su joj izdaleka pokazali njegovu senku: "Evo, ovaj! Eno, onaj!" Avaj, čuvaju ih iza sedam brava!

Nađu se i u jednom i u drugom selu. Ima ih svakojakih: imućni zanatlija, tek osamostaljeni trgovac, gradski činovnik, vlasnik zemljoposeda, razmaženi, bogati seljak, gospodičić... može se birati. Pri tome se na veru, nacionalnost ne gleda. Pred zemljom sve prepreke padaju.

Bila je divna jesen, duga, beskrajna. Još i u novembru je vreme bilo kao da je septembar. Kao da je sudbina htela još jednom da svim mogućim dobrima obaspe porodicu osuđenu na patnju. Te godine je u Boki rodilo toliko kupusa, koliko nikad pre. Tekla je isporuka, kod utovara je uvek bilo sveta. Sve sami raspoloženi ljudi. Povodom dobre kupovine uveče su se zabavljali. Prozori krčme su svetleli do kasno u noć. Esterin otac je svake večeri legao podnapit. Njena mati je često govorila:

– Nismo došli na dobro mesto!

Ester je sa devojkama svaki dan odlazila u duge šetnje. Uveče su se motale kraj vozova. Ona je bila najveselija. Dopadalo joj se da zabavlja druge. Nije ni slutila da provodi najvedrije dane svog života. Molbu za pasoš su predali, sad strpljivo treba čekati. Tako nešto dugo traje, ali jednom će biti. Zakasnila je na prvi semestar. Ne mari. Bar je bila sa starima. Šta znači izgubljeni semestar kad neko ima devetnaest godina?!

Zatim je stigla zima. Decembar. Januar. Bili su vezani za stan. Došao je kraj šetnjama. Povremeno je dolazak Mišija i Đusija unosio vedrinu u kuću. Jednom su stigli peške. Zakasnili su na voz. Mora da je duvao nemilosrdan vetar, jer su im lica bila tamnocrvena, a uši ispod železničarskih šapki ljubičaste. Trljali su ih četvrt sata dok im se boja nije vratila. Modranica je udarala dlanom o dlan:

– Imate li vi mozga u glavi?

Put je dugačak nekoliko kilometara. Ko je mislio da je vetar tako odvratno leden? Odlučili su da danas večeraju kod kuće, pa su došli.

Ester je sa pola duše već bila daleko. Maštala je o tome kakav će biti njen novi život, kako će raspoređivati dane, kako će se u Segedinu opet smestiti kod rođaka, jer će se, naravno, nastaniti u Segedinu.

I onda se iz osnova promenila dosadna zima. Jedan mladi vojnik je stigao u selo na odmor. Miliki je upravo bila u poseti kod Estere. Ona ga je primetila kroz prozor na spratu, kad je sišao s voza. Zainteresovano je brisala zamagljeni prozor i naprezala oči.

– Ej, pa to mi je brat od strica, Šandor. Boga mi, on je taj vojnik!

I Ester je pogledala kroz prozor u tom pravcu, ali mu je videla samo leđa. Bio je to lep, visok momak u zgodnoj uniformi. Mora da služi u konjici, jer je nosio elegantne čizme sa visokim sarama, a na peti su zveckale sjajne mamuze. Emili nije imala mira.

– Trčim kući. On prolazi kraj naše kuće, sigurno će svratiti.

I zaista je to bio on. I kao snalažljivo čeljade, nije se mnogo obazirao desno-levo, već se potpuno uklopio u društvo koje mu se nudilo.

Posle dugih meseci ovo je bio prvi naočit muškarac koji se našao u Esterinoj blizini. Nije joj ni palo na pamet da ga drži na odstojanju. Sudbina ga je dala, sudbina ga je dovela, neka bude volja njena. Bez ikakvih zadnjih milslji, pa tada je pasoš već bio na putu, tražila je njegovo društvo. Stvarala je prilike, dozvoljavala mu da je prati... Odlazila je u selo kod Milike gde su se kao slučajno sretali. Pozivala ih je u goste. Nekako je i Đusi – ako je baš bio kod kuće – prihvatio da zabavlja one druge dve devojke. Tako se okupilo dobro društvanje. Organizovali su društvene igre, kartali se. Bezočno su varali. Zavitlavali se, šalili, činili sve što samo sretni mladi ljudi mogu da izmisle.

Šta znači prisustvo takvog mladog, zdravog muškarca, kako osvetljava ovu seosku glad za muškarcima vidi samo neko ko se i sam nalazi u takvoj situaciji.

Esteri se u sećanje trajno urezala slika iz prvih dana. Bilo je olujno veče. Bila je primorana da ostane da prenoći kod Milijevih. Već su se spremale na počinak kad

je slučajno naišao Šandor. Naravno malo su se još zabavljali i pošto je oluja jačala, zadržali su i mladića.

Neobična situacija. Jedna ljubazna mlada tetka i dve zbunjene devojke krupnih očiju sa jednim muškarcem. Nehotice im je uskovitlao osećanja. Mladiću su namestili krevet u hladnoj sobi, ali je morao u toploj sobi da se svuče do pola i da izuje čizme. I to skidanje čizama je postalo atrakcija večeri. Bile su to lepe, visoke čizme, uske, momačke. Nikako nije mogao da ih izuje. Uzalud se naprezao, crveneo, nije išlo. Priznao je da mu uvek neko drugi izuva čizme, ili ukućani ili drugovi. Strina je prva prihvatila da bude žrtva. Kao dobra rođaka vukla je iz sve snage i on je morao da pazi da ne tresne na zemlju. Ova scena je izazivala buran smeh, a teta Cila je obećala da će ga čizmom klepiti po glavi, samo da je skine i tražila da drugi put ne naruči slične. Mili je bila na redu. Ona je tako silovito krenula da se čizma zaista skinula, a ona sa čizmom u rukama umalo što nije pala na teme.

Mladić je odavno legao, okretao se u drugoj sobi, ali su čizme ostale kraj peći. Šta može ovakav nevin par muške obuće! Koliko misli i kako nestašno raspoloženje može da izazove. Kao da ih je golicao ili tetošio, milovale su ga očima, obraćale su mu se. Kad su se ujutro probudile, prvo su njega videle. Kao nešto izuzetno, uzbudljivo, živo smešile su se čizme nasred sobe.

Pomilovale su i Esterine oči. Kao leptir na svetlo, tako su ovo dvoje mladih osuđeni na bliskost srljali jedno prema drugom. Šetali su zajedno, ako je bio mrak, išli su ruku pod ruku, a pod plaštom društvene igre čak su se i ljubili. Ako je tokom igre dolazilo do: "Sad neka niko ne gleda!", tako bi se žudno ljubili da bi im čak i zubi zveknuli.

Sudbina je Esteri još jednom pružila ruku pomoći preko mladićeve ruke. Neka beži! Valjda će imati toliko pameti da se uhvati za nju. Možda se u pozadini i Esterina majka tiho molila. Bar da ostane kod kuće ovaj dugajlija.! Bar da ostanu zajedno! Koliko briga bi se oslobodila! Ali kao dobra mati ćutala je, pouzdavši se u sudbinu. Ako im je suđeno, i tako će ostati zajedno.

Nalazili su se usred Poklada. Đusi i Miši organizovali su bal u svom mestu službovanja koje nije bilo daleko i pozvali su i društvo iz Boke. U popodnevним satima nije bilo pogodnog voza, zato se celo društvo smestilo u vagon i najmili su ljude da ga guraju. Ester se odsutno kretala sa ostalima. Prestala je da misli, jednostavno nije htela da misli. Bio je zgodan ovaj hrvatski momak, sa lepim nizom zuba, sa zdravim smehom. Bilo je ugodno biti kraj njega, nasloniti glavu na njegovu mišicu. Sve je jako dobro ovako kako jeste, samo ne misliti! Ne misliti.

Ali u ono vreme ju je već obuzimao drugi zanos, koji više usrećuje, ali je istovremeno tegobniji od svakog drugog. Gori je od pića, od karata, mučniji od škr-tosti, cicijašenja ili od bilo koje druge strasti, jer kartaroš, cicija ipak živi svojim životom, a žrtva ove strasti izlazi iz sebe i proživljava tuđu stvarnu ili izmišljenu sudbinu, čemu nikad nema kraja... Ova sklonost je prati od detinjstva. Ona je bo-jažljivo krije. Ne razumeju je, ismevaju je. Kad Miši, njen najvisprepiji, stariji brat nađe njene beleške, on od njih pravi pozorište i pokušava da izazove opšti smeh. Ali Ester već zna da je nezadrživa snaga vuče prema stvaralačkom životu. Kada se

borila za pasoš nije to bilo samo zbog visoke škole, već i iz želje da se obrazuje i da se pripremi za život, onaj život prema kojem je usmerava njen talenat. Da zgrabi točak sudbine i potraži put uspeha. Nad glavom joj se bore demoni i dobri dusi, sve škljocaju zubima. Kad bi samo neko mogao da prepozna koji je demon, a koji dobri duh...

Ima divnu belu haljinu i bele balske cipele. Eno ih miruju u kutiji na njenim kolenima. Haljinu je mati peglala pola prepodneva, sami volani, prava divota. Ko je mogao da pretpostavi da tako jednostavna haljinica pod majčinom čarobnom rukom može da se pretvori u ovakvo remek-delo?! Neka jednostavna melodija joj se mota po glavi, o tome razmišlja. Šandor sedi pored nje u vagonu, drža kanap kutije da ova slučajno ne padne prilikom potresa. I mlinar je sa njima. Obraća im se kao neko koga razdražuje sloga dvoje ljudi koji se razumeju. U društvu je i jedna lepa mlada žena, Emilina gošća iz Beograda sa mužem oficiriom. Usred vagona sedi Modranica, skrušeno, kao da je bolesna.

Vagon je polagano krenuo. Do skretnica su ga gurali. Esterin otac peške prati društvo. Opet je napit. U poslednje vreme su mu oči i danju sjajne od pića. I sada je neuredno odeven (a ona u kutiji nosi lepršavu haljinu sa stotinu volana). Otac je u velikim suknenim čizmama koje obično obuva za rane jutarnje vozove. Vetar mu zahvata kratku bundicu. Čas pevuši, čas govori koješta i više onima u vagonu. Ester ga prekorno gleda. Zar nije mogao bar ovog puta da ostane trezan, kad ona ide na bal?! Zar i sad mora da sramoti i ponižava porodicu? Modraničin položaj je najteži. Tu je jedina ćerka, odrasla devojkica koju prvi put vodi na bal, a tamo stari, neuredni čovek koga ostavlja samog u pijanom lenčarenju. Da li da otrči do njega, da ga uhvati za mišicu i izvuče iz smešnog položaja ili da ostane i da ga prepusti sudbini?

Ester je sišla s voza, uhvatila oca pod ruku i okrenula ga prema stanici.

– Tata, molim te, vrati se! Nemoj da ojadiš mamu! Možeš zamisliti kako joj je teško da te ostavi..., molim te, nemoj da mi kvariš bal, nemoj da mi pokvariš zabavu!

Modra joj je izljubio lice, razmrsio kosu i promrmljao:

– Samo vi idite, samo idite, devojkice!

Ester se vratila na mesto. Radnici su jače pogurali vagon i ovaj je počeo da juri po šinama. Modra je mahnuo šapkom i lepo krenuo kući. Ester dok je živa neće zaboraviti najpotresniju sliku svog najlepšeg bala, onog sedog, pijanog čoveka koji se sve više udaljava, svog oca koji se među šinama teturao prema stanici.

... Stiže do zgrade, ulazi u kancelariju. Već sedi za stolom. Dugo petlja nespretnim ukočenim prstima dok otključava fioku. Vadi neki papir, izravna ga i stavlja preda se. Ne zna po koji put za ovih nekoliko poslednjih dana, ali sem njega to niko ne zna. Čita ga i, pošto mu se slova slivaju, spušta staru pijanu glavu na hladni nemilosrdni papir.

VI

Nije dobro razmišljati, ne sme se razmišljati kad devojka ima devetnaest godina. Naročito ne onda kada ta devojka ide na bal, kad je neki zgodni momak kraj nje, koji joj se, onako uzgred, još i dopada. Vezana je za njega nekom magnetnom niti do te mere da je prosto bolno kad je drugi igrači odvoje, a oči, hipnotišući je, pitaju: "Kad se vraćaš?"

Ester baš i nije razmišljala. Kao da je sve oko nje potonulo u bezdan. Ne postoji ni juče, ni sutra, iz cele vasionne postoji samo danas. Postoji jedino ovo mesto kao čarobno ostrvo koje je izronilo iz mora. Svira ugodna muzika, unaokolo sve sami osmesi, svetlo, omamljujuće okretanje i na tom ostrvu nalaze se samo njih dvoje. Ona i ovaj vojnik dugajlija. Ostali su samo prateća galama, potrebna gužva, prisutni su pokretne senke. Čas se pojavljuju, čas tonu u pozadinu, rastavljaju ih, ali se oni ponovo vraćaju jedno drugom u zagrljaj, kao da se neće nikad rastati.

Na licu joj je širok osmeh koji ulepšava devojke. Glupe, proste melodije za igru odzvanjaju u ušima, ona ih pevuši za vreme igre. Doživljava najsrećniju balsku noć svog života. Oseća da je lepa, mora da oseća kad joj se dive tolike oči. I ovo je selo, ali je veće, življe od Boke. Gosti su došli iz daleka. Na sečanjskim balovima skuplja se sjajna omladina i eto, među tolikim izazovnim, lepim devojkaama ona je najlepša. Svakog trenutka poziva je novi igrač, sve oči su uprte u nju. Kažu da je uspeh najbolje sredstvo za ulepšavanje, ali ništa ne može da ulepša više od ovakvog zgodnog, visokog udvarača koji je tu kraj nje, kao da je srastao s njom.

Smeši se srećnim, produhovljenim osmehom. I telom i dušom kupa se u dopadanju. Srsi joj podilaze svaki delić tela. Evo mene. Gledajte me! Divite se! Otkud je mogla slutiti da će se ovaj osmeh na njenom licu ukočiti u samrtnu masku i uz malo čuđenja uticati na njeno dugo devojaštvo. Da li je moguće da se kraljica bala pretvori u jadnu usedelicu i da vilinski osmeh koji se ukočio na njenom licu vremenom postane nakazna crta koja skriva njene strahove i patnje. I došao je trenutak koji mora da naiđe u životu svih mladih koji se privlače. Dođe trenutak izjave ljubavi, kada situacija treba da se raščisti. Kako hoće? Šta sledi? Kod Estere je on došao te balske noći, oko ponoći, za jednim stolom u sali za ručavanje. Muzika je odsvirala tuš. Esterina svaka pora se nesvesno talasala u ritmu muzike. Mladić se leđima napola okrenuo prema društvu, a i lice je napola prekrio rukom kojom je držao cigaretu. Njegova senka je padala na devojku, kao da je požudno hteo da je zadrži za sebe. Svetlo svetiljki se na mahove probijalo kroz gužvu i osvetljavalo njeno lice. Njeno mlado, devojačko lice se suočilo sa gomilom. Osećala je da je posmatra bezbroj pari očiju.

Šta mogu da kažu? Kako se gledaju? Pogledala je Šandora u oči. Nije našla čvrsti oslonac, samo svetlucave grebene i doline talasa, kako to biva kod zanesenih ljudi. Mladićeve reči su bojažljivo, oklevajući krenule prema njoj.

Čeka ga još pola godine služenja vojne službe, potom će se konačno vratiti

kući. Imao je dobro mesto u srezu. Načelnik sreza ga poštuje. Obećao je da će, čim se bude vratio, zauzeti svoje staro mesto. Onda bi voleo da se oženi. Može li računati na Ester?

Jednostavne, svakonevne reči, ipak od velikog značaja. Ulog je ljudski život. Šta hoćeš? Na desno? Na levo? Kad bi znala! Sudbina joj je pružila ruku da joj pomogne da prebrodi sledeću provaliju. Zašto je nije prihvatila? Kasnije je sebi hiljadu puta postavljala ovo pitanje. Da li je bila častoljubiva? Da li joj je u dnu duše besnela bezumna ambicija? Da li su joj iskra talenta i njegov zahtev za žrtvovanjem oduzeli jezik? Da li joj je to steglo volju gvozdenim stiskom? Da li je bila suviše srećna? Suviše lenja? Njena omamljena priroda je lenja čak i za to da istupi u svoju korist. Pa i ovako je sve tako dobro, živo, slatko. Tu bi bio potreban praćovek, grubi otmičar koji ne pita mnogo, već joj pokriva lice i objimivši ga, otima obamrlo, hipnotisano žensko telo. Sva tri razloga su bila u igri. Ipak je u Esteri bila greška, ne toliko duševna, koliko u njenom uvek sputanom telu, i osećanjima koja su se teško budila. Jer Juliju su mogle da opsedaju hiljade drugih misli, mogle su da je zadržavaju još hiljade, ipak je noću žurno hodala gore-dole po balkonu, pozivajući, stalno pozivajući sebi svog Romea.

Tako se vratila kući. Kući je raspevana, umorna tela, u slatkom zanosu ponela uspomenu na srećan bal. Već je sedela na svom krevetu, mati je slagala odeću. Jedno krilo prozora, koje su bile zaboravile da zatvore, lupkalo je u ritmu muzike. Ružna je ovakva zora posle bala. Njene bele balske cipele su prljave, izgažene, ruže pod. A predivna, vilinska haljina od snežnobelog batista sa mnoštvom volana leži kao krpa, tek onako bačena na stolicu. Na tavanici ni jedna paučina ne bi mogla da bude sivlja, zasićenija dimom, živo svedočanstvo o tome koliko njih ju je okretalo, gužvalo, prljalo, predajući je iz ruke u ruku. Talasa se soba, krevet, jastuk, cipele, stare fotelje. U njenim ušima još uvek odzvanja muzika, još traje kruženje koje se, kao vrteška naglo prekinulo tek onda kad joj se otac popeo uz stepenice.

Modra ulazi u sobu. Seda na tapaciranu stolicu. Ester očekuje da kruženje opet otpočne, da ponovo odzvanjaju odlomci muzike, ali tišina je sve napetija. S očekivanjem gledaju u očevo lice. Rani vozovi su otišli. Zašto ne legne? Modra ih gleda bojažljivo, preplašeno. Ester ga još nikad nije videla tako bespomoćnog, sedog, starog. Šezdesetogodišnji čovek plače. Glas mu podrhtava, teške muške suze slobodno se kotrljaju iz očiju.

– Deco! Velika nevolja. Izgubiću svoju stanicu. Od prvog stupa na snagu novi zakon... Stare otpuštaju.

– ???

– Sleđuje neka mala penzija ... ako nabavim državljanstvo.

Isprva nisu mogle da shvate šta ova vest znači. Modra se lako preneražavao, brzo bi zasuzio, naročito uz pomoć malo pića. Međutim, sada je to bilo nešto drugo, uplakani stari čovek u svitanje, u sobi u kojoj se osećao dim iz lokomotive. Kao prljave, izgažene cipele i prljava balska haljina, ceo im se život, razrušen, nalazi na podu.

Šta će biti? Niko nije bio raspoložen da govori. Kao da se do sada nikad nisu

videli, razrogačenim, začuđenim očima su se gledali. Strujao je hladan zimski vazduh. Prozorsko krilo je još uvek lupkalo u određenim razmacima. Iz ugla, iza ormana, kroz pucketanje peći kao da su se koboldi smejali. Iznenadni snažni potres i nova gromka reč smenjuje slatki valcer.

“Počinje život. Čuješ, devojko? Sad počinje život!”

VII

Proleće 1924. Ove dane bi trebalo obeležiti krvavim slovima, ili crnim slovima žalosti. Ester prvo vidi tragediju svog oca. Još je na svom mestu, obavlja dužnosti, ali kao da vetar njiše ljudeskaru.

Jednom prilikom se majka, sva bleđa, penje u stan, jedva miče uzdrhtle usne.

– Sine! Ne znam šta je s njim, ali otac ti se ponaša tako čudno. Stanica je puna vozova, teretnih i putničkih. Galame železničari, putnici, masa ljudi, trebalo bi otproviti vozove. Prolazi vreme, a on se muva po peronu, sa istovarivačima priča koješta, kao da je to sada najvažnije. Stajem pored njega i stavim mu ruku na mišicu, ali moram da ga prodrmusam da bi došao k sebi. “Matori! Šta ti je? Eno, stoji gomila ljudi. Čekaju. Zašto ne izdaš naređenje?” Tek tada se osvestio i otrčao na svoje mesto. Uskoro posle toga jedne večeri se dogodilo nešto. On to sam priča, zaplićući jezikom. Posle vozova dugo sedi skamenjen kraj stola. Ukočenost dugo nije popuštala, zatim počinje da priča. Pravi se veseo, samo što bledilo lica neće da popusti.

– Deco! Danas mi se nešto dogodilo što neću uskoro zaboraviti... bilo kako bilo, danas sam zakasnio sa potpisivanjem otpremnice. Već sam bio odjavio voz, klopao je izlazeći iz stanice, a ja sam još u njemu, u službenom vagonu. Doduše, veče je, ali vi znate šta je to za starog železničara? Hiljadu puta sam iskako iz voza u pokretu. Posao sam obavio, mahnem pratećem osoblju, dignem ruku do šapke u znak pozdrava. I kao obično uhvatim se za rukohvat i mirno, komotno uzmem zalet. Nisam ni pogrešio u koraku. Bio sam vojnik, nikad nisam promašio korak. Kažem: Laku noć – i očekujem da ću koraknuti par ubrzanih koračaja u pravcu kretanja voza... ali ne može. – Pokušava da se nasmeši, ali jedva uspeva. – Zaboravio sam da su tu istovarili pesak da bi popunili prostor među šinama. Pao sam na tu gomilu peska. Kraj mene juri voz, a pesak podmuklo klizi u pravcu točkova. Voz se sastoji od devet vagona, to znači 18 točkova s jedne strane. Počeo sam da ih brojim. Trudio sam se da se penjem po pesku, ali me je on uporno vraćao. Pored mene su klopali točkovi... Osamnaesti je već zahvatio kabanicu. Osećam, blizu je kraj, ako zahvati kabanicu, povući će me pod voz. Za dlaku je prošlo... i sad me više ne bi bilo... Pa, radujte se! Nema problema.

Nema problema. Samo što su mu psi goniči sudbine i nadalje za petama. Može sto puta da pazi, može da bude najsavejniji, ipak ga hvataju za listove, škljocaju zubima. Izgleda da ne može da se oprostí železničarskog života a da kapíja zatvora ne bljesne pred njim. Odvratni su to dani...

Jednog jutra probudio se svež. Jutarnji vozovi su već otišli, dobro se odmorio gore u stanu, umiva se, oblači i silazi da dočeka tereni voz u osam sati. U kancelariji, oko stanice vladaju red i mir. Telefon i signalno zvano su u redu. Ima još deset minuta do dolaska voza. Treba još samo proveriti skretnice. Martovsko jetro je lepo, opojno, obećava buduće lepote. Na horizontu sunce počinje da se rumeni. Na ivicama useka koji vodi ka skretnicama počinje da se zeleni trava. Ko bi pomislio da se crna krila usuda vijú nad njegovom glavom, iako je celog života sve pošteno radio? Ko bi se setio da će radnici na pruži ujutro u šest, kada izguraju drezinu na slepi kolosek na kojem stoje i škartirani vagoni otvoriti skretnicu i zaboraviti da je zatvore? Ko bi se setio da će i najsavejniji skretničar pogrešiti u računanju vremena? Imao je neka posla i tek sada stiže trčeci iz sela. Na onom trećem koloseku, sasvim napred stoji skupoceni vagon inženjera rejona, a unutra, na sjajnoj klupi na kojoj sede ljudi koji ga guraju, sada se igra skretničarev trogodišnji sinčić. Mali nestaško koji se već popeo i na krov stražarnice, a jednom su ga zatekli kako šljunkom gađa signalno zvono. Ko bi pomislio da će mašinovođa tako ubrzati kompoziciju? Na prethodnoj stanici se kladio sa svojim kočničarem da će nadoknaditi zakašnjenje od nekoliko minuta, štaviše, stići će pre vremena.

Tutnji gvozdена grdosija, ulazi u okuku, nizbrdo. Dolazi kao usud, nezadrživo.

Trojica shvataju nailazeću nesreću. Skretničar kao bez duše juri, a stari šef stoji, klecaju mu kolena. I dečko vidi kako mu se približava velika crna neman. Spasavao bi se da može, otpuzao bi napolje, na prednju klupu odakle je i došao. I to bi bila njegova pogibelj!

Voz uz zloslutnu škripu skreće na sporedni kolosek. Tamo ležeći ili sedeći ljudi popravljaju stare vagonе. Drezina dobija prvi udar. Dete koje grabi prema izlazu pada ničice i otkotrlja se u krajnji kutak neke žičane korpe. Pucaju, prašte sjajni drveni delovi, stepenice, klupe: spljoštio se gvozdeni okvir, prednji točak i cela skalamerija uleće u niz škartiranih vagona. Vagoni se pokreću, sudaraju se odbojnici uz avetinjsku buku i ispod njih iskaču preplašeni radnici.

Mašinovođa već odavno koči, sa perona jure užasnuti ljudi. Stari šef stanice, užasnut, stoji na licu mesta, a sa čela mu kapaju graške znojа. Mladi, debeli nadzorник pruge se za tili čas našao na mestu događaja. On prvi nalazi zvanični ton. Oštro odzvanja njegov glas:

– Molim, uporedite satove! Odmah konstatovati vreme i uneti ga u skretničarski dnevnik!

Četiri je minuta do osam. Šta sve znače ova četiri minuta! Neko prebledi, nekome se otme uzdah iz grudi. Ova četiri minuta ga spasavaju od zatvora.

Dete su živo izvukli iz žičane korpe. Čelo mu je krvavo od pada. Uplašeno je, ništa mu drugo ne fali. Preplašeni radnici sa manjim ozledama žure ka peronu. Ali

drežina je uništena. Mnogi se zbog toga vajakaju. Ogromna šteta! Bar četvrt miliona dinara. Nekoliko ljudi se ošamućeno zgledaju. Tu neko mora da odgovara.

I to se završilo. Modrajevi su odahnuli. Ovakva nevolja više ne može da ih zadesi.

Stigao je novi šef, izvršena je primopredaja. Dobronamerno srpsko čeljade, sad je završio železničarsku školu. Nije im odmah pokazao vrata, mogli su da ostanu dok se ne srede.

A sad kuda? U kom pravcu? Sve su obišli. I Modra i dečaci. Zaređali su od advokata do advokata. Nigde ne primaju novac, to je zaprepašćujuće. Tako su dobro udesili stvar onih oko hiljadu železničara da im ni kralj ne može pomoći. Trebalo je da se orijentišu prema gradu, drukčija bi im bila sudbina. I Esterina; ali praznih ruku? Dva sina železničara u blizini na onoj velikoj stanici, Miši i Đusi, oni su pojas spasavanja. Samo da nađu stan!

Puna tri meseca su čekali na taj stan. Tri meseca, tri stotine poniženja. Što su ljudi obzirniji, to je strašnije. U dubini pogleda krije se zakukuljeno pitanje. Šta će biti? Kad ćete već jednom krenuti? Više nisu želeli da odu među ljude, samo su sedeli u stanu kao da žale za nekim. Sedeli su u sobi i čekali decu. Kakve vesti donose? Bila su u Beogradu. Bila su u Alibunar, bila su tu i tamo...

Dani iščekivanja, sve sami ubodi iglom i ovi sitni ubodi više bole od velikih. Trebalo je da uvide da nisu neophodni, nisu ni omiljeni kako su zamišljali. Oca su napustili njegovi drugari u piću. Šalili su se omalovažavajući ga, za njih je već bio stari. Ovaj mladi, novi, e, on je neko. I Ester je svedokinja jednog njegovog junačkog podviga. Dok su jedno veče čekali vozove, tu se motao i neki napiti čova. Voz već nailazi, a čovek se još uvek tetura kraj šina. Oko sokolovo novog šefa to primećuje, shvata situaciju i u poslednjem trenutku jednim snažnim udarcem pesnicom skreće budalastog čoveka u suprotnom pravcu. U zadnjem trenutku spasava čoveka od pada pod točkove. Posle užasne tišine ljudi se zgledaju, dive se. Alal mu vera! Ovo je pravi čovek!

Tako nešto nanosi bol gubitnicima. Treba imati vrlo široku dušu i u takvoj situaciji ne zavideti... Gubili su se poznanici, stari prijatelji, ljudi koji su tražili njihovu blagonaklonost. Često su sami. I Emilike im je okrenula leđa. Ester je jedno veče zbog glavobolje krišom sišla s majkom u drvored na svež vazduh. Vozovi su već odavno prošli, okolina stanice je pusta, ne treba ni s kim da sa sretnu. Prevarile su se, pod drvećem je šetalo još jedno društvo. Emilike, njena mati i novi šef stanice u prisnom razgovoru. Nije im više ni padalo na pamet da viknu kao ranije: "Esti! Esti! Hajde sa nama!" Naglo su skrenule prema dvorištu i sakrile se. Bezbrizno čavrljanje koje je dopiralo do njih označavalo je smrtnu presudu.

Otići – otići odavde gde više nemaju nikoga! Na svakom koraku vide da ovde više nemaju šta da traže. I sinovi jednog dana uleću sa odlukom: Dosta je čekanja! Pakovati! Krenuti! Možda će tako brže iznuditi stan. Pakuju stvari i opraštaju se.

Ester se, pakujući, oraspoložila. Od podruma do tavana iskopala je svu starudiju, da posle njih ne ostane ništa prljavo. Od silnog trčkanja, nosanja, promaje nazebla je, zbolela je glava. Do popodneva, kad je trebalo da se oprostí od ljudi,

nateklo joj je lice. Već je u vagonu, krije se među nameštajem. Neće da vidi nikoga. U ovako bednom stanju ni nju da ne vidi niko. Samo viri kroz pukotinu vagona i oprašta se od sela, od stanične zgrade, od slova na njenom zidu. U njoj se komešaju misli, osećanja. Duša filtrira ono krajnje, samo što ga nigde ne zapisuje.

“Boka! Tu sam bila mlada. Tu sam bila srećna. Bezbrižna. Mnoge nade su tu potekle iz mog srca!”

VIII

Nekoliko poznanika je prišlo vagonu da porazgovaraju. Ester, otečena lica, ne pokazuje se. Kasnije ih je lokomotiva odvušla, premeštaju ih nekuda iza skretnica. Čekaju da njihov vagon prikače za kompoziciju. Dok čekaju, ona čuje razgovor. Sede u vagonu među nameštajem, ali kroz tanak zid čuje kako dvojica seljaka razgovaraju o njihovoj sudbini. Da li su znali da se nalaze baš ispred njihovog vagona? Nije verovatno, jer ne bi govorili tako otvoreno.

Negodovali su, žalili ih što je država tako neljudski postupila sa ovom nesrećnom porodicom. Čak su ih izbacili i iz stana. Pitanje je kad će dobiti penziju, da li će je uopšte i dobiti.

Na sreću, Modra nije čuo ovaj govor nalik na nadgrobni, slatko je spavao na otomanu. Modranica je grickala krajeve marama da ne bi vriskala od bola. Ester je sedela za stolom koji je bio stisnut u sredinu. Osećala je kako je pocrvenela. Želela je da im zapuši usta. Bez obzira na to što su govorili pravu istinu. Želela je da drekne na njih:

– Zašto tako govorite? – Zašto pogoršavaju što ionako znaju? Zašto zvone na uzbunu? Sve će biti dobro! Doći će u veće mesto, u bolje prilike. Nudi se veće društvo, porodica će se opet delimično okupiti. Biće i penzija, dečaci će je iščupati.

Onda je imala dvadeset godina. Šta sve ne očekuje u to doba mlado srce? Naravno nešto bolje, uvek bolje. Ko mari za nevolje? Koga se tiču ovi koji ih žale? Već joj bruji u ušima kao zujanje osa u daljini ili naricanje plaćenih narikača. Skrhana, s otečenim licem umotanim u maramu, sedi na stolici, ali nada se..., nada. Ko bi pomislio da sledi skoro decenija i po robovanja? Petnaest godina od njenih najlepših godina!

Smrkava se dok se približavaju svom novom mestu boravka. Voz klopara preko mosta na Tamišu. Dugo posmatra sivu reku, svedoka njenog budućeg života. Na drugoj obali pod zelenim granjem drema selo. Iznad krošnji izdiže se samo stari impozantni dvojni toranj crkve. To će joj, dakle, biti novi dom? Sećanj... Bila je već ovde. Dopada joj se. Veliko selo, lepo selo, možda je u njemu očekuje sreća? Ili je samo stepenica koja će je odvesti dalje?

Kad bi joj sada neko obujmio glavu koja buči i šapnuo u uvo:

– Pogledaj bolje, jadna dušo! Ovo selo će ti biti grob! Shvataš? Kada voz stigne

u atar sela, to znači da su spustili poklopac na tvoj mrtvački sanduk.

Možda bi se nasmejala u lice nekom ko bi joj rekao:

– Za tebe ovdje nema života. Stigla si do dna. Tako će te duboko spustiti da ti se gore ni povici neće čuti, nema ti spasa.

Da su joj rekli da će mesecima stanovati u vagonu? Da će se kasnije njihovi oslonci, snažna braća, oženiti i otići? Da će sa roditeljima, sa dvoje starih ostati sama u kući na kraju sela i da će je beskrajno dugi niz godina okruživati grobna tišina?! Da joj je neko šapnuo da je došla u svoj grob, ne bi onako samopouzđano posmatrala sivu reku, varljive večernje senke sela koje se krilo u zelenilu, već bi se bacila iz voza u pokretu i odbrala svoju stvarnu smrt. O, kako je dobro što joj nisu šapnuli unapred! Kako je dobro ne znati svoju sudbinu unapred! Ne bi se tokom celog života mogla podnositi patnja.

Nije mislila da očevo penzionisanje znači glavački upasti u bedu. Kao što u stadu crnom kredom prave krst na leđima ovce koju treba škartirati, tako su i njih obeležili. Samo što još nisu hteli u to da poveruju. Doći će neki preokret. Ispraviće nepravdu pa će ona moći da ostvari svoje planove. Jadna, budalasta mlada dušo!

Ujutro su se vedrije probudili. Bio je maj, sunce je milovalo. I to milovanje je prijalo. Noć je bila prohladna. Zebli su u vagonu, morali su da se pokriju svim raspoloživim pokrivačima. Njihov vagon se nalazio na slepom koloseku, blizu strazarnice. Stali su u vrata vagona da se sunčaju, ugrelu. Čuvareva žena, jedna pozamašna, prijatna žena, ljubazno je došla da ih pozdravi. Zna ona za njih od njihovih sinova, mladih železničara. Htela bi da im pomogne, da im ugodi:

– Mogu li da vam donesem tople vode za umivanje?

Prvi trenuci nisu ni tako strašni kad ih neko toplim rečima dočekuje. U podne su momci doneli ručak iz gostione. Poznata gostioničarka im je odvojila najbolje zalogaje. Pojeli su ga u čistoj sobi čuvara pruge. Gospa-Šarin stan blista od čistoće, zidovi su preterano izmalani. To je već naučila tu, od Nemica i takmiči se sa njima u pronalaženju neke nove mustre. Ponosno spominje odakle je i dubokim glasom, punim ustima se hvali da je iz Debeljače.

Popodne se opet znoje u vagonu. Esterino lice se popravlja, mirniji su, samo da ne moraju toliko da žude za malo svežine i da im raspoloženje ne kvari ovaj nered, ova ciganska natrpanost stvarima! Uveče ih momci odvođe u iznajmljenu sobu. Dogovorili su se sa stanodavcem. Na kratko vreme, sasvim sigurno na kratko vreme, jer pitanje njihovog stana ionako moraju brzo rešiti.

Na prvi pogled je ovaj momački stan sasvim zgodan. Nalazi se u prvoj kući na putu koji vodi u selo. Prećicom kroz njive, za čas mogu da dođu do vagona, ako nešto zatreba. Ostarele nemačke gazde primaju ih sa nepoverenjem. Vole novac, ali više vole podstanara neženu koji nikad nije kod kuće. Nepoverljivi su, stalno nešto mrmljaju, kašljucaju. Da li je to od starosti? Sa lica im mogu čitati misao: "Nemojte da nam ostanete tu na vratu!"

Kuća je lepa. Glavni ulaz krase čak i mali park sa jelama i žbunovima jasmina. Njihov ulaz je sa druge strane kuće. To je uski prolaz duž kuće koji oko obora i letnje kuhinje skreće u dvorište. I prozor sobe za idavanje gleda na ovaj tesni prolaz.

Visoku, sumornu sobu uokviruju teške gvozdene rešetke. Izgleda da tu ima šta da se čuva. Prozor gleda na prazne placeve, na njive pod pšenicom. Iza toga se vidi ložionica sa lokomotivama za ranžiranje, koje svaki čas zvižde.

Ester odavde, iza rešetaka posmatra svet. Dok je verovala u dodelu stana, bilo je tu i veselih dana. Još su primali goste. U početku su koristili čak i letnju kuhinju. Ali kako je nada bledela, sve su se više povlačili. Da se ne bi sretali sa čas upitnim, čas zloslutnim licima, vremenom više nisu smeli da se kreću po kući. Najposle više nisu smeli ni da otvaraju vrata pa su ceo dan neodlučno gledali kroz rešetke ili se izležavali na krevetu. Izgleda da je hroma i troma gazdarica pratila svaki njihov pokret. Jedno popodne, sluteći da unutra peglaju, oprezno je, kašljucajući, još jače šantajući, došla do njih.

– Znete – rekla je – volela bi da ne peglate na mom stolu. Mada je star i ružan, hoću da se sačuva. Kad se bude udavala, dobiće ga Suzi, sluškinja, devojka koju sam othranila.

Od tog momenta kad je trebalo da se pegla, Ester je krpu za peglanje prostirala po podu i tamo povlačila peglu, plašeći se svakog šuma. Da ne čuju kakav greh upravo čine.

Ni pitanje stana nije moglo da se reši. Izjalovila su se dva plana. Izgleda da su gazde imale loše iskustvo sa nekadašnjim stanarima. Tada su svi izbegavali da primaju stanare. Jedan se izvlačio na to da mora da diže pod. Navodno je istrunuo dok su tu stanovali finansi. A drugi je žrtvovao velika sredstva da bi mogao da ga zadrži. Modrajevi to, razočarano, primaju k znanju. Život u momaćkom stanu je postao nemoguć, i oni su se ponovo preselili kraj stražarnice.

Desilo se to ovde, u srcu Banata, u jednom od najbogatijih sela, gde se nižu razmetljive kuće. U ponekoj porodičnoj kući postoji čitav niz soba u kojima niko nikad ne stanuje, samo ih pokazuju, ponose se njima. Pa ni tu se nije našlo mesta za siromašnu porodicu. Modrajevi su od proleća do kasne jeseni živeli u vagonu. Povukli su se u blagotvornu senku drveća kraj stražarnice, kuvali su u njenom dvorištu, kao Cigani, a jeli su pod orahom. Čuvareve koze su skakutale kraj njih. Treblo je paziti da jarići ne skoče na sto i ne sruše tanjire. Danju ih je mučila vrućina, a noću su cvokotali. Kad je došla jesen, umotavali su se u kapute i dunje. Pomirili su se sa ciganskim životom, često su i momci spavali sa njima napolju, samo da bi bili zajedno, sve se prihvatilo.

O, mladosti! Tvoj blagoslov! Kad nešto treba da boli, ne boli tako jako. Ester je bila mlada i puna nade. Primala je udarce sudbine kao lošu šalu. Igra je to, potraje nekoliko nedelja, nekoliko meseci i sve će procvetati. Kasnije se često smešila tome kakva je bila. Kako se bezbrižno šetala na peronu sečanjnske stanice! Oko njena dva starija brata uvek je bilo društva. I šta bi mladoj osobi još trebalo? Ako bi se među putnicima koji su čekali na vezu slučajno zatekao neki poznanik iz Boke ili ko drugi i upitao je

– Gde stanujete?

Kao da se pravi važna, šalila se s njim.

– Zar ne znate? Stanujemo u letnjikovcu. U rejonu vila, tamo prema vinogra-

dima. Slepi kolosek, levo, broj sedam. Cveće cveta u prozorima – smejala se tome, da se niko ne bi usudio da je žali.

Vrućina je u letnjim mesecima postala nepodnošljiva. Ni uveče nije bilo pre-daha. Nije se moglo spavati. Da bi se spasle vrućine, ona i majka su po pola noći šetala kraj vagona. Videle su se samo konture sela. Ono se kao neosvojiva neprija-teljska tvrđava prostiralo pred njima. Iz vagona se čulo očevo hrkanje. Pričala je, objašnjavala majci koja je u ono vreme bila sva skrhana.

– Mama, ne tuguj! Videćeš, sve će se dobro završiti! Talentovana sam. Biću neko i nešto! Probiću se... zarađivaću mnogo novaca. Obasipaću vas svim i sva-ćim...

U selu gluva tišina. Gluva noćna tišina. Samo su u daljini kreketale žabe. Žabl-ji koncert je bio divan fon za devojačka maštanja. Nikada se još nije tako nadala., nikada se nisu budile tolike tajne želje kao ovde, tokom najtužnijih dana njenog života.

Jednom prilikom je Pišti došao u posetu. Još uvek je udovac, samac. I nadalje je neka vrsta pomoćnika beležnika negde kraj Dunava. I on više voli da stanue sa roditeljima u zagušljivom vagonu, nego sa braćom u iznajmljenoj sobi. On je stari ljubitelj životinja i sad je poveo sa sobom velikog lovačkog psa. Pripada nekom kolegi. Naravno, to im je sada najmanje potrebno. Ali pas je unosio veselje u celu porodicu. Smešno im je kako se dobro oseća na tako bednom mestu. Kao akro-barta se penje uz lestvice koje vode u vagon. Izležava se kraj njihovih nogu. Hvata muve. Kad mu se prohte kao strela izleće. Ganja koze, rasteruje kokoške. Da bi oko stražarnice bilo mira, Ester ga jedno popodne povede na povocu u šetnju. Stigli su i do perona.

Sva je važna kad vidi koliku je pažnju privukla sa ovim dahćućim velikom kerom. Kad joj se prohtelo da ga malo izmori, potrčala je s njim po poljskom putu. Na jednoj parceli žanje mladi gazda, Namac. Već je pokosio dosta redova, upravo se odmara i oštri kosu. Možda čeka vezačicu snoplja iz sela. Nervira ga devojka koja se nateže sa psom. Malo je izdigao slamanti šešir sa oznojanog čela i podrugljivo viknuo:

– Kog vruga jurite s tim kerom? Što ga ne pustite?

Ester je pocrvenela na ovu primedbu. Pravila se gluva, ali je još elegantnije, još oholije koračala. Pušta povodac do kraja, pušta da je ker vuče. Pomalo i trče da bi što brže nestali iz blizine podrugljivih očiju i usta. Ali ni onaj ne popušta, malo pojačava podrugljiv glas i poprilično glasno joj upućuje svoje mišljenje:

– Frojlajnika ne bi trebala da tako diže nos! Na šta je tako ponosna? Više bi vredela kad bi mi stala iza leđa i vezivala snoplje!

Ester je kao da su je gonili otrčala iza njihovog vagona. Tri njegove strane su otkrivene. Jedna je okrenuta prema poljima, druga prema stražarnici, a treća pre-ma stanici. Samo je četvrta strana donekle zaštićena. Tamo se sakriva. Crvena je od uvrede, od stida, od besa. Ker sedi pred njom. Upiljio joj se u lice, očekuje dalju igru. U svojoj bespomoćnosti prvo je njega udarila nogom, zatim se rasplakala, sakrivši lice rukama.

Tih dana je u dnevnik ogromnim slovima upisala sledeće redove:
“U pravu je onaj mladi seljak. Čime se ponosim? Ja sam beskorisna, poslednja ništarija. Ne radim ništa pod milim Bogom.”

IX

Pred kraj jeseni su neočekivano dobili mogućnost za zaradu. Počeo je prevoz šećerne repe. Bečkerečka šećerana se nalazila u blizini i obavljala veliki promet, tako da je mnogima pružala hleb. U jesenjim mesecima je pored stalnih zaposlenih primala i velik broj sezonaca, obezbeđujući im zaradu. Momci su bili u dobrim odnosima sa nadzornikom pa su svog oca preporučili za kantardžiju.

Novac im je bio veoma potreban. Zarada je uvek sjajna stvar. A njih dvoje su mogli odmah da zarađuju. Ester je postala pomoćnica. Otac radi na kantar, a ona vodi zapisnik. U zoru bi otputovali na određenu stanicu, a kasno uveče bi se vraćali. Ceo dan su radili u nepatosanoj baraci, u prašini, prljavštini, čas po vrućini, čas po hladnom vremenu. Samo su uveče jeli nešto toplo, ali je zarađivanje odagnalo svaku nevolju, lečilo svaki umor.

Pred kraj sezone šećerne repe došli su i do stana. Neki zanatlija se odselio i izdao svoju kuću. Pošao je trbuhom za kruhom. Modrajevi od toga nisu napravili veliko slavlje. Tada za to nisu imali ni vremena. Tiho i umorno, kao prebijeni psi uselili su se u kućicu sa zemljanim podom kraj groblja. Nisu je ulepšavali, niti uređivali. Trebalo je juriti za novcem. Sezonski posao je takav, ako ga ne uhvatiš obema rukama, iščili iz ruku.

Bilo je i neradnih dana. Za vreme kiša, kada su sa kantara pratili kretanje oblaka. Da li nestaju? Dolaze li proizvođači sa svojim škripavim teretnim kolima? Tamo u onoj prljavoj baraci se Esteri nametnula trezvena misao. Možda ne bi ni trebalo žudeti za nečim tako dalekim? Probijati se bez materijalnih mogućnosti? Bilo bi bolje da se postara da zarađuje novaca. Oklevajući iznela je svoje nove planove i porodica ih je, takođe oklevajući, odobrila. Bila je to prva plašljiva proba krila. Mogla je da postane drugi čovek da onaj jadni plan, onu želju koja se polako, bojažljivo razvijala, surove ruke nisu smoždile u početku.

Posredovao je stari kontrolor šećerane, njihov poznanik. Slagao se sa njihovim planom. Treba pokušati. Pisanje molbi ne вреди ništa. Ni njegova reč ne вреди mnogo. Direktor lično prima svakog službenika. Neka doputuju u Bečkerek! Neka dođu u fabriku. On će odvesti Ester kod direktora i predstaviće je.

Tokom života doživela je mnoga odbijanja i mnoga poniženja, ali je ovo bilo najbolnije, jer je bilo među prvima. Dogodilo se onda kada je još letela na krilima nade i kada je samosvest napinjala vratne žile. Nikad nikom nije rekla, ni roditeljima nije pokazala, koliko je bolno bilo.

Ko poznaje bečkerečku šećeranu zna da je to mali raj. Posao koji donosi dobit na svakoga deluje osvežavajući i sve je tu u pokretu. Esteri se čini da su u ovoj atmosferi svi živahniji, veseliji no bilo gde na drugom mestu na kojem je do sada bivala. Prvi put je u tako velikoj fabrici i to usred glavne sezone. Tada utrostručuju broj radnika. Dobro je to preduzeće! Tu su uvek potrebni ljudi. Bilo bi dobro skrasiti se ovde... makar i konačno.

Sedi u nekom hodniku-predsoblju i čeka. Čeka, čeka da se sa njom nešto dogodi. Da se nešto pokrene u njenoj velikoj nepomičnosti. Gle, šta može da učini ono malo zarade, onaj smešno jednostavni posao. Povećavaju joj se ambicije. Što da ne? Pa što ne bi mogla da zarađuje novac? Kako bi dobro bilo! Sedela bi za stolom s olovkom u ruci, kojom ispisuje slova ili cifre na papiru. Bilo šta. Samo da od toga ima vajde, da se može živeti. I braća su činovnici. I šta im fali? Ko je smislio tu budalaštinu da ona treba da bude nešto drugo, nešto više? Odakle im to? Prvog donosi novac i stavlja ga na sto ili majci u ruke. "Uradi s njim šta hoćeš. Kuvaj do mile volje!" Na kraju bi je okružavala sve sama vesela lica.

Kraj nje su stalno prolazili službenici. Bilo je i muškaraca, ali ponajviše žena. I njen stari zaštitnik je prolazio sa papirima. Lice mu je zamišljeno, nije ohrabrujuće, više je brižno. Kao kod nekog ko želi da učini nešto dobro, ali je upao u klopku i sad ne zna kako da se izvuče. Malo, malo pa skreće svoj pogled sa nje, poziva je na strpljenje:

– Odmah. Odmah

Ester ne može toliko da se udubi u misli a da ne vidi kako su divne službenice koje se vrmju oko nje. Istina, nedelja je, svako se oblači malo lepše. Ipak, previše je lepote na ovom malom prostoru. Da li je ona posivela, da li se poseljačila? Kao da je dospela u skupocenu staklenu baštu, među odgajane, negovane biljke. Ima ih ovde svakojakih: visokih, nadmenih, izazovno ridih, veselih plavuša, mekih brineta s lukavim mačjim očima... Igralo joj je pred očima, ne toliko od njihove lepote, koliko od životne radosti koju su širile oko sebe. Kao da im se pod kožom kriju električne iskrice.

Ovde se ne oseća da je bio rat. Ne oseća se šta znači ono "nema". Da je pred sutrašnjicom velik znak pitanja. Da postoje mase koje su se našle na dnu, više njih, mnogo više od onih koji gore igraju. Ester je znala da je činovnica vazalkinja, da se ni ne vidi u sivilu. Retko će se neki kolega, a da i ne govorimo o šefu, oženiti njome. I to samo u lošim romanima. Kao da su ove devojke iz fabrike šećera posebno odgajane, ili ih je majstorska ruka odabrala kao buket cveća.

Bila je 1924. godina. Zar je tu bilo tako dobro? Ester je videla raskošan život u gradu, na ulicama, po kafanama, svugde. Izgleda da su samo oni propali. Oni su postali prve žrtve koje je društvo smoždilo i bacilo pod točkove. Koga je briga ako u nekom pograničnom gradu godinama stoje nizovi vagona u kojima žive ljudi? Koga je briga što nemaju krov nad glavom, ni sredstava za život? Ko mari za one na nizbrdici? Ostali su utoliko veseliji. "Još sam živ, cvetam! Kako je život lep! Joj, kako je dobar!" Igraju kan-kan nad mrtvima.

Znala je da je i ona mlada, da nije ružna, da voli i ume da se oblači, ali kako

bedno mora da izgleda njena haljina u poređenju sa njihovim. Prenula se iz misli i odagnavši ih, naglo ustala. Njen zaštitnik joj je brzo prilazio.

– E, pa sad ćemo pokušati. Direktor ima par minuta slobodnog vremena. Dođite, predstaviću vas!

Ugurao ju je u neku sobu, iz nje u drugu. Bez najave su ušli i stali nasred sobe. Dva muškarca u foteljama su razgovarala. Ne obazirući se na one koji su ušli, mirno su nastavili razgovor. Stari kontrolor je počeo da kašljuca, pa je, uz mnoga izvinjenja, progovorio. Onda se jedan od njih okrenuo licem prema njima. To je bio direktor.

Bio je to krupan čovek. Lenjo se zavalio u fotelji. Ličio je na sitog lava. Stari zaštitnik je još uvek govorio, umesto Ester, koja nije mogla da izusti ni reči. Osećala je kako joj pod direktorovim pogledom lice poprima pepeljastu boju i kako se sva grči. I u kasnijim godinama kada bi se nalazila pred nekim preokretom, kad bi joj uspeh zavisio od trenutka, uvek bi je obuzimala ova unutarinja strepnja od koje bi joj lice dobijalo izraz nemoći, koji je izazivao sažaljenje. Muškarac ju je odmerio od glave do pete. “Teški uslovi, nemoguće porodične prilike...” Nije ni obraćao pažnju na ono što govori. Radilo se o minutu, ni toliko, i sve je zavisilo od tog minuta.

– Obavestićemo vas kad nam bude bila potrebna činovnica. – To je već rekao zidu. I ponovo se obratio prijatelju. Rukom je načinio čudan pokret kao da je pitao: Gde smo to stali? Gotovo.

Ester se pakovala kao prodavac čija roba nije potrebna. Takvi trenuci se ne zaboravljaju. Nije se dopala direktoru. Dakle, omanula je i kao činovnica, odmah na prvom koraku, a da je nisu pitali šta zna, ni kakvo obrazovanje ima, ni kakvo joj je radno iskustvo. Naročito je omanula kao žena.

Otac i ona skrhani sedaju u fijaker. Na kožni krov padaju sitne kapi kiše. Nekoliko kapi pada i na njih. Ester ih nesvesno odstranjuje šakom. Ne gledaju se, ne razgovaraju. Modri baš nije mnogo žao. Za sada imaju novaca. Ne želi on da stane na noge pomoću ćerkine zarade. Dovoljna je sopstvena nepravda. Njen neuspeh je beznačajan u poređenju sa njegovim. Ester oblizuje suve usne kao neko ko je gutnuo otrov. Iscakani pas ne može se gore osećati od nje. Povlači prstom po stranicama krova fijakera.

Da sad treba da zapiše svoje misli, ogromnim slovima bi napisala na sedištu: “Zašto? Zašto sam na ovom svetu?”

X

Ester je u Sečnju provela šestnaest godina. Ako bi neko od nje zahtevao da položi račun o tih šestnaest godina, ona bi, kao loš đak, promucala koješta, ili bi pocrvenevši i stideći se ćutala kao neko ko je i sam kriv za gubitak tolikih godina.

Ko je kriv za njen besciljni život? Za puste godine? Za proćerdanu mladost?

Besposlene dane? Za neuspešno devojaštvo? Za neispunjene želje? Za njenu zapostavljenu, zgaženu ličnost koja izaziva žaljenje?

Sama je kriva.

Nije razlog, ako bezbroj puta ne uspe. Nije razlog ako se ispreči hiljadu jedna prepreka. Nisu razlog loše okolnosti. Sigurno nije imala dovoljno snage, a još manje volje. Prvi nalet vetra je mogao da je uzdrma, sruši; sem toga bilo je krivo i doba koje je žene vaspitavalo samo za dom i porodicu, čak i onda kada su one za porodicu predstavljale najveći teret. Stari roditelji koji su je razmazili ni za vreme najveće oskudice nisu je terali iz kuće. Kako su godine prolazile svi su zbudjeno gledali na ovaj život koji je prolazio isprazno. Da je u porodici postojao bar jedan čovek koji ju je mrzeo, koji je se gnušao, koji bi bio dosta hrabar da se suprotstavi ostalima i da je izbací iz toplog gnezda. Bar da ju je bičem isterao iz ovih srednjovekovnih mengela. Da su je tukli, isterali u mrak, opasnosti, patnju! Život bi joj bio ljudskiji.

Šestnaest godina nije sitnica, naročito ne onda kada se provode bez zarade, u stalnoj nemaštini. Sreća njena što je bila mlada kada je to počelo, što je bila u najprilagodljivijem periodu, kada ni krajnje siromaštvo ne može čoveka da urniše, jer živi nada. Kao nežni lastar koji se i po sto puta vraća na mesto, ako ga saviju.

Selo je postalo začarani krug koji nije mogla da probije. A nisu imali ni toliko sredstava da pomišljaju na seobu.

Do proleća su deca stekla državljanstvo. Uskoro posle toga stiglo je i rešenje o penzionisanju. Na papiru su se podrugljivo isticale cifre: 750 dinara. Toliko je sledovalo posle celog života provedenog u službi. Za stan je trebalo plaćati 250 dinara. Tada je Ester drugi put u životu videla oca kako rida. Stari čovek je plakao glasno, nezadrživo. Do svoje smrti se bunio zbog ovog rešenja, ne prihvatajući ga, očekujući pravičnije.

... Duge, duge godine! Nigde orijentira. Kao da su sa Esterinog puta uklonili svaki predmet, svaku osobu, svaku aktivnost, a ona korača i korača kroz prazne, zjapeće prostore.

Prva godina je još bila podnošljiva... Oko nje je vrvelo od života. Devojke su joj se umiljavale radi braće pa kad su i ona otišla, nailazili su sve sivlji dani. Snažni, odrasli momci bežali su iz blizine roditelja kao sa lađe koja tone. Hvatali su se za mogućnost braka kao za pojas za spasavanje. Učinili su šta su mogli, sad su krenuli da žive sopstvenim životom. I mladi morski plankton se odvaja od matične ćelije i kreće svojim putem.

Prirodno je to. I voda reke otiče. U dubini deluju nepoznate sile. Kao trag ostaje samo izvesna začuđenost. Kao da joj nevidljivi đusi polako ali dosledno, neprimetno vade iz ruku svaku omiljenu igračku.

Prvi utisci nakon njihovog odlaska su najupečatljiviji. Đusi je otišao zbog svađe sa bratom. Uvek je bio realniji i trezveniji od ostale dece Modrajevih. Od svog života nije pravio velik problem. Miši se tada batrgao u paučini velike ljubavi. Kao dobar brat, stariji brat ga je upozorio – “gledaš u nju kao u sveticu, a ono...” Miši se tada mašio za revolver, samo što nije došlo do tragedije. Radovali su se kada je pametniji Đusi otišao.

Stoji na stepeniku voza vedar, drag, i maše. Kao da ide samo do susednog sela. "Zdravo..." Uvek ga tako vidi samog, raspoloženog, u odlasku. A vidi ga i kraj kafanskog stola; stoji kraj svojih dva deci vina. Miši, okružen drugima, povremeno mu dovikuje nešto. Đusi mu odgovara, ali im ne prilazi. Ispija svoje vino, salutira i odlazi svojim poslom. Uvek ga vidi ovako izdvojenog, samog. Ko bi onda pomislio da se zauvek odvaja od porodice?

Mišina velika ljubav udala se za nekog u Pešti. Rastrzani momak je utočište potražio u novoj ljubavi i braku. Tada su mnoge brige pritisle mlada pleća. Položaj roditelja, zapostavljanje u službi, odbojno držanje sela. Ni za njega nema stana. Beži daleko, daleko, na nepoznato mesto usred Balkana, gde još nikad nije bio. Tada je imao dvadeset i dve godine. Ni ženica nije imala više. Oboje su bili poluodrasli kad su se otisnuli u svet.

Mlada nema majku. Stara Švabica, rođaka, prati ih na putu. Zadatak joj je da pazi na njih, da im pomogne gde može. Na Dunavu nekoliko dana besni košava. Vagon u kojem putuju i u kojem se nalazi njihov nameštaj natovarili su na skleu, ali ne mogu da prođu. Košava cele noći cima lance skele kao da luduje. Evo, sad će se prekinuti i utopiće se u Dunavu.

Stara žena, umesto da ih hrabri, samo sedi kao skamenjena i sujeverno se moli. Kod svakog jačeg udara vetra vrišti, a ona još glasnije čita molitvu. Samo se krsti – "Im Namen Gottes Vaters..." Ovaj zlokobni starački ženski glas im je propratna muzika. Tako odlaze u novi život.

Pišti, najstariji, drugi put se oženio devojkom iz grada. Siroče je. Donela je u brak mnogo nameštaja, stvari, klavir. Prvo su dospeli u okolinu Deliblatske peščare, zatim u razna mesta južnog Banata. Tamo prvode svoj nesređeni, skitalački život.

Ko nema sopstveni život, sa čijeg puta je sudbina uklonila sva zbivanja, taj mora da se zadovolji doživljajima drugih. Pošto je porodica bila velika, uvek je bilo nekoga oko koga se nešto dešavalo pa je bila potrebna pomoć, makar samo da donese smirenje. Ester nikad nije odbila poziv braće. U to vreme se već bila odrekla nade da će u njihovom životu uskoro doći do trajnih promena. Zaglibila se u dobroj, dubokoj tišini tamo na kraju sela. Bilo je dobro izvući se ponekad i, videći tuđe nevolje, ućutkati svoje i utehu nalaziti u tome da i ona može da pokrene nešto na ovom velikom svetu, makar za tu utehu morala otići na hodočašća u najzabitiji kutak sveta.

Prvo je bila potrebna Mišiki. Mlada žena se posle prvog porođaja razbolela. Bio je potreban neko ko će pomagati, tešiti i zabavljati. I Ester je bez roptanja krenula kao neko ko nema sopstvenog života, niti može da ga ima.

Nikad neće zaboraviti one predele, one ljude, mada je ljude ponajmanje viđala. Od Niša put je vodio uzbrdo prema planinama, sve više i više. Predeo prekrasan, vazduh oštar, pravi melem. Tu se kraj šina nalazi mala stanica. Ko zna kroz koliko tunela se stiže do nje. Miši je bio šef te stanice. U blizini nema sela, samo su daleko na padinama razbacane kuće. Kroz tu stanicu dnevno prolaze dva-tri voza pa se tu skupi nekoliko putnika i iz obližnjih kuća po nekoliko muškaraca koji se dosađuju. Stare žene su po kućama. Ni stražareva žena se ne pokazuje. To je jednostavna

žena, jedva da nešto govori. Po ceo dan sedi pred razbojem i tka ćilime. Muž joj kuva i brine o deci.

Kad voz ode, opusti stanica. Snaha joj leži u krevetu. Raduje se kad može da se uvuče u krevet i ima ko da se bavi njenim mališanom koji još nije prohodao. Ester ga nosa napolju pa i sama duboko udiše mirisni vazduh. Miši se ni tu nije izgubio. U njemu ključa želja za aktivnošću, razigranost. Sad se tek vidi koliko je još detinjast kad skine službenu šapku i natuče šubaru. Među seljacima je našao drugare po piću. Naravno, svi su oženjeni. Jednostavni su, malo govore. Miši je smislio igru, pa igraju fudbal kad vozovi prođu. Igralište je okolina šina, a lopta je stara, izandala šajkača. Nju šutaju, za njom trče gore-dole pred stanicom. I Ester postaje vedrija, pa i beba povremeno zavrišti, gledajući tu jurnjavu. Pored šina je duboka provalija. Treb paziti da ne dospeju onamo ili da se lopta ne otkotrlja. Svi su oznojani, detinjasto zaneseni igrom. Igru prekida pojačana hladnoća ili prvi znaci smrkavanja. Osvešćuju se, nema oklevanja, dugotrajnog opraštanja, noć u planini je opasna. Loptu trpaju u džep, okreću se i s jednim kratkim "Zbogom" već hitaju uz strminu. Miši im još maše šubarom pa i on ulazi u kuću da teši bolesnu ženu ili da se udubi u Tolstojeva ili Balzakova dela.

Noći su veoma hladne. Ester spava u sobi na uglu koja je okrenuta prema severu. Peći nema. U njoj je čak i danju vazduh leden. Ona se svlači u sobi Mišijevih, zagreva ćebad kraj užarene železničarske peći, umotava se u njih pa po ledenom podu trči u ledenu posteljinu. Dobro je voditi računa samo o prirodnim silama!

Međutim, i u ovom bezljudnom kraju dešavaju se tragedije. Ester zapanjeno razmišlja o vijugavim putevima ljudske prirode. Supruga šefa susedne stanice je ljupka, mlada žena. Često ih posećuje da bi prekratila dosadu. I veza je vrlo dobra. Jednim vozom dolazi, a drugim odlazi. Puni im uši svojim čavrljanjem, želi da im ugodi. Kao da joj je Miši tajna simpatija, samo njemu priča, samo njemu cveta. I onda stiže vest da je htela da izvrši samoubistvo. Tri muškarca su se borila s njom, njen muž i dvojica skretničara. Htela je da se baci u provaliju. U okolinu stanice je zalutala neka prljava Ciganka-čergarka i žena je zatekla muža s njom u praznoj čekaonici.

Za vreme Esterinog boravka proteklo je nekoliko Mišikinih kriznih dana. Ne sluteći ništa, lavina se sručila i svi su bili potreseni, i otac dečjeg lika, i bolesna žena, i uplakano dete i prestrašena učesnica. Zar je tako nešto moguće? Ne postoji na svetu tako zabito mesto, tako beznačajan položaj koji drugi čovek neće poželeti. Jednim popodnevnim vozom, bez prethodnog obaveštenja, stigao je novi šef stanice sa nameštajem, porodicom i veću da Mišija premeštaju još dalje. Gurali su vagon novog šefa, a Miši je stajao na peronu kao usamljeno drvo na vetru, uspravno, strašno uspravno. Seljaci su ga ispitivački posmatrali. Šta se dešava? Drugovi u igri su se tu motali oko njega, ali nisu smeli da ga zapitkuju. Voz je otišao, a u kancelariji su se dogovarali o primopredaji. Sutradan je trebalo da stigne službeni organ. Uz sve to treba još biti i ljubazan. Ljudi stoje napolju, ne miču se. Brđanin ne govori, ali oseća. Znaju da je neka velika nevolja i ne mogu da odu. Miši izlazi i prilazi im, grdi ih. Neka idu, danas nema igre. Nek' nose loptu, gotovo je sa fudbalom. Igraće

sa naslednikom, nek' se njemu obrate.

Ljudi se čude, duboko čute. Brđanin nije govornik, samo se češe po glavi, sleže ramenima i ide kud ga upućuju. Jedino se najmlađi osvrnuo. Potrči za Mišijem koji se već bio okrenuo i povuče ga otpozadi za kaput.

– Braco! Ništa se ne brini! Ti ćeš ostati... Sutra idem u Niš i videćeš šta će Belča uraditi! Ko bi ozbiljno shvatio reči ovakvog seoskog momka? Njegovo detinjasto hrabrenje. Miši je odobravajući klimao glavom:

– Ostaćeš mi u dobroj uspomeni. Bio si dobar navalni igrač. No, požuri, jer me za dva dana više nećeš naći.

I seoski momak odlazi za Niš. Posećuje poznatu veliku patrijarhalnu porodicu. Priso razgovara sa gazdama, brojnim članovima porodice, a naročito sa starom bakom. Ona ga je često vukla za uši kada je u toj kući radio kao ložič. Njen sin je sada važna ličnost, ministar je u glavnom gradu. A odakle Belči hrabrost za takvu nesvakidašnju molbu? A pre svega, odakle ta rečitost da sve tačno objasni? Kako je mogao da pridobije ovu brojnu porodicu, a posebno ovu staricu da se zauzme za interese ovog mladog Mađara iz Banata?

Sve je pokriveno velom tajne. Brđanin ne priča mnogo. Nije prošlo ni dvadeset četiri sata i telegram hita u Beograd i nazad. Po isteku dvadeset četiri sata vozu se priključuje vagon pridošlice, a ne njihov. Svi stoje na peronu i gledaju za vozom. Niko ništa ne govori. Kažem, brđanin ne priča nadugačko i naširoko. Možda samo oči jače sijaju. Samo Belča podiže veliki kamen između šina i iz sve svoje mladalačke snage zavitla ga za vozom koji se udaljuje.

* * *

Esterino drugo odredište je Pištijev dom. Tokom njihovog avanturističkog života, Ester je često boravila kod njih. Kad im je bilo dobro, izlazili su u društvo, zabavljali su se, nisu mislili na nju, ali kad bi se pojavljivali problemi ili kad bi se dosađivali, stizalo bi pismo s pozivom da dođe.

Pištijeva kalvarija je započela još pre no što se drugi put oženio. Kao državni službenik nije stigao tako daleko kao Miši, ali u južnom Banatu nije bilo tako zaostalog mesta u kojem nije boravio. Bilo je lako dok je bio samac. Imao je samo kaput i aktovku i sa njima je lako prelazio iz sela u selo.

Imao je takav raspored da je svake nedelje menjao mesto boravka. Za vreme sastavljanja spisaka poreskih obveznika odlazio je iz jedne opštine u drugu, gde je bilo posla. Imao je psa ljubimca koji ga je svugde pratio. Pametni foksika sa crnim pegama. Kuće je tako naviklo na putovanja da je samo nastavilo isprazni, lutalački život kad bi gazdu sudbina odvela u udaljenije krajeve. Nadajući se boljim vremenima, psa bi smeštali kod nekog dobrog čoveka, ali uzalud! Lutanje mu je prešlo u krv. Kolege su donosile vesti o njemu

– Sreo sam tvog psa. Foksika se voza. Na jednoj stanici se penje u voz, na drugoj silazi. Još nisam vidio ovakvog psa! Traga, njuši... prolazi kroz sela. Železničari

ga puštaju, smeju mu se.

Pišti se pomirio sa situacijom, ali ne i mlada žena. Ostala je detinjasta i posle dosta godina, a sa osamnaest godina nije lako podnosila život lutalice koji ju je zadesio. Pišti je poveo Ester da pogledaju novo prebivalište i stan. Dobro je bilo što Medi nije pošla na taj put. Ne zna se, možda bi i odustala od ovog braka.

Posle dugog putovanja sledilo je truckanje kolima.. U ovim krajevima sela ostrva nisu retkost. Sama zgrada opštine i sobe su prihvatljive, ali su prethodnik i život oko njega tako čudni, da bi i neko hrabriji pobegao.

... Već satima sede u opštini. Vreme prolazi i zamenik beležnika samo priča, te priča, ali se ne miče. Vidi se da oteže vreme. Iscrpnim opisima govori o nekom nesrećnom životu. To je oronuli, postariji, hrom čovek. Nema kuda, nestrpljivo lice posetilaca požuruje. Najposle uzima štaku i kreće s njima prema svom stanu.

Ester i Pišti ne smeju da se pogledaju, samo idu za lupkanjem štake. Idu iz jedne prostorije u drugu. Idu i istovremeno ispituju, razgledaju sve. Ima tu svega. I veliki hodnik, velike sobe, velika kuhinja, ostava, dobar pod, prozori, samo što ništa nije uređeno. Pišti je mislio da prethodnik neće da napusti stan pa zato odugovlači vreme. Ali, eto, već se odselio... Ali ne, ipak nije. U zadnjoj sobi ima nečega. Hromi čovek otvara prozore da uđe svetlost.

Nasred sobe se nalaze dve slamarice, u uglu nezgrapni pisaći sto i dve stolice. Na ekserima zabijenim u zidove visi odeća. Na krilu prozora suši se peškiri. Pored slamarice stoji sredovečna, jednostavna žena, očevidno se stidi. Muškarac širi ruke

– Eto... dovde sam stigao! I vi pazite! Nemojte nabavljati nameštaj, jer će propasti u većitom seljakanju. Dovoljna je slamarica. Slame svugde ima!

Svoje izlaganje je okončao piskavim, gorkim smehom kao da je dobra šala, ali je ovaj smeh u pustoj prostoriji odzvanjao kao memento.

Kad Ester pomišlja na svog najstarijeg brata, prvo vidi špediterska kola. Škripe brojna kola sa nameštajem, tare se drvo, cepa se stari pliš, lomi se porculan.

Prolazi godina, godina i po... Opet se nalaze na kolima, sele se. Bio je u pravu onaj njegov prethodnik, zapušteni, hromi pomoćnik beležnika... – “samo da nemate nameštaja! Dovoljna je slamarica. Slame svugde ima!”

Najviše se seća truckavih puteva na seoskim kolima. Mračne seoske večeri, petrolejke koje se dime, seoske senke, zastrašujuća sujeverja, nacionalni sukobi, tuče... Strah, krv na kaldrmi, na podu sobe.

Kada su je Pištijevi drugi put zvali, njenu snahu je trebalo izvući iz depresije. Nije imala šta da radi. Kredli, sluškinjica, zapravo poverenica i sekretarica, obavljala je sav domaći posao. Ester je samo sedela kraj kreveta bolesnice, pričajući joj i čitajući naglas. Razmišljala je o tome gde li se spotakla ova mlada duša? Šta ju je poremetilo? Bila je diskretna. Nije pokušavala da dozna. Nikad je nije videla ranjiviju, nego na početku braka, na prvom prebivalištu skitalačkog života.

Medi, Piština druga žena bila je tanušna ženica. Imala je samo četrdeset i nekoliko kilograma. Dok se nije udala, bila je oduševljena posetiteljka bečkerečkog korza. Izazovna mala usta, prćasto, nasmešeno dečje lišće, razigrane noge i eto

žene. Bila je najomiljenija u društvu, a trebalo je samo da umre neka starica, njena imućna pomajka, pa da se sve izmeni. Posle tri meseca, još u crnini, našla se u bračku i detinjastom glavom zaglibila se u pravu realnost seoskog života.

Jedno vreme su je zabavljale Kredline zgode i nezgode. Tražila je seoska veselja, ali ovdašnji zgusnuti život zahtevao je sve više mesta i prodro je i u njihov život. Živeli su u nacionalno mešovitoj sredini i to sa tri nacionalnosti. Sredinom dvadesetih godina opredeljenja su bila neobuzdana. Šta se krije iza toga? Ko zna? Pregrežani nacionalizam? Junačenje? Jednostavno momačko nadmetanje? – “Nemoj se usuditi da uveče dođeš u naš kraj!” “Ne pokušavaj da se približiš našim devojkama!” Možda od svega po malo. Glavni razlog je to što u ovom zabitom kraju ima malo kontrole. Svako radi šta hoće.

Pozna je jesan. Rano se smrkava. Na selu se stariji uvlače pod perine, ali ne i mladi. Pištijevi se ne usuđuju da upale lampu. Stanuju na najosetljivijem mestu gde se sastaju kuće sve tri nacionalnosti. Skoro svako veče se čuje bat trčecih koraka. Odzvanja na ulici kao kad lovci gone divljač. Opet jure nekoga. Teško njemu ako ga stignu! Razležu se udarci štapom, strada zid, lomi se ograda. Psovke, pretnje, pa češće slede i bolni krici.

U kućama muk. Niko ne sme da se umeša. Medi se bez sna uspravlja u krevetu. Zar postoji i ovakav život, ovakva ljubav? Njen život je do sada bio zvuk klavira. Začinila bi ga tu i tamo igranka u kafani, klonulo plesanje tanga u “Ruži”, špartanje po korzu, glupi mali flertovi, a ne ovakva ljubav poput udara groma u kojoj se čuju udarci štapa i ljudsko zapomaganje.

Jedne večeri borba se odvijala pod njihovim prozorom. Po zidu kuće su odzvanjali udarci kijačom. Čopor se svetio, zadovoljeni čopor mladića je već odjurio, ali je žrtva ostala. Nije mogla ni da otpuzi, jaukala je pred njihovom kapijom. Nisu mogli da se prave gluvi. Pišti je svojom malom baterijom provirio na burnu ulicu, pa su uz pomoć dveju žena uvukli ranjenika u stan.

Bio je to mladi, seljački obučeni muškarac. Snaga ga je sasvim izdala, samo je ležao na podu predsoblja, a glava mu je krvarila. Prvo su ga položili na kanabe, ali teška glava ga je opet odvušla na pod. Krvava glava se trzala, bacakala i ostavljala krvave tragove na tepihu. Pišti se oprezno odšunjao u komšiluk. Pošao je po pomoć, tražio neku mogućnost, neko prevozno sredstvo da ovog nesrećnika otpreme kod lekara. Ostale su same sa ranjenikom. Dve zastrašene glupe mlade žene. Jedna nedorasla devojka, druga tek odskora udata žena.

Seoska devojka se brže osvestila., otrčala je po vodu. Ostavila je za sobom otvorena vrata. Na dvorištu se lanac bunara na čekrk sa zaglušujućom bukom survao u dubinu. A kofa koja se odbijala tamo-amo po ciglama zvučala je kao zvonjava zvona. Medi je ukočeno stajala na promaji. Nije mogla da skrene pogled sa patnika. Krv je isprljala sobu, nameštaj, tepih. Mislila je da mu je došao kraj, da će tu umreti njoj na očigled. Njegove reči nije razumevala, samo naizmenično ječanje i psovke.

Najzad je napetost popustila. Kredli je jurila s kofom, voda se prosipala. I Medi se pribrala. Klekle su, uhvatile natečenu, okrvavljenu glavu i jedva napojile

ranjenika. Voda se izdašno prosipala, sad se već i ona razlila po podu. Bespomoćne, nespretnne mlade žene! Uradile su što im je palo na pamet. Oprale su krvavo lice, otkopčale dugme na košulji, plašeći se svakog šušnja, pa i sopstvenog disanja.

Vrhunac Medinog medenog meseca beše spontani pobačaj. Slabašno stvošenje je još više oslabilo. Više je nisu interesovale ni sluškinjine brbljarije, ni Piština zabrinutost zbog nje. Posle one krvave noći ona se razbolela. Sedela je uporno čuteći na krevetu i buljila u ugao sobe. Ester ju je zatekla u takvom stanju.

Jadno je delovalo ovo tužno dečje lišće u velikom ozbiljnom krevetu. Kraj pozamašnjeg starijeg Pištija delovala je još detinjastije. Nosila je moderne haljine, suknje do iznad kolena, tada moderni minijaturni veš. Malo svile, volančića, tanke bretelice, šaku šarene pene. Njena svekrva je više puta omalovažavajući preturala po njemu:

– Je li to veš? To je smešno! Ne može ni zadnjicu da pokrije!

Stalno ju je hvatala jeza. Baš je bila jadna. Navukli su joj Pištin veliki gornji deo pidžame. U njemu se pak izgubila do ušiju kao Eskimka u fokinom krznu, videlo se samo njeno okruglo lišće i smela bubi frizura.

Obraćali su joj se, zapitkivali, nije odgovarala. Samo je gledala kroz prozor, upirući pogled u spoljni svet, na prašnjavi put koji vodi iz ovog sela... Ako bi joj se obraćali malo oštrijim tonom, trzala bi se. Začuđeno bi se okrenula prema njima kao neko ko se do sada kretao u nekom drugom svetu. Ovu odlutalu dušu je trebalo vratiti u realnost.

Ester je činila sve da je odoborovolji. Radovala se kad bi joj izmamila osmeh. Mlada žena je ili ravnodušno slušala šta joj se čita ili je nepredvidljivo reagovala. Nošena kao čamac bez kormila, talasala se u osećanjima. Promukao je i Esterin glas, osušilo joj se grlo, mora da se odmori. Diže pogled i, zapanjena, vidi kako njena slušateljka iskrivljenih usana lije gorke suze. Svoju malu batistanu maramicu drži u šaci kao što to čine žene koje čaršave peru u potoku, naginje se preko kreveta i sasvim ozbiljno je cedi. Jeca, dahće i roni suze na pod.

Ester je zanemela od čuda. Ne sme ni da se pomakne, da dâ znak da je tu. Kakva osećajnost! Celo ovo drugo biće je od iskre, od duševnog nemira. Možda je to njegova poslednja bitka kad ga sudbina iz sveta mašte prebacuje u realni svet.

XI

Momci su otišli. Otišli su daleko, daleko. Ne može večito da bude u gostima kod njih. Mora da se vrati kući u Sećanj. Ester odjednom primećuje da je sama. Prolazi ulicama, posmatra kuće, traži ljude. Bojažljivo ispituje lica, prijateljske oči, ali nema ih. Lepo selo, nadmeno selo, naročito njegova glavna ulica kao da je velegrad. Svejedno gde, u glavnoj ulici, na kraju sela ili oko Tamiša, svugde je red i čis-

toća. Ovde ulice metu svaki dan, blješte sveže okrečene kuće, mnoge su obložene kamenom, pločicama.

U selu su predstavnici drugih jezka retkost. Mađara skoro da i nema. Skretničareva žena se skoro asimilirala. Već je dvadeset godina u selu, zida kuću, ćerku udaje za Nemca. U nedelju popodne šepuri se u haljini od emona svile, tako hoće da najedi ćerkinog devera, ali joj to baš i ne polazi za rukom. Ona otkriva tajne sela. Priča o dogodovštinama žena u prelaznim godinama. Ljubavne teme su joj najmilije. Njene reči otkrivaju šta se noću dešava po kapijama, u ambaru velike krčme.

Ista ta žena posle decenije i po, pošto je izbio rat, zajedno s njima stoji na železničkoj rampi. Čekaju voz i ona čeka, jedva čeka da napusti ovo selo. Otežalim telom, duhom koji popušta u prelaznim godinama, otežalim jezikom ponavlja:

– Hoću kući u Debeljaču!

Tu su joj povezali galvu na način kako to čine udate žene. Tu su se rodila njena deca. Nekolicina ih ovde počiva na groblju. Tu je stekla kuću, poznanstva, poštovanje i sad diže ruke od svega:

– Hoću kući u moje selo! Ako treba deset dana da čekim tu na rampi – čečaču, ali hoću kući!

Mađarske porodice su se pre mogle naći na salašima. Uglavnom su siromašni nadničari. Ester ih povremeno viđa. Skromno kupuju sitnice po radnjama. Pijačnim danima, posle pijace špartaju po selu. Kucaju na kapije nadmenih nemačkih kuća. Srce je boli kad čuje njihov ponizni glas: “Imate li masti od pečenja? Da li imate ostatke masti na prodaju?” Daju novaca za talog, za pregoreli ostatak sa dna nemačkih tava u kojima su pekli langoše. Još se i raduju što su napravili dobar pazar.

I Ester prolazi ulicama, gleda na kuće kao na neosvojive tvrđave. Nigde je nisu prihvatili. Sem što su ih izigrali sa stanom, drugih neprilika nisu imali. Ipak su ostali stranci. Da li je sama bila kriva? Njena priroda sklona učaurivanju? Ko to zna! Ma kako to čudno zvučalo u tom velikom selu je obična mađarska seljanka postala njena najiskrenija zaštitnica. Čovek oseća naklonost koju neko gaji prema njemu i kao leptirić ka svetlu stremljenju ka njoj. Ester je odlazila kod njih kao mušterija, po mileram, sir i drugo štošta. Kasnije je odlazila i bez razloga, jer je osećala da je stara žena voli. Bila je to pametna žena. Za takvu seljanku kažu da ima fiškalsku pamet. Esteri se dopadao njen jasni način rasuđivanja, hrabro iznošenje mišljenja o svetskim pitanjima. Bila je to žena koju niko ne bi mogao lako savladati. U to vreme Ester je krenula prilično nizbrdo, gubila je hrabrost, a od teta-Erže Segi crpla je nešto snage.

Dopadala se Esteri, koja se ježila, kao svaka kukavica, od hrabrosti kojom je jednostavna žena branila svoja prava, bilo da su u pitanju sitne ili krupne stvari. Ako su je dirali, smela je i umela da izvojuje zadovoljštinu. A Ester, ako je negde nisu simpatisali, obilazila bi i okolinu te kuće. Zato se i sad, posle jedne decenije, osećala kao stranac u selu, kao doseljenik. I teta Erža je bila doseljenik, ali ona je prihvatila borbu i nije trpela da joj krnje ugled.

Koliko li se puta zadržala u njenoj kuhinji. Stara žena je kuvala večeru, dola-

zila je, odlazila, mešala hranu. Oči su joj sjale mladalačkim sjajem, kao što biva kod ljudi sa visokim pritiskom. Stalno je pričala svoje i rečima sokolila tu devojačku dušu koja je izgubila kompas. Ester je slušala priču o njenim podvizima. kao da su junačka dela.

Jednom su i njih dve i tetina udata ćerka u nedelju popodne otišle zabave radi u veliku krčmu da gledaju igranku. Jedna mlada Nemica se probila kroz gužvu do njih i izazivački im rekla "Ustanite sa ovih mesta, mi ćemo tu sestiti. Ovo je nemačka krčma!" Teta Erža se nije zbunila. Dostojanstveno je i dalje sedela na svom mestu.

– Jeste li vi platili za ovo mesto?

– Ne.

– Onda brišite odavde, jer ću vas tako odgurnuti da ćete glavačke odleteti!

Ni njih nisu poštovali, iako su kupili kuću u selu! Kada su se doselili morali su da progutaju mnogo toga. Smestili su se u siromaškom kraju sela gde je i izražavanje prezira grublje. Deca shvataju stvari i daju im oduška činiči sitne pakosti. Neki dečkić se zabavljao time što je neprimetno na teta-Eržinom pragu vršio nuždu. Ona nije galamila, niti grdila, nije uznemiravala ni roditelje. Dočekala je nevaljalka u zasedi. Pošto ga je uhvatila na delu, šćepala ga je obema rukama i uvaljala u ono što je napravio. Čak nije ni udarila malog krivca, samo je viknula za njim:

– Idi i kaži mami šta si uradio! Evo, šaljem dokaz na tebi.

Jedne godine hteli su da menjaju kuću. Te godine su pčele dale mnogo meda. Uspeo je i tov svinja. Želeli su bolju kuću. Stara je bila seljačka kuća sa velikim štalamama. Tako šta im nije bilo potrebno. Prodali su je i umesto nje kupili drugu.

Već su se napola bili odselili. Teta Erža se stalno jogunila. Ona ne miče iz kuće dok kupac ne isplati ceo ugovoren iznos. Novi gazda je bio bučan, preduzimpljiv, mlad zemljoradnik. Imao je oslonca u dosta lanaca zemlje, samo što nije imao posebnu kuću. Svađao se sa tazbinom, te je svakako hteo da ode iz stare kuće i da na lak način stekne svoju. Isplatio je trećinu cene, a za ostalo je obećavao.

Već je bio doveo i svoje konje i smestio ih u štalu. Sedam prekrasnih životinja. Četiri starije i tri ometa. Cele noći su bile nemirne, udarale su kopitima. Starica nije mogla da se skrasi. Stalno je osećala gorčinu u ustima, menjala vodu za piće. Nigde nije nalazila vodu kao što je bila u starom bunaru. Negde predveče uzela je kantu i krenula po vodu. Nekako je stigla u blizinu novih gazda. Smrkavalo se. Na rogljevima pred kućama sedeli su ljudi i razgovarali. Dok je punila kantu do nje su dopirali odlomci razgovora. Ogovarali su njenog kupca. "To ti je takav nevaljalac... tera drugog iz rođene kuće... kroz dosta godina... sad stupa na snagu zakon o seljacima, seljak se ne sme goniti zbog duga..."

Teta Erža nije to čula tako razgovetno. Dovoljno je bilo ime i podsmešljiv ton kojim je to rečeno. Bilo joj je jasno ono što je naslućivala. Nije digla galamu. U zoru je otpremila muža, nije htela svedoka. Velikim nožem presekla je ulare tuđih konja i isterala ih na ulicu. Nek otkasaju kući. Štalu je ekserima zakovala iznutra i iskočila kroz prozor. Zatim je sela na omalani gong i stavila muževljevi službeni revolver preda se na sto i čekala da vidi da li će se neko usuditi da uređuje u njenoj kući?!

XII

Počele su godine bede. Sve se više udaljavala od sela. Živela je dugi niz godina među ljudima koje nije zapamtila. Među ljudima na koje nije imala razloga da se ljuti, ali koji nisu ni ostavili traga u njenoj duši. I posle decenije i po poznanstva oni iz svetlog izvora sećanja svetlucaju ravnodušnošću. Jer ona je bila gost u tom selu, prolaznik bez korena i to je ostala i po isteku šestnaest godina.

Nije volela da se pokazuje na ulici. Svaki odlazak se pretvarao u trčanje kroz šibe. Kao da svaki njen korak, besciljna šetnja ističe njeno besposličenje, badava-džisanje. Nije mislila na to da je takvo ponašanje još više otuđuje od sela u kojem moraju da žive i da što manje odlazi među ljude, to postaje sve mučnije. Mislila je da će ublažiti svoje muke ako se odrekne bilo kakvog zahteva.

Ovde se odvijao i njen ljubavni život, ako se uopšte tako može nazvati. Bila je dvadesetogodišnja procvetala devojka kada su upali u nemaštinu. Ne veruje da je nenormalna osoba. I blagi Bože! U šta se pretvorila?! U šta su je prilike pretvorile?! Šta je mogla da vidi u bogatom, oholom selu? Oko nje pričaju o novim brakovima. Žitelji sela prema imetku povezuju, sparuju one koji odgovaraju jedni drugima. Gde može da se takmiči s njima? Romantika? Ljubav? To je ovde retkost. Tu mora da postoji čvršća osnova, novac, zemlja ili neki drugi imetak koji obezbeđuje ugled i koji seosku devojku ili momka čini privlačnim. Što su se sitiji razbaškarili u lepim kućama, to su sumorniji senku bacali na njih.

I od vazduha joj pripada tek onoliko koliko pruža večernja unakrsna promaja. Šćućurivši se sa majkom na otomanu, pokrivši se očevom bundicom, trpi strujanje vazduha ili uživa u njemu, zavisno od raspoloženja.

Drugi put šparta po dvorištu. Tačno je izračunala, dužina mu je 36 koračaji. Tamo i nazad – 72 koraka. Da to odstojanje prevale deset puta, potrebno je pola sata, a time zadovoljava zdravstvene potrebe. Sobe se osveže i glava se razbistri od dnevne ošamućenosti. Može se vratiti knjigama, čitanju, maštanju u uglu otomana, ili piskaranju kraj peći, sa hartijom na kolenima.

Čak i crv se pomiče u mraku i želi na površinu. Ni glista ne ćuti većito u dubini, već se probija prema gore nadzemaljskom snagom svog ljigavog tela, propuštajući kroz stomak tešku zemljanu masu koja hoće da je zatrpa. Izlazi na svetlost u vreme velikog previranja na kišu, na sunce, u proleće. Ko zna šta je goni iz staništa. Tako i otuđena devojka ponekad odlazi da na ulicama potraži vazduha, sunca, da oseti vrevu, da čuje ljudsku buku. Oprezno stavlja vrh cipele na trotoar, oprezno zagleda ljude koji joj dolaze u susret i jednom se ipak zaustavlja na paru očiju.

Zašto? Zašto je to naišlo? Zašto dolaze prolećne poplave? Topla majska kiša? Oluja? Klizišta? I zašto upravo ovaj? Možda zato što ima topliji pogled, što je prilagodljiviji, izaziva više sažaljenja nego ostali? Došao je krišom, nije ga ni primetila. Odjednom je bio tu. Uzalud se branila, više nije mogla da ga se otarasi. Zahvatilo

ju je neko čudno osećanje nad kojim se kasnije mogla samo smeјati. U početku nije ni primetila da se nešto kao zrno maka zakačilo u naboru duše. Krije se u njoj kao embrion, živi, raste i dostiže čudne razmere.

Moralo je da prođe godinu dana dok nije shvatila šta se s njom u stvari događa, dok nije otkrila da se oko nje popunila praznina. Dugačka je godina, ima 52 nedelje, tako da ga je ona mogla videti samo 52 puta i to u muškom društvu, kao da su ga kerberi čuvali. Bio je to samo tren kad joj je uputio osmeh, skidajući šešir kao i ostali. I ovaj osmeh je bio dovoljan da nedeljno popodne ne bude besmisleno, da se njime hrani nedelju dana očekujući sledeći.

Čula je da je siromašan, da je vezan mnogo jačom vezom nego da po zakonu pripada nekome... Jedna bogata udovica ga drži na uzici ogromnom snagom poslodavca. Diploma se ne računa, od imetka nema ništa, on pripada deci. Ali hleb je ipak krupna reč, naročito ako treba potpomagati majku i braću i sestre koji žive daleko. Ljudi su mnogo toga pričali o njemu, ta oni svašta brbljaju. To Ester nije ohladilo. Naprotiv. Među njima su bile tolike prepreke da ne bi mogli biti udaljeniji ni da je Atlantski okean između njih. Ipak su se privlačili. Čovek to oseti. Trebalo je da onaj mladić voli neku drugu, a ipak je nju voleo. Makar izdaleka, makar nikad ne priznao, i onda. U to vreme je tako usijane glave trčkarala unaokolo, kao da je dobila veliku bitku.

Nailazio je onaj određeni dan, određeni čas, nikad ga nisu zaboravili i obavezno su se pojavljivali. Zimi, leti, po kiši, po snegu. Nisu se dogovarali. Tek onako. Znali su da se samo tada mogu sresti. Da su znali da će im se ledena kiša sručiti za vrat i onda bi došli na ovaj sastanak. Za jedno od njih bio je to trenutak slobode, a za drugo učvršćivanje ovog čudnog odnosa. Nisu mogli ni da razgovaraju, samo su se javljali jedno drugom tražeći potvrdu da ova glupost još traje. Tada su se te dve lude ljudske duše u mislima rukovale, čeznuvši jedna za drugom uprkos tumbе postavljenim životima.

Polako su oko Estere svi nestali. Ne zato što je ona to želela. Tako se desilo. Polako se upuštala u ovaj nemogući odnos. U sobi je imala malo gvozdeno raspeće. Visilo je na zidu iznad kreveta. Nasledila ga je još od bake. Ona ga je donela sa hodočašća u Mariju-Radnu. Kada bi za vreme usamljenih noći pritisla svoje vruće čelo na hladno gvozdeno telo razapetog Hrista, činilo joj se da ova čudna, beznadežna privlačnost razapinje njeno mlado telo, pa ipak se molila da još dugo potraje.

Ljudsko telo nije uvek smireno. Jednom je jedno od njih napetije, drugi put ono drugu i pod tim pritiskom pokušavaju da naprave neki red. Ester provodi vreme kod prijatelja koji stanuju na glavnoj ulici. Dolazeći sa stanice, mladić je primećuje pa se pod plaštom sutona vraća. Dva puta prolazi ispod prozora. Uzbudi se devojka kraj prozora od nasmešenog lica koje, kao da hipnotišući, zahteva. Proklizi pod prozorom kao vruća senka. Bude joj toplo od njega. Oseća da bi trebalo iz tih stopa da skoči, da uz neki izgovor spusti sa krila dete koje se otima i da onakva kakva je potrči za onom senkom, ta zvala ju je. Devojka iz naroda se mnogo ne dvoumi, već bezumno trči kad je pokreće unutarnji poriv. A Ester, dok se spremila, pozdravila i izašla iz kuće uzalud je i dva puta otišla do stanice i nazad, ulica je već

bila pusta. Stideći se, otišla je kući.

Drugom prilikom ona prodire u mladićevo okruženje. Jedino prihvatljiva situacija je da nešto kupuje. Pa ipak ulazi u osvetljenu prodavnicu kao da joj vade zub. Sam poslovđa joj žurno prilazi i poslužuje je. Nema tu ničeg upadljivog, ovaj čovek je prema svakom veoma predusretljiv. Vlasnica može da se raduje, napravila je od njega dobrog kalfu. Ester se oseća kao lopov, nespretno se kreće, nespretno prebira po robi. Stalno oseća na sebi pogled lepe, ohole žene, koji je drži kao čiodom probodenu bubu. Oho! Šta hoćeš? Da se takmičiš? Sa mnom? Sasvim se približava i Ester oseća kako joj se glava polako hladi i kako kalfa postaje sve zvaničniji.

Kako je nadmena, kako je samosvesna ova žena. Nimalo nije škodilo njenom ugledu što se na očigled svih spandala sa momkom. Nije škodilo ni njenoj lepoti, ni njenoj otmenosti. (Samo da je neko drugi pokušao da prekorači granice!) Ona tu zapoveda svojom kesom sa novcima. "Lepa žena, sjajna žena, u godinama." Selo zucka, njuška, ali ne sme ni da pisne. "Kao kvočka koja paradira sa odraslom decom u pozadini." Šta bi ona htela? Pored nje je kao očerupano pile.

Teško je smiriti se kad je telo mlado i obavezno traži rešenje. Napalo bi i samo nebo. Htela bi da se oslobodi, da beži, a tako je teško. Zuji u glavi, ima vrtoglavicu. Noću ne može da spava. U krevetu kao da leži na žeravici, peče čaršav. Odlazi u crkvu da bi našla olakšanje. Na zimskim jutrenjima je tako lako postati nevidljiv, tamo u poslednjem redu.

Zima je. Decembar. Selo pod snegom izgleda kao da je pod staklenim zvonom. Svaki šum, svaki glas zvuči kao sa onog sveta. Približava se Božić. Duša očekuje nešto blago, nešto lepo, neki poklon.

Ester se navikla na ponoćne mise. Prija joj da u zoru hoda po hladnim ulicama. To izvlači svaku zlu pomisao. Ovako umotana može da ostane neprimećena među starim ženama u bundicama sa velikim maramama preko glave. Pojavljuje se tek po koji muškarac. A i od žena dolaze, uglavnom, one iz ulica oko crkve. Prijatno je sestiti u visoke mrke klupe, udisati miris tamjana i slušati monotone reči sveštenika. Na horu su pevali. Kantor je mlad, ima dobar glas. Okuplja vernike. Ne treba misliti, samo prihvatiti obred tamo ispred oltara i mistično pojanje tamo gore kod orgulja. Tako je jednog maglovitog jutra, kad je skrenula na glavnu ulicu, kraj nje prošao par koji je poznavala. Bilo joj je neprijatno, naslonila se, priljubila uza zid, samo da ne mora da se javi. Pošto su prošli, dugo je buljila za njima. I brak ovih je nemoguć! Osluškivala je, hoće li razabrati nešto iz glasova onih koji su prošli. Kakav im je život? Kako se snalaze?

Nedavno su se venčali. Ester je ženina vršnjakinja. Čak su se i družile kad su stigli u selo. Bila je iz gospodske porodice, siromašna kao i Ester. Bila je najnasmešenija od svih koje je ikad poznavala, a udala se za ovog mrgodnog, starog Rusa iz okoline, nalik na nilskog konja, jer ima diplomu, jer ima novaca?

Kako ga nije sramota, matorac! Nedavno je sahranio sedamdesetogodišnju suprugu, a sad smatra da ima pravo da godine koje je proćerdao kraj nje broji unazad. I to je moralno?

Jadne siromašne devojke! Haos, kud god pogledala!

Sledećeg jutra je ranije krenula. Starice su se tek pomaljale iz kuća, krkljajući, kašljući. Dve poznate seljanke su ispred nje prtile sneg. Uzalud je usporavala, držala odstojanje, one su stale i sačekale je i, stavivši je u sredinu, krenule su dalje. Loš je znak kad žene prihvataju devojkicu u svoje redove i žale je. Crkva nije bila daleko. U njenoj blizini, u jednoj uličnoj sobi stanovao je neoženjeni kantor. Bio je to izđikao momak sa mnogo dobrih osobina. Približavale su se toj kući, ali se nešto crnilo pred njom. Ono nešto mračno je uzdrimalo žene. Stale su i Esteru uhvatile za mišicu. Kao da imaju problema sa svetiljkom. Zbunjeno su tupkale u snegu, okretale fitilj.

– Da sačekamo malo!

Mlađa je šapnula Esteri na uvo

– Sad ćemo nešto videti... dobro pogledajte! Kako su vešte neke devojkice!

Druga žena ju je ispočetka umirivala

– Ostavi je na miru! – A ova se golicavo smejala.

– Ne pada mi na pamet... ta i mi smo bile mlade!

A onu je zahvatila neka vrsta negodovanja, jer je prasnula:

– Bolje da pređemo na drugu stranu. Uvek me je sramota kad to vidim. Najviše bi volela da je prebijem nečim!

– Ne pada mi na pamet! Džabe cirkus ćemo svakako pogledati! – i mune Ester.

– Dobro otvorite oči! Pogledajte i Vi! To su prave gospođice! Zorom bude momke!

Pod kantorovim prozorom stajalo je punačko žensko stvorenje niskog rasta. Očigledno se obukla na brzinu pa je drhtala od zime. Ruku je pružila uvis i punački prsti su neprestano, sve upornije kucali o okno. Niti je išta čula niti videla, zaslepljeno, drsko, zahtevala je pod prozorom. Kao da čini najprirodniju stvar na svetu, skakutala je, premeštala se sa noge na nogu. Čak im se vedro i živahno javila kad su prolazile kraj nje.

– Bestidnica! – procedila je starica koja je više negodovala. Svakog jutra je ona budilnik. Ponekad dolazi tako rano da leže u kantorovu postelju da se zagreje. Pod kaputom donese čarape, košulju. Tu se oblači.

I ona veselija se uključuje u ogovaranje.

– Pričaju da je jedne večeri došla kod momka već uveče. Njihov otac je ušao u dečju sobu i nije primetio da nema jednog deteta. Toliko ih je kao kunića. Ni njene dve starije sestre nisu drukčije. Svi muškarci ih se plaše. Ova žaba ovde je najnasrtljivija. Videćete. Kantora će za uši odvući pred oltar. Ona umesto njega nosi molitvenik, u horu ona daje ton. Peva kao ševa, balavica to baš ume! Dopalo se to nekom ili ne, osvojiće ona momka pevajući.

Ester je poznavala tu porodicu. Trebalo je da budu najugledniji... da su imali imetka! Nije važno što je otac lekar, što je celog života požrtvovano lečio žitelje sela. Ako ne poseduje nekretnine ili pozamašne sume novaca, ovde je niko i ništa.

Ester je čutala i čudila se. Kad bi je spopadao nemir, uvek je viđala ove prstiče kako lupaju na prozor nemačkog kantora dugajlije. Ženske prste koji na cičoj zimi

bestidno i uporno lupaju da ih puste unutra. Presele su joj mise u zoru. Radije neće nikoga. Po tu cenu, ne!

I šta tada čini devojka koja sebe ipak poštuje? Beži od stvarnosti. Isključuje se iz blizine mladih i još više tone u maštanje... Koliko dugo je trajala ta dvojba? Dve kolibe, dva stana čuvaju uspomenu na nju. Prva je bila kod groblja, a druga kraj Bare, bučne od mnoštva pataka. Koliko je to godina? Ne ume ni da ih sabere. Bilo je zimā za vreme kojih nije ni mrdnula iz stana. Kad bi se ponekad prenula, užasnula bi se, shvativši u šta klizni njen život. Za vreme najcrnje godine, jedne usamljene večeri u ruke joj je dospela i čaša sa otrovom.

Bila je jesen. Tuga. Nedeljama je bila sama u stanu. I roditelji su bili željni malo radosti. Bili su u gostima kod sinova. Kod Mišijevih je berba voća u Šumadiji, tamo se isplati gostovati. Ima oraha sa tankom ljuskom i krušaka od po pola funte, ima ih toliko da ih i kući donesu. Zatim nije poslednja stvar ni igrati se sa unucima. Pištijevi koji drže korak sa vremenom kupili su prvi radio. Položaj im je nesiguran, privremen, žive u neodgovarajućem stanu, ali je kod njih atmosfera prijatna i svira radio. Oboje starih su se kod njih oporavili. Zaboravivši na bolest, starost, ponovo su preživljavali mladost. Jedva su hteli da se vrate. A kod kuće lekovi su ostali na ormaru, na dohvatu ruke usamljene devojke.

Koliko slatkog, blagotvornog otrova! Tu je i opijum! Njega poznaje. Njena mati jednom prilikom samo što nije umrla od njega. Dobila ga je da bi regulisa rad creva, a toliko je smirio rad slabog srca da je bukvalno umirala. Još samo malo više i umorno srce bi zastalo. Ovaj lek je dospeo Esteri u ruke, stisnuvši ga u šaci, sela je kraj prozora da se oprašta.

Unaokolo svugde mrak. Bara je ćutala. Njene žabe su se uvukle u mulj, povlačeći se u zimski san, ali se u udaljenoj gostioni iza bare održavala neka zabava. Bal povodom završetka berbe, zabava delimično pod vedrim nebom. Organizovali su je železničari, a cigansku muziku su naručili iz Bečkereka. Zvuci su se povremeno oslobađali pa su na krilima hirovitog jesenjeg vetra dopirali do devojke koja je sva udubljena u sebe sedela kraj prozora.

Zgurila se na prozorskoj dasci kao gomila krpa. Kroz odškrinuti prozor kiša koja je rominjala vlažila joj je kosu. Trebalo bi ga zatvoriti, pomisli. Ih! Čemu? Lice joj se razvuče u prazan osmeh i tim praznim pogledom je i dalje zurila u mrak. Sitni šumovi sela joj nisu dopirali do svesti, osećala je samo onu tišinu koja joj je obuzela dušu. Bila je umorna, strašno umorna, mada se činilo da veoma dugo sedi tako.

– Dakle, večeras! – misli su joj se pomerale brzinom puža i sa zadovoljstvom je pomislila na otrov.

– Sad bi trebalo ustati, upaliti lampu i napisati oprostajno pismo. Ali čemu? Kome? Ta ona neće nikom da pravi neprilike. Ništa je ne boli. Čemu? Ta ona nema ni šta da kaže. Nema nikakvu priču, tek hoće lepo da ode. Posle svega staviti tačku.

– Da, večeras!

Možda bi ipak trebalo da se oprostí? Ako ne od ljudi, onda od sebe, od svojih uspomena. Kako je sve počelo?... Prvo se setila samo nekih dečjih beznčajnih stva-

ri. Zatim mukā tokom školovanja... Pa muka i uzaludnih napora. Da. Učiti! Raditi! Postati čovek! Postati nešto! Kako je to daleko..., lepi planovi, lepi ciljevi. Kako je danas već daleko od njih! Kao da nije ista osoba koja je sve to htela. Onda je naišla velika praznina, kada ništa nije očekivala. Nije sanjarila. Nije ništa ni želela, niti zahtevala.

– Kraj! Bele stranice. Praznina. Treba svemu učiniti kraj! Još večeras!

U mašti se pojavljuje poznata senka, lice dragog dečaka koga je nekad volela, za kim je nekad čeznula. Njemu je trebalo sve reći, sve priznati. Reći mu nikad izrečeno priznanje. Isplakati nikad isplakane suze. Ali čemu? Kad ona više nema šta da kaže, nema suza, nema radosti, ni žaljenja, postoji samo ona pustoš koja je iz nje iskorenila svako osećanje.

... Već se sasvim smračilo. Lampa na ćošku svetli. Tako je sablasno bledo lice koje osvetljava. Tanka ruka upravo podiže otrov. I kao da joj je neka nevidljiva sila oduzela svu snagu iz ruke, ona pada.

Čemu žurba? Sat ranije ili sat kasnije, pa sasvim je svejedno. Ne čuje, ne vidi ni to da se oko nje sve smirilo. Dugo sedi tako. Iz daleka opet čuje muziku, to je tiha ciganska muzika, violina. Dugo traje dok zvuci ne dopru do nje. Oni blago plaču, nežno miluju strune, ne zna se po zapovesti čije rastužene duše. Bolno kao dah lebde u noći melodije i dopiru do senke kraj prozora. Još ih ne oseća, mada ih čuje, još ne zna, ali naslućuje i pesma podstiče maštu. Tiho se stresa.

– Kako je hladno – pomisli i zimogrožljivo steže maramu oko ozeblog tela. Kao da sa struna poleće priča, tako joj se prikrađa pesma.

“Zabrujalo zvono kečkemetske stare crkve...”

O, kada je to čula? Kako davno... Njena mati je pevala tu pesmu. Kako joj je tada bilo tužno lice. Kao da joj sada miluje čelo... Kako je imala toplu ruku... Kako ju je uvek volela!

Ispravila se. Ko se usuđuje da je dira i da joj čeprka po duši? Prodorno gleda u dalljinu. Prazna je, mračna. Možda ovi zvuci dopiru do nje kroz neki poluotvoreni prozor, možda sa nekog usamljenog kafanskog stola.

“Raskošni moj cvete, draga moja Šeherezado...”

Prvi put su je kumovi odveli u pozorište. Tamo ju je čula. Kako je bila srećna, kako se onda radovala, kako je tapšala glumcu koji je ovo pevao. Zabrideli su joj dlanovi. Sad se ono veče vratilo na krilima sećanja. Drhtaj joj je potresao celo telo. Oči su je bolele od silnog gledanja, morala je da ih zatvori. Popustio je i ukočeni osmeh na licu. Više se nije ljutila na muziku, dozvoljavala je da je melodije miluju. Sećala se.

“Cvetaju bagremi i gradu...”

Kako jasno vidi onaj dan. Bili su na izletu, devojke u šarenim tirolskim haljinama brale su cveće i pravile bukete. Kako su bezbrižno pevale ovu pesmu. Kako joj je duša još bila bez oblaka, sunčana. I navirale su uspomene, drage, lepe; i donosile osećanja, sećanja na događaje.

“Drago belo svilenom maramče, čipkom opervaženo...”

Ta pesma je bila kao uzdisaj, puna čežnje. I onda je bila jesen, i onda je tako

sedela sama kraj otvorenog prozora i zurila u noć koja se činila prekrasna. Kako je drukčije bilo onda! Duša beše puna nadanja, a srce vere. Nešto se u njoj sada pomerilo, osećanja su tištala, izazivala bol. Jedan oslobađajući uzdah joj se otkinuo sa usana, a suze su joj se kotrljale niz lice, jedna za drugom.

Sad je tek shvatila da život živi tu u nama. Sav je raspoloženje. Sav je očekivanje. Lep je samo dok možemo da se nadamo, dok možemo da čekamo, dok možemo da verujemo u njega. O, kako je dobro ako još možemo da plaćemo, ako još možemo da osećamo. Kad možemo da osećamo tišinu, mrak, pesmu, život. O, kako je dobro živeti.

XIII

Polako je shvatala da ne može živeti kao čaura svilene bube, da samu sebe satire. Treba pobeći iz te sputanosti, pobeći bilo kuda, bilo kod koga, jer je stvarnost potrebna, inače postojanje gubi smisao i postaće slična onima koji leže pod humkama na groblju.

Nije krenula prema onima koji su se tako prezrivo odnosili prema njoj. Koji su je gledali sa visine, koji su joj povremeno snishodljivo ili sažaljivo klimnuli glavom. Da li je dobro postupila? Da li je pogrešila? Što nije preklinjala, nije tražila njihovo prijateljstvo, već se spasavala iz njihove blizine i dospela na beznačajno mesto. Godine su prohujale. Vršnjakinje su se polako poudavale. Mlađih se plašila. Nije bilo umesno da bude sa onima koje tek kreću u život. Zaostala je kao usamljeni, suvi korov u svetu koji je za nju podivljao i skrenuo u zimu.

Sudbina joj je kao milostinju dobacila snop svetlosti. Taj snop svetlosti je bila lepa plava glava jedne mlade žene. Jednom su u očevom selu Sentivanu zajedno provele leto. To leto iz detinjstva je kao topao svetli odsjaj svetla iz prošlosti. Ester se sad pribila uz nju, tražeći nekadašnju toplinu. Ponovo su se približile.

Teci je pre udaje radila kao činovnica u Bečkereku. Udala se za zastupnika te firme pa su se preselili ovamo u selo. Teci je otvorila radnjicu, a muž je i nadalje bio zastupnik firme. Dugo godina su ova privlačna žena i njen dom za Ester predstavljali oazu u pustinji, strujanje svežeg vazduha, glasnu, životvornu ljudsku reč, drugaricu u nedeljnim popodnevnim šetnjama. Prihvatljiv ambijent, partnera u ovom glupom sitničavom seoskom dolapu. Kap stvarnosti, pa makar ta stvarnost i bila ponekad gruba, makar joj ponekad i nije sasvim odgovarala ili ju je čak bacala u očaj.

Ima žena koje su već od kolenke princeze. Takva je bila Teci. Izdigla se iznad grube atmosfere radnje sa mešovitom robom kao cvet iznad močvare. Nije htela da se prikaže kao da je nešto više, ionako je znala da je iznad svih.

Tesin muž je imao pogan jezik. Pod plaštom drugarstva izazivao je, bivao famelijaran. Bio je nestalne, nervozne prirode, čas se ulagivao, čas rugao. Nikog nije

štedeo. Ni ženu, ni devojkicu, ni starca. Ponekad je njegovo brbljanje bilo i duhovito pa je razveseljavao ljude oko sebe, ali, bogme, često su morali da progutaju i uvrede. I na kraju, kako god da mu je to uspevalo, on je uspostavljao kontakt sa ljudima, privlačio ih je u radnju i, što je najvažnije, radnja je dobro poslovala. Zašto je štedeo Ester? To je zagonetka. Da li je to Teci zahtevala? Dopuštao je da bude u blizini njegove žene? Video je da se dobro slažu? Ipak je nju smatrao boljim društvom od razuzdanih železničarskih žena?

Samo jednom ju je uvredio. Možda nehotice. Ali tako da su joj se dugo trzale usne i najradije bi pobjegla u beli svet, toliko je bila povređena. Zbog nečega je došao kod njih. Tražio je njenog oca. Ester je vodila računa o tome da se van kuće uvek pojavljuje uredno odevena. Kod kuće se zapuštala. Niko im nije dolazio, a nije ni imala u čemu da se šepuri. Tada je bila vezala neku staru kecelju. Ta kecelja je nekad bila lepa, posebno je je čuvala prilikom pranja i peglanja, brižljivo je ušivala, krpila gde se tkanje razredilo. Uzalud. Izbledela, sa flekama bila je u jadnom stanju. Na delu preko stomaka nit je opet popustila. Svršivši posao, gost se lukavo zagledao u fleku – kao da čini nešto ugodno.

– Gle! Ovde se ovako oblače? A kod nas se žene drukčije nose! – Tada je upravo kupovao bundu ženi. Pružio je ruku prema rasparanom delu kecelje, zakačio prstom rupu i fiksirajući njeno užasuto lice, pocepao kecelju do dole. Kikotao se uz tu neslanu šalu. Možda nije ni slutio da je zgromio dušu koja krije mučno siromaštvo.

Ovakva radnjica mešovite robe privlači mnoge ljude. Neki dolaze da popričaju dok ne popuše, drugi da preturaju po svežoj robi, da se šale, da ogovaraju, na malo duhovne gimnastike. Potrebni su gosti, treba s njima održavati dobre odnose. Bolje ide radnja. Ima i takvih koji se odomaćuju, ne zadržavaju se samo na klupi pred kućom ili stojeći pred tezgom, već se zadržavaju i posle zatvaranja i ćaskaju, kartaju se, ubijaju vreme.

Najistrajniji je neki železničarski par. Muž je vozovođa, a žena vešta frizerka. Iako joj muž dobro zarađuje, ona ne napušta svoj zanat. Za novac i iz zadovoljstva ondulira seoske žene kad god zatreba. Nešto su stariji od njih, između 30 i 40, ali što se tiče životne energije, prevazilaze mlade. Juliška je punačka, poželjna žena koja zavodi sve muškarce oko sebe. Naravno, dokaza nema, sve ostaje na rekla-ka-zala. Ona ulazi u mnoge kuće, svakog poznaje, sa svima je prisna. Njen muž, mršavi, uvek šaljivi čika Caca još se i ponosi njenim uspesima. Tamo je i šegrt, pa Tecina deca. Prvo jedno, pa dvoje i najposle treće. I mlada Elza, nešto kao domaća krojačica neodređenih godina. I ona se lepi za topli izvor. Danju sve nešto krpi, a uveče uspavljuje decu. Gde ima mnogo sveta, uvek ima šta da se radi. Ako radi drugde, uveče se vraća ovamo. Nema čestit dom, navraća kod prestarele babe i dede. A tek Tecini rođaci! I od njih je uvek neko prisutan. Ružni, riđi, pegavi ljudi, ali živahni i zdravi. Potiču iz gradske sirotinje i veći to jure za poslom. Teci se među njima izdvaja kao labud među šarenim patkama. “Kako li je samo dospela među njih?” I njena majka udovica i neudata starija sestra često su gosti kod nje. Mlađeg brata je dosta godina držala kao šegrtu. Pomagala im je gde god je mogla, sa muževljevim

znanjem i bez njega. Dobrom rečju, novcem, zaposlenjem.

Koliko ljudi može da stane na tako malom mestu! Radnja dobro ide.

Dobro ide i zastupništvo. Ko bi pomislio šta ono sve omogućuje. Oboje su snalažljivi. Gule kupce. Naturaju im sve što mogu. Do neba hvaljenu serijsku robu, bezvredne stvari. S druge strane nalaze nove izvore zarade. Pronašli su sezonski rad. U vreme pripremanja zimnice celu okolinu su preplavili celofanom koji je onda važio za nešto novo. Cela kuća ga savija i pakuje. Teci makazama seče gumice od nove unutrašnje gume bicikla. A muž ga, skoro bez predaha, raznosi okolnim trgovcima. Drugom prilikom su se, na primer, pre praznika bacili na proizvodnju napolitanki. Ko zna kako su došli do recepta, pa kad dođe vreme potražnje, nedeljana ih neumorno proizvode i isporučuju. Luckasta, ponekad nepodnošljiva glava porodice, ali ako ga neko pažljivije posmatra postaje simpatičan zbog velike revnosti kojom svašta donosi svojoj porodici i kojom osvaja sva dobra ovog sveta za tu ženu pepeljaste kose.

Sa Esterom su se ophodili s poštovanjem. O njoj i Teci nije se smelo govoriti. Povlačile bi se iz društva u krug svetlosti lampe za čitanje. Teci je vezla, a Ester, da bi nešto radila, slagala niti ili unapred odbrojavala bodove. Teci je ludovala za ručnim radovima. I pored tolike dece, tolikog posla, tolikih gostiju, tako se držala njih kao da time hoće da odbrani gubljenje statusa.

Struja ih je nosila, slušale su veselje i jeftine šale. Ponekad bi se i one nasmejale, ali se dešavalo da su se užasnuto zgledale. "Šta mi tu tražimo?" Činilo im se da bi najbolje bilo uhvatiti se za ruku i pobeći, dok ne bude kasno.

Zimske večeri su najbučnije. Društvo se tiska kraj peći. Mnoga tela se prosto stapaju na velikoj vrućini. Neki skidaju i cipele, muškarci se otkopčavaju. Domaćini nisu ni potrebni, dovoljno je da obezbede mesto. Naravno, najvažnije su karte. Špil karata se vrti na stolu. Dobar je to izgovor. Čovek može tako malo da provetri mozak, jedni druge mogu da podbadaju, začikavaju, da se naelektrišu posle celodnevno sivila ili iscrpljujućeg argatovanja.

Ovog puta domaćin leži na otomanu. Danima je bio na putu, nije čestito spavao, ima pravo na lenčarenje. Oči su mu zatvorene, naizgled drema, ali ipak vidi i čuje i šestim čulom sve oseća. Red psovanja, red brbljanja. Uvek u pravi čas upada u razgovor i pogađa u živo. Izaziva neobuzdani kikot, naročito kod žena. Pravi se da nije samo umoran i pospan, već i pomalo mamuran posle lumperajke. Pod tim izgovorom može da skrene na klizav teren.

... Ko to svira u flautu ovako? a-a...a – izmotavajući se imitira ženski glas. – Karoliiiiina? ... Uf! Ne trebaju mi žene nerotkinje. Ne želi ih ni moja duša, ni moje telo. Samo koluta očima... rezultat je nula! Dragi moj! Vрати školarinu! Marča je ona prava! Samo kad vidi muževljevu pertlu od cipele, odma je u drugom stanju... hm... hm... ko se to smeje? Jesam li nešto lanuo? Sto mu gromova, i Elza je tu? Odmah izađite! Šta tu zazijavate među odraslima? Zar ne čujete da deca plaču?!... Što ja to držim tako skupu vaspitačicu? Ne mogu dovoljno da zaradim za nju, sve poždere. Već je k'o kljukana guska... (Jadna vaspitačica uopšte nije dobijala platu.) Oho!... Pa u krugu gostiju imamo i momka. Je l' to zabava na mojoj grbači? Momče, gubi se!

Mama ti je već spremila slamaricu. Marš na spavanje!... Šta je sa Cacom? Kao da je velika devojka, skoro da se i ne čuje... Ne volim ga... govori previše na a. Kome hoće time da se dopadne... već ću ja to izvideti. Matori grešniče! Tužicu te kod tvoje Jucike... Što je ovo fino! Bundeve?...baš je dobra! Mamice, kad ćeš kuvati?... Dame neka ne gundaju! Ako im se ne dopada šta govorim, neka zapuše uši vatom!

Dotična je volela da se pravi fina, otmena. Držala je do nivoa i bezbroj puta bi rado izbrisala rečeno. I sada je propuštala kraj uha ovo trabunjanje, mada je uz stalni kikut žena teško mogla da se savladava.

No, Ester i Teci su provodile i čiste, lepe trenutke, naročito kad bi bile same. Volele su da budu zajedno. Posedele bi malo na klupici pred radnjom. Šetale se među svetom koji je praznovao nedelju, po glavnoj ulici, po peronu. Teci se šetala s njom kao da je i sama devojka....

Da li je volela nekog drugog? Nije se obelodanilo. Žene ponekad umeju duboko da čute. Ova meka ženska usta nikad nisu prevalila priznanje da čezne za nečim drugim. Možda je zaslužila više od ovog postarijeg pajaca koji se stalno izmotavao radi dobiti.

Bile su u stanju da nedeljom satima šetaju ulicama. Da neumorno gaze po glavnoj ulici, gledajući toplim, sjanim očima kao da iščekuju nekoga. Leti su se vozili čamcem po Tamišu. Muž je veslao, Teci je pevala. Čika-Cacajeva moderna sandolina je u cik-caku prolazila kraj njih. Teci je imala dobar glas, znala je mnoge lepe arije. Melodije su se kao primamljivi, maštoviti trileri razlegale iznad letnje reke. Muž je tamanio komarce, udarajući po ženinim golim leđima, ona nije na to obraćala pažnju, možda nije ni osećala. Glavu je malo nakrivila i razigrano vukla prst po vodi. Gledala je kako se ona razdvaja i peni. Bio je to tako privlačan prizor. Izgledala je kao mlada zaljubljena devojka koja nekom šalje poruku.

... Ali je u toku zime i ovu zaplašenu dušu potresao jedan događaj. Bila je oštra zima. Temperatura se spustila do oko 25 stepeni ispod nule. Elza je šila kod čika-Cacajevih. Po tom mrazu nisu je puštali kući da spava. Sutradan je bio pijачni dan. Julča, revnosna posetiteljka pijace, zorom je požurila na pijacu. Kao što je to naučila od snalažljivih gradskih žena, rano ujutro je mogla da pokupuje sve najbolje. Mraz je bio žešći nego prethodne večeri. Jedva je bilo ljudi na pijaci, nije bilo ni piljarica. Mraz joj je štipao uši. I noge u svilenim čarapama su ozeble, uzalud je cupkala po snegu. Okrenula se i što je brže mogla vratila se kući.

U kući je dočekuje mir i tišina. Sva su vrata otvorena. Prelaz iz jedne prostorijske u drugu. U spavaćoj sobi mora da se uhvati za dovratnik. U krevetu, u bračnom krevetu, pored njenog muža leži Elza.

Velika je uzbuna. Prsata Juliška ne zataškava stvar. Razglašuje je na sav glas. Pokušavaju da to skrivaju pred Esterom. Ona je u Tecinoj kuhinji, vidi zaprepašćena lica, razrogačene oči dveju žena, čuje prigušene, u letu uhvaćene odlomke rečenica sa aluzijama. Jedna rečenica iz Tecinih usta zvuči vrlo samouvereno. Sva se nadula od zadovoljstva: "Moj muž, ma kako šašav bio, tako nešto ne bi uradio!" Druga žena koju je događaj uzdrmao se guši. Ne može da dozvoli da samo ona gubi, radije će celu tu prljavu stvar razotkriti. Neka uprlja svakoga koga se tiče! Zahteva da šegrt

odmah krene po devojku. Neka joj Teci zapovedi da se pojavi tu pred njima... I glupača dolazi.

Domaćica hoće da pobegne, ali razbesnela Jucika, koju pokreće neka opaka snaga, primorava je da ostane. Elza kao ovca trpi da je cimaju, da joj zapovedaju. Mora da sedne na stolicu. Jucika seda naspram nje kao istražni sudija Teci stoji na vrhovima prstiju spremna da svakog trenutka pobegne. Jucika, lepa Bačkulja, ne može se prepoznati. Punačka prsa joj se talasaju kao kod nakostrešene ćurke. Čupava je, usta su joj ukrivo našminkana. Elza je uvek rumena, a sad joj je krupno lice još rumenije. Oči joj igraju tamo-amoo i trpi da je ispituju, a najstrašnije je što ona odgovara na pitanja. Istražitelj je bezobziran. Juliškine uvek tople, vlažne zelenkaste oči s prezrenjem ali i sa nehotičnom zavišću posmatraju žrtvu. Posle svakog priznanja sledi ispljuvak u to tupo crveno lice. Devojka se ne buni. Nadlanicom briše ispljuvke i nadalje glupo priznaje kao i da nije ljudsko biće, već samo debela životinjica koja sopće.

Podignut je veo. Pada plašt sa muškaraca i to ne samo sa jednog. Ređa se i ovaj i onaj sa ostalima. Čak je i švapski domaćin, koji ima odraslu decu, među njima. Domaćica samo čeka da i njen muž dođe na red. Njene krupne svetloplave oči upiljile su se u popljuvanu osobu. Zaprepašćeno, s nevericom ciknu:

– Kada? Zaboga! Kad sam uvek bila sa vama?

Ono sopćuće stvorenje možda ni ne zna kakav udarac zadaju njene reči toj ženi.

– Uvek subotom uveče, dok ste se vi satima kupali, brčkali u komori.

Ona prva žena je pobedonosno vrisnula kao neko ko se konačno zasatio. A ona druga bez reči krenu iz sopstvenog stana i mutne glave odlazi u radnju da porred šegrta i ona poslužuje.

Ester danima nije smela ni da joj pride. Ova stvar je bila vrlo mučna. Već su i u društvu staraca o tome razgovarali. Kod kartaroša kod kojih je Modra odlazio da se malo rasonodi, konobar je uz karte posluživao i tu priču kao specijalitet. Nije više izdržala napetu situaciju. U nedelju, mada je bilo vreoma hladno, otrčala je kod svoje prijateljice.

Veliki deo ručka se grejao na kraju štednjaka, mada je već bilo popodne. Šegrt i deca pravili su nered. U stanu je bio lom. Sve su ispreturali.

– Gde je domaćin?

Šegrt je spremno objasnio situaciju.

– Gazda nije jeo. Još pre podne je otišao na domine. Otišao je kao neko ko se neće vratiti. A gospođa je onako kako se zatekla obukla bundu i otišla u pravcu Tamiša.

– Šta je rekla?

– Ništa. Nije nas ni pogledala. Sami smo jeli šta smo našli.

Šegrt je nevino malo zaškiljio, ali mu je iz očiju ipak izbijalo neko zlorado zadovoljstvo.

Ester je bez razmišljanja krenula putem. Poznavala je staze kojima se najbrže stiže do reke. Nebo je bilo oblačno, sivo. Sunce nije moglo da se probije kroz zimske

oblake. Instinkt ju je doveo na pravo mesto. Nalazila se u blizini železničkog mosta gde su se leti obično kupali. Ustrčala je uz nasip i ispitivački razgledala okolinu. Kao da se u ovom zimskom ambijentu sve ukočilo. Ljudi, životinje, ptice – sve se skrilo u svoja staništa. Nigde ni duše, ni pokreta. Potpuna ukočenost. Ali ne... tamo kod ledoloma se nešto miče.

Da. Dobro vidi. Neka ljudska prilika se kliže po zaleđenoj reci. Kao malo dete. Za sada se kliže samo kraj obale, ali kao da se uputila prema sredini... Neće se, valjda, usuditi da krene dalje? Nogom isprobava led. Da li je dovoljno čvrst? Ili, ko zna! Da li je negde dovoljno slab? Može li se nagaziti i propasti? Cela ljudska prilika je gomilica krzna. Kragna bunde od silskina je uzdignuta, iznad nje se nazire nešto čupavo plavo. Ovako svilenkastu plavu kosu ima samo ona. Presamitila se. Sagnuta glava osmatra led i nogom, kao dete koje se igra, pomalo klizne. Ponegde nesigurno, ponegde jače pritiska led, oslonivši se celom težinom tela na ledeni okov.

Ester sa šakama sklopljenim oko usana viče. Njen glas se razleže:

– Teciiii!

Dva puta, tri put. Daleko je matica reke. Ledeni vetar duva otud. Tesno se pripija krznena kragna oko glave klizačice ili je čvrst unutarnji okov koji je steže. Ne reaguje. Treba sići sa nasipa, proći kroz injem prekriveno žbunje plavnog pojasa. Treba prići reci. Treba zaustaviti onu ljudsku priliku koja se spotiče po ledu. Treba snažno viknuti na nju i okrenuti k sebi njeno lice. Poslušno izlazi na obalu. Skočan-jena je, ne dolazi k sebi. Još uvek bulji u led pod nogama. Ester je tapše po ramenu kao bolesnika. Tiho joj govori:

– Teci, hajde kući! Čekaju te deca!

Ne protivi se, dozvoljava da je okrene i da pođu. Ester je uzima pod ruku i bez reči kreću nazad prema selu.

XIV

Točak vremena se ne zaustavlja, iako se to nekom tako čini. Ester ponekad diže glavu i razmišlja. Otkad su u ovom selu? Koliko godina? Dve?... tri?... četiri? Bezbrojni niz dana. Užasno duge godine! Nestale su u velikom ništavilu kao zrnce peska kroz prste deteta koje se igra. Ne mogu se zaustaviti. A i ne vredi.

Četvrte godine pozornica se menja. U pozadini se stvari komplikuju. Umnožavaju se čvorovi u životu ljudi. Njih to ne pogađa, poslovne brige pritiskuju druge. A njoj donosi dobro, posao i zaradu. Jedan nadaleko poznati krčmar je trebalo da se prezaduži da bi Ester došla do hleba. Jedne večeri Modra se s kartanja vratio sa veću da tamo pored železničke stanice veliko stovarište pića traži činovnicu. Poro-dica vlasnika je nju odabrala. Upravo su završili večeru. Ester je raspremala sudove. Na tu vest je morala da zastane. Srce joj je podskočilo u grudima, kao da je stalo.

Je li moguće? Nameštenje? I to tako glatko, jednostavno? Kako si čudnovat, svete! Do sada je mogla da obija pragove radnji, tvornica, nije bila potrebna. Sada se sudbina poigrava i nameštenje joj samo pada u krilo. Da ga prihvati? Je li se uopšte može postaviti to pitanje? Gladna je posla. Dosta je čekala.

Volela je to što radi, gužvu, proticanje novca kroz njene ruke, makar i ne bio njen. Približila se stvarnosti. Stekla je bolji uvid u kazan u kome ključa, shvatila je da stvarnost nije tako ružičasta kao što je neko spolja vidi. Svugde unaokolo pucali su šavovi. Svugde okolo pričali su o stečajevima. Jedan je povlačio za sobom drugi. Nije bilo izlaza ni uz pomoć porodice, jer su porodice jedna drugu povlačile u močvaru. Ester je bila veoma potrebna. I ovde je trebalo zaustaviti preteću lavinu.

Prvi meseci su prošli u obuci. Da bi mogla sama da se snađe u kancelariji, ako zatreba. Da bi njeni šefovi mogli da jure svoj novac. Da bi vozom, kolima, autobusom obilazili sela, držeći za ular dužnike. Već su imali u džepu krčmare iz cele okoline, koji nisu mogli da plate dugove. Već je bar pola tuceta kuća bilo na njihovom imenu. Pokušavali su prodaju putem licitacije. Uzalud, niko nije kupovao. Iz cigala, iz zidova nije se mogao iscediti novac, ali utoliko više proklinjanja, kuknjave i neprijatelja. A veliki teret, sopstvena dugovanja, ostala su im na grbači.

Ester se približila ljudima. Joj, koliko bliže! Bilo je krajnje vreme da prekine s onom čas jačom, čas slabijom nesrećnom privlačnošću koju joj je samoća tolike godine nametala. Tokom prvog meseca njenog činovnikovanja ona ju je sopstvenim rukama prekinula i raščerečila, da od nje ne ostane ni traga.

Tamo gde je radila bile su dve kancelarije. Jedna veća u kojoj su primali stranke i iz koje se ulazilo u manju, čiji su prozori gledali u baštu. Prvo je radila u maloj kancelariji, a povremeno je odlazila kod šefa po objašnjenje, ako nešto nije razumevala. Njena vrata su uvek bila širom otvorena. Pisaći sto je bio u istoj ravni sa vratima tako da je uvek imala pregled situacije. Ko dolazi? Ko odlazi? Šta se dešava?

I onaj dotični je svratio u kancelariju. Dva preduzeća nisu imala nikakve veze. Došao je sa nekim smešnim izgovorom. Što je to uradio? Da li je hteo da je vidi? Da li je hteo da razgovaraju? Bog sveti zna. Ester je u čast ureda i posla u novoj haljini. Ona brižno neguje i kosu. Vedra je, prepisuje neki račun. Ne razume dobro o čemu napolju govore, samo poznati glas dopire do nje. Onaj prigušeni, uvek ljubazni glas! Slova su počela da joj igraju pred očima.!

Upravo je mladi šef kod nje. Diktira neki račun. Možda se pravi i malo važan. Razmeće se pred strankama sa novom činovnicom, a još više svojim šefovskim položajem. Rukom je obuhvatio naslon stolice, sagnuo se sasvim blizu, skoro da im se glave dodiruju i tako diktira. Ester već drugi put ponavlja istu stavku. Žuri da otkuca. Pokušava da ispod šefove ruke proviri, ali se spoljnja vrat već zatvaraju. Kako je bešumno ušao, tako je i otišao. Nije čula da se javio. Ruka kojom diže šešir je u džepu i ona vidi samo njegov nejasni lik koji kao neka senka prolazi dvorištem.

Kasnije kad je počela da razmišlja, shvatila je da ju je ovaj muškarac osumnjičio da ima nešto sa šefom. Osumnjičio ju je posle toliko godina vernosti bez poljubaca, kad joj drugi muškarac nikad nije okaljao ni san. Kada je izgarala u svojoj strasti napuštena, kao baklja u pustinji. I on ju je osudio! Ni na šta nije mislila i u

nedelju je pošla na put sastanka, na njenu jadnu kalvariju. Potresao ju je pozdrav koji joj je uputio. Potresao ju je onaj podrugljivi, familijarni pogled. Nije bila navikla na tako nešto!

Tražila je objašnjenje. Sigurno se prevarila. Priviđa joj se. Nije mogla da umiri sumnju. Mora da se uveri! Sad je ona otišla u njegovo okruženje. Silovito je ušla u raskošnu radnju. Bilo ko da se nađe tamo, nek je vidi. Kad god bi se kasnije toga sećala, bilo ju je sramota. Nikog nije bilo u blizini ko bi smetao, ni vlasnica u staklenoj kabini, ni ostalo osoblje. Tih nekoliko trenutaka je moglo i lepše da prođu. Nije se dogodilo ništa skandalozno! O, ne! Samo joj se udvarao malo zadihano, malo bezobrazno, kako se obično udvaraju lakomislenim ženskimama. Bili su sami. Možda je on to tako uredio. Čini joj se da ju je uhvatio za mišicu, rekao neku dvosmislenu golicavu reč, dok je njegov požudni pogled klizio po njoj... hahaha! Njen ljubljeni, njen nedostižni ideal spustio se do nje, prišao joj i išibao svojom ljubavlju. I ovog čoveka je ona volela tokom tolikih godina? Da je to bio neko drugi, ona bi ga izgrdila, ismejala i gotovo, ali videti prostakluk onoga za koga je smatrala da se razlikuje od svih? To je bolnije od svega bolnog...

Kako je otišla od njega? Bog sveti zna! Odjednom se našla u svojoj sobi. Nije ni plakala. Nešto je u njoj prepuklo. Gotovo! Samo je osećala veliku prazninu. Osećala je da je opet sama, bez druga, kao list na drvetu sa kojeg je opalo lišće. Može biti da onaj čovek nikad nije ni saznao da ju je izgubio upravo onda kada je hteo da je osvoji. Ali ona je znala da je jedno poglavlje njenog života završeno. Onda se tako temeljno izlečila od sentimentalnosti da je želela da većim delom svog činovnikovanja bude samo dobar činovnik, dobar radnik, samo ljudsko biće.

U kancelariji je imala tri šefa, jednog dobronamernog starijeg, jednog sredovečnog, sjajnog poslovnog čoveka – on je držao celo preduzeće – i najmlađeg koji je nedavnom ženidbom ušao u porodicu. Stvarni vlasnici jedne polovine su bile tri žene, a druga polovina imetka i preduzeća pripadala je najstarijem muškarcu.

Najmlađi još nije imao pravo glasa, samo je dolazio u kancelariju. I ovaj mladi čovek je doprineo tome da joj i drugi velovi padnu s očiju. Češće je slušala o njemu. U devojačkom društvu su ga spominjali samo kao san svake devojke. Bio je bogat, pohađao je univerzitet.. Kada je Esterina porodica dospela u selo, on je već bio nekakav mladoženja. Na vest o veridbi i ona je planula. Šta je to bilo? Pa misli su joj sasvim drugde. Podsvesna privlačnost? Ili neka vrsta zavisti od koje se devojačke usne izvijaju nadole. Eto, imućne devojke osvajaju najlepše momke.

Sad kad je dospela u njegovu blizinu bilo je to za nju tako otrežnjavajuće, osvežavajuće kao neočekivani tuš. Uz ciku, skakanje pokušaje odbrane, treba otkriti mnoge istine. Razređuje se veo koji je skrivao devojačke tajne. Ne koketira s njom samo u kancelariji, koristi nedeljne šetnje kada na ulici ima najviše ljudi. Dovikuje s druge strane, žurno prelazi preko ulice i na očigled svih upušta se s njom u prisni razgovor. Smeška se, govori koješta, sve je to pozorište. Teci i ona su zaprepašćene. Pa zar ima i ovakvih muškaraca?! Ne znaju da li da se smeju ili da se jede? Inače je dobar dečko, nikoga ne dira, no kao da ga sam đavo spopada čim su neki strani ljudi u blizini.

Odmah na početku žena mladog šefa se razbolela. Pretrpela je tešku operaciju. Ležala je u bolnici u Bečkereku. Bila je najmlađa ćerka u porodici, čuvali su je kao malo vode na dlanu, svi su je žalili, brinuli se za nju. Čak i Ester je sa strepnjom očekivala vesti.

Sedi za pisaćim stolom u spoljnoj kancelariji. Na desnom kraju stola je telefon. Mladi suprug preko telefona razgovara sa svojom ženom. Ester prekriva lice rukama i sluša ljubaznosti mladog supruga. Gleda elegantno, opušteno držanje, lice koje je i sad vedro. Sluša konvencionalne reči u kojima nema ni trunke sasećanja. Topline? Strepnje? Zar može neko da bude tako sebičan? Zar ne oseća da se stvorenje koje je izabrao kao životnu saputnicu upravo spasava iz zagrljala smrti? Zebnja zahvata Ester. Treba otvoriti četvore oči. Spoljašnjost nije sve. Malecko seme padne u dušu. Priljubi se, stapa sa njom i raste sa godinama.

“Pazi kad biraš ljude!”

XV

Posao joj je krenuo. Ispočetka je tempo još bio jak pa je zahvatio i Ester. Bila je srećna kad je do preko glave bila u poslu. Prosto joj se dopadalo kad su je saletali kupci pa je u odsustvu gazda morala sama da vodi posao.

Često je preturla po novcu, po stohiljadarkama. Jedna poslovna grana, velika trafika značila je velik promet novca. Radnje iz četrnaest sela snabdevale su se duvanskom robom. Ponekad bi se okupili mnogi trgovci, kao da su se dogovorili. Dvorište su zakrčila mnogobrojna kola. Novac je priticao kao pleva. Kao da je običan papir. Ester je tako i postupala s njim. Za nju je predstavljao vazduh. Veliko ništa. Ako pazi na njega, on znači poštenje. Zadovoljenje. Ako ne? To ne sme da se desi!

U prvo vreme, kada su još proveravali njenu pouzdanost, prilikom jednog većernjeg obračuna blagajna se nikako nije slagala. Treći put je računala i sabirala kolone u poslovnim knjigama. Računala je i računala sve ispočetka. Uzalud. Jedna hiljadarka stalno nedostaje! Preznojava se, besna je na samu sebe. Ili je greška u računanju ili u novcu. Ko je mogao da pomisli da postoje i zlobne šale. I četvrti put je prionula. Za inat! Mora da je tu. Pokazaću ja! Gazde je zaustavljaju smešeći se.

– Nemojte se mučiti! Mi smo izvadili novac... namerno.

Naišli su i teži dani. I kod kuće i u preduzeću, i u svetu. Pišti je sa porodicom dospeo u Sombor na kurs za beležnika. Nevolja ih je na to naterala. Nadali su se da će sticanje diplome učiniti kraj većitim seljakanjima. Na žalost, prošli su još gore. Dok su bili odsutni, na njegovo mesto postavili su nekog drugog. Dugo su se mučili i kod kuće i drugde. Ester se zapustila. Postala je vrlo jednostavna, sitna činovnica. Ali je ipak neizmerljivo ono duševno zadovoljstvo koje je stekla. Bila je to dobra škola što se odlučila da se prihvati posla pa da tokom celog života ume da ceni hleb,

sopstvenu zaradu.

I svet je u nevolji. Kud god pogledala, svugde stečajevi. Krenula je raznovrsna damping roba. Preplavljaju pijacu jeftinom robom. Cene klize nadole. Trgovce pritiskuju stari veliki dugovi. Radnje, preduzeća redom zatvaraju. Ljudi proglašavaju stečaj, neko stvarno, neko lažno, da bi se izvukli iz obaveza. Ogroman broj firmi gubi ime, kredit.

Na belocrkvanskom karnevalu to je najsmešniji prizor šaljivdžija. (Ester sa Tecinom porodicom silno uživa u ovom južnobanatskom pokladnom izmotavanju.) U povorci se kreće ogroman autobus prepun ljudi. Putnici nisu samo u njemu, već se kače i spređa i odostrag i sa strane, ima ih i na krovu. Bučni izvikivač izvikuje zvučne parole: "Tu možete videti propale banatske trgovce!" Na svakom čošku silaze, svađaju se, tuku, valjaju se po zemlji. Prema izvikivačima baš se sporazumevaju u 40 posto.

U preduzeću su likvidirali stovarište začina i to sa gubitkom. Špediterska kola su prodali, a kočijaše otpustili, kud koji... Krčmari su redom propadali. Nisu plaćali dugove. Kuća data kao zalog ostajala im je na vratu.

Kancelarija je sad često zvrjlala prazna, naročito leti za vreme velikih poljoprivrednih poslova. I gazde su izbegavale učmale, prašnjave prostorije. Ester je često sama dežurala kraj stolova. Večernji sati su bili naročito tihi. Ko je samo mogao, bežao je iz kancelarije. Stranke nisu dolazile. Sama je boravila u prohladnoj prostoriji, pošteno sačekujući kraj radnog vremena, možda će ipak neko navratiti, neka zakasnela kola iz sedmog atara. Međutim, najčešće niko nije dolazio. Radnici i stari podrumar su samo zevali na stepenicama stovarišta. Bili su to njeni najspokojniji trenuci.

S druge strane kancelarije prostiralo se tenisko igralište. Porodična svojina. Svaki njen član, mali i veliki, rado se igrao loptom. Seoska inteligencija je dolazila na igralište da se zabavi, da čeliči telo. Ovi veseli glasovi, šale tenisera i onih oko njih uplitali su se u Esterinu večernju čamu. Da je bila malo nametljivija, možda bi i mogla da se ugura u njihovo društvo. No, ona se zadovoljavala veselim žagorom, kao besplatnim koncertom. Uz njega se moglo dobro razmišljati.

Oslanjala se na prozor s rešetkama u maloj kancelariji i odatle posmatrala kako hvataju loptu, slušala kako se smeju, viču. Ni jednom joj nije palo na pamet da se požali. Kako su jake bile one rešetke! Kako su nedostižne bile one granične linije koje su delile ljude. Odstojanje se moralo održati! Od svih koji su tamo boravili, bar da se neko setio da podigne pogled ka njoj i da je pozove da im se pridruži.

– Pa što nam se ne pridružiš? Tebi ne treba opuštanje? Ti nisi mlada?

Još kako je bila mlada. I te kako je u njoj bujao život! Telo se može sputati, ali duša živi i kad je svezana. Ne može se pokopati tako duboko a da ne da znake života o sebi. Samo što dospeva na stranputice... Otima se... Prečišćava se, sublimira i polako počinje da dodiruje visine.

Opet se budi nekadašnje interesovanje. Sve se u njoj napinje. U tom raspoloženju joj je neka dobrotvorna vilinska ruka stavila olovku u ruku... Duša zatreperi, papira uvek ima na dohvat ruke, a olovka prosto sama klizi po njemu... Naginje se

nad sto i piše, piše, sve dok pada svetlost na list hartije.

Ponekad se do te mere zanosila u samotnoj kancelariji da su morale doći sluge da je zveckanjem ključevima podsete da zatvaraju. Često ni onda nije dolazila k sebi. Hodala je ulicama, pomerala noge, ali u mislima je nastavljala započetu nit. Više se nije, kao u detinjstvu, bojala ni mraka, ni samoće.

Ko prolazi kraj nje? O čemu razgovaraju? – prolazilo je mimo nje. Ne bi mogla da kaže ni kuda ide, ni pred čijom kućom prolazi. Da li je put blatnjav ili pašnjav. Instinktivno se upućevala kući, uvek najkraćim putem. Morala je da prolazi kraj duge ograde, blizu praznih placeva, po nagnutom, neravnom putu kojim su prolazila stada. Kad je padala kiša bio je klizav, morala je da gaca po blatu ili da se hvata za letve ograde. Ako je bio suv, morala je po mrklom mraku da se spotiče po džombama, tragom krava. Zaista ju je vodio samo dobar instinkt.

Jednom se u žurbi kući spotakla i pala u mraku. Nije ni osetila bol. Skočila je na noge kao da se ništa nije desilo i žurno nastavila put. Tek pošto je ušla u kuću i u osvetljenoj sobi stala pred roditelje, osvrnula se oko sebe kao neko ko se upravo budi. Izdigla je suknju do iznad kolena i snebivajući se rekla:

– Mislim... da sam pala.

Njen otac je bučno spustio knjigu. Mati je lupila dlanom o dlan i vrisnula: "Isuse i Marija!" Tada je videla da su joj čarape pocepane. Na mestu poderotine je ružna prljava mrlja. Sa oba kolena je ogulila kožu pa curi krv.

... Do zime je ostala bez nameštenja. To je bilo upozorenje. Uskoro je lavina dospela i do tog preduzeća. Zatrpala je kuće, ljude, radnju, upropastila porodice. Zaposlene su otpustili. Tenisko igralište zaraslo travom probio je korov. Jedino se još izvesno vreme zadržao čika Karli, ridokosi dugajlija podrumar, u zbrci plesnivih buradi i natrulih sanduka za pivo. Sve je trebalo početi ispočetka.

Kao što se u ovakvim situacijama dešava, Ester se rukama i nogama borila da ne ostane bez posla. Pošto poto je htela da se probije. Ponovo se latila pisanja. Osećala je da je talentovana, njeno umeće pisanja se razvilo. Čuvala je gotove tekstove. Samo što još nisu stigli na svetlo dana, nisu ih puštali u javnost. Po neki lepi rad ju je kao talas izdizao, jaćao njenu veru, zapravo bila je srećna, da bi joj potom neko odbijanje opet nemilosrdno poljuljalo unutarnje temelje. Stigla je na rub svetuskog tanjira, kako su ga ljudi u starini zamišljali. Piskarala je, dopisivala se, slala radove, učestvovala na konkursima, ali poštansko sanduče u koje je bacala svoja pisma nije imalo dna. Ona su padala neposredno u veliko Ništa.

Zanimljivo je što se Modranica s godinama sve više povlačila i živela samo za svoju porodicu, decu, a Modra je postajao sve pokretniji. Bavio se zastupništvom. Mnogo je putovao svojom železničarskom kartom, kretao se među ljudima, promenio se, živnuo. Posle mnogih pokušaja i neuspeha skupljao je tovarne listove za račun nekog obračunskog ureda u Subotici. Ester mu je pomagala u tom poslu. Sređivala je, pakovala sakupljene tovarne listove i otpremala ih poštom. Veće isporuke bi Modra lično uručivao.

Pred kraj godine skupilo se toliko tovarnih listova da je bila potrebna pomoć. Ester se oduševljeno javila: "I ja ću ići. Pomoći ću ti." Nisu o tome govorili, ali su

znali šta se iza toga krije. Sređivala je svoje rukopise, pakovala ih. Ponadala se.

Da, treba otići u lavlju jazbinu. Treba se suočiti sa njima i pokucati na vrata. Ovakvo preko pisama nikad neće obratiti pažnju na nju.

Okolnosti nisu bile povoljne. Bio je poslednji dan u godini. Ceo svet je u pokretu. Kasno uveče su krenuli i u Bečkereku su do posle ponoći čekali na vezu. Da bi vreme brže prolazilo, pogledali su neki film. Sedeli su negde pozadi. Ispred njih su se dosta krezubo ređali redovi stolica. Napred je bilo više sveta. Ester film nije zanimao. Bila je zauzeta svojim mučnim mislima.

U ponoć su uneli prase koje je cičalo, da bi ga izvukli na tomboli. Bilo je to lepo ružičasto prase. Držali su ga za dve zadnje noge pa je tako visilo u vazduhu. Neko je viknuo neki broj. Publika je galamila. Tri puta su pitali i ponovo izvicali broj. Niko se nije javio. Morali su izvući drugi broj. Pojavio se srećni dobitnik i znojawa, vesela lica odneo dobitak. Ester je zapamtila prvi broj. Leno je ustala i mehanički proverila broj svoje stolice. I onda se ispostavilo. Ona je bila dobitnica... Tada su se u njenu duševnu ravnotežu već uplitala maštanja. Ona je u ovom slučaju videla loš predznak. Morala je da se bori protiv neugodnog osećanja.

Nesposobna sam. Gubim već stečenu sreću. Tako mi drugi sve izvlače iz ruke.

Ujutru su stigli u Suboticu. Obavivši posao sa tovarnim listovima Modra je opet krenuo na put, za Sombor. Ester je mogla da pođe da obavi svoje poslove.

Veliki grad ju je zastrašio svojom živošću, gužvom. Odvikla se od mase ljudi koji jure. Ali je samouvereno tiskala svoje papire. Uvijena rolna joj je pekla dlanove. Osećala je da bi mogla opstati i ovde. Naglo se osvrnula prema gradu. Htela je da im vikne: "Uzalud me se odrićete! Tu mi je mesto!" Usudila se da se popne na sprat. Kucala je na vrata. Polako je prošla sale. Na prstima je koračala među stolovima. Doživljavala je to kao svetište, a ljudi nagnute nad stolovima ljudima u zavidnom položaju – Uredništvo. Veliko carstvo reči odakle poleću u svet misli, nadahnuća. Jedva sme da se nekome obrati. Upućuju je u poslednju sobu. Stiže pred urednika književne rubrike. Iznenadena je. Sasvim mlad čovek. Mlađi od nje.

Kako da ne, poznaju je po pismima... Ali još nisu stigli da odgovore. Dobro je što je došla. Sad mogu da se dogovore.

Ester dugo ne sme da digne pogled. Bulji u pisaći sto, u ukras stola, u simbol grada, u belu mramornu plaketu sa reljefom. Prikazuje devojkicu raspuštene kose, koja svira u liru. Ovde je dom zvučne lire, muze poezije. Na pravom je mestu.

Sluša reči konvencionalne ljubavnosti. U kako lep omot uvijaju ono ružno što govore. Ne znaju koliko je dug put bio dovede... i koliko je godina trajao. Dugo gleda mlado lice. Taj čovek je još dete. Naročito u pogledu patnje i iskustva! Ko si ti da si već u povelju stigao na pravo mesto? Čime si zaslužio ovaj izuzetni položaj? Ko te je ustoličio u ovo visoko zvanje? Ko ti dozvoljava da tako uobražen i mlad sudiš o živima i mrtvima? Kakvo čarobno sredstvo imaš? Reci!

Jedno je sigurno. Ovde su je úrnisali! Kroz prozor na spratu probijalo se zimsko sunce. Kao da su zraci sunca pobedonosni zli dusi koji je ismevaju. Prve reči su je odmah šokirale. Posle njih druge više nije ni razumevala. Nije ni htela. I to je bilo

dobro. Da su je istukli, ne bi bilo bolnije, ali ponizili su je u tome čime se najviše ponosila, čime je htela da popuni svaki kutak u svom bednom, beznačajnom životu. Pa zar su uzalud prošli onoliki sati u zanosu? Uzalud procvetala onolika osećanja, onolike boje? Odbacili su ih kao bezvredno smeće.

Dok je pakovala svoje papire, neka čudna magla se spuštala na nju. Reči su izrečene, možda je nešto i odgovorila. Njena nesigurna ruka je napipala kvaku. Samo je na jedno mislila: Otići odavde! Trčala je niz stepenice, držeći se jednom rukom za rukohvat. Trčala je, ali su njene pete jedva kloparale. Samo što pre da izađe odavde. Oni što su se peli iznenađeno su je gledali. Al' je dobro raspoložena ova devojka! Razigranim skokovima spušta se sa sprata. Istina, nasmešila se na glupu pomisao kako bi bilo kad bi umesto po jednog stepenika napravila veći skok? Ne bi morala da se napregne da se prevale preko ograde.

Napolju, na ulici večernji šetači ometaju njeno trčanje, puna ih je ulica. Do nje dopire glasni smeh. Stalno se sudara sa nekima. Viču na nju: "Što ne pazite?" Guraju je na kraj trotoara, bliže kućama. Stalno su joj na putu. Neko je zgrabi za suknju.

– Za Boga, pašćete. Pazite! – Oči, spremne na pustolovine, začuđeno je gledaju. Ko si ti da tako bežiš od radosti? Ali Ester oseća da bi i ona imala pravo na lepe večeri, da bude među veselim šetačima. Ko je kriv što ona teži ka uzvišenijim radostima, ka teže dostižnim ostvarenjima. Maločas je omalovažavala ove, a sad im zavidi. Trebalo bi ostati ovde. Zaboraviti, omamiti se u gužvi.. Ne može. Ni jedan dan, ni jedan čas, ni minut. Samo dalje odavde!

Trči dalje. Stiže na stanicu. Rano je. Ne mari. Dugi sat prolazi u mučnim mislima. Ulazak. Najzad! Traži prazan kupe da bi bila sama, da bi našla oduška svojim uzburkanim osećanjima. Baca se na tapacirano sedište, a na suprotno sedište baca pakete. Papiri podrugljivo očijukaju s njom. Poluzatvorenim očima ih merka. Popodne je još kupila novi materijal, a sad joj se stvari zbog njihove nepotrebnosti smeju. Opljačkana, gurka ih pa s krajnjim ogorčenjem cepa, kida, uništava. Para ih noćima. Htela bi da ih raskomada i baci kroz prozor voza, da ne ostane ni traga, a kamoli uspomena.

Pa i grlo bi mogla pročistiti nešto je guši. Ona, ne! Nikad više! Neće ni da zna za pisanje. Nikad više neće uzeti pero u ruke. Tome je kraj. Napala bi sad onoga ko bi posumnjao u njenu rešenost. Nema razlike! Hoće da bude kao ostali ljudi.

Ulaze novi putnici. Prvo žena, kasnije muškarac. Skuplja ostatke papira i baca ih u kofer. Licem se okreće prema predelu kroz koji prolaze. Voz sad već juri i sve više zaranja u mrak. Tu i tamo se pojavljuju salaši. Ponegde je još svetlo, ali je noć na pragu. Nepoznata saputnica hoće da sklopi poznanstvo

– Kuda ćete?... Joj, tako daleko? – Ona će samo ovamo, u komšiluk. – Zar se ne boji noću u vozu? – pita.

Bojati se? Zgranuta je. Zar deluje tako bespomoćno kao neko koga treba štiti? Gleda svoju senku na prozorskom staklu. Kosa joj neuredno visi, suknja je podigla do iznad kolena. Ne trudi se ni da je namesti. Bojati se? Smeši se. Šta je to? Ima i toga? Postoji li još nešto čega bi se mogla bojati? Žena se oprašta. Izlazi.

Ostaje sama sa drugim putnikom. Muškarčev pogled radoznalo klizi po njoj. Bilo bi dobro leći. Volela bi da bude sama i da glavu zarije u plišano sedište, da pokrije lice. Što je ovaj došao? Smeta joj. Stalno joj nešto govori.

Naduvao je vazdušni jastuk i nudi ga. Šta da radi? Prihvata ga. Ester se meškoli na sedištu, pruža nogu. Ne valja tako. Što je gleda? Skida kaput sa vešalice i pokriva se njime do nosa, da bi bar ovako, ispod kaputa mogla biti sama. I muškarac se sprema da legne. Priprema se za spavanje. Spušta abažur na lampi pa je kupe u polutami. Seda naspram nje. Čak i govori nešto. Ester se pravi kao da spava. Oseća kako se strano lice nadnosi nad njom. Dah pomešan nekim neobičnim mirisom udara joj u nos. Smeta joj ova radoznalost. Ne ume da se pretvara, instinktivni strah je goni da se uspravi. Muškarčevo lice je neobično u tami koju slabe svetlučave iskre. Osmeh mu je stran, neizdržljiv. Malo se pomera, smeši joj se. Ruku stavlja na njeno koleno i mazi je neobičnim hipnotizirajućim milovanjem. Ona se stresa od dodira. Šta hoće ovaj čovek? Oseća kako mu se usta približavaju. Hoće da je poljubi.

Poljubac? Sada? Nekada je to drukčije zamišljala, ali njoj sleduje samo ovo. Ovakav poljubac. Sudbina ne može gore da se naruga. Život ponekad ima surove šale, nepoštedno se poigrava i vrlo često udvostručuje bol. Poljubac sada? Kad oseća da nije vredna, da nema ni toliko prava da dalje živi. Na svetu nema ni pedlja zemlje, ni prostora za koje bi mogla reći da su njeni, ni poljupca koji joj po pravu pripada. Da i ona radi, gradi opštu stvar, imala bi pravo na sve. Međutim, nju su ismejali, oterali sa puta kojim je krenula. Za druge puteve nema snage, a niti volje.

Poljubac? Sada? Ne treba. Ne treba. Kako da se oslobodi? U njegovoj je vlasti. Da bude gruba? Sad ne bi mogla. Oseća, njene bi prste ukaljao onaj šamar koji bi dala. I šta bi vredelo? Da se rve? Da doziva u pomoć? Nju bi pogodila odvratnost takve borbe. Da li bi pomoglo da lupa o zid kupea? Da li tamo ima nekoga? Nije ni pogledala kada se ukrcavala. Kao da u mraku vagon juri samo sa njima. Ko zna gde je kondukter. Sama je sa ovim stranim čovekom, prepuštena na milost i nemilost!

Taktizirati u tom raspoloženju? Ni u drugim prilikma nije umela da glumi, kako bi tek sada? Samo iskrenost može da pomogne. Ako ima ljudska osećanja, moraće da se sažali nad njom. Ispravila se i digla pogled. Ovim pogledom mu je otkrila celo svoje ustreptalo srce, sa svim njegovim jadima.

– Ne dirajte me! – preklinjala je. – Tako sam beskrajno, tako samrtno tužna.

Čovek nije bio nesimpatičan, samo je bolelo njegovo ponižavajuće udvaranje. Uхватила je njegovu ruku, prvo jednu, zatim drugu. Vukla ih je, gurala sa svog kolena i kao da ih je ispustila, one su pale. Muškarac se nije opirao. Još uvek su se gledali. Devojka se prva umorila. Spustila je glavu i ostala tako nepokretna, presamićena na sedištu, čekajući presudu. Muškarac ju je zaprepašćeno gledao. Da bi se snašao, izvadio je tabakeru Udario je krajem cigarete o nju i zapalio. Zatim je smislio nešto drugo. Skočio je sa sedišta i napustio kupe.

Dugo se klatio u hodniku. Tandrkanje voza mu je pomeralo nogu kao da je pijan. Kako je hodao tamo-amo, udarao se čas o prozor, čas o zid kupea. Stao je ispred kupea, zasvetleo je žar cigarete. Dugo je posmatrao saputnicu. Ester je pre-

plašeno čekala. Šta je odlučio ovaj čovek? Šta čeka? Noć je još tako duga. Čovek je doneo sa sobom neku svežinu. Smešeći se posmatra svoju saputnicu koja se još nije usudila da legne. Ali sad s izmenjenim osmehom. Možda ju je ismevao, možda se sažalio nad njom. Prišao joj je, uz uvredljiv smeh, skoro grubo, uhvatio za rame i gurnuo nazad na jastuk. Namešta pokrivač i podrugljivo kaže:

– Spavajte mirno! Niko vas neće uznemiravati.

Zatim se okrenuo i bacio na drugo sedište. Ester se okrenula, pola lica je pritisla uz naslon sedišta. Jednom rukom je grebuckala šarenu presvlaku. Kao u detinjstvu kad su je kažnjavali, i onda se tešila time što je čupkala cvetove na prekrivaču koji je štiti zid. Mrak oko nje se razređivao. Oslobođanje je izazivalo suze, ali je somot upio izdajničke kapi. Volela bi da priđe tom čoveku i da mu kaže da ona nikako ne zaslužuje da joj se rugaju. Da isprosi malo naklonosti. Zar taj čovek ne oseća koliko joj je potrebna uteha?! Ali ne sme ni da se makne, jer bi pogrešno protumačio njeno uzbuđenje. Volela bi da ga izvuče iz njegovog slepila.

– Čoveče! Zar ti se ponekad ne dešava da se osećaš isključen iz velikog stada? Kad sebi ne nalaziš mesta na ovom svetu? Kad bi godila mrvica naklonosti, čiste naklonosti koja bi te uspravila i pomirila sa životom?

Bori se sa takvim osećanjima sve dok joj san svojim blagotvornim mirom ne izbriše tugu sa lica. Dugo spava. Ne zna dokle. Misli da bi moglo biti jutro. Volela bi da podigne kapke, ali ih san još vuče nadole. Lampa još gori u kupeu. Jedna ruka joj je otežala, visi sa ležaja. Možda je utrnula pa je zato kao kamen. Oseća neku toplotu. Neko je hvata za ruku koja visi i oprezno je vraća na ležaj. Ali je ne pušta. Podilaze je žmarci.

Viri kroz trepavice. Pred sobom vidi svog saputnika, on je drži za ruku. Spremio se za silazak. Tašna mu je pod miškom, kragna kaputa podignuta. O čemu li sad razmišlja? Izraz lica više nije podrugljiv. Zašto je tako gleda? Možda hoće da zapamti ovu stranu devojkicu sa kojom ga je slučaj zatvorio na jednu noć, u kojoj su ostali strani jedno drugom. Misli li na to da se nikad više neće videti?

Očevidno okleva. Hoće da je probudi? Da se oprost, da moli za oprostaj, da je ponovo povredi? Voz već usporava. Izvikuju ime neke male banje. Nema više vremena. Muškarac se naginje nad njenu ruku. Tesno je, ruka se nalazi na samoj ivici sedišta. Skoro pada na kolena da bi mogao da pritisne usne na nju. U tom pokretu je bilo nežnosti i oproštaja, svega je bilo u tom pokretu, zatim je ustao. Možda se zastideo svoje razneženosti. Tako je pobegao iz kupea i ne osvrćući se. Ester je htela da potrči za njim, ali dok je u svoje od sna omlitavele udove ulila volju i ustala, voz se već kretao dalje.

Napolju mesec zaslepljujuće sija. Iskre se neobični oblici oblaka. Valjaju se kao da su od paperjastog snega. Ester ih očarano gleda. Jesam li poludela? – mrmlja. Ona leži na beloj postelji, a lik od oblaka koji se naginje na njenu ruku je nepoznati muškarac. Skreće pogled, ali mora ponovo da pogleda. Sigurno joj se priviđa. Uzalud trlja oči, oblak još uvek predstavlja istu sliku. Izgleda da ju je ona scena tako ganula da sad fantazira. Svaki oblak prikazuje jedno te isto.

Koješta! Uzalud, ne može da se oslobodi. Hipnotisano upija sliku. Da sad ima

mastila! Već je odavno zaboravila odluku da se više neće latiti pera! Nesvesnim, neodoljivim impulsom pretura po koferu. Ne nalazi ništa. Ništa nije ostalo, samo pocepani komadići papira i krnji krajičak olovke.

Prebacuje nogu na drugo sedište. Kofers stavlja na kolena. Na njegov poklopac stavlja pocepani papir. Lako, zadovoljno pevušeći skicira protekli događaj. U centru je nepoznati muškarac. Fiksira, piše... ovekovečujući ovaj srećni trenutak koji ju je, eto, opet nadahnuo. I nesvesno njeni prsti ispisuju, izvikuju sa bestidnom otvorenošću priču o momi od oblaka i njenom kavaljeru koji je pao na Zemlju.

XVI

Pomoć je opet stigla odatle, odakle ju je najmanje očekivala. Nije čudo što je poverovala u sudbinu. Koliko god lupala na kapije one se nikad nisu otvarale. Trebalo je dići ruke od svega. No, jednom su zli dusi, njihovi čuvari, zadremali i zastrašujuće kapije su se lako, same od sebe otvorile.

Medi je banula kod njih. Zbog nekog posla oko nasleđa morala je u rodni grad. Došla je dan ranije, skoknula kod svekra i svekrve i navalila na Ester.

– Ideš sa mnom! Udvoje je prijatnije putovanje..., sem toga hoću tamo da te upoznam sa nekim.

Medi više uopšte nije ličila na ono skrhanu stvorenje o kojem je Ester brinula. Uloge su se promenile. Malo se popunila, ali su duševne promene značile mnogo više. Njihovo potucanje nije prestalo, ali se ona očeličila. Prevagnula je njena vedra priroda i to joj je pomoglo da se uhvati u koštac sa nevoljama. Postala je topli ženski izvor, kud god bi je sudbina bacila. Neko ko će i na ledu izgraditi svoju oazu i njen vedri dom privlačio je i druge.

– Samo se ti smeškaj! Samo ti mršti nos! Videćeš šta ću uraditi! Ako velike zverke ne mogu da pomognu, pomoći će male. Nije dovoljno napisati delo, mnogo je važnije plasirati ga. Jesi li me razumela?... Ako ne postignemo ništa drugo, bar će nas uputiti kuda treba.

Sa mešovitim osećanjima su se dokotrljale do varošice na Begeju. Medi je prvo posvršavala svoje poslove, zatim je trebalo malo i uživati u starom rodnom gradu, ponovo otkrivati mesta na koja su nailazile. Nije prestajala da se ushićuje, kao da pokazuje centar sveta.

– Gledaj! Vidi ovo, drugarice! To je ona znamenita ulica! Tu sam se muvala svakog božjeg dana sa svojim drugarima. Bez obzira na to da li je padala kiša, duvao vetar, da li su se ukućani rugali, ili su grdili, mi smo dolazili. Vidiš, ovo je poznati Gaj poljubaca! Mi smo ga prosto zvali Cmok-park. Šta tu sve nisam izvodila! Vidi ovu klupu. Tu smo pravili cirkusa... Je l' da nam je i reka lepa? Moj matori Begej. A ono tamo je Dom veslača. Mnoge od njih sam poznavala. Pa most, prastari most!

Voda pod njim je uvek tako lenjo proticala... Pljuvali smo u nju, bila je tako prljava. Nagni se malo preko ograde. Tamo je kupalište. Tamo smo leti plivali Jurili smo tragom parobroda i splavova. Oni bi uzburkali tihu vodu. Dopadala nam se ustalasana reka i njeno šuštanje... Joj, koliko je ulja bilo u vodi!... Evo, ovde je pristajao onaj itebejski brodić. Koliko puta smo odvade s mosta posmatrali istovar, mnoge ljude sa zavežljajima, piljarice. Onamo malo dalje je pijaca. Koliko vike, dreke, komešanja. Vidiš, ono je bila moja kuća, moj stari Bečkerek. Stare kuće, stara voda, prijatna reka, ljudi. Ja sam u njoj bila najživahnija ribica...

Nije se umorila radujući se. Ester joj nije prigovarala. Medi se polako osvešćivala.

– Što ne kažeš da je dosta? Pa da krenemo onamo zbog čega smo zapravo i došle! – Staraci se namršti – Šta da se radi kad je sudbine nekog uklela da mora da piše?... Treba samo upitati drugog pisca... A ovde – tu je stišala glas – među domaćim poznanicima postoji i takav. Ej, devojko! Ko kaže da nemaš sreće?!

Zatim su njena razmišljanja tekla u drugom pravcu

Možda me se još sećaju u ovom gradu?! Pa da bar jednom neko bude iskren u vezi s tim! Ako ništa drugo, može da uputi onoga ko traži put.

Pokazalo se da je njena snaha u pravu. Mogli su da je upute i učinili su to. U njenom životu se otvorilo novo poglavlje. Bio je to nezaboravan dan, samo nikad nije mogla da odredi da li zbog njega da upali kandilo ili da ga prokune za vjeki vekov!.

Blizu Trga pšenice nalazi se sokak. U njemu starinska kuća. U tu kuću je Medi dovela Ester. Dospale su u pustu advokatsku kancelariju. Možda advokatura donosi dobre prihode, ali ovde spoljašnjost to nije pokazivala. Primio ih je mršav, onisiki, fin čovek. Advokat i pisac. Poznata ličnost. Nalazio se u neodređenim muškim godinama. Od prvog trenutka je bio privlačan. U Bečkereku su ga svi voleli. Ester u njemu nije nalazila ni vladarsku oholost direktora šećerane, niti službenu ljubaznost njenih kasnijih značajnijih poznanika. Bio je neko ko se povlači iz vašara života i kome korist nije najvažnija od svega. U to vreme više nije pisao, ali je celo njegovo biće odavalo prošlost.

Pažljivo ih je posmatrao i slušao. Ko zna šta je mogao da pomisli. Dve provincijalke sa tako velikim željama. Medino vedro lice – kao mesec. Možda je se priseća kao devojčurka prćastog lika, jednog od najmilijih lišca ovog grada. Gošća nije morala da se trudi, da se napreže. Gleda ih, povremeno zapitkuje. Olovka kao da poigrava u njegovoj ruci. Zapisuje neko ime na papiru. Na maloj žutoj cedulji. Jedno jedino ime svetli na njoj. U zagradi je naškrabano njegovo građansko ime, zanimanje i naziv mesta u Bačkoj, u kome živi.

– Obratite se njemu. Ako imate talenta... sve će biti u redu.

Poletela je reč kao zvono u zoru kad označuje otvaranje kapija. Za Ester se ono pretvorilo u zvonjavu, kao tutanj kamenja koje joj se uklanja sa puta. “Sve će biti u redu.” Zar se može reći nešto lepše?

Ime joj nije bilo nepoznato. Pisac i ono što je imao da kaže nisu joj bili strani. Ko bi pomislio da je on izvor svetlosti koji joj je potreban? Što joj to do sada nisu rekli? Zašto je siromašna devojka iz udaljenog sela morala osam godina da se

zlopata da bi, najposle, stigla do otvorenih vrata? Ko bi pomislio da tu živi tik do nje? Jedan postariji mali čovek je morao da je uhvati za ruku i da je izvede na put i najposle pokaže ispravni pravac. Kao da je do sada lutala po mrklom mraku. Samo su slaba svetla iskrila. Mabila su je, nosila i opet ostavljala u mraku. Nedostižno je! Sad odjednom vidi svetlost. Pokazuju joj seoski prozor.

“Gledaj! Odatle dolazi svetlost. Onamo treba otići!”

Esterina ruka se opustila. Oči su joj se razbistrile i već je gledala veoma daleko. Advokat je, smešeći se, naklonjene glave gledao za njima. Kao da mu smeta prezadovoljno lice gošće. Kao da ima još nešto da kaže. Zaustavlja ih. Radoznalo se osvrću. Stidi se, ali mora to da kaže! Njegova savest to zahteva. Upozoravajući podiže čak i kažiprst:

– Ne očekujte previše... koliko radosti nam pruža pisanje, to je naše. Sve ostalo je malo slave, malo opsenarskog dima. Poziv pisca je lep, uzvišen, ali materijalne koristi nema.

Bile su to iskrene reči. Pametne reči. Izgovorio ih je čovek koji je stigao na kraj puta. Ester to uopšte nije čula. Proletele su mimo njenih ušiju neshvaćene i trčala je sa čarobnim imenom dalje k svom cilju, kao trkači opsednuti amokom

Tako se vratila kući. Na izgled tiho, smireno. Niko ništa ne primećuje. Ni sama ne zna šta je čeka, ali se sve promenilo. Pogledom miluje stvarnost oko sebe. Sve je isto, siromaštvo, samoća, zaostalost pa ipak je sve drukčije. Stvari, pojmovi dobijaju smisla. Stvari oživljuju. To je papir..., ovo je knjiga..., ovo olovka... Postojale su i do sada, ali su sada tako drukčije. Dragi, topli predmeti.

Kao slepa krenula je ka svojim drugovima. Pipajući, ispitujući, radoznalo i gladno. Jer onaj čovek čije su ime zapisali tamo u Bečkereku nije usamljen. Oko njega se okuplja veći krug ljudi. Mladi, stariji, učeniji, manje učeni, učenici, službenici. Povezivalo ih je tlo na kojem su ponikli, jezik kojim su ovde progovorili, ono zajedničko što su imali da kažu. Preplašeno malo ljudsko stado koje ima svoju misiji. Da se oglase da su živi.

Posle osam godina prebivanja u Jugoslaviji dospela je do grupe vojvođanskih pisaca i njihovog vođe. Posle osam godina lutanja, najzad se našao čovek koji je pozitivno ocenio njene radove i koji ju je ohrabrio.

“... ako uspete da savladate greške, ako prečistite jezik, bićete jedan od naših najboljih drugova po peru. Među onima kod kojih postoji doživljaj, štimung, i koji umeju da ih otkriju.”

Zli dusi su zadremali, kapije su se polako, neprimetno otvorile. Protekle godine su pale u zaborav. Godine kada se ogorčeno borila sama sa sobom i sa ocenjivačkim forumima. Sve je prošlo, nestalo. Krila je to, koliko je mogla, i pred roditeljima. Izbijanje na površinu nije je promenilo. Spolja je onakva kakva je i bila. A iznutra – poseduje divne minute, sate, godine, trenutke. Jer i stvaralaštvo je borba. Divna borba koja iznuruje telo i dušu, dugotrajno, mučno, srećno porađanje. Preživljavala je to, a da nikom ništa nije govorila. Strpljivo je izvršavala svaki povereni posao, ali svaki trenutak odmora je bio posvećen pisanju. Čak i onda kada je s rukama u krilu sedela kraj prozora, ili se šetkala po dvorištu.

Svu snagu svog devojačkog tela koje je počelo slabiti, stavila je u službu toga. Sve je učinila da razvije svoj talenat i da na tom putu traži priznanje. Samo se u jednom prevarila. Da, pisanje je osmislilo njen život, shvatila ga je kao posao, a vremenom je došao i uspeh. Samo jedno nije pružilo što joj je od samog početka bilo preko potrebno – nasušni hleb koji daje snagu, samopoštovanje i koji je temelj svemu! Da je to znala na početku početaka, ko zna da li bi krenula tim putem, da li bi na njega proćerdala toliku energiju?

Ali ko može da zaustavi vihor? Ko može da uhvati ruku sudbine, kada nešto pokrene?

Krenula je ka novom, divnom zovu. U njoj se želja za aktivnošću rasplamsala neverovatnom žestinom i podarila joj nadzemaljsku snagu. Tada je imala dvadeset sedam godina. Isključila je čak i mogućnost da s bilo kojim muškarcem ima bilo kakvu vezu. Možda se bojala da će izgubiti, ako dospe u njihovu blizinu. Šta je dobila? Krenula je ka pustom usedelištvu, pretvarajući se u mušičavo stvorenje od koga svi beže. Telesne snage su podmuklo nestajale. Što se snažnije budio njen duh, to je telo više popuštalo. Mučila ju je vrtoglavica, osećala je stezanje srca.

Kad ponekad postane svesna stvarnosti, kada za vreme putovanja, poseta rođacima prolete senke osećanja, oseća se kao varalica. Kad je lepa, ljubazna, još više oseća da je to igra, Pepeljugin bal. Što je bezbrižnija i lepršavija, utoliko više oseća da to nije njeno pravo “ja” i da je nikakva ludost više neće skrenuti od pravog cilja.

U teškoj mrkloj noći za nju se otvara prozor. Tamo, u drugom udaljenom prozoru kandilo tinja. U jednom prozoru je bolestan muškarac, a u drugom zanesena devojka. Dva svetla se upuštaju u razgovor. Nevidljive niti se zatežu pod nebeskim svodom, teški oblaci jure kroz njihove glave. Ponekad oba kandila jedva pucketaju. Evo, sad će ih vihor ugasiti! Tako više ne može! Razgovaraju, sporazumevaju se bez sporazuma i kao napeta struna očekuju uzajamno izjašnjavanje.

Kreće nekuda, čemu ne vidi kraja. Zna samo toliko da tamo daleko postoji neko ko je i za nju tu. Iako je daleko, misli na nju i brine o njoj. Ne znajući šta čini, započinje čudesni ples leptira oko jednog čoveka. Šta ju je privuklo? Šta je bila draž njegove ličnosti da je mogao da okupi oko sebe tolike ljude? Da su ga toliko ljudi slušali. Tvrde bačke glave, koje se ni pred kim ne savijaju. Kako je mogao tolike ljude da oduševi za posao? Kako je mogao da bude, a naročito kako je uspeo da ostane vođa? Šta ga je u večitoj ljudskoj borbi spaslo, da ga ljudske zveri ne rastrgnu?

Za nju je bio svetac koji je podržavao svaku nadu o kojoj je ikad sanjala. Sve što je lepo, dobro, nežno u ženskoj duši, sve to zatreperi njemu za ljubav. Put više nije mračan, ni hladan. Selo nije odbojno, kamenje nije oštro. Nema džombi, prašine, blata. Dragi su zidovi kuća, pešačke staze, ograde. Čak su dragi i nakostrešeni, iskeženi psi iza njih. Iznad nje je nebeski svod pun toplog života. Ide ulicom, čak ni ne ide, već lebdi. Kada vetar besomučno duva i to je prijatno. Kao da ide, juri u susret nekom. Svaki nalet vetra je već milovanje i ona u njega tone kao u ljubavni zagrljaj.

Postoji li zloća? Postoji li uvreda? Nipodištavanje? Nadmenost? Ona ne zna

šta je to. Zaboravila je. Ljudi su u suštini dobri, uvek ih je volela. Lepa su jutra, buđenje. Lepe su večeri, počinak. Jednolični posao, samoća, usamljenost. Nikada više nije sama i besposlena. Dan i noć se stapaju. Proleću sati i još uvek se naginje nad pisaci stočić. I ne primećuje da su joj se leđa, noge već ukočili.

– Dete! Biće dosta, ne preteruj!

Ne protivi se, ali i ne sluša. Na sve se smeši. Kao pijanci i ona budna sanja, srećno, samozadovoljno. Ne treba joj društvo, zabava. Ne treba joj knjiga, film, pozorište. To što ona doživljava zanosnije je od svega. Telo istočnjačke igračice koje se zmijoliko izvija, može da bude ovakvo, ono se u zanosu igre telom i dušom predaje neprekidnom zapovedničkom ritmu bučne muzike. Zvuči unutarinja muzika, svaki mišić, svaki živac već za njega živi. Jača, buja i ništa mu ne stoji na putu.

Dogodilo se čudo! Bedna, prezrena, prestarela dovojnica postigla je sve, a da ni prstom nije mrdnula. Neko je čvrstom rukom ščepao njenu sudbinu pa je na književnom planu postigla sve što se u ovim krajevima moglo postići. Činilo joj se kao da vrebaju na njenu misao i ispunjavaju joj želje još pre no što bi se usudila i da ih poželi.

Ko je kriv? Ko snosi krivicu za buduće događaje? Šta je to nosi prema provaliji? I sudbina se trezni, užasava, uzmiče. Užurbala se, hoće da je spasava. Probuditi nesrećnicu iz mōre. Vaskrsavaju zli dusi... ili, ko zna, dobre vile. Kaće se za njenu suknju, hvataju se za njena kolena, sprečavaju hod kad hoće da krene. Trebalo bi da se sretnu u Bečeju, u mećavi, poslednjih dana godine.

Na Tisi je krenuo led. Rečni saobraćaj je obustavljen. Između dve obale ne radi ni skela. U Banatu su mećave. Vozovi staju. Mala gošća u bundici se hvata za nju. Đusikino anđelče. Iza nje zabrinuto majčino lice. “Nemoj da ideš, Ester!” Odmahuje glavom, pakujući prtljag. Trkač obuzet amokom mora da krene i mora da bude tamo za bečejskim stolom. Ona je jedina koja je prešla iz Banata.

Tako je sve prosto i jednostavno. Pusta sala, dugi kafanski sto, kakvih kod kuće ima bezbroj. Slabo provincijsko svetlo, neravan pod. Ko to vidi? Ko to oseća? Omamljeno je ovde još nekoliko ljudi, ne samo njih dvoje. Druže se sa grupom oduševljenih ljudi koji se međusobno upoznaju i raduju jedni drugima. Jedva se usuđuju da se pogledaju. Urednik i njegova najoduševljenija saradnica. Prvo im se greju samo spojene ruke, mršavi devojački i bleđi muški prsti. Sede jedno do drugoga. Izrečena reč i njima samima zvuči strano. Ni jedno ne vlada rečima ili su one bezbojne od mnoštva onoga što ima da se kaže. Ne govore mnogo, ne traže, ne obećavaju. Možda su im se pore dogovorile, vazduh iznad glave, sanjalačko žensko oko i žilica koja poigrava na muškarčevoj slepoočnici?

U razgovoru koji se vodio nekako su zalutali u dublje vode. Sva uzbuđena Ester je upitala:

– Šta vas u poslednje vreme najviše zaokuplja?

– Vojvođanski roman. – Devojka začuđeno i s očekivanjem gleda u pisca..

– To je naš veliki zadatak, moja najvažnija tema, moj san. Samo još ne znam ko će ga napisati.

Kružio je pogledom po svima za stolom, po mladima, starima. Kao pastir koji

prebrojava stado. Kao da nekog od njih bira, zaustavljao se na po nekom licu, ali je njegov pogled klizio dalje.

Gde se rađaju lude misli? Šta pokreće udar groma u nekom devojačkom srcu da zaiskri i da dà izjavu, obavezujuću za ceo život?

Ester je naizgled mirno sedela. Nije ni pogledala suseda. Ispružila je ruku na stolu. Razgledala je nokte. Jesu li dovoljno uredni? Ni glas joj nije bio zvučniji. Pre bi se moglo reći da je izgubio boju. Tako je izgovorila preda se, bezbojno, pa ipak naglašeno:

– Ko će ga napisati?... *Pa ja!*

I dalje je gledala preda se – naizgled mirno – ali cela duša joj je bila u napetom iščekivanju.

Kakav će biti odgovor? Hoće li je ismejati? Da li razvlače usta?

Očekivala je smeh, omalovažavanje, zaprepašćenje, užasavanje, sve drugo, samo ne ovu muklu tišinu. I onaj drugi je primio Esterin ton. Kao da se prosto radi o svakodnevnoj trampii, a ne o teškoj nagodbi:

– Ko će biti glavne ličnosti?

– Jedna, naravno, ja.

– Računajte na mene. Prihvatam deo posla koji mene čeka.

O tome više nisu ni govorili. Bilo je toliko gostiju i toliki svet je imao šta da kaže vođi. Ostali, većinom Bačvani, zemljaci, uglavnom ljudi koji se međusobno poznaju. Mnogi su prijatelji. Ester je došla iz najudaljenijeg mesta. Ona je bila najinteresantnija. Zagonetna.

Tokom večeri mnogi su je spodadali pitanjima. Hteli su da znaju više o njoj. Pesnikinja iz Bečeja ju je više puta iznenada obasipala pitanjima

– Reci! Jesi li ti učiteljica?...Ili nekakva činovnica?

– Ne. Ja *samo* pišem.

Kako je to mistično odjekivalo u ovom bednom svetu. Ko to može da bude ko ne radi ništa, *samo* piše. Kakav život! Fantastično.

Ester se prolepšala u krugu onih koji su se interesovali za nju. Postala je vedrija, slobodnija. Najzad vide u njoj nekoga. Bar će, u krajnjoj liniji, smatrati da im pripada.

Bilo je lepo večer. U kasne sate omladina je čak i plesala. A stariji su prišli da gledaju igrače. Ester je volela muziku, bila je okretna, a možda je to zasluga onog zgodnog pesnika što su onako leteli po izribanom, neravnom podu velike sale provincijske kafane. Mladić je bio gibak, visok, sav u ritmu. Nije trebalo razmišljati, paziti na korake, već samo leteti, leteti, smejeti se, tako sigurnom rukom su je vodili.

Ta noć je zanosna, sva u vrtlogu. Bridi telo, rumeni se lice. Deluju najskladnije. Zašto je vesela? Nasmešena? Zanesena igrom?...

Varalica je i sve ih vara. A pre svega ovog oduševljenog mladića koji tako dobro igra. Jer smeh, zagrljaj, zanos igrom najmanje se tiču njega, već onog drugog, koji tamo stoji u vratima sale okružen prijateljima i ne skida oči sa nje. Kome je večeras izazovno, prkosno izgovorila veliko obećanje.

– Ko će napisati vojvođanski roman?

– Ja.

Taj čovek je bled. Tužan. I tako je daleko. Ali oseća da je gleda, hipnotišućim pogledom. Ester je srećna što je vide, gledaju, što je vole. Ne obazire se na stvarnost, na opipljivo, dostižno, već se gubi u nadčovačanskom zanosu.

U tom zanosu stiže kući.

Kod kuće je okružuju radoznala lica.

– Kako je bilo? Kakav je to čovek?

Glatko joj teku reči iz usta. Kako je samo umela tako jednostavno da ih slo-ži?!

– Bolestan je...to je veoma bolestan čovek.

I sama se preplašila izgovorenih reči. Kome je pošla? Prema čemu je pošla? Šta se tu dešava oko nje? U sobi tajac, obeshrabrujući, mukli tajac. Nekoliko dana se neodlučno kreće po stanu. Igra se sa gošćom, pokušava da se razvedri, zatim, odjednom joj je olovka ponovo u ruci. Nema smisla. Treba okončati. Svi je od svega štede. Nebeske i zemaljske sile vuku nazad. Ali ko može da zaustavi nebeske slavine kad jednom iz njih počne da lije kao iz kabla? Da ugasi vatru kad je uzela maha? Zna da kreće prema nemogućim stvarima... I nikakva sila više ne može da je zaustavi.

Sudbina se još par puta upinje da joj izbije pero iz ruke. Mahnita borba, ali Ester ne posrće. Možda nema ni drugog izlaza. Njen život je dobio sadržaj, hrane, pa se sada za njega bori do iznemoglosti, pa makar na kraju i propala.

Treba napisati roman, vojvođanski roman po želji onog nekog. Upliću se zemaljske i vanzemaljske sile da to ne uspe. O, kakve se sve prepreke mogu isprečiti pred nekim ko je stigao na greben talasa. Prekidi struje – nedeljama, bolest u porodici, obavezna putovanja. Klonulo telo, napeta žedna duša pred zoru, kraj sveće, na stolici, već piše... ipak piše! I stižu upozoravajući redovi, izdaleka. Hoće da ublaže, da je skrenu, povuku u drugom pravcu. I stari drug iz Bečkereka je plaši vestima. Vidi šta je pokrenuo. Hoće da pomogne.

– Da li zna do koje mere je bolestan naš čovek? Više mora da leži, no što je na nogama. Samo ga još pisanje interesuje i održava u životu.

Njegove reči postižu upravo suprotan efekat. Plamen zaplamsa novom snagom. Svi to govore. Sprema se katastrofa. Treba požuriti. Treba napisati roman, stranicu po stranicu, list po list slagati kao cveće da joj bude po volji... i šalje ga, priprema ga, piše... Možda i ne primećuje da se i sama razbolela od ovog nadzemaljskog tešenja.

Zašto je to radila? Iz častoljublja? Da se izvuče iz siromaštva? Iz sujete? Da pobedi nadmeni svet? Iz zahvalnosti? Da obraduje nekoga? Iz ljubavi? Iz velikodušnosti? Da bude dostojna nekoga? Iz požrtvovanja? Da sama sebe razapne?

Imali su samo godinu i po dana, ali neizmerno bogatih godinu i po dana. Za to vreme su oboje dostigli vrhunac u svom radu za kojim je sledilo ono “nema dalje”. Dva puta su dobili podršku za svoj rad. Svega su se dva puta videli. Prvi put u Beču i još jednom u Bečkereku na proslavi Dana lala, u prisustvu stotina ljudi.

Koliko se tamo ljudi okupilo! Iz svih krajeva Vojvodine. Poštovaoci, dobri pri-

jatelji, drugovi, obožavaoci. Slave svog druga po peru. Kako ga okružuju! Ne može mu se ni prići. Pripada svima. To je njegov praznik. Ceo narod mu odaje priznanje. Dobija srebrnu lalu. Stežu mu ruku. Preplavljuju čestitkama. Bledi čovek se smeši. Pritiskuje srebrnu lalu na srce. Pristaje mu. Kao da više i nije Zemljanin... Mnoštvo povlači i Ester sa sobom. I ona slavi. Žedna pogleda. Zar su došli samo radi jednog stiska ruku? Za vreme večere u posebnoj maloj sali sa najbližima opet su bili blizu jedno drugom. Ko je to udesio? Kakav je to magnet delovao? Neka blagoslovena duše hvata je za ruku i ljubazno je smešta kraj sebe. Kada se osvrnula, videla je da se za uzanim stolom našla preko puta slavljenika. Još se nije ni osvestila, neko veštiji je zauzeo ovo pogodno mesto. Kao komanda u areni zazvučalo je:

– Draga moja, zauzela si moje mesto.!

Nema suprotstavljanja. Na zahtev starije, ljubazne koleginice mora da ode. Ko bi zavirljivici objasnio da se tu ne radi o istaknutijem mestu, već o nečem mnogo značajnijem?! Kako da joj kaže čega ju je lišila? Što se ne može ponoviti? Što je oduletelo, što su joj oduzeli u ovom životu, nepovratno.

Seda nekoliko mesta dalje, među nove drugove, nove zabavljače. Mada odgovara susedima, oseća kao da su joj oduzeli dar govora. Zatvorena su im usta, jedna od kapija duše. Samo se očima traže, miluju, otkrivaju svoja osećanja... Prvo muškarac popušta pod navalom osećanja. Pokriva lice rukama. Ono visoko čelo se malo zarumeni, a krvni sudovi kao krila ptice podrhtavaju pod tankom kožom. Da li je osećao da je i njeno lice tamo pod dlanom? Usne joj se pripijaju uz toplu kožu i šapuće što ima da kaže. Da li je on čuo te prigušene reči?

... Hvala na svemu šta si mi dao. Hvala za sve dobro, za lepo, za uživanja... Hvala za muke i za patnje...

Bleda zora. Gomila gostiju se razređuje. Neke grupe su već otputovale, druge u kafani čekaju vreme polaska. Subotičani su smešteni u hotelu. Sastali su se na kafu s onima koji se spremaju na put radi malo naknadnog razgovora. Jedino su društvo u kafani. Šale se, zevaju, cede umorne umove. Sedi, uspešni pisac (van posla veliki šaljivdžija), drugarski mune mog dragog.

– Hajde, druškane, na leganje!

Ovaj izdiže obrve i pravi se veoma iznenađen. Zna da svi iščekuju njegov odgovor

– Zašto? Pa ja ionako ne spavam s tobom!

Društvom koje se dosađuje proleti smeh. I zvonak i promuklo muško hohotanje posle noćnog provoda.

Esteri je žao. Ohlađeni krateri. Kako ste se zasitili. Kakve su opsene i duhovne akrobacije potrebne da izazovu malo osećajnosti.

Putuje kući. Pusto jutro. Bezbojni putnici, bezbojni glasovi. Ćuti. Ispod nje kloparaju točkovi. Sklapa oči. Na čelu joj se roje misli kao beli golubovi. Ovo lice zrači. I bez glasa govori...

– Hvala što si postojao na ovom svetu... Da si postojao i za mene! Hvala što postojiš... još postojiš...

Ako misao ima krila, mora da stigne do primaoca!

Godinu i po dana pošto su se upoznali, svemu je došao kraj. Veliki posao je dovršen. Njen roman je objavljen. Preko neba i pakla postigla je svoj cilj. Moralno se izdigla. Počeli su da prepoznaju njeno ime. Ali onaj za čiju je ljubav to učinila bio je mrtav, kao što su to znatno ranije predvideli! I ona je ostala sama sa iskidanim nervima. Ostala je sama sa patrljkom olovke u ruci...

Jedan prozor je u mraku. Žižak se ugasio. Jedna izmučena devojka je ostala u drugom, skrhana se naslonila na podlakticu. Nalegla se na otvoreni prozor, osluškuje glasove, očekuje znake, ali svetlosni znaci više nisu stizali!

XVII

Nije preostala samo skrhana duša, već i istrošeno, krpasto telo. Kako se izvukla? Kako je nije zahvatilo neko milosrdno ludilo? Uza sve to morala je tajiti svoj bol. Ne sme ožalostiti stare roditelje. Kad već nije mogla dalje, bežala je po utehu na staro mesto. Uvlačila bi se u najskriveniji kutak voza i bežala kod Pišti i Medi, koji su tada živeli u Vršcu. U svojoj kući, ali opet bez redovnog nameštenja. Prodavali su brašno nekog seoskog mlina gradskim pekarima. Medi, vilinskog stasa, razigrana devojka iz grada iz dana u dan stajala je na vrhu seoskih kola, spuštajući teške džakove brašna na ramena kočijaša.

Ester nije bila prvi put u Vršcu. Bratovljeva kuća je često pružala utočište brojnoj porodici i onda kada su domaćini bili odsutni. Trošni fijaker je već tandrkao noseći je kroz varoš. Samo je prolazila i vozila se po lepim ulicama. Njihov svet je bio tamo na kraju, gde počinju livade. Odakle se vidi elektrana, fabrika štirka. To je bilo glavno gnezdo ovdašnjih Mađara. Vašarište, okolina klanice i novi deo na drugoj obali zagađenog Mesić-potoka, mnogo spominjana Balata. Žitelji Balate vode poreklo od kmetova nekadašnjih zemljoposjednika. Povukli su se u grad, nadajući se drugoj vrsti posla. Mnogi su zaboravili odakle potiču. Mužlja, Orom, Kibekhaza, Crno jezero. Samo bake u molitvenicima čuvaju stare papire, a u govoru nasleđe.

Vara se ko smatra da ovaj narod treba žaliti. Ovde se ispostavilo koliku životnu energiju imaju. Ovde se iz inata razvila radost života koju ne mogu lako da suzbiju. Samo šaka njih, odvojeni od drugih i, eto, posle toliko godina opstaju među drugima koji su u boljem položaju. Ima ih bolje stojećih koji su stekli malo zemlje, zanatlja, radnika. Ima dosta fijakerista, taljigaša, ali većina obavlja teške fizičke poslove. Nije retkost žena satrvana od posla, oronuli muškarac čije je čvrsto rame već iskrivio kaiš kubikaških kolica.

Fijaker se trucka dugom, prašnjavom Temišvarskom ulicom. S njenog kraja se iskre mnoge sijalice elektrane. Ester uvek živne kad skreću ovamo. Bilo je tu svakog naroda, iz raznih društvenih slojeva. Nekako su iskrenije živeli nego drugde.

Usuđivali su se da nemarno odeveni uveče sednu napolje da odmore umorne noge. Sedali su na pod, na stepenice, čak i na ivicu asfalta i smeli su da se druže. Svako je smeo da kaže šta ima, ne bojeći se da će pripadnici druge narodnosti otrčati u policiju da ga prijavi. Ako su ponekad i omalovažavali kočijaše i kubikaše, u nevolji su se ispomagali. Esteri su posebno dragi bili mladi. Hrabri, utegnuti, raspevani. Zraci sunca u Temišvarskoj ulici.

Bratovljeva kuća na kraju ulice, Medino nasleđstvo, bila je bučno mesto. Jedan deo su izdali. Tu je stanovao neki mlad par koji je držao prodavnicu. Ova radnja i ljudi koji su se u njoj okupljali davali su joj pravi štimung. Ni trgovci nisu bogatiji od svojih mušterija. Muškarac – veliki fudbaler – uvek je okružen neoženjenim kolegama. Žena je veselo stvorenje, jedan od centara svakodnvnog života.

Sirotinja je uvek bučna. I kad žali i kad se veseli. Oni s kraja ulice ne priređuju žureve, niti mogu da organizuju kafanske večeri, već se okupljaju u prodavnici. Dok kupuju, takmiče se u pronalaženju zanimljivih događaja. Umorni odmaraju se tu na džaku luka. Pomažu da melju mak, da smotavaju papir u fišeke. Trude se da zablista sve što kažu. Ovde izivljavaju svoje sklonosti, takmiče se u šalama, u vežbanju svog jadnog, izmučenog duha..

Kapija je širo otvorena, pod njom su kola koja se tovore. Medi je gore. Ester se bešumno ušunja pod zaštitu kapije. Pred radnjom već gori svetlo. Unutra pod svetlom i sada čechi društvo. Bučni su, veoma zauzeti. Đuluš je u sredini, oko njega su njegovi prijatelji, ligaši-klackalice – kako su se sami sebi rugali. Sjajna reč za povezivanje taljiga i inteligencije. Uglavnom su neoženjeni. Nedeljom odlaze na utakmice i zato rintaju ostale dane u nedelji. Jedan delje kalupe u fabrici, drugi gura u mlinu džakove, nedeljama je pun prašine i brašna. Ima i takvih koji se, kad nema drugog posla, late kubikaških taljiga.

Roza, vlasnica dućana, nešto poslužuje iza tezge. Šepuri se u svojoj novoj haljini od markizeta. Ostale žene se šegače s njom

– Šta je? Na šta se spremaš? Čijeg muža hoćeš da zavedeš?

Ona prihvata igru.

– Ne znate? Danas je kod mene bal. Hoću da danas svaka žena oklembesi nos, tako ću se veseliti s momcima!

– Jesam li ja potrebna? – nudi se živahna mlada žena, majka četvoro dece.

– Ali ovako bosa, jer su mi cipele kod šustera. Momci moji! – izaziva. – Je l' da nisu važne cipele?

Teta Ilka, najlajavija, koja je svaku svoju rođaku dovela do korita za taranu, unjkavim glasom negoduje.

– Kokice moje! Mene i ne pozivate? Evo ga, na! – i glumačkom pozom razvlači pocepanu, krečom uprljanu suknju, kako je došla s posla. – Upravo mi je tamo mesto! Sad se vraćam sa randevua.

Ester nije zamerala grubu reč, drastičnu duhovitost. Ovi su se ljudi toliko mučili da im je ona mogla biti samo od pomoći. Shvatala ju je kao bujanje životne snage kojom prkose sudbini.

– Vidi, smejemo se! Odolevamo ti!

Koliko puta su njihove šale i pomogle. Koliko puta su je raspoložile. Sad nisu imale dejstva. Reči su se izgubile, ostala je samo zbrka glasova. Bežala je iz te sredine. Sklonila se pod zaštitu velike kapije, grčevito se hvatala za kvaku i oslonila o zid. Bila je sasvim na kraju snaga. Medi je zapazila njeno duboko ćutanje. Uzalud joj je s vrha upućivala bučne pozdrave. Odgovora nije bilo. Smatrala je da je to previše. Spustila se s vrha kola i prišla joj. Dobro je osmotrila svoju gošću. Ni ona nije govorila. Uхватила ju je za ruku i uvela u stan. Kad ju je već bila posadila, uхватила ju je za rame i pogledala u oči:

– Šta je?

Kratki promukli smeh beše odgovor. Kiseo osmeh na onom kao sneg belom licu.

– Ništa... ništa. Samo što hoću malo da umrem.

I Pišti se vratio iz grada sa svog poslovnog obilaska. Ljudi su se razišli, radnja je zatvorena. Oko kuće je sve utihlo. Najzad su mogli da se povuku u najskrovitije utočište i dugo u sebi pohranjena bol mogla je da nađe oduška. Najzad su mogla da se otvore usta i da reči poteku kao nabujala voda iza brane. Nije morala da pazi šta kaže, kako kaže, šta otkriva, šta misle o njoj.

Već je to bio spas što je mogla da govori, što je mogla da iskaže, da razrešava muke, ne mareći da li će je ko ismejati, da li će se ko užasnuti. Oni su bili onaj bezbedni ormar u koji je mogla da pohrani sve. Pa da ga zaključa. Gotovo!

Niko nije bio raspoložen za razgovor. Osećali su da se poljuljana duša ionako ne obraća njima. Nabujli potok koji treba da otiče, mora se osloboditi tereta. Pišti je rukama pokrio lice. Medi je zbunjena milovala slepoočnicu. Trajalo je to dosta dugo. Zaćutala je, umorila se. Činilo se da više nema ni trunke snage, zatim je opet ojačala, sve više je jačala, nailazili su zastrašujući talasi posle kojih je ostalo skrhanost, krpasto telo koje jedva diše.

Bila je tako propala da joj tešenjem nisu mogli vratiti ravnotežu. Morala je da se obrati lekaru i on je prepisao prvi lek. Podrugljivo je posmatrala sićušne tablete. Šta može da postigne ovolicki otrov? Ipak je nemoguće nekog iskopati iz groba i život koji je izgubio svoj sadržaj napuniti novim. Ali ju je progutala. Galopirajuće misli su se stišale na izvesno vreme.

Ponekad ju je san obuzimao do te mere da se skoro do podneva nije javljala. Tada bi brat i snaha užasnuti jurnuli u njenu sobu da je bude, plašeći se da je progutala veću dozu leka i da je zauvek zaspala. Medicinska nauka ju je polako dizala na noge. Izuzev mršavosti, drugih vidnih znakova nije bilo. Samo je ona znala na kako slabim nogama se povlači po ovom svetu. Dugo je izbegavala ljude. Njihova veselost je povređivala, tako i njihove težnje, sukobi. Družila se sa prirodom. Ako je nekom pisanje pričinjavalu radost, onda samo putem radosti može doći sebi. Samo što nije imala za koga da piše. Radi koga. Onako bez cilja, u vazduh? Sebi, zbog sebe? Ipak... upravo u to vreme su se rodile, tragom olovke pojavljivale misli i po koji redak neobične čistote.

...U to vreme bila je zaljubljena u breg koji se svojim širokim, mrkim telom i čistim vazduhom nadvisio nad varošicom. Bila je zaljubljenica samoće i osećala je

neobičnu čežnju za beskrajnim. Verovala je da sad sve razume. Velike tajne će se sad razotkriti, kao što iz maglovite zore zasija sunce.

Polazila je u cik zore. Velike mrke kapije još zatvorene zevaju. Iz pravca centra grada odbojno odjekuje jutarnje komešanje. Nikad se nije osvrnula prema njemu. Svakog jutra je kretala putem prema bregu. Kao da ju je nešto mamilo u visinu i kao da ju je privlačilo plavo nebo. Išla je... išla je svakog jutra sa hiljadu pitanja, usrdno se nadajući beskonačnosti, sa samrtnom čežnjom u srcu. Jer je već odavno išla. Kao što svaki čovek ide, iskoračivši iz kolevke, napustivši detinjstvo, po sto puta propativši život da na kraju više nije ni čovek, već bolna kičma koja vuče terete.

Tako se i ona mučno pela svakog jutra. Korak po korak, umornih udova, teško dišući, sve dok nije stizala do gore pa se mogla odmoriti na vrhu. Bila je najzad gore na onoj granici kuda ju je gurala njena slabost, gde se čovek meko opušta, gde se prekida sve zemaljsko, nestaje svaka muka. Samo je sunce miluje, privlači je nebo i duša počinje da vodi ljubav sa ništavilom. Zaboravlja da postoji i život. Da tamo dalko, daleko postoje ljudi, tamo gde sada kuće izgledaju kao kutije šibica, a šarene trake u ataru su njive. Zaboravlja da tamo dole još traje igra. Oni tamo se i dalje tuku, proklinju ili grle. Ovde je svetlo, tišina i mir.

Zrači nepomućeno plavo nebo. Plove meke, plavkaste magle. Voli ih. Kako li je tamo gore? Šta je tamo iza bestelesnog svemira? Stvarni mir? Oseća kao da je mami čisti nebeski svod. Na vazdušnim krilima se saginje prema njoj i grli je, da bi nju, svoje umorno čedo primio. Htela bi da krene. Pruža ruke, svaki delić njenog tela preklinje.

O, kako bi rado otišla!

Još nikad nije tako želela da ne postoji. Nije mislila na smrt. Nikad, nikad ne veruje u smrt.

Tamo dole je život, uzburkano more i nigde puta da bi čovek živeo život dostojan čoveka. Postoje samo puzanje tamo-amor, laži, omraze i užasni ratovi. Zato tako želimo na breg, zato čekamo večiti mir i hteli bismo da se odmorimo u beskrajnom. Trenutak sreće!

Oseća, prvo joj umorni udovi nalaze odmora... već nema ruke. Laka je i utrnuta – nema nadlaktice. Osećaj se penje, tajna mami – nema glave, nema trupa. Upija je vazduh, nebo. Iznad nje, pored nje, s njom je – bestelesno ništa... jedna senka, jedan dašak, ... odjednom je nema.

Ali prošao je dan i prošao je zanos. Svemir ju je odgurnuo i ona je došla k svesti. Videla je da su joj udovi tu, noge, ruke, bolna kičma. Oslobođanja nema, samo senke rastu. Nebo je izgubilo sjaj, visine su je odbijale i ona je bez odgovora, napuštena, ponovo bila sama. Treba se osvrtati. Uzalud, sunce je ne privlači, niti je nebo uzdiže i ona kao oduzeta posmatra dubine koje obećavaju večiti spokoj. Kad je crveni disk nestao sa neba, izgubila je svaku nadu.

Večernji vetar je jačao, komešajući vazduh. Izdaleka su grad i život vrebali kao zastrašujuće senke. I ona se svaki dan ponovo vraćala. Pipajući, još skrhanija, ali je išla. Jer je ljudsko biće koje mora da se nosi s onim što mu je sudbina odredila i koje uvek i iznova mora da ide.

Vraćala se korak po korak, iako je sasvim sigurno znala da će dok ne stigne biti potpuni mrak.

XVIII

Život se ne zaustavlja ni posle oluje. Unaokolo je propast, muk, ali život se nastavlja. Mehanizam otkucava, kazaljke se pokreću i odmiču. Treba ići, pomerati noge, zaposliti ruke, stavljati, uzimati. Zaposliti mozak. Joj, samo da taj pritisak u njemu nestane! Onaj užasni teret od kojeg joj se presamićuju leđa i koji je savija ka zemlji. Možda nije tako, ali ona tako oseća. Želi da bude tamo na zemlji, da se stopi s njom. Da se pretvori u ništa.

Obilazi okolinu, ponovo je kod kuće. Odlazi na kraj sela gde ima manje ljudi. Na pašnjake. Svejedno je kuda je noge nose, važno je da hoda. Da ne stoji. Jer, ako stane, jaoj, srvaće je besposličenje, zjapeća crna stvarnost i ona će se izgubiti, moraće da se izgubi u tom mraku.

Predeo je lep. Priroda otkriva sve mamce i ona počinje da ih primećuje. To je znak povratka. Prešla je preko vrha. Sledi povratak, spust, lagano pomirenje, dosada. Ujutro je najteže. Šta ću? Čime da se zamorim da bih imala pravo na odmor?

Ujutro je livada čarobno lepa. Naročito posle kiše. Nepregledni smaragdni ćilim. U daljini krda stoke iz dva – tri sela izgledaju kao tačkice u zelenilu. Kad se sunce okupa u baricama, one se pretvaraju u dijamantna polja. Tačnije u iskričave deliće velikog ogledala iz bajke. Ne zna gde je. Ne poznaje ni put. Visoke gumene cipele baš dobro dođu. Može da gazi uzduž i popreko po vodi. Usput, i u dolasku i u odlasku, sreće ženu koja skuplja gljive. Pošto se vraćala sa platnenom bošćom na leđima, žena se zaustavi:

– Šta tražite? Niste na dobrom mestu. – Ester je nešto promrmljala, a natovarena žena se sažali. – Je l' da ih nećete za prodaju? Vidim da nemate ni korpe... Slušajte, nemojte gljive tražiti u vodi, tamo ih nećete naći. Zaklonite oči dlanom i dobro pogledajte pašnjak! Je l' da ništa ne vidite? Ali ako bolje pogledate, videćete okrugla ostrvca. Nekada je tamo boravilo krdo pa je dobro utapkalo tlo. Na tom mestu je od njihovog izmeta unaokolo bujnije rasla trava. Mnoge travke narastu. Tamo idite! Ali čeprkajte samo okolo, po rubu. One se tamo kriju kao nanizane jedna do druge. Lepo je i videti. – Odmerava Ester kao da joj je žao što je odala tajnu. – Nemojte me odati! Ja od toga živim. Piljarice za njih daju dobe pare. Nose ih u Beograd, a ljudi u gradu ih kupuju kao šećer.

Ester je promucala nešto nalik na zahvaljivanje. Pravi se kao da je gljive interesuju. Kreće ka ravnici, prema najkrupnijim ostrvcima da vidi nove izdanke života, pošto je krdo teško utabalo zemlju. Ali ne. Ne može se zemlja tako utabati, niti je sunce može toliko isušiti da stara zemlja ne dobije novu snagu. I, gle, novi život je

nikao iz truleži, nova trava niče posle popasene. Ni čovek se ne može toliko zgaziti da se posle izvesnog vremena ponovo ne uspravi.

Prilike se popravljaju, bar što se njih tiče. Penzija i svaki drugi novac ima veću vrednost. Meso staje šest, a muška košulja dvadeset osam dinara. Slično tome pada i cena svemu drugom. Jedna polovina sveta kuka, a druga se batrga naviše. Ljudi i ne primećuju da im život postaje lakši. Bar nekima, a tu spadaju i oni. Dobija stipendiju. Putuje. Već je poznaju, rado je primaju u mnogim dobrim kućama. U Vojvodini. I to što piše nešto donosi. Izdaju zbirke njenih novela. Njen otac, trgovački putnik, polako ih prodaje.

Rane zaceljuju. Lice postaje glatko. U očima se pojavljuje sjaj, ponovo toplina. Ume da se raduje danu i sledećem koji zamenjuje prethodni. Ta jednom će se sve srediti. Ne treba žuriti. Jednom će sve biti pred njom. Ako preterano to hoće, odleteće kao lovčeva sreća. Što je pohlepnija, to postaje nespretnija i uspeh će se izjaloviti. Već je toliki poznaju. Draga im je, druže se sa njom, poštuju je, možda je i vole na svoj način. Treba pustiti. Primati. Poklon. Da... I jednom u potpunosti prihvatiti nekoga, nešto.

Od mnogih sa kojima se družila najdraži joj je bio umetnički par. Po duši je s njima najbliža. Muž je vajar, a žena keramičarka. Opsednuta je bojama, kamenjem, linijama, ali stvara i vajarska dela velikog formata. I opet je Medi spona. Ona priča o njima. Povezuje ih. Slučajno? Iz hira? Iz spoznaje da je kucnuo čas? Virag i ona su se kao devojke družile. Razišle su se u razne svetove. Ali ova dva se slažu. Usmerili su se u istom pravcu – misli ona i preporučuje ih jedne drugima.

Ester je od njih dobila poziv iz Novog Sada. Virag ju je čekala na stanici. Odmah su se prepoznale. Ona provincijalka koja okleva može da bude Ester? A ono visoko, nasmešeno stvorenje u sivilu perona je Virag.

– Ti si Ester?

– Ti si Virag?

Sestrinski su se izljubile. Virag ju je uhvatila pod ruku i krenule su ka tramvajju.

– Idemo kući kod nas.

I otpočelo je prijateljstvo, veliko i dugo, za ceo život.

Virag je bila lepo stvorenje, prefinjenog lica. Pojava koja privlači pogled. Ne samo da ga privlači, već ga i zadržava. Nije samo lepa žena, već prvenstveno ljudsko biće, neko, duša, pa tek onda žena. Ovo je ono bitnije, ono je poklon, dodatak. Kao da iz nje zrači neki tajni fluid, topao i privlačan, kako iz osmeha tako i iz onoga što govori. Ko joj se približi želi da uđe u to strujno kolo. Time se može objasniti da je uspela da okupi tolike pristalice, prijatelje, poštovaoce. Koga je jednom prihvatila kao prijatelja, uvek je želeo njenu blizinu. Umetnici, prijatelji njenog muža tepali su joj mama Mokuš. Iz poštovanja, zahvalnosti, jer je za ljubav svog bračnog druga oko sebe trpela njihova preterivanja.

Njen muž, stariji vajar, još je i od nje interesantniji. Njegovo lice odaje velike uspehe, velike patnje. Markantno muško lice. I u njemu čovek nadjačava zemaljski prah, i on je umetnik i čovek i kad zarađuje stotine hiljada i kad je to samo sitniš.

Dobro prosuđuje, sagledava ljudske mahinacije, ali je ipak pun razumevanja, posebno prema svojim drugovima. Mada je ćutljiviji, i on privlači druge. Mnogi se vzmaju oko njega.

U kuću im dolaze pripadnici raznih nacionalnosti. Ljudi sa različitim shvaćanjima, na raznim položajima, koji se nalaze na različitim stupnjevima društvene lestvice. Kako umetnici, tako i oni koji vole umetnost ili je potpomažu. Njihov je dom ono srećno mesto u zavađenom svetu, gde se o nećijoj pripadnosti ni slučajno ne raspravlja. Važno je da se dobro oseća i da dozvoljava da i drugi mogu imati svoje mišljenje.

Jurile su tamvajem duž dugačke Futoške ulice. Držale su se za ruku kao zaljubljeni i smešile se jedna drugoj. U gužvi se nije moglo razgovarati, tek posle krajnje stanice, kad su već napustile grad i koraćale cestom. Ispoćetka su koraćale meću kućama, pored biciklista koji su prolazili. Źitelji Telepa su većinom Mađari. Izgleda da je Virag omiljena meću njima. Muškarci, Źene, deca redom je pozdravljaju. Glasno, veselo joj mašu i ona im maše za uzvrat.

– Vidiš, ovde u Petlovoj ulici imamo plac. Tamo oko sredine. Tamo ćemo jednom izgraditi vilu. Kuća će biti usred bašte. MoŹda na spratu veliki atelje sav u prozorima. Tamo ćemo raditi... Biće, ćim dobijemo neki veći posao.

...Vidiš onu curicu, onu slatku njuškicu u širokoj suknji? Slatka je k'o đurđevak. Ona i njen drugar bili su mi modeli za skulpturu Abecedaši koja se nalazi na ulazu u jednu školu. Jednom ću ti je pokazati. Ćovek da pojede ove male glupandere i Źive i izvajane.

... Sada nas intersuju konji. MuŹ i ja pripremamo skulpturu konja. To nas oboje zaokuplja. Kad neki lep Źdrebac prolazi ipred kuće, istrćavamo na ulicu, zastavljamo ga i uzimamo meru. Koćijašu tutnemo cigarete da stane da bismo mogli razgledati model za skulpturu. Naši prsti pipaju lepu Źivotinju kao neko blago. Milujemo svaki pedalj njegovog lepog vrata uzduŹ i popreko, onu divnu krivinu do plećke, koja je odlućujuća za lepo drŹanje.

Opet sreću grupu dece. Glasno je zapitkuju:

– Kuda ćete, teta Virag? Kući?

... Znaš, klinci me vole. Poznaju me. MuŹ i ja samo retko moŹemo da se opustimo. Kad mi dosadi posao, izlazim na ulicu da se malo provetrim, da nađem druga u igri, da jurcam sa svojim psom. Zatim me saleću deca. Igramo se ringe-ringeraje, Źmurke. Znaš, ja nemam dece, nemam rođaka, nemam nikog svog. Prema tome svako mi je rod, drug. Volim ljude, Źivotinje, posebno decu, još su nevina, iskreno su gruba, ne laŹu. Volim drveće, biljke, cveće, kamenćice... Vidiš koliko Źivotne radosti se krije u meni? I potrebna mi je, jer inaće ne bih podnela opterećenja.

... Mnogo ćinimo za ljude. I ja i Gabor. Ako imamo, ne cicijašimo. Potrebne su pristalice, to su tople duše koje zagrevaju da bismo mi mogli poleteti. Delo zahteva mnogo snage. Izgleda kao da se rasparćavamo, ali ne, to ćelići. Sve se dešava radi uspeha koji treba da dođe, i onda se svako ulaganje izravna.

Već su bile daleko na cesti. Nestaju kuće. Zdesna i sleva šušte vinogradi. Iz ćuvarskih kućica laju kerovi na lancu. Virag samo prića, prića, raduje se što ima

kome da priča.

Tri kilometra puta. Nisu ni primetile, proletelo je vreme, rastojanje. Stigle su. Ester već ulazi u belu kuću u vinogradu kao neko ko je stigao kući. Interesantan dom iako jednostavan. Ne dominira nad okolinom. Uklapa se u okruženje. Umetnički dom, ovde delo caruje. Čovek ga prima k znanju. Udoban stan kupa se u svetlu. Tu su sto, stolice, peć, ležaj, beo zid, ribani pod. To vas osvaja od prvog trenutka. Beli zid više nije zid, već okvir za mnoga interesantna umetnička dela. Bakar, drvo, svila, platno, keramika, veliko platno – sve izmešano. I radionica i izložba. Većinom su to sopstvena dela, ali se tu nalaze i pokloni prijatelja. Ne može se to odjednom sagledati. Svaki komad predstavlja vrednost koja ima šta da kaže. Treba vremena da duh to primi, da porazmisli, razume. Treba pokriti oči, jer su zasenjene i sve bi odjednom da vide. Sve zajedno je kaos i pritisak, jedino ako se na to ne obraća pažnja, postaje prijatna mešavina boja i oblika.

Ester je polako upoznavała dela koja su prekrivala zidove. Svako ima svoju priču, čak i torzo. Jednom je otkrivala jedno, drugom prilikom drugo. Isto tako i ljude oko sebe. Svaki čovek je drugačiji, svako zaslužuje pažnju. Zajedno su zamorni, plaši ih se. Domaćini vole svoje prijatelje i ovi to sigurno zaslužuju. Slikar sa glavom dečaka je posebno simpatičan. Zaljubljen je u prekrasnu Magdu, slikarku. I sam je impozantna, dekorativna pojava. U to vreme ona se udaje u inostranstvo. Veoma značajna partija. Magdi podilaze, slikara teše.

– Nemoj misliti da se udaje zbog muškarca. Udaje se za njegov džak novaca. Pustimo da jednom neko i od nas krene ovako, snagom novca.

Slikar, čija kao san lepa simbolistička slika takođe visi na zidu sprema se, iako je slikar, da Magdi piše ljubavne sonete. Društvo se užasava, citiraju ga, saosećaju s njm.

“O, gospo moja! Sledio bih vas kao sen. Ali vi tako retko idete peške.

Ja ću se voziti samo jednom .

Na groblje kad umrem.”

Još je interesantniji apotekar. Nešto je stariji, ali je lep čovek. Potiče iz književničke porodice. Najpametniji je, dobronameran, pomaže gde treba. Samo sebi ne ume da pomogne. Zakačio se za lepršavu suknju neke prodavačice. Nerviraju se zbog njegove zapanjujuće ljubavi. Muči se, pati ljudina, ne nalazi izlaza iz laviranta. A Maca samo čuli uši, čuti i pušta da stvari idu svojim tokom. Već bi svaki od prijatelja pomogao. Mokuševi je prihvataju, pozivaju je iz prijateljstva prema njemu, dobrom prijatelju. Možda i ona zaslužuje nešto drugo? Uzalud, kad muškarac ne može da savlada svoj stari kompleks. Ne može da se oženi njome, niti da je ostavi. Kad jedan požrtvovani, skrхани prijatelj kao izlaz nudi brak s njom, apotekar je ljubomorno odvodi i spasava iz njihove sredine.

Esteri su ove muke značile olakšanje. Gle, ne spotiče se samo ona na ovom svetu. Svako ima svoju Macu. Život je mučenje: borba sa drugima i sa sobom. Svako iz majčine kutije sa dragocenostima vadi svoj smotuljak pupčane vrpce. Često se celog života muči da zubima i noktima razmrši svoj zauzlani život.

Mnogo je zavolela mama Mokušku.

Koliko puta je gazila Futoškim putem prema njihovom vinogradu! Koliko puta za vreme velike hladnoće, jakog vetra. Koliko puta je dolazila k sebi u jednostavnoj sobi. Kao umorna luralica odmarala se u toplom kutku, uživajući u njoj tako dragom žagoru društva umetnika, srčuci istovremeno vrući čaj koji je mama Mokuš na lonce kuvala boemskim dečacima.

Koliko puta se prevrtala na skromnoj postelji u hladnom ateljeu. Družila se sa skulpturama, šarenim figurama od keramike, sa stvarima. Kao da je sa njima vodila noćne razgovore. Atelje je gledao u baštu. Pri mesečini se pod drvećem beleo mramorni nadgrobni spomenik koji je tu nekako zaostao. Iznad njega šuštale su lelujave grane žalosne vrbe. U uglu ateljea crnela se u drvetu izvajana Hristova glava. Nije se plašila, nije zebila. Uzdizala ju je velika snaga umetnosti i svest o tome da se i drugi bore, da i drugi pate.

XIX

Uprkos svemu, ne može se reći da je Esterin život dosadan. Oko nje je neko čudno komešanje. Ponekad se užasava, drugi put se raduje pa mu se potčinjava, zatim strašno pati. Najradije bi se smejala da nije ipak tako tužno.

Ništa se nije promenilo. Dva velika problema njenog života još nisu rešena. Uzalud u sebi uporno ponavlja: "Svako ima sigurnu budućnost. Ako nema, jednom će stići. Mora da stigne! Stići će. Hleb, snaga. Stići će oslonac, životni saputnik. Stići će dva oslonca da bih se već jednom mogla uspraviti."

Nema promena, mada iz nje izvire bujica onoga što ima da kaže. Novine objavljuju njene napise. U sitnim bljescima rasipa svoje znanje, osećanja, misli. Rasparčava sebe na sitno. Ne napreduje. I nadalje stoji nad močvarom. Kuda god da baci pogled, tlo tone. Na horizontu je samo treset. Skakuće, traži oslonac, uzalud. Za nju čvrsto tlo ne postoji.

Još uvek stanuju na kraju sela. Urekla ih je ova kućica sa drvenim kapidžikom koji se noću ne može ni zaključati; može se samo reza spustiti. Za seoske kućevlasnike su već poželjni stanari. Već ih više njih pozivaju u glavnu ulicu. Što su tako vezani za taj kućerak? Šta nalaze u njemu da im je tako prirastao k srcu?

A dobila je toliko lepoga! Njeno ime već nešto znači. Neko je zauvek ulepšao njen lik i učinio ga interesantnim. Sa koliko lepoga ga je okitio! I u smrti ju je obavio čarobnim sjajem da bi redom privukao radoznalce, zainteresovane, obožavaoce. Stoji nad močvarom u svojoj sjajnoj vilinskoj haljini, toplo zračenje koje iz nje izvire pokreće obožavaoce svetla. I ova očaravajuća svetlost pokreće, tera, okreće u krug smešne bubice, šarene i bezbojne leptiriće.

Koliko gladnih duša! I svakoj ponešto nedostaje! One koje oskudevaju i one kojima se presipa kreću izdaleka. Traže je, udvaraju joj se, a na kraju? Kod posled-

nje tačke očaranost nestaje. Svetlost nemilosrdno prži, skoro da se i sama gasi. Prijateljstvo napreduje na svoj način, dostiže različite stepene. Kod nekog je jače, kod nekog slabije. U jednoj tački, za tren oka, sve se lomi u paramparčad, kao krhotine mađoničareve šolje, koje samo sugestija, dah drži na okupu.

Kad joj dođu u kuću... u upadljivu jednostavnost! Siromaštvo je ključna tačka oko koje se svet vrti, tačka na kojoj zanos nestaje. Srednjovekovni pojas nevinosti je ne bi tako štitio kao ovaj seoski kućerak.

Zapanjujuće je šta se sve oko nje dešava. I smešni su oni mnogobrojni porazi koje u međuvremenu doživljava! Posmatra zabavnu igru. Dok je bila učenica ovako je posmatrala mrave. Ispočetka veliki zanos, oduševljenje, plamsanje, a zatim žalosni kraj, sivilo, razočaranje. Mrvica se raspala, pretvorila se u maglu...

Najsrećniji je onaj malodušni koji se nikad nije ni usudio da dođe kod nje, da pogleda. Bar mu je ostala onozemaljski ideal.

Šteta je za ono mlado dete koje užagrenih očiju srlja ka njoj. Mnogo ga žali. On, jadničak, neće ništa drugo samo da je voli preko svojih pesama. Kako mu se izdužilo lice. Kako se spleo. Kako se iskobeljao iz vatre? Kako je pokupio mrvice? Kako je opstajao kad je bila odsutna?

Nije nesimpatičan ni onaj drugi koji u starosti hoće da ugrabi malo svetlosti, slati cveće, šašave poklončiće kako to mladi čine. Dodirivati spisateljicu i uveriti samog sebe da joj je stalo.

Približava se oprezna senka. Kao veverica koja traži lešnike. Osluškuje, gleda unaokolo. Veoma pazi. Njega ne mogu zaseniti. Ovaj bi imao ozbiljne namere. Ima nameštenje. Krije se u gustišu. Korak napred, dva nazad. Hteo bi da napreduje, Ali šta će! Kao trkunica beži iz kućice od naboja. Ne treba mu ni Olimp.

Postoji i drugi pristup. Svetski čovek višeg ranga. Od njegovog približavanja lice joj se izdužuje od preneraženosti. Materijalno je nezavisan pa ima pravo da nudi nepristojnu vezu. Ovoga kuća ne interesuje. Ne želi ništa zajedničko sa okolinom. Od čega živiš? Ko te brani kad te neko dira? Ništa nije važno. Njegove prilike su sređene. Žena koju smatra odgovarajućom, neka mu stoji na raspolaganju, jer je na Zapadu, odakle dolazi, takav običaj.

Postojao je još jedan mladić. Izbrijan, ume sa ženama, a i ruke im se tako lepo slažu... samo što je tako dostojan žaljenja. Malo zarađuje. Sapatnik. Bogata nevesta ga je upravo u to vreme odbacila. A kako ume da piše! Kako ume da osvaja! Kakve užasne ideje zastupa! "Ne treba mi milostinja. Hoću dobra na koja svi imamo pravo! Ne na onom svetu, hoću da imam sve, sada, još u ovom životu!"

Kako je preplavljuju vatrena pisma! Ester je ustreptala. Kakvu volju ima ovaj mladić! Ovakav bi trebalo da bude svaki siromašan čovek! Skoro da su već bili partneri za ceo život, kada je, kao što je i do tada bivalo, očaranost nestala. Došao je u njen dom. Kako se lepo ponaša, sa razumevanjem. Kako je umeo da se smeši. Čak se i poklon, šest sitnih mandarina, slagao s njim.

Mladić je otišao. Brzo je otišao sa svojim osvajačkim osmehom. Nije otišao, već pobegao. Možda je na kolenima preklinjao bivšu devojkicu, bogatu udavaču da ga primi nazad u bezbrižnost. Raspršile su se one brojne reči, namera osvajanja.

Onih šest mandarina su dugo stajale i podsećale je na njega. Glupe, male ping-pong loptice. Ester je mislila da će se ugušiti od gorčine ako ih pojede, sećajući se čoveka-vrdalame.

A hleb je još nedostižniji. Brdo od kaše iz bajke je ne propušta. Izgleda da još nije bilo dosta siromaštva? Još dugo mora da se muči tamo u njegovoj mračnoj utrobi, čekajući da je propusti. Uzalud se guši od posla, uzalud obema rukama raspisana blaga. Rezultat je poražavajući. Više od toga. Ponižavajući.

Skoro godinu dana je radila za dobrostojeće vojvođanske novine. Radila je, naprezala se preko svojih moći. Očekujući lep honorar dugo nije smela ni da pisne. Za to vreme nisu je ni upitali: "Ej, ti, kukavna, od čega živiš?" Kad joj je bilo dosta mukle tišine, lično je otputovala da naprave obračun.

Već poznaje te pozamašne kožne fotelje. Ne vidi prvi put ovako gojaznog čoveka. Lice mu se rasteglo u osmeh. Oči prosto nestaju od tog ljubaznog izraza. Mršava devojka čak ni ne izaziva njegovo saosećanje! Oblaporna usta! Čovek užitaka. Ovom mnogo treba. Pa još za njegovu decu, za nasmešene mališane? Gospodsko blagostanje, inostranstvo, Švajcarska, odabrana uživanja. Odakle? Od nekog to treba uzeti, neke za toliko treba opljačkati. Najlakše je to učiniti sa najnesrećnijima. Nema milosti. I kako je pametan! Kako se snalazi! Kako ume da reši stvar. Koliku praksu može da ima! I treba mu ono nasmešeno lice da bi prikrilo mnoge zloupotrebe.

– Već su Vam toliki radovi objavljeni? Neverovatno! Što ne kažete? Što se ne javljate? Pa da, naravno ih honorišemo. Koliku stipendiju dobijate od Kulturne zajednice?... Za ono putovanje planirano na leto? Pa, svejedno, dopunićemo je... pa da, i oni učestvuju. Pomoć je mala... šta ćete... ipak je nešto.

Za to vreme ni reči, ni nagoveštaja o tome da joj za njen rad pripada nešto! Kuli je radio cele godine, ali nema ni reči o tome da mu za to sleduje plata. Daj, uvek samo daj, ti potčinjeni! Mozak, srce, krv iz žila. U redu je to. Napreži se, kidaj se, potapšaće te po leđima. Dobićeš... naravno, dobićeš... napojnicu.

Kad su je Esteri izbrojali, bilo je toliko da se muzikantu u restoranu za jednu pesmu daje više. Kad bi je iz hvalisavosti prilepila na čelo, ne bi ga prekrila.

Kada se uverila da pisanje može da pruži samo slavu, a ne i egzistenciju, potražila je druge puteve. Požurivalo ju je vreme. Požurivala ju je nemoguća situacija. Otišla bi bilo kuda, ali ju je uporna želja uvek vraćala na izvorište, u redakciju. Otišla bi za pisara, za slovoslagača ili u ekspediciju, samo da je blizu i da ima hleba.

Nije jednom, dva, ne znam koliko puta i kolikim ljudima prilazila da joj pomogne. Uzalud. U čemu je bio njen greh? Ko ju je tako prokleo da ni reč najvišeg zaštitnika nije dala rezultata?! Kada je sudbina pritislala, kada se živa jela zbog svoje nesreće, kada je patila zbog odbijanja, iz daleke prošlosti se izdigao prljavi, crni ciganski prst. Sa gorčinom bi pomišljala: "Dobro je pogodila ona lukava Ciganka! Zaista sam prokleta!"

I pored svega život joj više nije dosadan. Komeša se opsenarska igra. Preseljavaju se u lep stan u glavnoj ulici. Iz štampe joj izlazi zbirka novela. Njen otac je ras-

prodaje; mama Modra zadovoljno kuva. Nekako je procvetala. Dešavaju se čuda. I selo počinje da obraća pažnju na nju. Kad se pojavio neki zgodan mladić, s njome je otvorio ples. Momak je užasno mlad, ali su oboje visoki pa skladno deluju. Ester ima lepu haljinu i leti salom. Naizgled je opet bezbrižna devojka. Gorda, brojna porodica oko dugog stola iznenađeno prati ovo druženje. Njen nekadašnji ideal, sedeći pored žene koja stari, razrogačenim očima posmatra sa kakvom lakoćom njegov pastorak stavlja ruku na tu devojku.

Iskri se čarobna svetlost oko nje. Iz bezimenosti se pomaljaju radoznalci, zainteresovani, spremni dobrotvori. Nešto se komeša oko nje. Ona je mamac bačen u vodu oko kojeg se šire talasi. Oko nje poigravaju nepoznate senke. Te jedna, te druga izranja iz mraka, za trenutak je gledaju svojim ribljim očima pa brzo opet nestaju.

Među dobrotvorima bilo je i takvih na koje su joj skrenuli pažnju. Posle preporuka, ona bi ih posećivala. Bilo je i onih koji su joj sami prilazili. Ljudi su po prirodi radoznali. Slutili su da je spisateljica još na dnu društvene lestvice. Ispod časti im je da je lično posete. Ko je imao iole mogućnosti, pozivao ju je da ona dođe. Što je više bilo mesto sa kojeg je dolazila blagonaklonost, to je poniženje bilo veće.

U prvom slučaju se još nadala da prilazi dobrotvor. Vrlo brzo se ispostavilo da oni samo zadovoljavaju svoju radoznalost. Kad bi se ispostavilo da nema rogove, ni tri uha, neraspoločeno, pa čak i sažaljivo, ali ipak vrlo snishodljivo bi je otpuštali. Kao da je neko svetsko čudo, neskriveno su je razgledali. Ispitivali su je, preturali po njenim mislima i na kraju se razočarano okretali na drugu stranu.

Da je bila mlađa, da je beda nije iscrpla, sveta radi odigrala bi određenu ulogu, ali za tu laž više nije imala snage, ni volje. Često je škrgutala zubima u svojoj bespomoćnosti. Pa zar svako ima pravo da joj remeti mir? Da se pod plaštom pomoći iščuđava nad njom? Bar da je jednom imala snage da lupi pesnicom o sto i da plane:

– Ako ste Vi Poncije Pilat, ja sam ljudsko biće. Ako je neko radoznao pa hoće da me vidi ili hoće nešto od mene, neka se ne usteže da dođe kod mene i da me pogleda!

Jednom je neki sveštenik visokog čina došao u selo. Od seljana je čuo za Ester. Uputio joj je poziv da dođe kod njega. Bio je ljubazan. Ispitivao ju je o prilikama u kojima živi, o nepovoljnom penzionisanju roditelja. Pobudio je malo nade, ohrabrio je... Mogao je da pomogne. Bio je državni miljenik. Ništa. Dim od tamjana, sveštenečki vatromet. Video je spisateljicu, zadovoljio svoju radoznalost i mirne savesti je prepustio njenoj sudini. Nikad ni prstom nije mrdnuo za njih.

Drugi su se približavali preko porodice, možda zato što im se pružila prilika, slučajno?! Uzbudi ih ime pa zaskoče pogurenog molioca:

– Zahvalnost? Ali molim Vas!... Samo mala želja! Hteo bih da upoznam Vašu rođaku -spisateljicu. Čujem da ste u srodstvu.

Ovo interesovanje je uznemiravalo Ester. Ovakvo približavanje ju je slamalo. Mučila se, razboljevala se od njega. Najupečatljivije uspomene su mučni trenuci čekanja koji su kidali živce. (Jer nije lako ni stići do moćnika!) U sebi se molila

– Gospode! Samo da prođe što pre! Da se ne osramoti! Da ne padne u nesvest! Da

ne poludi ili da je ne spopadne odvratna bolest ljudi slabih živaca, povraćanje, pre no što dozna šta će s njom.

XX

Svet je sve zamršeniji. Iz njegove veštičje kuhinje širi se zagušljivi miris sum-pora. Čovek ne može da se snađe. Ne može videti dno kotla u kojem se krčka. Ester je obišla mnoge. I na tom putu u Kanosu polako počinje da shvata nešto. Zavese se povlače iz pozadine. Nastaje neki otvor, kao da je i sama lutak kojem zavide među mnogim drugima. Ko je taj ko raspoređuje? Ko to vuče gajtan zavese? Kakav se to Moloh nalazi u pozadini pred kojim ljudi-crvi padaju ničice?!

Pružena je i ruka pomoći nekoga ko je dobro mislio i zaista pokušao da pomogne Ester. Kuda biste želeli? Šta znate?

Bilo je smešno koliko puta i koliko njih joj je postavilo ta pitanja.

Ali gle, neko ju je stvarno uzeo pod svoje i tražio joj mesta na ovom svetu. I sad se ispostavilo kako je nalaženje mesta teška stvar. Nije trebalo proklinjati ceo svet, već je bio proklet. Ljudi su se grizli ne samo u dubinama, već i na visinama. Pretili su pesnicama, tukli se. Koliko interesa. Koliko zmijskog gmizanja! Orlovi su se u visinama sukobljavali na život i smrt.

I novog pokrovitelja je ispočetka pokretala radoznalost. Prvi susret je bio pro-mašaj. Ester je već mrzela predsoblja značajnih. Kroz prozor se vidi toranj velike crkve. Na trgu lete golubovi. Gledaju se oči u oči. Šta će biti? Kakva nova poniženja je čekaju?

Ester sedi na tapaciranoj stolici. Preko puta nje značajna ličnost. Veoma liči na ostale. Jedino su oči drukčije. Kasnije ih se sećala kao najsimpatičnijih. Najtraj-niji utisak o njoj – beskrajna pamet. Ester je imala utisak da joj njen pogled prodire kroz kožu. Ne mora ni da govori, unapred zna svaku njenu misao.

Čitao je njen roman, njena nesrećna simpatija mu je jasna! Poznavao je do-tičnog, bio mu je prijatelj. Iz uglova očiju posmatra Ester. Reči su mu kao sklappel. Nemilosrdne i otrežnjavajuće.

– Da..., pa da. On je bio mlađi brat Isusa Hrista.

Olako izgovara reči, ali kad vidi da se Ester skamenila pa skočila i da je kao gonjena zver spremna da odmah beži pa makar i kroz prozor na spratu – postaje ozbiljan. Gledaju se oči u oči i ovaj pogled prikiva devojkicu na mesto. Napolju u predsoblju ni igla ne može da stane, toliko je molilaca i podnosilaca molbi, a ovaj ovde s njom provodi vreme. Čemu?

Rasputuje se za porodične prilike. Rekao je još nešto što ju je pogodilo kao odapeta strela. To ju je dobro protreslo i vratilo u stvarnost.

– Ne očekujte mnogo od sveta. Vi iza sebe nemate imetak koji bi Vam bio

oslonac. Samo ste list na vetrometini...

Ester je otišla od njega kao neko kome su oduzeli svu snagu. Prilikom opraštanja nagovestio je još samo zračak svetla

– Ali ne bojte se. Postaraću se za Vas... Možda Vas je neko meni poverio? – reče polušaljivo, poluozbiljno. – Ja sam iz Sivca. Mi umeno da budemo dobri, ako je to moguće.

Ester se opet uputila u hol subotičkih novina. Na mesto ranijih poraza. Ne ide praznih ruku. Nosi težak rukopis. Zauzimaju se za nju sa visokog mesta. Nosi pismo novog pokrovitelja. Ester je skromna kao uvek. Nemaju novaca za književno delo? Dobro. Od sada će besplatno da piše, ali neka joj uz to daju i neki drugi posao, bilo koji posao koji će obezbediti hleb.

Nasmešeni čovek više nije živ. Ohola žena, njegova udovica sedi na njegovom mestu. Ona još čvršćom rukom drži dizgine. Ona je stvarno sređuje. U četiri oka, kao andeo osvetnik.

Ove novine zvanično predstavljaju mađarsku manjinu. Zato grcaju godinama. Na prosjačkim parama izigravaju veliku gospodu. I zar neko od svojih treba da bude tako nasilan? Koliko tu ima zaposlenih! Koliko njih tu zarađuje hleb. I takvi koji sa pisanjem nemaju ama baš nikakve veze! A najodanijem posleniku mađarske pismenosti uskraćuju i koricu hleba.

Vlasnica novina se pred njom drži kao kraljica. I kad ju je odvela u svoju privatnu kancelariju, napala ju je kao divlja zver. Samo žena ume tako da ponizi ženu, da je optuži u bezizlaznoj situaciji rečima od kojih se crveni. Zašto je ta žena to učinila? Da li se uvredila u svojoj veličini, jer je neko hteo da joj nametne svoju volju? Da li su je, možda, proganjale loše uspomene iz muževljevog života koji je žene podržavao samo ako su ženstvene? Ovaj grad je bio Sodoma, a žensko telo možda roba? A sada je ova pobesneta žena sramno napala nju!

“E, sad ću ja pokazati mnogim kurvama i njihovim zaštitnicima!” Pa je Esterino jadno, izmučeno telo umesto drugih primilo udarce.

Ester nije mogla ni da odgovori. Bilo joj je žao što joj nije mastionicu tresnula o glavu. Zaslužila je to!

– Recite Vašem pokrovitelju, ako hoće nekom da plati, neka to ne čini na naš račun!

Život je veliki učitelj. Uvek uči nečem novom. I ovako značajna ličnost može da se šutne? Pa šta onda hoće ona, crvić? Otkud bi smela da mu pride blizu, samo ga je pismom obavestila. Mesto je neprihvatljivo. Svom dobrotvoru je prouzrokovala loše trenutke. Zaista je svet proklet. Njoj ne pomaže ni nebo, ni pakao. I pored neuspeha, bila je to dobra lekcija. Najposle je videla nešto. Despote. Moć novca! Naučila je, ko drži dizgine može da prkosi i onima gore i onima dole. Može da pljuje bilo koga. Ništa mu neće biti.

Pored nezaposlenosti mučio ju je još jedan problem. Nikad ga nije spominjala. Krio se u nekom kutku njenog mozga poluzadavljen. Smatrala je da je preseljenje u drugu zemlju uzrok svih zala. Zemlja, mesto, prilike krivi su što joj je život iskliznuo kao sa loših šina. Da je ostala u rodnom mestu, da je pustila korene u staroj

kući, život bi joj bio drukčiji.

Ovo osećanje je jačalo, razvijalo se, pretvorilo se u grčevit čvor. Dotle ionako neće imati mira dok se ne suoči s njim i dok se pošteno ne razračuna.

Rođaci su je češće pozivali, nikad nije mogla da ode. Najposle... najposle se tek onako sama po sebi pružila mogućnost. Najzad je mogla da ode. Uхватиće za gušu neman koja je godinama guši, inače će je ova upropastiti. Čvorovi se određuju, rampe se same dižu. Pa zar nije uprkos svemu rođena pod srećnom zvezdom?! Eto, najskrovitija želja joj se odjednom ostvaruje. Ovog proleća manju grupu vojvođanskih pisaca vode u staru domovinu da ih predstavje. Tek kasnije se iz odlomaka razgovora ispostavilo koliko njih je želelo da pođu pa su se borili za to.

Njeno ime se kao prvo pojavilo na listi. On, njen pokojni prijatelj, mnogo unapred je otklonio sve neravnine s njenog puta. Kad god bi dobila nešto lepo u životu, uvek je njegovu ruku osećala u pozadini. Fantazmagorija. Uobraženje. Možda.

Bio je mesec mart. Početak marta sa oštrim vazduhom koji joj je nadimao pluća i budio nove nade. Nije smela ni da govori, ni da pisne o svojim nemirima. Njene uzdrhtale, nervozne ruke odabiru tekstove, ređaju ih, koriguju. Ni sama ne zna zašto. Onako, nesvesno. Ne zna tačno šta je čeka, ali mnogo toga vri iznutra što tamo mora da se raščisti.

Skoro dvadeset godina. Nebesa! Hoće li je oni koji su je poznavali još prepoznati? Hoće li u njoj pronaći ono dete koje je nekad otišlo? Hoće li imati, hoće li pronaći prave reči jedni za druge? Ne oveštale banalnosti. Drugi su prelazili preko granice. Dolazili, odlazili tamo-amo, jer su to mogli, jer su imali para. Ona nije stigla ni do susednog sela. Samo mu se prilikom prolećnih divljih šetnji približila na horizontu.

Zardali lanci su sada pukli. Teška kapija se bešumno otvara. Vidiš, devojko? Put je slobodan! Nije to put peške, ni put oko sveta. Ide na raskošno kružno putovanje, čekaju je kočije, automobili. Pepeljuga se leluja na vrhuncu događaja. Krojačica joj je sašila vilinsku haljinu. Crnu, jednostavnu koja pristaje uz njenu mršavost i bledilo.

Oko nje su ljudi naelektrisani. Čak i tetka Segi, stara seljanka iz Sečnja, njena prijateljica, kljuka je dirljivim doživljajima. Čerku je udala u Južnu Ameriku. Lično ju je otpratila kod zeta i tamo se zadržala izvesno vreme. Ovu istinitu priču joj je podarila za put. Jedna postarija Argentinka iz kampa za drvoseče, koja je već sa trinaest godina dospela u Novi svet, čuvši da su Mađari stigli u njihovu blizinu, sela je sa čerkom u kola pa su danima tragale za njima, sve dok nisu pronašle interesantne došljakinje. Nije umela mnogo da kaže, zaboravila je mađarski, samo ih je gledala i neprestano plakala. Stalno je ponavljala: "Ja Mađarica... i ja Mađarica."

Umesto da se odmara, Ester je u poslednjim trenucima još užurbano pisala jedno obimnije delo. To je bila slamka od koje je mnogo očekivala. U tajnosti možda i to da će moći ostati tamo preko. Toliko je bila umorna da je prespavala dolazak. Probudila se na to da voz stoji. Napolju galama gomile, u vagonu gužva. Na peronu zvonki mladi glas živahno ponavlja jedno te isto:

– Voće! Bombone! Voće! Bombone!

Ovaj glas ju je potresao. Kao struja, od glave do pete trese je groznica. Nalaze se na graničnoj stanici. Carinici preplavljaju vagon. Proveravaju prtljag. Jedan od njih pokazuje na njen:

– Je li ocarinjeno?

Uplaši je sugestivan glas i kazuje istinu:

– Nije.

Carinik se smeulji i poučava je:

– Ovaj kofer je ocarinjen.

Svi se smeju. I ona. I u tom raspoloženju se nastavlja put.

Voz se probija kroz mrak. Iza leđa im nestaju salaši, sela, gradovi. Prva stanica na njihovom putu je glavni grad, Budimpešta. Kad su sišli sa voza moglo je biti devet–deset sati. Primaju ih vrlo toplo, čeka ih čitava mala grupa ljudi. Rukuju se, grle se. Opoljavaju ih novinari, fotoreporteri, škljocaju blicevi. Drže se govori, razmenjuju se pitanja. Punačka, ljupka mlada žena je grli. Njena starija sestričina.

– Ica!

– Ester! Skoro da te ne prepoznam!

Ica grabi njen kofer.

– Ovo ću ja poneti. Ti si moj gost.

Njena sestričina je udata. Peštanka. Ima lep stan na spratu. Nije ni daleko od stanice. Mogu peške. Puna je priča, Ester ne mora ni da govori. Iz gužve im se nekako priključuje neki zreliji, simpatični muškarac. Možda je njegovo banatsko poreklo opravdanje za radoznalost. Na rastanku obećava: zvaće ih telefonom.

Ovo druženje je nekako samo po sebi razumljivo. Ali Ester, dok se penju u Icin stan na četvrtom spratu, ne može da odoli a da ne zatraži objašnjenje na način kao nekad, te raspoloženo mune Icu u bok:

– Vidim da si opet osvojila nekoga?!... Jer ja, Boga mi, ni prstom nisam mrdnula tog prijateljstva radi.

Sledili su lepi dani. Kao na filmu. Brzi, prolazni, samo se odmotavaju, odmotavaju, a lepotama nikad kraja. Buketi cveća, druženja. Banketi. Slavlja. Njiređhaza, Debrecin. Vožnja na poznatom debrecinskom petopregu. Špalir studenata na pečujskom peronu. Autoputem gore u divan Meček. Silazak u katakombe. Kanjiža, Sombathelj. Dobija tako težak buket ljubičica da ga jedva drži. U jednom gradu okružuju je rođaci. U drugom jedan bratić je posećuje u hotelskoj sobi. Zbunjeno pita slavnu damu:

– Smem da uđem? Neću te kompromitovati?

Ester se trese od smeha i zaprepašćenja.

– Ja slavna? Nečuveno! U povratku putuje spavaćim kolima. Više se ne zadržavaju u Pešti, nastavljaju za Segedin. U spavaćim kolima je jako osvetljenje, mnoga ogleдалa odražavaju njenu ulepšanu sliku. Čudi se: Pa i ne izgledam tako loše! Mogla bih da prođem kao neka filmska zvezda. Ljubičice nosi sa sobom. Mirišu sa police za prtljag. Buket koji se ljulja na svilenoj traci dodiruje joj, miluje joj lice.

– O živote! Kako umeš ponekad da budeš lep! Samo šteta, što to tako kratko traje.

Segedin je poslednja stanica. Odatle će se razići. Neko će kući, neko će ostati. Otkako su stigli u Segedin, nervoza raste. Kolima su krenuli u grad. Sva rumena nalaktila se na kola, opsednuta mišlju da moraju sresti nekog od poznanika. Želela je ravnodušnim prolaznicima ljutito doviknuti: "Zar ne vidite? Došla sam kući!" Pretičući točkove koji su se okretali, kličući je unapred odmotavala traku. Morali su da prođu ispred stana njene drugarice. Htela je da joj samo dovikne, da joj pokuca na vrata: "Evo me" – i da čuje njen vrisak, njen iznenađen, srećan glas. Zaustavlja kola. Mora da je tu stanovala. Eno crkve, a sad ne zna da li je jednu ili dve ulice dalje. Traži među natpisima firmi. Nije prepoznala kuću. To ju je oneraspoložilo. Hajdemo. Drugi put, kad će imati više vremena.

Zamišljena traka mami dalje. Ovde sad treba da bude mali trg. Zatim dolazi kafana. Ovde negde treba da se nalazi veliki bazar. Kako li se zove? Zaboravila je njegovo ime. Približavaju se školi igranja. S nervoznom radoznalošću zagleda sprat. Mislila je da će videti senke lelujavih parova. Treba samo da uđe i sve će zateći onako kako je ostavila. A prozori su se sa spuštenim zavesama upiljili u nju.

Njihov nastup se održava u večernjim satima i velikoj pozorišnoj sali. Stalno je hvata jeza. Dok čita, jedva sme da podigne pogled na publiku. Ima li poznanika među njima? Ima li školskih drugova ili drugarica? Da li ono što čita nalazi odjeka kod njih? Posle burnog aplauza suočava se s njima. Ganuta, vidi da ne samo tapšu, već da tu i tamo, sa više strana mašu belim maramicama da bi privukli njenu pažnju. To će biti poznanici, prijatelji koji su je prepoznali pa se javljaju.

U hotelskoj sobi neko je čeka. Segedin joj je dao divnu sobu. Ko zna iz kog vremena potiče nameštaj. Cela sala. Balkon gleda na obalu Tise. U njoj se oseća kao kraljica. A ova otmena pozadina je dobar okvir za ovu mršavu devojku u tamnoj haljini. Posetiteljka je iskošenom glavom ganuto gleda. Ostarela je, sada je to mlitava, gojazna žena. Ruke su joj sklopljene. Lice pitomo, začuđeno.

Ester se pred njom skljoka na pod, gurajući svoju glavu u njeno krilo, kako je to često činila u detinjstvu, uz vrisak:

– Kumol! Ne veruj! Sve je to opsena! Ja sam vrlo siromašno, nesrećno stvoreno je!... Sutra je kraj slavlju. Vaša sam. Doći ću kod vas... zatim ću se još malo vratiti kod Ice u Peštu. Imam tamo još nešto posla...

Dakle, opet je među njima, opet se kretala među njima. Mogla je da bude u svom gradu. Mogla je da hoda njegovim ulicama. Mogla je da traži stare kuće, stare poznanike. Iščezle trenutke. Grad je bio lepši no ikad. Naročito je obnovljena okolina Palanka i stone crkve. Irimi, nekadašnja Irimi, odvela ju je čak i u toranj. Neka vidi Segedin i okolinu. Odatle sa visine bio je maglovitiji, bajkovitiji. Mada se već dvoje dece držalo za njenu suknju, ona je svoju davnašnju prijateljicu vodila svuda. Obišle su okolinu otvorene pozornice. Sad je bila pusta i prazna. Deca su se vijala pod arkadama. U podne su se svi šetači okupili da slušaju i vide poznatu igru figura prilikom izbivanja sati. Uveče su se šetale po obali Tise. Danju su skoknule u Novi Segedin. Most je budio uspomene.

Ester su noge odvele i u Rokuš. Išla je sama. Nije htela svedoka. Protumarala je Kišteleki ulicom. Našla je i staru kuću, ali se usudila samo da proviri kroz tarabu.

Sve vreme su joj tekle suze. Bila je sama, nije se stidela. Jedino se Rokuš nije promenio. Pored njih je, kao nekada, svetlela cisterna plinare. Pištala je fabrika četaka, skičali su kerovi. Na mostićima su se i sad igrala deca. Oči su joj prosto tražile Ješkovičine ptičje kaveze. I onda je već bila stara žena, gde li je sada?!

Samo Rokuš, njen deo grada nije postao lepši. Moguće. Ili ga je dečja i mlada-lačka mašta tako ulepšala. Ulice su puste. Tu ima više trave, više prašine. Ljudi su siromašniji odeveni. Oko stanice – tišina. Carinarnica je izumrla. Da li je došla u nevretime? Razočarana se popela u voz.

U Pešti ju je Icu dočekala veću da joj je za vreme njenog odsustvovanja njihov novi dobrotvor dva puta telefonirao. "Po tvome moj 'poklonik'! Večeras ćemo se naći u EMKI. Daće neka uputstva i pismene preporuke."

Pa da. Zato je došla. Da izvrši pritisak na književne institucije. Da nešto iskamči od života u ovom pozivu, kad mu se već posvetila. Družiti se, boriti se, ako treba, preklinjati. I od kuće je ponela adrese, preporuke. U torbi ima i gotove radove. Moglo bi se, mogli bi joj pomoći, kad bi hteli.

A ove dve nedelje su tako kratke! Nema vremena ni da razmisli. Samo jurca sa adresaama i po adresama kao opsednuta. Nije mnogo razmišljala o tome da se našao posrednik. Jurila je prema njegovim uputstvima. Pa i vreme je kratko, važenje pasoša ističe, a ona je još uvek na samom početku. Mada je ovaj novi dobronamerni pomagač bio najuporniji, ona se tek kod kuće zapravo iščuđavala što joj je otvarao i najnepristupačnija vrata.

Bila je u Starom Budimu. Primio ju je slavni romanopisac. Dobijala je pozive od pozorišnih poslenika. Imala je sastanke sa filmadžijama, sa slavnim rediteljem za najekskluzivnijim kafanskim stolovima. Neke čarobne ruke su joj prethodile i otvarale vrata pred njom. Dospela je i u tajne radionice. U društvo slavnih ljudi. Sedela je za stolovima, razgovarali su s njom. I to ne samo u četiri oka, već pod unakrsnim pogledom više pari očiju. Zamišljeno su je gledali, ispitivali lice

Otkud ova? Ko je ona zapravo? Ko je podržava? Zašto?

Ona sama je to najmanje znala. Izranjale su interesantne glave. Imala je sastanke sa najnepristupačnijim ljudima. Prozvučale su neobične reči. Seder, Salaši... pa su je ispitivački gledali. Ispitivali su njena opredeljenja. Očekivali su neko reagovanje. Kao da ju je đavo odveo na breg i pokazivao svoj iskričavi svet.

– Vidiš, sve je to moglo biti tvoje, da si naša!

A pokrovitelj je samo dalje stvarao, pleo poznanstva. Ester se samo jednom ustvrdojavila tamo negde pred kraj posete. Kad su nestale groznice, zavaravanja. Što se taj čestiti, ozbiljni čovek toliko zauzima za nju? Zbog Ice? Nije verovatno. Iz zemljačke solidarnosti? Mnogo je. Prilikom sledećeg telefonskog razgovora uzjogunila se i napala ga:

– Recite! Ali iskreno mi recite zašto to činite za mene? Je li Vam to neko naložio??

U slušalici tajac...

Postala je nestrpljiva. Preko slušalice se ionako ne vidi koliko joj je sve to mučno. Ponovila je pitanje još glasnije. I dalje tajac, čulo se kako sa druge strane neko

oprezno spušta slušalicu. Ester je razrogačenih očiju gledala u aparat. Prebacivala je samoj sebi. Bože, pa ko bi mario za nju na ovoj zemaljskoj kugli.

– Glupa sam. Uvek sam i bila. Tačka. Dosta mi je. Više neću izmišljati, neću se mučiti. Prihvatću sve onako kako jeste.

Uzalud je bio svaki napor. Nije napredovala. Prave kapije se nisu otvorile, iako su sa malo dobre volje mogli da učine nešto za nju. Izgleda da su je pogrešno razumeli. Mislili su da je u glavni grad došla radi malo sjaja. Iz sujete. Da popriča sa značajnim ljudima, da se druži sa poznatim umetnicima. Da time kod kuće podigne svoj ugled. Nisu mislili da ona traži životvorni vazduh, poštovanje njenog rada. Svoje mesto. Nekoga ko bi je uhvatio za ruku i rekao: “Ostani ovde!”

Nade su nastajale. Nade su se gubile. Nešto je zasijalo pa se opet ugasio. I odjednom je svemu došao kraj. Voz je opet jurio sa njom prema jugu... Počelo je obično. Rođaci, poznanici su je ispratili. Snabdeli su je na put slatkišima, lektikom, dobrim savetima. Smešeći se mahala im je. Oko nje sve sami veseli putnici. Raspoloženo, zanimljivo teku mnogi razgovori. I kako je potom bilo? Kao u priči, svi su polako bežali od prokletnice.

Nije ni primetila da se u vagonu smanjivao broj ljudi. Na svakoj stanici su neki izlazili. Polako je shvatala. Za sledećima koji su napuštali voz već je poželela da vikne: Ne ostavljajte me! Njen kupe se ispraznio. Verovala je da u drugima još ima putnika; nije znala kad su stigli na krajnju stanicu.

Već su dugo negde stajali. Pritiskivala ju je tišina. Protrčala je dugačkim hodnikom vagona. Zavirila u svaki kupe, a oni su joj uzvraćali prazninom. Svi su putnici, do poslednjeg, iščezli. Nesigurnim korakom vratla se u svoj kupe i dugo je kao skamenjena sedela na svom mestu. Šta se tu dešava?

Odjednom je došao kraj onome kako je do sada bilo. To znači i kraj njenih planova, njenih nadanja. Kasnije je čula neko kretanje s kraja hodnika. Neko je polako, opušteno prolazio i ulazio u svaki kupe. Menjao je table sa upozorenjima okačene o prozore. Stigao je i do nje i ušao. Pred njom se pojavila dobro poznata jugoslovenka železničarska uniforma. Neko je podigao ruku uz šapku i ljubazno pozdravio: Dobar dan želim. Gledala ga je kao snoviđenje. U njoj su se komešala, sukobljavala osećanja. I smešila se i plakala. Stigla je kući.

XXI

Po moru plove brodovi. O njih se razbijaju talasi. Nikada ne miruju, nikada se ne odmaraju. Oči zamble, gledajući ih. Samo naviru, večito naviru. Nikad isti, uvek drukčiji. Razbijaju se o trup broda, razbijaju se u hiljade kapljica nalik na zvezde. Već su nestali, raspali su se. Ali nailaze novi, opet drugi, večito drugi. Zasvetlucaju, preteći rastu, hoće da je preplave. Ester stoji na obali, ruke je prekrstila. Vetar joj

nosi, mrsi kosu, noge su joj odrvenile, tabani utonuli u mulj. Stoji uspravno i suočava se sa talasima. Oseća kao da dopiru sve više, iznad cevanica, da zahvataju butine. Val zapljuskuje sve više, jaoj, odmah će je preplaviti. Sasvim će je prekriti ljudski talasi. Kako ko. Gleda ih pravo u oči, grudi joj se talasaju, trudi se da ih smiri. Miluju je, prilaze, svi hoće samo da je upropaste.

Zalutala ovca. Ničija. Predata kao plen talasima, kao cvet bačen u vodu. Prekriva ga voda, pene ga preplavljaju, latice se raskvase. Šta će mu biti kraj? Gušenje. Smrt. Neće moći još dugo da se drži uspravno. Mora nekoga da odabere. Mora da se opredeli za nekoga, inače će na đubrišre. Poigravaće se njome prljave pene u nekom nečistom pristaništu. Sudbina je već ne ostavlja na miru. Previše je onih koji se interesuju za nju. Došlo je vreme. Ne može se večito samo ići, ići. Jednom treba i stići...

Obruč oko nje se steže. Treba nešto učiniti. Ne može da se udubi ni u rad, ni u osećanja kao pre. Zašto? Više ne živi onako izolovano kao nekad. Njeno ime privlači mnoge muškarce, to je uznemirava. Sudbina nešto smera. Prevalila je tridesetu godinu. Više ne može da okleva. Priviđa joj se zamišljeno lice njenog pokrovitelja: "vi niste rođeni za borbu. Neuspesi će Vas slomiti. Potražite saborca. Pokušajte da se udate."

Ester je razmišljala o braku...

I slučaj je umešao prste. Najstariji brat je ovog puta sa porodicom živeo u malom rumunskom selu. Pišti je opet podbeležnik. I sada ponekad skokne kući da se osveži. Leto je. Kraj toplog leta. Medi nešto posluje u pozadini.

Sede u prohladnoj sobi. Razgovaraju. Kroz otvore starinskih žaluzina vide ulicu. Medi je nečim uznemirena. Ne može da se skradi. Više puta prilazi žaluzinama i viri na ulicu. Odjednom se okreće i iskrivljenim kažiprstom je oduševljeno poziva:

– Pogledaj onog mladića!

Radozno prilazi i viri. Vidi dvojica leđa kako odmiču. Jedan zgodan muškarac u odelu od bureta i lako obučena žena udaljuju se razgovarajući, pa nestaju iza ćoška.

– Ko je to?

Medi se značajno smeška

– To?... Tvoj budući muž!

Glasno se nasmeje. Pa to je samo zavatlavanje. Šala.

– Znaš?!... O kome sam ti pričala. Sin moje gazdarice. Studira u inostranstvu. Dolazi kući za vreme raspusta.

Mladić je sutradan oputovao. Nisu ga videle godinu dana. Zaboravile su ga. Medina gazdarica je seoska učitaljica. Stanuje u stanu za učitelja, ali često prelazi u svoju kuću. Dosađuje se, voli da porazgovara. Iako je starija, druži se sa Medi. Dve blagorodne dušepletu mrežu.

Kad je Ester sledeći put došla u posetu, Medi joj pokazuje lepu mušku spavaćicu. Krasi je divan vez koji Rumunke izbockaju tokom dugih zimskih meseci. Okreću je, uživaju u lepoj svečanoj košulji.

"Miševi se love prženom slanimom" – mudruje neko u sebi.

– Kako ti se dopada oprema tvog budućeg?

– Prekrasan vez... Čak ni ne priliči muškarcu!
– Zaista ne. Ali naslućujem da ćeš se u ovom ti šepuriti.

Još jači smeh. Zavitlavaju je?

Sledeće leto donosi više sreće. Upoznaju se. Jednog popodneva Medi veselo viče u stan

– Ester! Ester! Izadi. Imamo gosta.

Radoznalo izlazi u baštu. Medi i Pišti po običaju sede za baštenskim stolom udubljeni u novine. Iza žičane ograde čeprkaju kokoške. Kraj nogu im se izležava pas. Ništa drugo ne vidi. Ali na kraju kuće oslonjene su merdevine i tavanska vrata su širom otvorena.

–Imamo novosti – oduševljava se njena snaha. – Dobijamo čamac. Gazdaričin sin sada prikuplja daske i ostatke lanjskog čamca; Zoli! Zoli! – viče u visinu. – Dođite! Pojavite se već jednom!

Ima ih koji znaju da je neodazivanje korisna stvar. Tako osoba postaje interesantnija. Prvo je samo svežanj letava izleteo kroz tavanska vrata, zatim se stropoštala grdosija od daske pa druga, treća... Izgleda da tamo gore prave veliko spremanje. Na kraju se pojavljuje muška glava. Suvonjav mladić, njen vršnjak, ali se drži ozbiljno, želi da se pravi stariji. Pun je prašine. Silazi niz merdevine. Skupljeni plen ređa kraj kapije. Zatim mora da opere ruke na bunaru, da se očisti... Strašno razvlači vreme. Tek onda prolazi rukom kroz kosu, ispravlja se i prilazi stolu da se predstavi.

Pet sati je popodne kad počinju da razgovaraju. Ispočetka stoji kao da se sprema da pođe, zatim i on seda pored Ester na baštensku klupu. Govori o svakodnevnim stvarima. Vešto barata rečima. Nije dosadan. Vidi se da se stalno kreće u društvu. Ostali ne moraju da se naprežu. Neprimetno vodi glavnu reč, približava se slušaocu. Više nije stranac. Već se smrkava i još uvek on govori. Podmukla svežina zahvata baštu. I ne primećuju je. Ne vide ni prst pred nosom. Trebala bi lampa. Ne remete štimung. Reči svetle, greju u mraku. Nikome ne pada na pamet da se upita koliko sati može biti. Pali se upaljač, prinose ga satu. Pišti svečano saopštava:

– Jedanaest i deset...

Zoli skoči kao da su ga ošinuli.

– Oprostite. Nisam hteo... – Javlja se i već trči prema kapiji po svoje stvari. Hvata pod mišku svežanj dasaka i juri kući.

Domaćini u nedumici ulaze u stan. Ester se stresa. Smrzla se. Cvokoće.

– Mislim da imam groznicu – kaže onima dvoma.

Uzima termometar i stavlja ga pod mišku i cvokoćući čeka. Ono dvoje su se već skinuli. Sede na bračnom krevetu, svako sa svoje strane. Ne mogu da se uvuku pod pokrivače. Zabrinuti su. Ne smeju da se pogledaju. S ovom Esterom uvek ima problema!

Ne veruje sopstvenim očima. Osvetljava, okreće živin stub. Grobnim glasom očitava brojke: 36,4. Mukla tišina. Zatim napetost ono dvoje popušta i iz njih provali smeh. Bacaju se na krevet koji se trese od njihovog smeha. Ester se vređa. Ona zaista oseća vatru.

Tako je počelo...

Čamac je gotov. Radnici ga odnose na reku i spuštaju u vodu. Zoli je kao Robinzon, od ničega stvara sve za njih. Dobro pristanište, od vrbovine kabinu, čistu plažu. Kasnije u životu uvek ga tako vidi pred sobom. Zadržati se na tlu stvarnosti. Sklepati postojeće, što se nudi radi sopstvene komocije. Ne juriti za neuhvatljivim!

Karaš je lep. Gde god se reka vijuga, predeo je romantičan. Lepo je tuda prolaziti. Voziti se čamcem u društvu. Lepo je i udvoje. Plaža privlači mnoge ljude. Učiteljičinog sina znaju u selu. Kako inteligencija tako i obični seljaci. Ester neprijatno pogađa ton kojim s njim razgovaraju. Šale se sa većitim studentom. Nema ugleda. Potcenjuju ga. Već joj to smeta... saoseća s njim.

“Diraju ga, jer je kao ja! Nesretan. Nije umeo da stvori egzistenciju.”

Tako razmišlja. A u jesen mladić više ne odlazi. U jesen već stoje jedno uz drugo. Trči prijateljici saa svojim novostima.

– Znaš šta ima novo?

– Šta?

– Udajem se!

– Za koga?

– ... za nesrećika kao što sam i ja.

– Kada?

– Kad bude imao nameštenje... kad mu ga obezbedimo! Pomoći ćete, je l' da?

Virag je dugo zagleda, ispituje lice. Sluša isprekidanu bujicu reči. Puši svoju cigaretu, povlači kratke dimove pa i to ne prekida njeno razmišljanje.

– Udajem se! Čuješ! Ma šta bilo, ja ću stupiti u brak sa ovim mladićem. Biću žena... Imaću svoje geздо, moći ću imati dete... svoje dete!... Čutiš? Možda se ne slažeš?

Virag ustaje, prilazi, savija joj glavu unazad i svojim snažnim vajarskim prstima miluje, češlja joj pramenove kose, koji su joj pali u lice. Duboko joj se zagleda u oči i uzbuđena sećanjima iz vremena kad je i sama bila mlada žena, smeje se, slobodno se smeje.

– Znaš li šta se sa tobom događa, matora moja? Kao što vidim i ne slutiš! Ti kokodačeš, kvočkice rakoljiš se, zoveš piliće... hohoho... Ali kako su to slatki zvuci! Probudi se! Diži glavu, hajde da se zajedno smejemo!

Tokom dana su još mnogo pričale. Procenjivale su Esterin položaj.

– To znaš – reče uozbiljivši se. – Za nas si izgubljena. Bar na neko duže vreme. Umetnost ne trpi dve gazde. Da je reč samo o supružničkom životu, hajde de, ali ti hoćeš dete! Čezneš za njim. To ti je kao bolest. Pogađa ženu i nosi je neodoljivom snagom. Neću da te razuveravam. Bilo bi uzaludno.

Tokom nedelja za vreme kojih su tražili nameštenje i podnosili molbe, sretale su se više puta. Esterino vereništvo je uzбудilo Virag. Žene ponovo procvetaju kad ih dotkne vetrić tuđih zaruka ili braka. Ili je to namerno izigravala s nekim ciljem?

U to vreme su već bili sređeni. Bili su puni radnog elana. Naročito je žena uzapredovala. Imali su svoj stan u gradu, lep, moderan, pogodan za prijem otmenih gostiju. Ali ako su želeli da se oseće nesputano, domaće, onda su boravili u vinogra-

darskoj kućici. Isporučivali su velike narudžbine. U pripremi je bio veliki kip Ikara koji je je trebalo da ukrasi fasadu zemunskog Doma avijatičara.

Kako je pametna bila ova žena! I pored velike zauzetosti, na šta sve nije mislila! I kako je uviđavna! Bolje je naslućivala od same Ester koliko je ova nespretna i nesigurna na seksualnom polju. Nije je kljukala savetima, nije tražila da beleži sto posto sigurne recepte. Razveseljavala ju je, šalila se i u pogodnim trenucima slala svetlosne poruke ovom glupom, podivljalom stvorenju.

Sede za stolom pred kraj večere. Pijuckaju crnu kafu. Virag stalno izaziva. Okomila se na muža. Uvek je bila ljubazna, razigrana žena, ali nikad ovako otvoreno izazovna. Ester je razrogačila oči, velike su kao orasi. Zbunjeno kašljuca, skreće pogled, ali ne! Ovi baš hoće da gleda, da vidi, da uči. I vajar koji većito izigrava oca, prihvata igru. I on zatreperi, iako se naizgled opire. Kako malo treba da se muškarac oraspoloži! Malo bliskosti, malo ženske saglasnosti, bacakanja ženskog tela.

Virag ga zbog nečega kažnjava. Sumnjiči ga da se mota oko pragova drugih žena. Ovaj to odriče, ali su mu oči užagrene. Hvata ženski dlan koji pokušava da ga ošamari i ona sve vreme gunđa i optužuje. Vidi se da mu se dopadaju i optužbe i iskupljivanje, a ponajviše tople ženske obline koje mu se koprcaju u krilu, iako naizgled pokušava da ih odgurne. Ester je mnogo kasnije, kao zrela žena, shvatila čemu su tada služile bračne nežnosti i u mislima je zahvalno milovala prijateljičinu glavu.

Dva puta su posetili njenog pokrovitelja. Prvi put kada su molili neko mesto za njenog budućeg i drugi put već kao muž i žena. Nikada neće zaboraviti njegove vedre, pametne oči. Kao da im rendgenskim zracima prodiro u telo, dušu. On je od daljih poznanika bio jedini koji je jasno video njenu situaciju. I poslednje reči su izravnavale teški put.

– Sada će muze učutati na izvesno vreme, je l' da? Ovoj ženi je dosta ideala. Pazite! Nemojte se hraniti poezijom, već buterom, sunčevom svetlošću, voćem! ...

Kako je mudar bio. Kako je ovaj čovek znao da su joj nedostajale najosnovnije stvari. I kad im je dao hleb u ruke, znao je da im zaista daje hleb.

Točkovi su se lako okretali, sudbina ih je podmazivala. Šopenhauer ima pravo. Bol, patnja su večni, a sreća traje samo par trenutaka. Čovek ih prima i kraj.

U klupama svećama poluosvetljenog hrama sede rođaci i nekoliko seoskih radoznalaca. Stari sveštenik je svečano odeven i čvrstom stolom od brokata po obredu im isprepliće ruke. Ponavljaju zakletvu.

Svečani trenutak remeti burni nailazak njihovog psa. Mora da je pobegao iz prostorije u kojoj je bio zatvoren, preskočio rešetkastu ogradu i pojurio za njima. Špic, lepo okupan, u svojoj snežnobeloj bundi priljubio se uz nju. Dahće, skiči, skaće oko nje. Nekoliko njih kreću da ga uhvate. Teraju ga od oltara. Uzalud.

Kreću napolje. Ester je u tamnoj haljini. Teški nevestinski buket opterećuje joj ruku. Na izlasku iz mraka pomaljaju se poznata lica. Stiskaju joj ruku, čestitaju, žele sreću. Oslonila se na mladoženjinu ruku. On je ozbiljan, dorastao situaciji. Ne zaboravlja da se brine o svadbarima. Samo se pas sve silovitije pribija uz Ester, ispoljavajući neobuzdanu privrženost. On je najveseliji.

KRAJ